

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

COĞRAFYA ANABİLİM DALI

İSTANBUL'UN SEÇİM COĞRAFYASI:

2002-2015 GENEL SEÇİMLERİNİN MEKÂNSAL ANALİZİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan

Mevlüt TAŞ

Tez Danışmanı

**Prof. Dr. Selver
ÖZÖZEN KAHRAMAN**

Çanakkale- 2018

TAAHHÜTNAME

Yüksek lisans Tezi olarak sunduğum “**İstanbul’un Seçim Coğrafyası: 2002-2015 Genel Seçimlerinin Mekânsal Analizi**” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını, özgünlüğünü ve bir başka mecraaya sunulmadığını, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu ve yararlandığım kaynak ve verilerde hiçbir çarpıtma yapmadığımı belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

03/10/2018

Mevlüt TAŞ

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Mevlüt TAŞ'a ait İSTANBUL'UN SEÇİM COĞRAFYASI: 2002-2015 GENEL SEÇİMLERİNİN MEKÂNSAL ANALİZİ adlı çalışma, jürimiz tarafından Coğrafya Anabilim Dalı **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Üyeler

İmza

Doç. Dr.
Mustafa YAKAR

Prof. Dr.
Selver ÖZÖZEN
KAHRAMAN
(Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi
Berrin GÜLTAY

Tez No : 10213257

Tez Savunma Tarihi : 03.09.2018

ONAY

Doç. Dr. Şerif KORKMAZ
Enstitü Müdürü

04./09./20.18

ÖZET

İSTANBUL’UN SEÇİM COĞRAFYASI: 2002-2015 GENEL SEÇİMLERİNİN MEKÂNSAL ANALİZİ

1950’li yıllardan itibaren ivme kazanan göçlere bağlı olarak göç alan illerde büyük sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu illerin başında gelen İstanbul’un, 1965-2017 döneminde 5 yıllık periyotlarda aldığı göçler ~540 bin, verdiği göçler ise ~350 bin olarak gerçekleşmiştir. Yoğun göç dalgası karşısında kent alt yapısının yetersiz kalması sonucu göçmenler tarafından yapılan gecekondu altyapıdan yoksun alanların kentte yayılmasına neden olmuştur. Sonuç olarak göç yoluyla değişen gerek mekân gerekse seçmen kitlesi, günümüzde göç/kentsel dönüşüm ile değişmeye devam etmektedir.

Bu çalışmada İstanbul’un uzun dönemler boyunca (son 52 yıl) aldığı göçlerin kent mekânında yarattığı değişimler ve bunun seçimlere etkisi incelenmiştir. Ayrıca bu ilişkiyi ortaya koyabilmek adına Lokal Moran’s I (LISA). kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre kentin 1950 ve sonrasında yoğun bir şekilde göç almasına bağlı olarak demografik yapısının önemli oranda değiştiği (nüfusun %52’si göçmen) ve ağ ilişkilerine bağlı olarak göç edenlerin belli mekanlarda toplandığı belirlenmiştir. Bunun sonucunda mikro evrenler olan mahallerde kökenin (geldikleri il/ilçe) doğrudan seçimleri etkilediği mekânlar ortaya çıkmıştır. Böylelikle göçün orijinine bağlı olarak aynı ilçedeki komşu mahalleler (Küçükçekmece, Esenyurt, Silivri) veya komşu ilçelerin (Bakırköy-Zeytinburnu, Bahçelievler) seçim sonuçlarında önemli farklılıklar gözlenmektedir. Özellikle HDP (Esenyurt, Bağcılar, Esenler, Sultanbeyli vd.) ve MHP’nin (Şile) yüksek oy aldığı alanların köken ile doğrudan ilişkisi tespit edilmiştir. Ayrıca Karadeniz, İç ve Doğu Anadolu Bölgelerinden gelen göçmenlerin çoğunlukta olduğu mahallelerde (Sultanbeyli, Şile, Beykoz vd.) AKP ve Alevi’lerin yoğun olduğu illerden (Sivas, Tunceli, Malatya, Erzincan, Bingöl, Tokat, Çorum) gelen göçmenlerin (Gazi, Gülsuyu, İnönü, Yavuz Selim vd.) veya İstanbul nüfusuna kayıtlı bireylerin çoğunlukta olduğu mahallelerde (Anadolu Kavağı, Balıkesir) ise CHP’nin yüksek oy aldığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İstanbul, İç Göç, Ağ İlişkileri, Gecekondu, Genel Seçimler, Lokal Moran’s I (LISA).

ABSTRACT

THE ELECTORAL GEOGRAPY OF ISTANBUL: THE SPATIAL ANALYSIS OF 2002-2015 GENERAL ELECTIONS

Major problems in the in-migrating provinces have emerged depending on the accelerated migration as of the 1950s. In-migration of Istanbul which is the leading of the provinces in the five years periods in 1965-2017 occurred ~540 thousand, out-migration occurred ~350 thousand. Slums made by migrants caused to spread in the city of the lack of infrastructure areas as a result of inadequate urban infrastructure in the face of intensive migration wave. Consequently, both space and electorate that changes through migration continue to change nowadays with migration – urban transformation.

In this study, it was investigated the changes that Istanbul's long-term (last 52 years) in-migration created in the urban space and the effects of these changes on the city. Also, the Local Indicator of Association (LISA) method was used to demonstrate this relationship. According to the obtained results, it was determined that the demographics of the city changed significantly due to the in-migration intensively in 1950 and after (in-migrant 52% of the population) and migrants due to network relations were gathered in certain places. As a result of this, the spaces where the origins (the province/district where they came from) affected directly the elections were occurred in neighborhoods with micro-universes. Thus, depending on the origin of migration, significant differences were showed in neighboring neighborhoods ((Küçükçekmece, Esenyurt, Silivri) in the same district or election results of neighboring districts (Bakırköy-Zeytinburnu, Bahçelievler). In particular, it was determined there was a direct relationship between the origin and the high voting areas of HDP (Esenyurt, Bağcılar, Esenler, Sultanbeyli et al.) and MHP (Şile). In addition, it was obtained that AKP received the high vote in the neighborhoods where lives majority of the in-migrants from Black Sea, the Central and Eastern Anatolian Regions (Sultanbeyli, Şile, Beykoz et al.) and, CHP received the high votes in the neighborhoods where the Alevis are intensive (Sivas, Tunceli, Malatya, Erzincan, Bingöl, Tokat, Çorum) or are located the majority of individuals registered in the population of Istanbul (Anadolu Kavağı, Balıkbey).

Keywords: Istanbul, In-Migration, Network relations, Slum, General Elections, Local Indicator of Association (LISA).

ÖNSÖZ

İç göçlere bağlı olarak kentlerde birikimli olarak artan göçmen nüfusu kentlerde büyük demografik dönüşümlere neden olmaktadır. Özellikle İstanbul, Ankara ve İzmir illerinde yoğun göç dalgası karşısında kent alt yapılarının yetersiz kalması sonucu göçmenler tarafından yapılan gecekondu kentlerde altyapıdan yoksun alanların yayılmasına neden olmuştur. Siyasi partiler oy deposu olarak gördükleri gecekonduları çıkardıkları af yasalarıyla yasallaştırmış ve sonraki dönemlerde ise bu alanların depreme dayanıksız olmasından dolayı dönüşüme tabi tutmuşlardır. Günümüzde bu alanlar rant amaçlı kentsel dönüşüm projelerinin hedefi haline gelmiştir. Sonuç olarak göç yoluyla değişen seçmen kitlesi, kentsel dönüşüm projeleriyle de mikro evren alanlarında yeniden değişmektedir.

İstanbul'un tarihsel dönemler boyunca yoğun göç dalgalarına maruz kalmasına bağlı olarak hem demografik yapısı hem de fiziki mekânı büyük oranda değişmiştir. Göçlere bağlı olarak nüfusunun %52'sinin göçmenlerden oluşur hale gelen kentin siyasi eğilimleri de büyük oranda göçmenler tarafından belirlenir hale gelmiştir. Nitekim uzun dönemler boyunca göç eden bireylerin belli mekânlarda toplanması ve ağ ilişkileriyle bu etkinin genişlemesine bağlı olarak mikro evrenler olan mahallelerde hâkim göçmen grupları oluşmuştur. Göçmenlerin siyasi tercihlerini de beraberinde getirmesi, bu alanlarda seçim sonuçlarının yerelden farklı olmasına neden olmaktadır. Böylelikle mekâna yayılmış göçmenlerin orijinlerine (geldikleri il) bağlı olarak komşu mahalle veya ilçelerde farklı siyasi eğilimlerin görülmesi ve farklı (veya zıt) partilerin aynı veya komşu alanlarda yüksek oranda oy almasını sağlamıştır. Sonuç olarak göçmen varlığına (orijinlerine) bağlı olarak değişen seçim sonuçları İstanbul mekânında çarpıcı sonuçlar vermektedir.

Bu çalışmanın hazırlanmasında her türlü yardım ve önerilerini esirgemeyen, tez danışmanım Prof. Dr. Selver ÖZÖZEN KAHRAMAN'a teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim. Ayrıca sağladıkları verilerden dolayı İstanbul Büyükşehir Belediyesi Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) birimi müdür ve çalışanlarına çok teşekkür ederim.

Ve en önemlisi bana her türlü desteği esirgemeyen çok değerli AİLEME sonsuz teşekkür ederim...

Mevlüt TAŞ

Çanakkale, 2018

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR.....	vii
TABLOLAR.....	ix
ŞEKİLLER.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

VERİ VE YÖNTEM

1.1. Veri	25
1.1. Veri Sınırlılıkları	27
1.2. Yöntem	28
1.2.1. Mekânsal Otokorelasyon	29
1.2.1.1. <i>Moran's I (Global Spatial Autocorrelation)</i>	29
1.2.1.2. <i>Lokal Moran's I (Local Spatial Autocorrelation, LISA)</i>	30

İKİNCİ BÖLÜM

İÇ GÖÇ VE MEKANSAL TEMSİL

2.1. Türkiye'nin İç Göç Tarihine Kısa Bir Bakış	33
2.2. Türkiye'deki İç Göç Hareketlerinde İstanbul'un Yeri ve Önemi.....	34
2.2.1. Dönemlere Göre İstanbul'un Aldığı Göçler	41
2.2.2. Dönemlere Göre İstanbul'un Verdiği Göçler	44
2.2.3. Dönemlere Göre İstanbul'un Net Göç Miktarları.....	47

2.3. İç Göç ve Mekânsal Temsil: Ne Kadar İstanbulluyuz?	57
2.3.1. İstanbul'da Doğum Yerine Göre Nüfusun Dağılımı	60
2.3.2. Nüfusa Kayıtlı Olunan İlçeye Göre İstanbul'da İkamet Eden Nüfusun Dağılımı	64

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSTANBUL'DA GECEKONDULAŞMA VE MEKÂNSAL GENİŞLEME

3.1. İstanbul'da Tarihsel Bağlamda Gecekondu Alanlarının Mekânsal Dağılımı ...	68

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İSTANBUL'UN SEÇİM COĞRAFYASI

4.1. 1983-1999 Yılları Arasındaki Dönemde Türkiye ve İstanbul'da Siyasal Parti Tercihleri	78
4.2. 2002-2015 Yılları Arasındaki Dönemde Türkiye ve İstanbul'da Siyasal Parti Tercihleri	81
4.3. Seçim Dönemlerine Göre İstanbul'da İlçe ve Mahalle Bazında Seçim Analizi	91
4.3.1. 2002-2015 Yılları Arasında Yapılan Genel Seçimlerde İstanbul'un İlçelerinde Görülen Siyasi Eğilimler	92
4.3.2. 2002-2015 Yılları Arasında Yapılan Seçimlerde İstanbul'un Köy ve Mahallelerinde Görülen Siyasi Eğilimler	94
4.3.2.1. 2002 Genel Seçimleri	97
4.3.2.2. 2007 Genel Seçimi ve Partilerin Seçmen Tabanlarının Eğitim Düzeyi	106
4.3.2.3. 12 Haziran 2011 Genel Seçimi ve Partilerin Seçmen Tabanlarının Eğitim Düzeyi	120
4.3.2.4. 7 Haziran 2015 Genel Seçimi ve Partilerin Seçmen Tabanlarının Sosyo-Ekonomik Düzeyleri	133
4.3.2.5. 1 Kasım 2015 Genel Seçimi ve Partilerin Seçmen Tabanlarının Sosyo-Ekonomik Düzeyleri	151

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	167
KAYNAKÇA.....	175
EKLER.....	182
EK 1. TÜRKİYE’DE GECEKONDU VE GECEKONDULU NÜFUS.....	182
ÖZGEÇMİŞ.....	183

KISALTMALAR

ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	: Anavatan Partisi
BDP	: Barış ve Demokrasi Partisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
Çev.	: Çeviren
DAB	: Doğu Anadolu Bölgesi
Denk.	: Denklem
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DSP	: Demokratik Sol Parti
DTP	: Demokratik Toplum Partisi
DYP	: Doğru Yol Partisi
Ed.	: Editör
FP	: Fazilet Partisi
GAB	: Güneydoğu Anadolu Bölgesi
GİB	: Gelir İdaresi Başkanlığı
HADEP	: Halkın Demokrasi Partisi
HDP	: Halkların Demokratik Partisi
HGK	: Harita Genel Komutanlığı
HP	: Halkçı Parti
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
MDP	: Milliyetçi Demokrasi Partisi
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
RP	: Refah Partisi

SHP	: Sosyal Demokrat Halkçı Parti
TL	: Türk Lirası
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
YSK	: Yüksek Seçim Kurulu

TABLOLAR

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa
Tablo 1.1.	Çalışmada Kullanılan Veri Setleri	26
Tablo 2.1.	1965-2017 Döneminde İstanbul'un İç Göç Miktar ve Oranlarındaki Değişimler.....	36
Tablo 2.2	İstanbul'un Eğitim Durumuna Göre Göç Miktarları.....	38
Tablo 2.3.	Sayım Yıllarına göre İstanbul'da Doğan Nüfus ve Başka Bir İlde Doğmuş Olup İstanbul'da Yaşayan Nüfus	57
Tablo 2.4.	Nüfusa Kayıtlı Olunan İle Göre İstanbul'da İkamet Eden Nüfus	59
Tablo 4.1.	1983-1999 Genel Seçimlerinde İstanbul'da Partilerin Aldığı Oy Oranı ve Milletvekili Sayıları	80
Tablo 4.2.	2002-2015 Genel Seçimlerinde Türkiye'de Partilerin Aldığı Oy Miktar/Oranı ve Milletvekili Sayıları	82
Tablo 4.3.	2002-2015 Genel Seçimlerinde İstanbul'da Partilerin Aldığı Oy Miktar/Oranı ve Milletvekili Sayıları	85
Tablo 4.4.	Türkiye ve İstanbul'da 7 Haziran -1 Kasım 2015 Genel Seçimlerindeki Değişim.....	87

ŞEKİLLER

Şekil No	Şekil Adı	Sayfa
Şekil 1.	İstanbul'un Lokasyon Haritası	24
Şekil 2.1.	İstanbul'un 1965-2018 Dönemi Göç Bilançosu.....	39
Şekil 2.2.	İstanbul'un 1995-2000 Döneminde Aldığı Göçler	41
Şekil 2.3.	İstanbul'un 2008-2012 Döneminde Aldığı Göçler	43
Şekil 2.4.	İstanbul'un 2012-2017 Döneminde Aldığı Göçler	43
Şekil 2.5.	İstanbul'un 1995-2000 Döneminde Verdiği Göçler	44
Şekil 2.6.	İstanbul'un 2008-2012 Döneminde Verdiği Göçler	46
Şekil 2.7.	İstanbul'un 2012-2017 Döneminde Verdiği Göçler	46
Şekil 2.8.	İstanbul'un 1995-2000 Dönemdeki Net Göç Miktarı	47
Şekil 2.9.	İstanbul'un 2008-2012 Dönemdeki Net Göç Miktarı	49
Şekil 2.10.	İstanbul'un 2012-2017 Dönemdeki Net Göç Miktarı	49
Şekil 2.11.	İstanbul'un 2012-2017 Dönemdeki İlçeler Ölçeğindeki Net Göç Miktarı	51
Şekil 2.12.	İstanbul'un 2008-2017 Dönemi Net Göç Miktarı.....	53
Şekil 2.13.	İstanbul'un 2016 Yılında Net Göç Miktarı	54
Şekil 2.14.	İstanbul'un 2017 Yılında Net Göç Miktarı	55
Şekil 2.15.	İstanbul'da İkamet Eden İl Dışı Doğumlu Nüfusun İstanbul İl Nüfusuna Oranı (1995-2000)	60
Şekil 2.16.	İstanbul'da İkamet Eden İl Dışı Doğumlu Nüfusun İstanbul İl Nüfusuna Oranı (2016).....	61
Şekil 2.17.	İstanbul'da İkamet eden İl Dışı Doğumlu Nüfusun Kayıtlı olduğu İl Nüfusuna Oranı (1995-2000).....	62
Şekil 2.18.	İstanbul'da İkamet eden İl Dışı Doğumlu Nüfusun Kayıtlı olduğu İl Nüfusuna Oranı (2016)	63

Şekil 2.19.	Nüfusa Kayıtlı Olunan İlçeye Göre İstanbul'da İkamet Eden Nüfus (2008).....	64
Şekil 2.20.	Nüfusa Kayıtlı Olunan İlçeye Göre İstanbul'da İkamet Eden Nüfus (2017).....	65
Şekil 2.21.	İstanbul'da 2008 Yılı İl dışına Kayıtlı Nüfusun İlçeler Düzeyinde Analizi (LISA)	66
Şekil 2.22.	İstanbul'da 2017 Yılı İl dışına Kayıtlı Nüfusun İlçeler Düzeyinde Analizi (LISA)	67
Şekil 3.1.	İstanbul'un Gecekondu Alanları	72
Şekil 4.1.	Seçim Dönemlerine Göre Partilerin Aldıkları Oy Oranları (%)	84
Şekil 4.2.	Türkiye'de 7 Haziran-1 Kasım 2015 Genel Seçimlerinde Partiler Arasında Gerçekleşen Oy Geçişleri	89
Şekil 4.3.	2002-2015 Yılları Arasında Yapılan Genel Seçimlerde İstanbul'da Kazanan Partiler ve Yaşanan Değişimler	93
Şekil 4.4.	2002-2011 Genel Seçimlerinde İstanbul'un Kayıtlı Seçmen Değişimi	95
Şekil 4.5.	2015 Genel Seçimlerinde İstanbul'un Kayıtlı Seçmen Değişimi	96
Şekil 4.6.	2002 Genel Seçiminde İstanbul'da Birinci (Kazanan) Olan Partiler.....	98
Şekil 4.7.	2002 Genel Seçiminde İstanbul'da Kazanan Partiler (Meclise Giren Partiler)	100
Şekil 4.8.	3 Kasım 2002 Genel Seçiminde AKP Oy Oranı Analizi (LISA).....	102
Şekil 4.9.	3 Kasım 2002 Genel Seçiminde CHP Oy Oranı Analizi (LISA).....	104
Şekil 4.10.	22 Temmuz 2007 Genel Seçiminde İstanbul'da Birinci (kazanan) Olan Partiler.....	107
Şekil 4.11.	22 Temmuz 2007 Genel Seçiminde AKP Oy Oranı Analizi (LISA).....	110
Şekil 4.12.	22 Temmuz 2007 Genel Seçiminde CHP Oy Oranı Analizi (LISA).....	112
Şekil 4.13.	22 Temmuz 2007 Genel Seçiminde MHP Oy Oranı Analizi (LISA)	114
Şekil 4.14.	22 Temmuz 2007 Genel Seçiminde Bağımsız Adayların Oy Oranı Analizi (LISA)	116

Şekil 4.15.	Lisans ve Lisan Üstü Eğitimli Nüfusun Kayıtlı Seçmen Miktarına Oranı (% , 2008)	119
Şekil 4.16.	12 Haziran 2011 Genel Seçiminde İstanbul'da Birinci (Kazanan) Olan Partiler.....	121
Şekil 4.17.	12 Haziran 2011 Genel Seçiminde AKP Oy Oranı Analizi (LISA)	124
Şekil 4.18.	12 Haziran 2011 Genel Seçiminde CHP Oy Oranı Analizi (LISA)	126
Şekil 4.19.	12 Haziran 2011 Genel Seçiminde MHP Oy Oranı Analizi (LISA).....	128
Şekil 4.20.	12 Haziran 2011 Genel Seçiminde Bağımsız Adayların (BDP) Oy Oranı Analizi (LISA)	130
Şekil 4.21.	Lisans ve Lisan Üstü Eğitimli Nüfusun Kayıtlı Seçmen Miktarına Oranı (% , 2010)	132
Şekil 4.22.	7 Haziran 2015 Genel Seçiminde İstanbul'da Birinci (kazanan) Olan Partiler.....	135
Şekil 4.23.	7 Haziran 2015 Genel Seçiminde AKP Oy Oranı Analizi (LISA)	137
Şekil 4.24.	7 Haziran 2015 Genel Seçiminde CHP Oy Oranı Analizi (LISA)	140
Şekil 4.25.	7 Haziran 2015 Genel Seçiminde MHP Oy Oranı Analizi (LISA).....	142
Şekil 4.26.	7 Haziran 2015 Genel Seçiminde HDP Oy Oranı Analizi (LISA)	145
Şekil 4.27.	Lisans ve Lisan Üstü Eğitimli Nüfusun Kayıtlı Seçmen Miktarına Oranı (% , 2014)	148
Şekil 4.28.	İstanbul'un 2014 Yılı Arazi m ² Fiyatları (TL)	150
Şekil 4.29.	1 Kasım 2015 Genel Seçiminde İstanbul'da Birinci (kazanan) Olan Partiler.....	152
Şekil 4.30.	7 Haziran'dan 1 Kasım'a Mekânda Değişen Partiler (2015 Genel Seçimleri).....	155
Şekil 4.31.	1 Kasım 2015 Genel Seçiminde AKP Oy Oranı Analizi (LISA).....	158
Şekil 4.32.	1 Kasım 2015 Genel Seçiminde CHP Oy Oranı Analizi (LISA).....	160
Şekil 4.33.	1 Kasım 2015 Genel Seçiminde MHP Oy Oranı Analizi (LISA).....	163

Şekil 4.34.	1 Kasım 2015 Genel Seçiminde HDP Oy Oranı Analizi (LISA).....	165

GİRİŞ

1950 ve sonrası dönem Türkiye iç göçleri açısından bir dönüm noktasını oluşturmaktadır. Türkiye'nin 1950'li yıllardan itibaren tarımda makineleşmeye geçmesi ve kırsal alanlarındaki yapısal dönüşümler, yoğun bir şekilde kırdan kente doğru göçlerin yaşanmasına neden olmuştur. Kırdaki işsizlik, kan davaları, arazinin miras yoluyla parçalanması, eğitim ve sağlık hizmetlerinin yetersizliği göçü artıran faktörlerdir. Şehirlerdeki istihdam olanaklarının fazla olması, eğitim koşullarının gelişmiş olması ve sağlık ile ulaşım hizmetleri açısından altyapısının daha iyi durumda bulunması şehirlerin daha fazla göç almasına neden olmaktadır. Fakat bu dönemdeki göç hareketlerinde kentlerdeki çekici faktörlerden çok, kırlardaki itici faktörlerin etkisi daha fazladır.

Göçler, eğitim, hızlı nüfus artışı, ulaşım ve iletişim araçlarının gelişmesi, kent alanlarında illegal ve marjinal sektörlerin oluşması ve ülkenin doğusunda yaşanan güvenlik sorunları nedeniyle artmaya devam etmiştir (İçduygu ve Sirkeci, 1999: 251-253). Günümüzde ise bölgesel gelişmişlik farkının giderek derinleşmesi, göçlerin hacmini artırarak devam etmesini sağlamıştır. Böylelikle doğduğu il dışında yaşayan nüfusun oranı 1945 nüfus sayımında %9,3 iken 1955'de %10,4'e, 1965'de 12,8'e, 1970'de %21'e yükselmiştir (Keleş, 1983: 29). Bu oran 2000 nüfus sayımında %27,3'e, 2016 yılında ise %31,2'ye çıkmıştır.

Türkiye'deki iç göçleri daha çok itme-çekme (Push- Pull) ve ağ teorisiyle (Network) açıklamak mümkündür. Türkiye iç göçlerini genel olarak kentlerin çekiciliği ile kırların iticiliği ve özel olarak ise ağ ilişkileri etkilemiştir. Lee (1996) kaynak ve hedef alanlarda göçleri etkileyen faktörleri itici ve çekici faktörler olarak iki gruba ayırmıştır. İtici faktörler kaynak bölgelerde insanları göçe iterken, çekici faktörler ise kaynak bölgelerdeki nüfusu kendine çekmektedir. Göçe neden olan itici faktörler daha çok kırsal alanlarda yaygındır. Bu alanlardaki nüfus kitleleri kısıtlı imkânlardan dolayı kendileri için cazip koşullara sahip olan şehirlere göç etmektedir. Aslında bu durum şehirlerin sahip olduğu çekici faktörlerin etkisi ile açıklanabilir. Kentlerin çekici faktörlerinin yanında, göçmenlerin kentte tutunmalarını sağlayan barınma ve iş bulma son derece önemli problemlerdir. Göçmenler hayati önem taşıyan bu sorunları genellikle ağ ilişkileri ile çözerler. Işık ve Pınarcıoğlu'na (2015: 96) göre ağ ilişkilerinin Türkiye kentleşmesinin başlangıcından günümüze kadar etkili olduğu ve bu ağlar sayesinde kente gelen göçmenlerin, kentte kendilerine korunaklı alanlar oluşturabilmeleri mümkün olmuştur. Aynı zamanda bu ilişki ağları göçmenlere iş ve

konut sağlama olanağı yarattığı gibi, yükselebilmek ve refahlarını artırabilme umudu da sağlamıştır.

Türkiye’de doğudan batıya kuzeyden güneye ve iç kesimlerden kıyı kesimlerine yönelen göç hareketleri, Görmez’e (1997:16) göre genellikle Adana ve Samsun hattının batısındaki illere gerçekleşmiştir. Günümüzde ise daha karmaşık hale gelen ve etki alanı genişleyen göç hareketleri Adana ve Zonguldak arasında çizilebilecek hattın doğusunda kalan iller (veya ilçeler) net göç vermekte ve hattın batısında kalan iller (veya ilçeler) ise net göç almaktadır (Yakar, 2012: 761). Kırdan-kente, kırdan-kıra, kentten-kıra ve kentten-kente şeklinde sınıflandırılan göç hareketleri Türkiye’de başlarda çoğunlukla kırdan kente gerçekleşmiş olmakla birlikte, günümüzde ağırlıklı olarak kentler arasında gerçekleşmektedir.

İç göçler içerisinde önemli bir yere sahip olan İstanbul, sosyal ve ekonomik çekicilikleri sayesinde özellikle 1950’li yıllar ve sonrasında yoğun bir şekilde göç almıştır. İstanbul’a alternatif çekim merkezleri yaratılamadığı için göçlerin önemli bir bölümü İstanbul’a yönelmiştir. İstanbul’a 1965-1980 döneminde 2 milyon kişi, 1980-2000 döneminde ise 2,5 milyon kişi göç etmiştir. Bu sayı 2008-2018 döneminde 4,1 milyon kişiye yükselmiştir. Diğer taraftan Öngör (1961) ise İstanbul’da farklı ilde doğmuş kişilerin kentteki oranının 1950 yılında %32,5 olduğunu belirtirken bu oran 1955, 1960 yıllarında sırası ile %43,1 ve %44,5 olmuştur. 1990 yılına gelindiğinde ise İstanbul’da yaşayan farklı illerde doğmuş kişilerin oranı %58’i bulmuştur. Bu oran 2000 yılında %62’ye yükselmiş olmakla beraber 2016 yılında %53’e düşmüştür. Sadece bu veriler bile İstanbul’un yoğun bir şekilde göç aldığını ortaya koymaya yeterlidir. 1975-1980 döneminde kırdan kente göç edenlerin %12,33’ü İstanbul’a göç ederken, 1980-1985 döneminde ise bu rakam %12,86’ya ulaşmıştır. İstanbul, iç göçlerin önemli bir kesimini kendine çekmesi nedeniyle en fazla gecekondulaşmaya maruz kalan kentlerin de başında gelmektedir.

Türkiye’de savaş yıllarından sonra önemli miktarlara ulaşan, 1950 ve sonrasında ise sanayileşme atılımları, kırsal alanlardaki dönüşümler ile ulaşım ve iletişimdeki gelişmelere bağlı olarak hız kazanan göçler nedeniyle kentler üzerinde büyük bir nüfus baskısı oluşmuştur. Bu yoğunluğa karşın kent alt yapılarının (sanayi(iş), konut ve belediyecek hizmetleri vb.) yetersiz kalması ve yöneticilerin bu süreci iyi yönetememesi nedeniyle ciddi kentsel sorunlar ortaya çıkmıştır. Görmez’e (1997:3) göre kent nüfuslarının hızlı bir şekilde artması ve buna bağlı olarak kentleşmenin sanayileşmeyle desteklenmemesi göç alan

yerleşmelerde ciddi sorunlar oluşturmaktadır. Türkiye’de kentleşme, sanayileşmenin sonucu olarak düzenli bir şekilde gelişmediğinden 1950’lerden itibaren ucuz konut ihtiyacı ciddi bir sorun olmuştur (Sağlam, 2006: 40). Bu soruna en kestirme çözüm gecekondular yapma ve buna göz yumma ile sağlanmıştır. 1950’li yıllarda başlayan ve 1980’lerde hızlanan kentleşmenin sonucunda herhangi bir planlamanın olmadığı gecekondular mahalleleri ortaya çıkmıştır. Özellikle İstanbul, Ankara ve İzmir’de çok hızlı yayılan gecekondular büyük kentsel sorunların kaynağı olmuştur. Keleş’e (1983: 198) göre, 1983 yılında Türkiye’deki gecekonduların %32’si İstanbul’da, %28’i Ankara’da ve %13’ü İzmir’de bulunmaktadır. Aynı zamanda Ankara nüfusunun %72’si, İstanbul’un %55’i, İzmir’in %45’i gecekondularda yaşamaktadır. Türkiye’de gecekondular sayısı 1955 yılında 50.000 iken 1980’de bu sayı 1 milyona, 1995’te ise 2 milyona ulaşmıştır. Buna paralel olarak gecekondular nüfus da artmıştır. Nitekim 1955 yılında gecekondularda 250.000 kişi yaşarken, bu rakam 1960 yılında 1 milyona ulaşmıştır. 1970’den 1995 yılına kadar olan sürede ise gecekondular alanlarında yaşayanların sayısı 3 milyondan 10 milyona çıkmıştır (Ek 1).

Gecekondunun evrimi iktidar partilerinin varlığına bağlı olarak şekillenmeye başlamıştır. Nitekim 1950 yılında halk yığınlarının ve özellikle kentlerdeki gecekondular kesiminin oylarını alan Demokrat Parti iktidara geldi. Bu olgu gecekondular evrim sürecinde birinci kırılma noktasını oluşturur. 1945-50 dönemi dağınık bir barakalaşma, yoğun ve yaygın bir fakirlik ve sefalet yansıtırken, 1950-60 dönemi mahalleleşme, kente yerleşme dönemidir (Şenyapılı, 1998: 309).

1966 yılında 775 sayılı yasa ile gecekonduların varlığı resmen kabul edildi. Bu kanuna göre kentte yerleşmeye yönelik resmi olanaklar ve kurallar getirildi. Bunların sonucunda 1950’lerin teneke damlı, altyapısız mahalleleri, 1970’lerin sonunda kentlerin düzgün, düşük yoğunluklu, yeşil ağırlıklı, altyapılı mahallelerine dönüşme yoluna girdiler (Şenyapılı, 1998: 311).

İlk kuşak gecekondular kentin çevresinde yer alan hazine arazilerine barınma amaçlı ve göçmenlerin kendi emekleriyle yaptıkları yapılar, 1970 ve sonrasında ise kent merkezinde kalan, profesyonel işgücü kullanılarak yapılan, alınıp satılan, kiraya verilen ve af yasalarıyla yasallaşan yapılara dönüşmüşlerdir. Bu değişimler gecekonduların ticarileşmesine de neden olmuştur (Keleş, 2010: 502-503; Erder, 2015:132; Işık ve Pınarcıoğlu 2015:112-162). 1980’li yıllarda gecekondular alanlarında arsaların işgal yoluyla

elde edilenleri azınlığa düşmüş olup, gecekondualarda kiracılık oranları artış göstermiş ve gecekonduaların çoğunluğu bir veya birden fazla el değiştirmiştir (Alper ve Yener 1991: 108; Akgür, 1997: 94; Işık ve Pınarcıoğlu, 2015: 162-63).

1950’li yıllarda başlayan ve sonrasında artan göç hareketleri sonucunda göç alan kentlerin demografik yapısı dolayısıyla seçmen kitlelerinin değişmesi, kentlerin siyasi atmosferini büyük oranda değiştirmiştir. Özellikle gecekondu yapısıyla sorunların ortaya çıkması ve gecekonduaların (göçmenlerin) taleplerine cevap veren siyasi partilere oy vermesi, kentin geri kalanından farklı bir tutum sergilemelerine neden olmuştur. Kentlerde çoğunluk oluşturan göçmenler ekonomik kaygılarla siyasi tercihlerini şekillendirmiş ve bu şekilde kentlerin siyasi atmosferi büyük oranda değişmiştir. Ayrıca ekonomik kaygıları azalan göçmenlerin siyasi tercihlerinin değişmesi de söz konusudur. Ekonomik kaygıların azalmasından sonra özellikle dini ve etnik öncelikler ön plana çıkmaktadır. Türkiye’deki göçlerin özellikle ağ ilişkilerine bağlı olarak gelişmesi, aynı görüş veya aynı bölgeden gelen bireylerin belli alanlarda toplanmasına neden olmuştur. Bu şekilde mahallelerde çoğunluk oluşturan göçmenler, mahallelerin seçim sonuçlarını doğrudan etkiler hale gelmiştir. Bu şekilde mahallelerde çoğunluk oluşturan nüfus kitlelerine bakılarak seçim sonuçlarını tahmin etmek mümkündür. Nitekim Akarca ve Tansel (2010) tarafından yapılan çalışmada göçmen tercihlerinin yerli seçmenden farklı olduğu ve göçmenlerin parti tercihlerinin, yaşadıkları illerdeki (destinasyondaki) politik ortamdan ziyade, doğdukları ildeki oy verme örüntülerine bağlı olduğu belirlenmiştir. Bu durumun ortaya çıkmasında göçmenlerin geldikleri bölgelerle ilişkilerinin devam etmesi ve göç ettikleri illerde hemşerileriyle yakın ilişkilerinin sürmesi etkili olmaktadır. Bununla birlikte göç eden bireylerin tamamının bu şekilde davranmasını beklemek yanlıştır. Göç eden bireylerin hedef alanlarında yeni ortama uyum sağlamak için davranışlarını ortama göre düzenlemeleri gerekmektedir (Dursunoğlu 2018: 165). Bu şekilde davranan bireylerin siyasi tercihlerinin de değişmesi ihtimal dahilindedir. Sonuç olarak göçle birlikte siyasi tercihleri değişen veya kendi tercihlerini kentte taşıyan göçmenler, kentlerin siyasi atmosferini önemli ölçüde etkilemektedir.

Merkez ve çevrenin iç içe geçmişliği (kentsel dönüşüm/ soylulaştırma nedeniyle) aynı ilçe içinde kalan farklı sosyo-ekonomik niteliklere sahip mekânların oluşmasına neden olmaktadır. Bu nedenle İstanbul’da ilçe düzeyinde yapılan araştırmalar ortalama bir değer vermekle birlikte pek çok ayrıntının gözden kaçmasına neden olabilmektedir. Aynı ilçe içinde merkezin ve çevrenin temsilcisi olan mahalleler birbirleriyle komşu mekânlarda yer

almaktadır. Bu nedenle daha sağlıklı sonuçlar vereceğinden dolayı bu çalışma mahalle düzeyinde ele alınmıştır.

Bu çalışma toplamda 4 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümü *Veri ve Yöntem* oluşturmaktadır. Bu bölümde çalışmada kullanılan veriler detaylı bir şekilde açıklanmış olmakla beraber bu veriler üzerinde yapılan değişimlere de değinilmiştir. Sonrasında ise kullanılan mekânsal otokorelasyon yöntemi detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

İkinci bölüm *İç Göç ve Mekânsal Temsil* başlığı altında oluşturulmuştur. Bu bölümde Türkiye iç göç tarihine kısaca değinildikten sonra İstanbul'un Türkiye iç göçleri açısından önemine değinilmiştir. Ayrıca İstanbul'un göç süreci (aldığı, verdiği ve net göç miktar haritalarıyla) detaylı bir şekilde ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte göçlere bağlı olarak kentin değişen demografik yapısını ortaya koyabilmek için doğum yeri ve köy verileri kullanılarak tematik haritalar oluşturulmuş ve verilere Mekânsal Otokorelasyon yöntemlerinden *Lokal Moran's I (LISA)* analizi uygulanmıştır.

Üçüncü bölüm *İstanbul'da Gecekondulaşma ve Mekânsal Genişleme* başlığı altında oluşturulmuştur. Bu bölümde İstanbul'da göçlere bağlı olarak meydana gelen gecekonduların kuruluş dönemleri ve genişleme alanları olabildiğince ayrıntılı verilmeye, bu alanların birer oy deposu haline gelmeleri ve seçim sonuçları üzerindeki etkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Dördüncü bölümde ise *İstanbul'un Seçim Coğrafyası* adı altında seçimler incelenmiş olup, ilk önce Türkiye ve İstanbul seçimleri genel hatlarıyla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ardından 2002-2015 yılları arasında yapılan genel seçimler ilçe, mahalle ve köy ayrıntısında incelenmiştir. Ayrıca ekonomik gösterge olarak arazi m² fiyatları ve sosyal gösterge olarak eğitim verileri kullanılarak seçimlerde partiler açısından ortaya çıkan sonuçlar açıklanmaya çalışılmıştır.

ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Bu bölümde önceki çalışmalara değinilirken göç ve seçim çalışmaları üzerinde durulmuştur. Ayrıca göç ve gecekondula çalışmalarıyla ilgili literatürün geniş olması nedeniyle sadece İstanbul ile ilgili çalışmalara değinilmiştir. Seçim ile ilgili literatür ise İstanbul ile sınırlı tutulmamıştır. Bununla beraber göç-gecekondula, seçim ve göç-seçim-İstanbul çalışmaları olmak üzere 3 başlıkta incelenmiştir.

Göç ve gecekondula çalışmaları:

Tandoğan (1989) tarafından yapılan *Türkiye Nüfus Hareketlerinde İstanbul'un Yeri* adlı çalışmada DİE'nin 1985 yılında basılan Daimî İkametgaha Göre İç Göçler (1980) adlı yanındaki verilerden yararlanılarak İstanbul'un nüfus hareketleri içerisindeki yerinin ortaya koyulması amaçlanmıştır. Çalışma bulgularına göre iç göç hareketleri sonucunda 18 il nüfus kazanırken 49 il ise nüfus kaybetmiştir. 1975-80 döneminde her bin kişiden 71'i göç etmiştir. Bu dönemde toplam göç eden nüfusun %20'si İstanbul'a göç etmiş olmakla beraber Ankara, Sivas ve Kars illeri İstanbul'a en fazla göç veren illerin başında gelmektedir. Bölge olarak ise Karadeniz, Doğu Anadolu ve Marmara Bölgeleri illerinden en fazla göç almıştır. Ayrıca İstanbul, Karadeniz ve Marmara Bölgeleri'nden göç eden bireyler için birinci derecede tercih edilen bir merkez konumundadır.

Alpar ve Yener (1991) tarafından yapılan *Gecekondula Araştırması* adlı çalışma, Ankara, İstanbul ve İzmir illerinin gecekondula ve yoksul mahallelerinde uygulanan anket çalışmasına dayanmaktadır. Ankara'da 1989 kişiye, İstanbul'da 1818 kişiye, İzmir'de ise 1115 kişi olmak üzere toplamda 4922 kişiye anket uygulanmıştır. Gecekondularla ilgili ayrıntılı sosyo-ekonomik bilgiler verilmiştir. Çalışma bulgularına göre Ankara, İstanbul ve İzmir gibi metropolleşen kentlerde şehir merkezinin büyümesi, merkezden çok çevrelerde yer almaktadır. Ayrıca gecekondula mahallelerindeki yerleşim, belirli bir yöreden gelenlerin bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Nitekim anket uygulanan kişilerin İstanbul'da %73,4'ü, İzmir'de %62,15'i, Ankara'da ise %75,84'ü hemşerileriyle aynı mahallede oturduklarını belirtmişlerdir.

Tekeli (1994) tarafından yapılan *Gecekondula* adlı çalışmada 1950'li yıllardan 1990 yılına kadar olan süreçte İstanbul'daki gecekonduların ilk ortaya çıktıkları mekânlar, gelişme ve evrilme dönemleri hakkında ayrıntılı bilgiler verilmektedir.

Tümertekin (1997) tarafından yapılan *İstanbul'da Nüfusun Doğum Yerlerine Göre Dağılışı* adlı çalışmada İstanbul dışında doğan nüfusun dağılışının incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada iki farklı veri kaynağı kullanılmıştır: i) muhtarlıklardan alınan nüfus sayıları (Sarıyer, Üsküdar, Ümraniye, Beykoz, Eyüp, Gaziosmanpaşa ilçeleri) ve ii) İstanbul ve çevresindeki 301 ilkokulu kapsayan 31.441 anket verisi (Bakırköy, Şişli, Üsküdar, Beykoz ve Kartal ilçelerinde anket uygulanmış). Çalışmada İstanbul'un 1970-1971 yıllarındaki durumu tespit edilmeye çalışılmış olmakla beraber Sarıyer ilçesinde ise 1972-1973 yılına ait veriler kullanılmıştır. Çalışma bulgularına göre İstanbul'a gelen nüfusun şehrin kenarında, eski ilçelerde yeni mahalleler, eski mahalle ve köylerde yeni ilçeler oluşturacak şekilde yerleştiği belirlenmiştir. İstanbul'da ikamet edip başka ilde doğan nüfus içinde Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgeleri'nden gelenler çoğunluktadır. İl olarak ise Kastamonulular başta gelmekte ve bu ili Sivas, Yugoslavya, Giresun, Erzincan, Trabzon, Rize, Bulgaristan ve Tekirdağ doğumlular izlemektedir. Karadeniz Bölgesi'nden gelenler Boğaziçi'nde, Yugoslavya, Bulgaristan ve Trakya illeri doğumlular ise Bayrampaşa, Zeytinburnu ve Eyüp ilçelerinde yerleşmektedir. İç Anadolu ve Doğu Anadolu'dan gelenler Anadolu yakasında Ümraniye ve Fikirtepe, Avrupa yakasında ise Gayrettepe gibi semtler ile Kağıthane ve çevresinde yerleşmektedir. Başka İstanbul'da ikamet edip başka il doğumlu nüfus illeri gruplaşma açısından farklılık göstermektedir. İstanbullu olmayan nüfus içinde en büyük paya sahip olan Kastamonu doğumlularda gruplaşma oranı düşükken, Trabzon, Rize, Yugoslavya ve Bulgaristan doğumlularda bu oran yüksektir.

Akgür (1997) tarafından yapılan *Türkiye'de Kırsal Kesimden Kente Göç ve Bölgeler Arası Dengesizlik (1973-1990)* adlı çalışmanın amacı, Türkiye'nin büyük kentlerini tehdit eden göçler, hızlı ve sağlıklı kentleşme sonucunda ortaya çıkan gecekondulaşma ile diğer sorunlar ve bölgeler arası dengesizliklerden kaynaklanan ikili yapı (kır-kent ve doğu-batı) sorununu tüm yönleriyle ortaya konulup bu sorunların çözüm yollarını göstermektir. Bu sorunlara çözüm olarak bölgesel kalkınma planlarıyla bölgesel gelişmişlik farkının azaltılması, toprak reformu, köy-kent projeleri (köylere gerekli hizmetlerin götürülmesi) ve kentte yaşamının bir vize veya bir vergiye bağlanması (İstanbul) önerilmiştir.

Görmez (1997) tarafından yapılan *Kent ve Siyaset* adlı çalışmada Ankara özelinde kentleşme ile siyasal davranış arasındaki ilişkiye değinilmiştir. Çalışmada Ankara'nın Çankaya, Keçiören ve Mamak ilçelerinde tesadüfi örneklem metodu kullanılarak 450 anket uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, Ankara'da hem göçler hem de kent içi mekân

değişiklikleri nedeniyle ciddi nüfus hareketliği yaşandığını, kırsal kökenli göçmenlerin gecekondulaşan alanlarında minyatür köy ortamlarını yaşatmaya çalıştıklarını ve kent içinde de kentlilerin çok kısa aralıklarla mekân değiştirdikleri belirlenmiştir. Ayrıca kentleşmiş alanlarda merkeze yakın siyasal partilere (ANAP, DSP, DYP) doğru bir yönelme görülürken, gecekondulaşan alanlarının ise radikal sağ partilere (RP) yöneldiği tespit edilmiştir.

Kayacan (1999) tarafından yapılan *Kızıltepe'den İstanbul'a... Kemerburgaz "Çadır Köyü"* adlı çalışmada Mardin'in Kızıltepe ilçesine bağlı bir köyden İstanbul'un Kemerburgaz köyüne göç etmiş bireylerden oluşan 9 haneye (63 kişi) anket uygulanmıştır. Çalışmada yerinden gözlem metodu kullanılmıştır. Anket uygulanan kişilerin yakın akrabaları oldukları ve Kemerburgaz'a gelişleri de akrabalarıyla ilişkilerine bağlı olarak gelişmiştir. Mardin'in Kızıltepe ilçesine bağlı köylerinden zorunlu göçe tabi olduktan sonra ilk durakları çevre iller olmakla beraber genel olarak Diyarbakır'ı tercih etmişlerdir. Bu illerde birkaç yıl kaldıktan sonra ise İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirlere göç etmişlerdir. Yani kademeli bir şekilde göç etmişlerdir.

Özbay (1999) tarafından yapılan *İstanbul'da Göç ve İl İçi Nüfus Hareketleri (1985-1990)* adlı çalışma 1990 nüfus sayımı verileri ile Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) tarafından hazırlanmış olan İstanbul 1990 nüfus sayımı verisinin %5'lik örneğini esas alarak yapılmıştır. Çalışmada göçlerin İstanbul nüfusu üzerindeki etkilerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Çalışma bulgularına göre İstanbul'a hem yoksul hem de varlıklı göçmenler gelmektedir. Yoksul göçmenlerde son yıllarda kent yoksullarının kır yoksullarını geride bıraktığı belirtilmiştir. Ayrıca İstanbul'da önemli ölçüde ters göçün yaşandığı ve göç edenlerin üretken eğitimli erkekler olduğu ve bu göçler yoluyla batı ile güney illerinin kalkınmasına önemli katkılarda bulundukları belirtilmiştir. İstanbul'da il içi göç hareketleri yoğunlukla merkezden çevreye doğru gerçekleşmiştir. Göçmenlerin ve kent içinde taşınanların seçici davrandığı ve eğitimli (veya kent kökenli) nüfusun merkezdeki ilçelere, eğitimsiz (kırsal kökenli) nüfusun ise çevre ilçelere göç ettiği vurgulanmıştır (Beşiktaş'a göç eden nüfustaki eğitimli oranı %40'ın üzerinde, Gaziosmanpaşa'da ise %10 civarındadır).

Erder (2001) tarafından yapılan *İstanbul'a Bir Kent Kondu Ümraniye* adlı çalışma Ümraniye'nin Atatürk, İnkılap ve Kazım Karabekir mahallelerinde yapılan saha çalışmasına dayanmaktadır. Çalışmada kitlesel göçün yaşandığı kentsel ortamda oluşan yeni tabakalaşma sistemi dinamiklerinin anlaşılmasına çalışması hedeflenmiştir. Araştırmada konut piyasası, iş piyasası ve yerel politika ilişkileri ele alınmıştır.

Karpat (2003) tarafından yapılan *Türkiye’de Toplumsal Dönüşüm* adlı çalışmanın araştırma konusu İstanbul’un Nafibaba, Baltalimanı ve Celalettin Paşa semtlerindeki gecekondulaşmadır. 950 kişiyle anket yapılarak yürütülen çalışmada gecekonduların ortaya çıkışı, gelişim ve dönüşüm evreleri hakkında ayrıntılı bilgiler verilmektedir. Ayrıca bu bölgeler Gümüşhane, Sivas, Giresun, Trabzon, Kastamonu vb. illerinden yoğun bir şekilde göç alarak gelişmişlerdir.

Murat (2007) tarafından yapılan *Doğum Yerlerine Göre İstanbul Nüfusu ve İç Göçler* adlı çalışma 1950-2000 dönemi doğum yeri verileri kullanılarak yapılmıştır. Bu çalışma İstanbul’a göç eden nüfusun geldikleri il ve bölgeler, yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim ve işgücü açısından özelliklerinin açıklanabilmesi ve geleceğe ışık tutması amacıyla yapılmıştır. Çalışma bulgularına göre İstanbul dışı doğumlular içinde Sivas, Kastamonu, Giresun, Ordu, Trabzon, Samsun, Tokat ve Malatyalıların çoğunlukta olduğu belirlenmiştir. Ayrıca İstanbul’da bölge olarak Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgeleri’nden gelenlerin çoğunlukta olduğu vurgulanmıştır.

Güvenç (2009) tarafından yayına hazırlanan *Eski İstanbullular, Yeni İstanbullular* adlı kitapta çeşitli yazarlar İstanbul’u yerlilik ve göçmenlik ekseninde incelemiştir.

Yılmaz (2009) tarafından yapılan *Türkiye’de Kırdan Kente Göç Sürecinde Etkili Olan Faktörlerden Biri: Evlilik Yoluyla Göç* adlı çalışmasında, kırsal kökenli öğrencilerin araştırma ödevleri ve Samsun ili köylerinde yapılan saha çalışmaları sırasında elde edilen veriler kullanılmıştır. 1980’li yıllarda hız kazanan kırdan kente göç olgusunda itici, çekici ve iletici faktörlerin etkili olduğundan ve iletici bir faktör olarak evliliğin göçler üzerindeki önemine değinilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre kırsal kesimde evlenen genç kızların %18’i köyleri, %82’si ise kentleri tercih etmiştir. Şehirlere gidenlerin %57,3’ü İstanbul’u tercih etmiştir. Bu şehrimizi sırasıyla Ankara %15,7, Bursa %6,7, Antalya %3,3, İzmir %2,2, Adana %2,2, Kayseri %2,2 ve %11,4 ile diğer şehirler izlemiştir.

Gürel ve Balta (2011) tarafından yapılan *İstanbul’un Göç Olayı ve Etnik Hayat Üzerine* adlı çalışmada İstanbul’un tarihsel dönemler boyunca aldıkları yoğun göçlere bağlı olarak değişen demografik yapısı ve bunun kentte yaratmış olduğu sorunlar üzerinde durulmuştur. Ayrıca kentin önemine vurgu yapılan çalışmada göçlere bağlı olarak ilçelerin değişen demografik yapısı sonucunda ortaya çıkan göçmen nüfusu hakkında önemli bilgiler verilmiştir.

Yakar (2012) tarafından yapılan *Türkiye’de İç Göçlerin İlçelere Göre Mekânsal Analizi: 1995-2000 Dönemi* adlı çalışmada, Türkiye’de 1995-2000 dönemindeki iç göçlerin ilçelere göre mekânsal deseninin (dağılımının) ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Çalışmada yöntem olarak betimleyici istatistikler ile Mekânsal Otokorelasyon (Moran’s I ve LISA) kullanılmıştır. Ayrıca göçlerin ölçülmesinde net göç, göç devinim oranı, göç etkililiği/etkinliliği oranı da kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre Adana-Zonguldak hattının batısı net göç alırken, hattın doğusu ise net göç veren bölgeleri oluşturmaktadır. Ayrıca Türkiye’nin batısındaki net göç alan ilçelerin çevreleriyle birlikte kümelenirken (yüksek-yüksek), kuzey ve doğusu ise net göç veren ilçelerin çevreleriyle birlikte kümelendiği (düşük-düşük) iki farklı yapı ortaya çıkmıştır. Bu sonuç, Türkiye’de iç göçlerin doğudan batıya doğru olan yönünü de göstermektedir. Aynı zamanda göçlerin çoğunlukla kentler arasında gerçekleştiği, göç alan illerin kıyı kesimlerinin daha fazla göç aldığı ve doğudan batıya, az gelişmiş bölgelerden gelişmiş bölgelere doğru bir göç akımının olduğu belirlenmiştir.

Yakar (2013) tarafından yapılan *XXI. Yüzyılın Başında Türkiye’de İller Arası Göçlerin Mekânsal ve İstatiksel Analizi* adlı çalışmada, Türkiye’de iller arasındaki göçlerin dağılımının mekânsal ve istatiksel olarak ortaya konulması ve daha önceki dönemlerle karşılaştırılma yapılması amaçlanmış olmakla birlikte bu doğrultuda iller arasındaki göçlerin genel karakteristikleri betimleyici istatistiklerle belirlenip, ilişkiler Mekânsal Otokorelasyon (Moran’s I ve LISA) yöntemi ile test edilmiştir.

Yakar (2015) tarafından yapılan *Türkiye’nin İç Göç Paterni: Kim Nerede İkamet Ediyor? Nereye Kayıtlı?* adlı çalışmada 2007-2013 yılları arasında ADNKS’den il ve ilçe düzeyinde alınan “nüfusun ikamet ettiği yere göre kayıtlı olduğu yer” ile “nüfusun kayıtlı olduğu yere göre ikamet ettiği yer” verisi kullanılmıştır. Çalışmada Anselin Lokal Moran’s I (LISA) ve lokasyon katsayısı analizi uygulanmıştır. Çalışma bulgularına göre İkamet edilen il dışında kayıtlı nüfusun gerek miktar gerekse toplam nüfus içindeki payının illere göre dağılımı ile Türkiye’de net göç alan illerin dağılımı büyük oranda benzerlik göstermektedir. Ayrıca kayıtlı olunan il dışındaki nüfusun bölgesel dağılımı ile bölgelerin şehirleşme oranı arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır (Marmara bölgesinde şehirleşme %92, il dışı nüfus %50,8). Türkiye’de il dışında kayıtlı nüfusun ilçelere göre dağılımında İstanbul ve Ankara illerinin metropol ilçeleri başı çekmektedir. Türkiye’nin, Tekirdağ-Sakarya arasında uzanan en önemli şehrsel kuşağı, il dışında kayıtlı nüfusun en fazla

yoğunlaştığı sahaların başında gelmektedir. İstanbul hemen her yerden nüfusu barındırmakla birlikte, özellikle Zonguldak-Adana hattının doğusundan gelenler daha fazla nüfusa sahiptir. Ayrıca İstanbul’da Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgesi illerine kayıtlı nüfus baskındır.

Tekeli (2016) tarafından yapılan *Göç ve Ötesi* adlı çalışma Türkiye göç tarihinin 150 yıllık dönemi incelenmiştir. Ayrıca bu dönemdeki göçleri, i) Balkanlaşma Göçleri (1860-1927), ii) Kentleşme Süreci (1945-1980), iii) Kentler Arası Göç (1975+), iv) Yaşam Güzergahları olmak üzere 4 sınıfa ayırmıştır. Çalışmada bu dönemlerde gerçekleşen göçleri dönemler itibariyle ayrıntılı olarak açıklamıştır.

Yakar (2017) tarafından yapılan “*Yerlilikten*” “*Göçmenliğe*” *Doğru: Türkiye’de İç Göçün Doğum Yeri Verisine Göre Gelişimi* adlı çalışma doğum yeri verisi kullanılarak iç göçün tarihsel gelişimini kümülatif olarak mekânsal boyutuyla birlikte ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmada sayıldığı ilde doğanlar yerli, diğer iller doğumlular ise göçmen olarak sınıflandırılmıştır. Çalışma bulgularına göre Marmara bölgesi, Ege ve Akdeniz kıyılarındaki illerde başka il doğumlu nüfus oranı fazlayken, ülkenin iç ve doğusuna doğru gidildiğinde bu oranın düştüğü görülmektedir. İller arasında önemli farklılıklar olmakla beraber, Adıyaman, Kahramanmaraş ve Şanlıurfa dışındaki tüm illerde başka il doğumlu nüfus oranı %10’un üzerindedir. En yüksek değerler ise, %61.8 ile Yalova, %53.3 ile Kocaeli ve %50.9 ile İstanbul illeridir.

Seçim Çalışmaları:

Çarkoğlu (2000) tarafından yapılan *The Geography of The April 1999 Turkish Elections* adlı makalede 1999 Genel Seçimi’nde Türkiye illeri genelinde seçim desteğinin coğrafi dağılımına odaklanmış olmakla beraber il seçim sonuçları yedi kümeye ayrılıp analiz edilmiştir. Çalışma bulgularına göre parti sistemi özelliklerinin yanı sıra sosyo-ekonomik gelişim düzeyleri de kümeler arasında çarpıcı farklılıklar göstermektedir. Kürt ayrılıkçı aktivitelerinin en etkili olduğu en az gelişmiş Doğu ve Güneydoğu illeri, yüksek derecede fraksiyonelleşme (ayrışma) ve büyük çaplı seçim oynaklığı göstermektedir. Bir zamanlar İslamcılara oy veren Orta Anadolu illerinin, aşırı Milliyetçilere yöneldiği tespit edilmiştir. En gelişmiş batı grubu dışındaki tüm illerin ağırlıklı olarak ya anti-sistemik ya da aşırı milliyetçi partileri desteklemesi, Türk seçim politikalarının merkezi bulmacası olarak ortaya çıkmaktadır.

Yalçın ve Erbaş (2004) tarafından yapılan *İstanbul’un Kentsel Büyüme Kademelenmesi ve 1980 Sonrası Yerel Seçim Sonuçları: Mekân ve Siyaset* adlı çalışmada

İstanbul'un ilçeleri kuruluş tarihi, ara kent ile bütünleşme düzeyleri ve beldeleri; *eski kent*, *ara kent*, *ayrık kent*, *yama kent* ve *kır kent (beldeler)* olmak üzere 5 gruba ayrılmıştır. Çalışmada gecekondü kesimi ile eski kentli kesimin oy verme davranışları arasındaki farklılıkların ortaya koyulması hedeflenmiştir. Çalışma bulgularına göre *eski kent* merkez sağ ve sol partileri tercih etmektedir (Adalar, Beşiktaş, Bakırköy, Kadıköy, Şişli). *Ayrık*, *Yama* ve *Ara kent* grupları (gecekondü alanlarının yoğunlaştığı bölgeler) ise Siyasal İslam'ı tercih etmektedir.

West (2005) tarafından yapılan *Regional Cleavages in Turkish Politics: An Electoral Geography of the 1999 and 2002 National Elections* adlı çalışma siyasi ayrılık kuramlarını seçim coğrafyası teknikleriyle bütünleştiren ve bu örüntülerin örtüşen kültürel ve ekonomik yapısını incelemektedir. 1999 ve 2002 genel seçimleri üzerinden Türkiye siyasetindeki bölgesel bölünmeleri ortaya koymak amaçlanmıştır. Türkiye örneğinde, her seçimden elde edilen il sonuçlarının kümelenme analizleri, ülkenin seçim coğrafyasında güçlü bir üç bölge (sahiller, iç bölgeler ve güneydoğu) bölgeselleşme göstermektedir. Her bölgedeki farklı partilere yönelik destek düzeylerini kendi siyasi platformlarıyla karşılaştırarak, dört ana bölümün seçim coğrafyasını şekillendirdiği görülüyor: din, etnisite, bölgesel ekonomik refah ve önceki devlet birliği.

Çarkoğlu ve Hinich (2006) tarafından yapılan *A Spatial Analysis of Turkish Party Preferences* adlı çalışmada çeşitli ülkelerde başarılı açıklayıcı yapı olarak önerilen mekânsal oy modelleri içinde Türkiye seçmenlerinin parti tercihleri üzerine odaklanmıştır. Çalışma anket verileri kullanılarak seçim rekabetinin mekânsal teorisi ve onun istatistiksel uygulamalarına dayanmaktadır. Türk siyasal alanının genel bir tasviri göz önünde bulundurulduğunda, çeşitli demografik özelliklerin etkisinin yanı sıra bireylerin mekândaki ideal pozisyonlarına ilişkin değerlendirmeleri incelenmiştir. Kent sakinlerine uygulanan anketten üretilen mekânsal harita göstermektedir ki Türkiye seçimlerinde sık sık kullanılan merkez-çevre yapısında beklendiği gibi baskın ideolojik boyut İslam yanlısı ve Laiklik taraftarlarını karşı karşıya getirmektedir. Ayrıca yükselen milliyetçi duygular üzerinde Kürt azınlığı içeren son çatışmaların etkisi ikinci boyutu yansıtmaktadır.

Işık ve Pınarcıoğlu (2006a) tarafından yapılan *Ankara 2002 Genel Seçimleri Coğrafyası* adlı çalışmada Ankara'nın seçim coğrafyası mahalle (407) ölçeğinde ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışmada *Bulanık Kümelenme* yöntemi kullanılmıştır. 2002 yılı Ankara seçim verileri ve bina kalitesi verileri çalışmanın temel veri kaynaklarını

oluşturmaktadır. Çalışma bulgularına göre CHP'nin üst ve orta gelir grupların partisi, AKP'nin ise alt ve orta gelir gruplarının partisi olarak belirginleştiği vurgulanmıştır. Bu iki partinin baskın olmadığı alanlarda ise MHP, GP ve DEHAP'ın etkin olduğu belirtilmiştir.

Işık ve Pınarcıoğlu (2006b) tarafından yapılan *Bölgesel Siyasi Tercihler ve AKP* adlı çalışmada Türkiye'nin genel bir bölgesel siyasi tercihler deseninin çıkarılması ve bu desen içinde AKP'nin 2002 seçimlerindeki başarısını değerlendirmek amaçlanmıştır. İlçe düzeyinde (923) yapılan çalışmada *Mekânsal Otokorelasyon (Moran's I ve LISA) ve Anova Testi* yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmanın temel veri kaynaklarını 1995, 1999 ve 2002 genel seçim verileri oluşturmaktadır. Çalışma bulgularına göre merkez sağ-merkez sol ile bölgesel solun komşu olduğu hiçbir yerleşim biriminin olmadığı, aynı zamanda Merkez sağın, Göller Bölgesi civarında merkez sol ile milliyetçi sağ arasında tampon görevi gördüğü ve Doğu Karadeniz Bölgesinde ise İslamcı sağa yakın olduğu belirtilmiştir. Ayrıca milliyetçi sağın merkez sağ ve İslamcı sağ ile mekânsal komşuluk içinde olduğu ve İslamcı sağın İç Anadolu'da milliyetçi sağ ile doğuda ise bölgesel sol ile coğrafi olarak yakınlığı belirtilmiştir. AKP'nin ise İç Anadolu'nun kuzeyi ve Doğu Karadeniz'i kapsayan bölge ile Konya-kayseri bölgesinin partisi olduğu vurgulanmıştır.

Zeyneloğlu (2006) tarafından yapılan *İstanbul'un Seçim Coğrafyası: 1999-2002* adlı çalışma partilerin mekân üzerindeki oy dağılımlarını mahalle düzeyinde ortaya koyulmaya (partiler arası benzerlik ve farklılıklar belirlenmiş), seçmen davranışlarının dağılımı ile sosyo-ekonomik özelliklerin dağılımı arasındaki ilişkiyi belirlemeyi ve partiler arasındaki oy kaymalarını belirlemeyi amaç edinmiştir. Çalışmada *Sıra Düzenlilik Korelasyonu ve Çok Boyutlu Ölçekleme (Multidimensional Scaling)* yöntemleri kullanılmıştır. Ayrıca anket verileri, seçim verileri, eğitimde geçirilen süre, arazi m² fiyatları ve cem evlerinin dağılımı araştırmanın temel veri kaynaklarını oluşturmaktadır. Çalışma bulgularına göre AKP yoksul kesimlerin, CHP ise genel olarak üst sınıfların (birkaç Alevi mahalleleri hariç) partisi görünümündedir. İki seçim arasında seçmen davranışı açısından temel bir değişikliğin olmadığı ve tek değişimin aktörler olduğu vurgulanmıştır. Bununla birlikte seçmenler fakir ve zengin olarak iki gruba ayrılmış olmakla beraber FP ve MHP'ye oy veren fakir mahalleler AKP'ye, aynı şekilde ANAP ve DSP'ye oy veren zengin mahalleler ise CHP'ye oy verme davranışı sergilemişlerdir.

Kahraman (2007) tarafından yapılan *Seçimlerin Mekânsal Analizi* adlı çalışma seçim coğrafyasını Türk coğrafya camiasına tanıtmak ve coğrafya içindeki konumu ile önemini

ortaya koymayı ve coğrafya araştırma yöntemlerini kullanarak seçim coğrafyasının uygulanabilirliğini göstermeyi amaçlamaktadır. İlk bölümlerde seçim coğrafyasının teorik temelleri üzerinde durulmakla beraber sonraki bölümlerde Türkiye ve İstanbul’da seçimlerin mekânsal analizleri yapılmıştır. İstanbul’un seçim analizi ilçe düzeyinde yapılmış olmakla beraber çeşitli sosyo-ekonomik veriler kullanılmıştır. Bununla birlikte çalışmada 1991, 1995, 1999 ve 2002 genel seçim sonuçları esas alınmıştır.

Dinç (2008) tarafından yapılan *“Durmak yok, yola devam” A Close Look at AKP’s Election Success* adlı çalışmada AKP’nin 2007 seçimindeki büyük zaferini araştırarak, İslamcı Ulusal Bakış Hareketi’nde bir bölünme sonucunda oluşan iktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisi’nin (AKP) politik uygulamalarını incelemektedir. Çalışmada parti başarısının üç önemli faktöre dayandığı belirlenmiştir. Birincisi, karizmatik lider Erdoğan’ın önderliğindeki güçlü parti aparatı hem kişilerarası hem de kitle iletişim tekniklerini kullanarak seçimlere iyi hazırlandı ve böylece seçmenle duygusal bir bağ geliştirdi. İkincisi, parti, dört yıllık iktidarı boyunca halkın günlük sorunlarını sorunsalcı ağlar aracılığıyla çözmeye odaklanmış ve bu faaliyetlere devam etmiştir. Kampanya süresince ve dolayısıyla halkı çalışmaya ve parti için oy kullanmaya motive etti. Üçüncüsü, parti başarısızlıklarını siyasete, seçimlerden önce ortaya çıkan artan siyasi kutuplaşma ve krize, halkın aleyhinde çalışan devletçi güçlerin sorumluluğuna ve AKP’yi ekonomik ve siyasi istikrar ve gelişmenin itici gücü olarak görülmesi etkilemiştir.

Kaya (2008) tarafından yapılan *Coğrafi Bağlam, Siyasal Katılım ve Parti Tercihleri: 22 Temmuz 2007 Türkiye Genel Seçimlerine Coğrafi Bir Bakış* adlı çalışmada 22 Temmuz 2007 Genel Seçimleri sonuçları olmak üzere, geçmiş dönemlere ait seçim sonuçları ve TÜİK’in sosyo-ekonomik verileri kullanılarak, siyasal katılım ve parti tercihlerinin bölgesel ve tarihsel değişimi incelenmektedir. Çalışma bulgularına göre Türkiye’de, siyasal katılım ve seçmenlerin parti tercihleri doğu-batı ve kuzey-güney doğrultusunda önemli farklılıklar göstermektedir.

Akarca ve Tansel (2009) tarafından *Social, Political and Economic Determinants of Turkish Voter Choice in the 2002 Parliamentary Election* adlı çalışmada 1999 ve 2002 genel seçim sonuçları, il düzeyinde bir regresyon denklem sistemi ile analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre oyların, DSP’den Cumhuriyet Halk partisine, Adalet ve Kalkınma Partisi’ne ise FP, MHP, ANAP ve DYP partilerinden geçtiğini göstermektedir. 2002 seçimlerinin ve iktidar partisinin galibi olan yeni kurulan Adalet ve Kalkınma Partisi’nin (AKP), aşırı sağcı

milliyetçi oyların yaklaşık yarısı, merkez sağ oyların yarıdan fazlası ve aşırı sağcı İslamcı oylarını ele geçirdiği belirlenmiştir. AKP'nin bu başarısında 2002 ve öncesinde yaşanan iki büyük deprem ve ekonomik krizle başa çıkmada koalisyon ortaklarının başarısız olması etkili olmuştur. Sonuç olarak Türk seçmenlerin parti tercihlerinin sosyoekonomik özelliklerine de bağlı olduğu bulunmuştur.

Güvenç ve Kirmanoğlu (2009) tarafından yapılan *Türkiye Seçim Atlası 1950-2009 Türk Siyasetinde Süreklilik ve Değişim* adlı çalışmada yöntem olarak Bertin çizelgesi ve Correspondence analizi kullanılmıştır. Çalışmada 1950-2009 yılları arasındaki 16 genel seçim incelenmiştir. Araştırma, siyasi partilerin kaleleri, yenilgi alanları, oy tabanları ile profilleri arasındaki benzerlik ve farklılıklarını tarihsel gelişim süreci içinde ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışma bulgularına göre Türkiye'de iki sosyo-politik kırılma noktası (Kürt sorunu ve coğrafi sosyo-ekonomik eşitsizlik) tespit edilmiştir. Ayrıca ekonomik büyüme ve kriz dönemlerinin Türkiye'nin siyasi coğrafyasını önemli ölçüde şekillendirdiği vurgulanmıştır. Ekonomik gelişmenin görüldüğü dönemlerde uygulanan makro ekonomik politikalara bağlı olarak merkez sağ partiler geri kalmış coğrafi bölgelerde önemli oranda destek bulmuşlardır. Bununla birlikte ekonomik büyümenin Güneydoğu illerinin siyasi tercihlerini değiştirmede son derece zayıf kaldığı belirtilmiştir.

Işık ve Pınarcıoğlu (2010) tarafından *Back to the Year When It All Started: Local Determinants of Party Preferences in 2002 Turkish Elections* adlı ilçe düzeyinde yapılan çalışmada Coğrafi ağırlıklı regresyon yöntemi kullanılarak Türkiye'deki eşitsiz seçim coğrafyasının ardında yatan nedenler araştırılmıştır. Çalışma bulgularına göre Türkiye siyaset sahnesinin iki temel aktörü olan AKP ve CHP'nin oy düzeyini belirleyen yerel etmenler açısından belirgin bir karşıtlık içinde oldukları belirlenmiştir. Ayrıca AKP'nin, geleneksel sağ partilerin tersine, kent yoksulları ile Anadolu'nun hızla gelişen bölgelerinde kendine bir taban bulmuş olmasına karşın, sosyal demokrat CHP büyük ölçüde kentli seçkin kesimlerle kısıtlı kalmış görünmektedir.

Akarca ve Başlevent (2011) tarafından yapılan *Persistence in Regional Voting Patterns in Turkey During a Period of Major Political Realignment* adlı çalışmada 1999 ve 2009 yılları arasında yapılan her seçim için il düzeyindeki seçim verileri kullanılarak Türkiye'deki ana oy kullanma biçimleri incelenmiştir. Kümelenme analizi kullanılan çalışmada 81 ilde büyük partilerin ve bağımsız adayların oy oranlarına göre sınıflandırılmıştır. Ülkenin 3 yönlü ve 5 yönlü bölümlerinin ana siyasi ayrılıkları yeterince

yakaladığı belirlenmiştir. Muhafazakâr sağcı partilerin 3-yollu bölünmede tüm bölgelerde oyların çoğunluğunu alırken, batıdaki solcu ve Türk-milliyetçi partilerinden ve doğudaki Kürt milliyetçi partilerinden büyük bir güçlük çekmektedirler. Bu modellere ek olarak, 5 yönlü bölünmede her bir ana bölüm içindeki partilerin nispi gücünde değişiklikler meydana getirmektedir. Çalışma bulguları incelenen dönemde meydana gelen büyük siyasi düzenlemelere rağmen il gruplarının temelde değişmeden kaldığını göstermektedir. Bu nedenle karma kümeler oluşturulmuştur. Kompozit kümelenmelerin farklı sosyo-ekonomik ve demografik özellikleri, sosyal ve ekonomik yapılarıdaki farklılıkların, farklı bölgesel siyasi eğilimlerin ve bunların sürekliliğinin kökeninde olduğunu göstermektedir.

Başlevent (2013) tarafından yapılan *The Impact of Urbanization on Political Outcomes in Turkey* adlı çalışmada il ve ilçe düzeyinde veriler kullanılarak ülke çapında ve İstanbul ilinde kentleşmenin siyasi sonuçlara etkisi incelenmiştir. Çalışma bulgularına göre kentleşme oranının her iki sonuçla (oy oranı ve oy kullanma oranı) da olumlu ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır. AKP'nin kentsel nüfusun, özellikle de metropol alanlarında yaşayan kent nüfusunun yaşam koşullarından yararlandığı ve partinin dünya görüşlerini tanımlamakta ve birçoğu birinci ve ikinci nesil göçmen olan muhafazakâr ve genel olarak imkanları az olan seçmen kitlelerinin ihtiyaçlarını ele almakta başarılı olmuştur. Kentsel alanlarda alt gelir gruplarına mensup yerli ve göçmen nüfusun yoğun olduğu alanlarda yüksek oranda oy aldığı belirlenmiştir. Partinin bu başarısı kamu hizmetlerinin alt sınıf mahallelerinde yoğunlaşmasına bağlanmıştır.

Kahraman (2013) tarafından yapılan *Türkiye’de Seçmen Tercihlerindeki Değişkenlik (2002-2007-2011 Genel Seçimleri)* adlı çalışma 3 seçimdeki parti değişkenliğini ve AKP oylarının 3 seçimde azaldığı ve arttığı illeri belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışmada yöntem olarak *Değişkenlik/Oynaklık endeksi (Volatility Index)* kullanılmıştır. Araştırmada 3 seçimde partiler açısından bir devamlılığın söz konusu olduğu ve dörtlü bir siyasi yapının geliştiği vurgulanmıştır (AKP, CHP, BDP ve MHP). Ayrıca bu dörtlü yapının bölgeselleştiği tespit edilmiştir. Partiler arası oy kaymalarının azalması dörtlü yapının istikrarıyla alakalı olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte AKP’nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde bazı illerde bölgesel etnik partilerin önüne geçmesinde bölge halkından güçlü adaylar göstermesi ve Kürt Açılımı politikasının etkili olduğu belirtilmiştir.

Kaya vd. (2015) tarafından yapılan *2011 Genel Seçimlerinde Partilerin Aldığı Oy Oranlarının İlçeler Ölçeğinde Mekânsal Analizi* adlı çalışmada 2011 genel seçiminin

partilere göre oy oranları lokal mekânsal otokorelasyon yöntemlerinden *Gi* istatistiği ve LISA (Local Indicator of Spatial Association) ile analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre her partinin oylarının kümелendiği bölge diğer partilerden farklı olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca partilerin aldıkları oy oranları, seçim sonuçlarının ülke içinde farklı mekânsal kalıpları ortaya çıkardığı gözlemlenmiştir.

Melissa vd. (2016) tarafından yapılan *Does Housing Create Votes? Explaining the Electoral Success of the AKP in Turkey* adlı çalışmada AKP'nin yerel seçimlerdeki başarısı analiz edilerek partinin yükselişi ve konsolidasyonu incelenmiştir. Türkiye'de 900 belediye ilçesinin politik, ekonomik ve sosyo-demografik verilerini kullanarak, TOKİ tarafından finanse edilen konut projeleri ile AKP'nin başarısı arasındaki ilişkiyi 2004 ve 2014 yılları arasındaki üç belediye başkanlığı seçimleri çerçevesinde ampirik olarak analiz edilmiştir. Çalışma bulgularına göre Türk partisinin geleneksel açıklamalarının (merkez-çevre, ekonomik oylama) AKP'nin başarısının bir kısmını oluştururken, TOKİ konut projeleri biçimindeki dağıtım politikalarının partinin dayanıklılığının daha güçlü bir göstergesi olduğunu gösteriyor.

Göç-Seçim Çalışmaları ve İstanbul Çalışmaları:

Güvenç ve Işık (1997) tarafından yapılan *İstanbul'u Okumak II: Mahalle Düzeyinde Konut Mülkiyeti-Statü Farklılaşmasına İlişkin Bulgular Nasıl Genellenebilir?* adlı çalışmada 1990 yılı nüfus sayımı verileri kullanılarak statü farklılaşmaları belirlenmiştir. Yöntem olarak Ward ölçütüne göre çalışan bir sınıflama kullanılmıştır. Çalışma bulgularına göre İstanbul'da deniz kıyısında ücretli kesimin hakimiyeti altında hiçbir mahallenin olmadığı (2 mahalle dışında) ve deniz kıyısındaki mahallelerin genel olarak varlıklı kesimin hakimiyeti altında olduğu ayrılmış bir mekânsal yapı saptanmıştır. Ayrıca tek başına çalışanlar (esnaf) ile diğerleri kategorisindeki hane halklarının tek başına veya birlikte hakimiyet gösterdikleri mahaller genellikle varlıklı kesim ve ücretliler arasında bir geçiş alanı oluşturmaktadır. Aynı zamanda Anadolu yakasında E-5 otoyolu, Avrupa yakasında ise Londra asfaltı varlıklı kesimler ve işçi mahalleleri arasında bir tampon görevindedir.

Akarca ve Başlevant (2010) tarafından yapılan *The Region-of-Origin Effect on Voting Behavior: The Case of Turkey's Internal Migrants* adlı çalışmada Türkiye'de göçmenlerin oy verme davranışlarında, göçün başlangıç ve bitiş bölgelerinin görece önemleri incelenmiştir. Seçmen eğilimleri anketi ve seçim sonuçları (2007) kullanılan çalışmada, ekonometrik analiz yöntemi uygulanmıştır. Çalışma sonuçlarına göre göçmen

tercihlerinin yerli seçmenden farklı olduğu ve göçmenlerin parti tercihlerinin, yaşadıkları illerdeki (destinasyondaki) politik ortamdan ziyade, doğdukları ildeki (orijindeki) oy verme örüntülerine bağlı olduğu belirlenmiştir. Ayrıca kestirilen ekonometrik modeller, bir partinin orijinde ülke ortalamasının %10 puan üzerinde oy almış olmasının, o ilde doğmuş bir göçmenin o partiye oy verme olasılığını %5 puan arttırdığını göstermektedir. Bu bulgunun, göçmenlerin ayrıldıkları yörelerle ekonomik ve kültürel bağlarının devam etmekte olmasından ve destinasyon alanlarında da hemşerileriyle yakın ilişkilerinin sürmesinden kaynaklandığı öne sürülmektedir.

McDonald (2011) tarafından yapılan *Migration and Sorting in the American Electorate: Evidence from the 2006 Cooperative Congressional Election Study* adlı çalışma 2006 Kooperatif Kongre Seçim anketini kullanarak göçün coğrafi homojenliğe ve siyasi kutuplaşmaya etkileri incelenmiştir. Ayrıca münferit düzeydeki göç modellerini belirlemek için, anket katılımcılarının ikamet bilgileri, ABD Posta Servisi'nin adres veri tabanı değişikliği ile eşleştirilmiştir. Göçmenlerin, menşei bölgesindeki partizanlığı kontrol ettikten sonra bile ideolojik tercihlerine uyan bir kongre semtine gitme olasılıklarının daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Ataç ve Işık (2013) tarafından yapılan *Büyük Dönüşüm Öncesi Türkiye Kentlerinde Ayrışma ve Siyaset* adlı çalışmada büyük dönüşüm öncesinde Türkiye kentlerindeki ayrışma desenlerini, 2002 yılındaki siyasi tercihlere ilişkin desenlerle karşılaştırmak ve bu sayede farklı toplumsal grupların siyasi tercihlerinin kent mekânında nasıl dağıldığını ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Çalışmada 6 il incelenmiş olup, bu iller İstanbul, İzmir, Kayseri, Mersin, Gaziantep ve Samsun'dur. Bu 6 kentin 2000 nüfus sayımı sonuçlarından yola çıkarak mahalle düzeyinde sosyo-ekonomik statüye bağlı ayrışma desenleri (yüksek, orta ve düşük) elde edilmiştir. Ayrıca kentlerin siyasi tercih desenlerini belirlemek amacıyla 2002 genel seçiminde 4 partinin mahallelerde aldıkları oy sayıları yön gösteren *Ki- Kare* değerleri hesaplanmıştır. Buna göre her partinin oy oranı *beklenenden çok düşük, beklenenden düşük, beklenen düzeyde, beklenenden yüksek, beklenenden çok yüksek* olarak sınıflandırılmıştır. Elde edilen bulgulara göre Türkiye'de kentler, sınıfsal ayrımlar göstermekte ve bu ayrımlar mekân üzerinde net bir şekilde görülmektedir. Üst gelir grupları, kıyı kentlerinde kıyıya yakın alanlarda, iç bölgelerde ise kent merkezinde yer seçmektedirler. Yani üst sınıflar rantın yüksek olduğu alanlarda varlık gösterirken, alt sınıflar kent çeperlerinde ve ikisinin arasında ise orta sınıf yer almaktadır. Türkiye kentleri toplumsal sınıfların yer seçimi açısından

bölündüğü gibi siyasi tercihler açısından da bölünmüştür. CHP üst sınıfların, AKP birkaç kentte orta sınıflara ulaşmayı başarmış olsa da genel olarak çeperde yaşayan alt sınıfların, MHP AKP ve CHP'ye yakın duran orta sınıfın, DEHAP ise göçle gelen ve kentte yer edinmeye çalışan Kürt nüfusun partisi olmuştur.

Cho vd. (2013) tarafından yapılan *Voter Migration and the Geographic Sorting of the American Electorate* adlı çalışmada seçmen göçü (iç göç) ampirik açıdan incelenmiştir. Amerika'nın yedi eyaletinde gerçekleşen milyonlarca partizan göçü verilerine dayanarak seçim sonuçlarına etkileri araştırılmıştır. Bunun sonucunda partizanların ırk kompozisyonu, gelir ve nüfus yoğunluğu gibi hedef özelliklerine göre yeniden konumlandığı fakat ilaveten ortak taraflarla doldurulmuş bölgelerde yer değiştirmeyi seçtikleri tespit edilmiştir. Bu eğilimin Cumhuriyetçiler arasında daha güçlü olduğu fakat Demokratik kayıtçılar içinde geçerli olduğu belirlenmiştir. Partizanlığın rolünün merkezi ve yardımcı olup olmadığı ve karar sürecinin bir parçası olduğunda Amerika Birleşik Devletleri'nin siyasi manzarasında önemli izler bırakma potansiyeline sahip olduğu belirtilmiştir.

Akarca ve Tansel (2014) tarafından yapılan *Impact of Internal Migration on Political Participation in Turkey* adlı çalışmada iç göçlerin (1950-2011) siyasi katılım (2011 genel seçimi) üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışma bulgularına göre iç göçün yarattığı nüfus istikrarsızlığı hem göçmenlerin kökenleri hem de destinasyonlarında (hedef alanları) siyasi katılım üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir. Fakat büyük nüfuslu ve göçmen nüfusunun yoğun olduğu alanlarda, çeşitli bölgelerden gelen göçmenlerin parlamentoya kendi seçecekleri bir aday çıkarma fırsatı yakaladıklarında, bu olumsuz etki önemli ölçüde azaltmakta ve hatta bazılarında olumluya çevrilmiştir. Bununla birlikte katılım oranının en yüksek olduğu grup genç seçmenlerdir. Ayrıca büyük nüfuslu alanlar, seçim bölgelerinden seçilecek çok sayıda parlamento üyesi, çok sayıda partinin katılımı ve hâkim partinin varlığı gibi nedenlere bağlı olarak katılım oranını düşürmektedir.

Tamale vd. (2015) tarafından yapılan *Internal Migrations, Multiparty Politics and Elections on the Political Development of Uganda: The case of Kampala District* adlı çalışmada Uganda'nın Kampala Bölgesi'nde (ilçe) iç göçün siyasi gelişmedeki etkisi incelenmiştir. Anket uygulanan çalışmada 25 siyasi parti lideri, 110 devlet memuru ve Kampala Bölgesi'nde rastgele seçilen 207 yerleşimciye betimleyici analizler yapılmıştır. Çalışma bulgularına göre Kampala Bölgesi'nde iç göçün çok partili politikalar ve siyasi

eğilimler üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Ayrıca siyasi partilerin etnik amaçlarla değil ulusal bir fayda için hedeflerini yeniden tasarlamaları vurgulanmıştır.

Sims (2015) tarafından yapılan *Migration and Political Engagement in Ubon Ratchathani Province, Thailand* başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında Tayland'ın Ubon Ratchathani vilayetinde yer alan Ban köyü, Amphone Mucang'ta yaşayan mevcut göçmenler ve Isan'dan Bangkok'a göç eden bireyler arasında bulunan politik çeşitlilik ve göçün siyasi etkileri incelenmiştir. Çalışma bulgularına göre göç ve müteakip ekonomik kalkınma yoluyla, Isan göçmenleri ve köyleri daha eğitilmiş ve kentleşmiş hale geldiği halde politik iktidar kuşakları onları reddetmeye devam etmektedir. Siyasi meşruiyetin reddedilmesine ve siyasi kuralların darbelerle yeniden yazılmasına rağmen, 2005-2015 arasındaki siyasi krizler; Isan'ın artık politik olarak göz ardı edilemeyeceğini ortaya koymaktadır.

Ulaş Tol (2016) tarafından yapılan *Kentsel Alevilik ve Alevi Gençlerin Kimlik Arayışları* adlı çalışmada İstanbul'daki Alevilerin yoğun olarak yaşadığı mahallelerde Alevi gençlerin siyasi algı, davranış ve hareketlilikleri araştırılmıştır. Çalışma Sancaktepe ilçesinde İnönü mahallesi, Sultanbeyli ilçesinde Yavuz Sultan Selim ile Ahmet Yesevi mahalleleri ve Maltepe ilçesindeki Gülsuyu ile Gülsensu mahallelerinde birebir mülakatlar ve gözlemler yoluyla yapılmıştır. Araştırma sonunda tespit edilen bulgular ışığında öneriler sunulmuştur. Ayrıca Siyasi Aleviler 3 temel gruba ayrılmıştır; i) Alevi kimliği eksenli bir siyasileşme içinde olan Aleviler (dernekçi Aleviler) ii) başka sivil faaliyetler ya da siyasi parti faaliyetleri çerçevesinde politika yapan Aleviler (demokrat siyasi Aleviler) iii) devrimci yapılar içerisinde yer alan Aleviler (devrimci Aleviler).

Bahadır ve vd. (2017) tarafından yapılan *İstanbul-Küçükçekmece Mahallelerinde Farklı Gençlik Grupları Arasındaki Karşılaşmalar* adlı çalışmada Küçükçekmece ilçesindeki farklı etnik kimliklerle tanınan komşu mahallelerdeki (Sultanmurat, Fevzi Çakmak, Kanarya, Cumhuriyet ve Cennet mahalleleri) gençlerin kimliklerine duydukları aidiyetleri sosyoekonomik, siyasi ve sosyal boyutlarıyla analiz etmeyi amaçlamışlardır. Çalışma kapsamında 23 kişiyle mülakat yapılmış olmakla beraber mahallelerdeki çeşitli alanlarda etnografik gözlem yoluyla da veri toplanmıştır. Mahallelerdeki gençlerin daha iyi bir yaşam için farklı semtlere gitmeyi amaçladığı ve Kanarya mahallesindeki Kürt'lerin ise içinde bulundukları zorlu koşullardan kurtulmak için geldikleri bölgelere geri dönmeyi istedikleri tespit edilmiştir. Ayrıca HDP'nin Kanarya mahallesinde özellikle 2015 seçimlerinde yoğun destek gördüğü vurgulanmıştır. Aynı zamanda Bulgar göçmenlerinin

(Fevzi Çakmak mahallesinde) CHP'ye, Arnavut göçmenlerinin (Sultan Murat mahallesinde) ise AKP'ye oy verme eğilimi gösterdikleri tespit edilmiştir.

Işıl (2017) tarafından yapılan *Göç ve Siyaset* adlı çalışmada iç göçler ile siyasi eğilimler arasında ilişkinin olup olmadığı ve göç alan merkezlerde (İstanbul) göç ile birlikte değişimin gerçekleşip gerçekleşmediğinin araştırılması amaçlanmıştır. Araştırma kapsamı 1950'den itibaren İstanbul'un genel seçim sonuçları ve göç alma durumları karşılaştırmalı olarak incelenmesine dayanmaktadır. Çalışma bulgularına göre İstanbul'a göç edenlerin siyasi yabancılaşma yaşamadıkları ve göç edenlerin göç ettikleri yerlere siyasi eğilimlerini de götördükleri belirtilmiştir. Buna karşılık çalışmanın il düzeyinde yapılması çalışma sonuçlarının güvenilirliğini tartışır hale gelmesine neden olmaktadır.

Dursunoğlu (2018) tarafından yapılan *Siyasal Davranış: Göç Olgusu Üzerinden Bir Karşılaştırma* adlı doktora çalışması Bayburt'ta ve İstanbul'da yaşayan Bayburtluların siyasal davranışlarını ölçmeyi ve gerçekleşen değişimleri belirlemeyi hedeflemektedir. Yargısal örneklem metodu ile yapılan anket çalışmasına dayanan araştırmada göç olgusu üzerinden siyasal davranış karşılaştırılması yapılmıştır. Araştırmada 458'i Bayburt'ta, 500'ü İstanbul'da olmak üzere toplamda 958 anket analizlere dahil edilmiştir. Araştırmada standart sapma, frekans dağılımı ve Ki-kare analizi kullanılmıştır. Çalışma bulgularına Bayburt'ta ve İstanbul'da yaşayan Bayburtluların kendilerini farklı siyasi kimliklerle tanımladıkları ve göçle birlikte siyasi ilgi ve siyasi düşüncelerin değiştiği belirlenmiştir.

Araştırma Problemi

Uzun dönemler (1950-2018) boyunca yoğun bir şekilde göç alan İstanbul hem demografik hem de siyasal açıdan büyük bir dönüşüme uğramıştır. İstanbul'a göç eden bireyler siyasi tercihlerini kente taşımakta ve zamanla yeni konjonktüre göre siyasi tercihlerini düzenlemekte ve/veya siyasi geleneklerini korumaktadırlar. Böylelikle kentin siyasi geleneğini etkileyen göçmenlerin, çoğunluğu oluştukları mahallelerde seçim sonuçları üzerinde doğrudan etkileri söz konusudur. Bu çalışmada İstanbul'un farklı nitelikteki mekânlarında seçmenlerin siyasal tercihlerinin ve özellikle kentli seçmen profilinin hangi yönde değiştiği aşağıdaki temel sorulara aranan yanıtlarla ortaya konulacaktır.

İstanbul'da geleneksel bir siyasal eğilim var mıdır?

2002-2015 genel seçimlerinde İstanbul'un siyasi eğilimleri hangi yönde (sağ ve sol partiler) değişmektedir?

İstanbul'un ilçe ve mahallerinde siyasal partiler ne ölçüde gelenekselleşmiştir?

İstanbul'un son yıllarda (2007-2018) aldığı ve verdiği göçlerde hangi gruplar (eğitim düzeyi ve yaş grupları) etkindir?

İstanbul'un göçmen ağırlıklı mahallelerinde göçün orijinine (geldikleri bölge) bağlı olarak seçim sonuçları değişmekte midir?

İstanbul'un göçmen ağırlıklı mahallelerinde etnik ve dini faktörler siyasi tercihleri etkilemekte midir?

Araştırmanın Amaç, Kapsam ve Önemi

Amaç

Ülkemizin yoğun nüfuslu illerinin başında gelen İstanbul'un aldığı göçlere bağlı olarak (i)yeni oluşan seçim çevreleri, (ii)seçmeni değişime uğrayan seçim çevreleri, (iii)geleneksel seçmen profilini koruyan seçim bölgelerinde seçmenlerin oy tercihlerinin yönü ve değişimini ortaya koymaktır. Bu değişimi çeşitli mekânsal ve seçim teorileriyle ilişkilendirip Mekânsal Otokorelasyon yöntemlerinden Lokal Moran's I (LISA) analizi uygulayarak araştırma sınırlılıkları çerçevesinde seçim ve göç ilişkisini ortaya çıkarmaktır.

Kapsam

Tezin konusu iki farklı konuyu içermektedir: (i)İstanbul'a yönelik iç göçler ve (ii)seçmen tercihlerinin birbiriyle ilişkisi bu tezde ele alınacaktır. Göç için son 52 yıllık (1965-2018), seçim için son on beş yıllık (2002-2015) veriler kullanılacaktır. Özellikle son 30 yılda İstanbul'un göçle büyüyen mekânlarındaki değişimlerin bu alanlardaki (mahalle, semt, ilçe) siyasal tercihlerin değişimi üzerindeki etkileri ele alınacaktır.

Önemi

İç göç ve seçim sonuçları çeşitli araştırmalarda ayrı ayrı incelenmiş olmakla birlikte Türkiye ile ilgili ve bu iki konunun birbiriyle etkileşim durumunu ortaya koyan akademik çalışmalar sınırlıdır. Tezin konusu bu açığı doldurmaya yönelik olup, ayrı ayrı işlenmiş bu iki konunun birbiriyle ilişkisini İstanbul'da mahalle düzeyinde ortaya koymaktır. Ayrıca bu tezin araştırma alanına katkısı dışında siyaset bilimcilere, adaylara ve siyasi partilere önemli veriler sunması bakımından katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

VERİ VE YÖNTEM

1.1 Veri

Bu çalışmada temel olarak göç ve seçim verileri kullanılmıştır. Bunların yanında eğitim (lisans ve lisansüstü eğitim), arazi m² fiyatları (mahalle ortalamaları) ve nüfus verileri kullanılmıştır. Göç verilerinin birikimli ve kalıcı etkisi nedeni ile daha geniş zamana yayılmış veriler (1965-2017) toplanırken, seçimlerde son beş genel seçim (2002-2015) verileri kullanılmıştır. Çalışmanın il bazındaki verilerini 1965-2017 dönemine ait iç göç verileri, 2000 ve 2016 yıllarına ait doğum yerine göre nüfus verileri ve 2000 yılı ile 2007-2015 arasındaki yıllara ait nüfus verileri oluşturmaktadır. İlçe düzeyinde kullanılan verileri ise 2002-2015 yılları arasındaki genel seçim sonuçları verileri, 2012-2015 yılları arasındaki göç verileri ve 2008 ile 2017 yıllarına ait kütük verisi (nüfusa kayıtlı olunan ilçeye göre ikamet edilen il) oluşturmaktadır. Mahalle düzeyinde ise genel seçim verileri (2002, 2007, 2011 ve 7 Haziran 2015 ve 1 Kasım 2015), 2014 yılına ait arazi m² fiyatları ve eğitim verileri (2008, 2010, 2014) kullanılmıştır (Tablo 1.1).

1965-1975 yılına ait göç verileri Devlet Planlama Teşkilatından (DPT), eğitim, nüfus ve göç (1975-2015) verileri ise Türkiye İstatistik Kurumundan (TÜİK) alınmıştır. Ayrıca seçim verileri Yüksek Seçim Kurulundan (YSK), arazi m² fiyatları ise Gelir İdaresi Başkanlığından (GİB) alınmıştır. Çalışmada kullanılan Türkiye il ve ilçe harita altlıkları Harita Genel Komutanlığından, İstanbul'un mahalle harita altlıkları ise İstanbul Büyükşehir Belediyesi Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) biriminden alınmıştır (Tablo 1.1).

Elde edilen veriler doğrudan kullanılmayıp, analizlerde kullanılabilir hale getirmek için bir dizi işlem yapılmıştır. Dönemler halinde alınan göç verileri (1975-2017) üzerinde net göç oranı, İstanbul'un toplam göçlerinin Türkiye göçlerindeki oranı, göç etkililiği ve göç devinim hızı hesaplanmıştır. Ayrıca İstanbul'un 1995-2000, 2007-2012 ve 2012-2017 dönemlerine ait il düzeyindeki göç verileri dönemler halinde toplam alınan, verilen ve net göçler olarak hesaplanıp haritalandırılmıştır. Aynı işlem adımları 2012-2017 dönemine ait ilçe bazındaki göç verilerine uygulanarak da haritalama işlemi yapılmıştır. İstanbul'un il düzeyindeki 2000 ve 2016 yıllarına ait doğum yeri verisine göre İstanbul'daki

il dışı doğumlu nüfusun kayıtlı oldukları il nüfusu içindeki payı ve il dışı doğumlu nüfusun İstanbul nüfusu içindeki payı hesaplanmıştır. Doğum yeri verisi üzerinde yapılan hesaplamalarda bilinmeyen ve yurtdışı nüfus miktarı kullanılmamıştır. Alınan eğitim verileri doğrudan kullanılmayıp, mahallelerin lisans ve lisansüstü eğitilmiş nüfusunun toplanarak kayıtlı seçmene bölünmesiyle elde edilen oran kullanılmıştır. Sokak bazında alınan arazi metrekaresi fiyatları, mahalledeki sokak ve caddelerin arazi fiyatları toplanıp, toplam sokak ve cadde sayısına bölünmesiyle elde edilen değer kullanılmıştır. Miktar olarak alınan seçim verileri ise ilgili genel seçim döneminde partilerin aldıkları oyların toplam geçerli oylara oranlanmasıyla elde edilen değer (%), analizlerde kullanılmıştır.

Tablo 1.1. Çalışmada Kullanılan Veri Setleri

	Dönem	Veri	Verilerin Alındığı Kurumlar
İl Düzeyindeki Veri Setleri	1965-2017	İç göç verileri	1965-1975: Kocaman (2008), 1975-2017: TÜİK
	2000, 2016	Doğum yeri verileri	TÜİK
	2000, 2016, 2017	Nüfus verileri	TÜİK
	1983-2015	Seçim verileri	TÜİK
	2007-2017	İl düzeyinde harita altlıkları	HGK
İlçe Düzeyindeki Veri Setleri	2002-2015	Seçim verileri	TÜİK
	2012-2017	İç göç verileri	TÜİK
	2008, 2017	Kütük verileri	TÜİK
	2007-2017	İlçe düzeyinde harita altlıkları	HGK
Mahalle Düzeyindeki Veri Setleri	2002-2015	Seçim verileri	YSK
	2014	Arazi m ² fiyatları	GİB
	2008, 2010, 2014	Eğitim verileri	TÜİK
	2017	Kütük verileri	ENDEKSA
	2002-2015	Mahalle harita altlıkları	İBB

1.1.1 Veri Sınırlılıkları

1950-1990 yılları arasında 5 yılda bir ve 1990-2000 yılında ise 10 yıl arayla yapılan genel nüfus sayımlarından iç göçler tahmin edilmekte olup, bu sayımlardan 1990 yılına kadar il düzeyinde, 2000 yılından itibaren ise ilçe düzeyinde veriler elde edilmektedir. Bu sayımlarda bir önceki sayım dönemine ait daimî ikametgâh değişikliği baz alınarak göç verileri hesaplanmıştır. 2007 yılından itibaren ise Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine (ADNKS) geçilmiştir. 5 yıl arayla yapılan 1950-1990 nüfus sayımlarının daimî ikametgâh değişikliğini baz alınarak yapılması nedeniyle 0-4 yaş arası nüfus göçlere dahil edilmemekte olup, 5 yaş ve üstü nüfus göçlere dahil edilmektedir. Aynı durum 2000 yılı nüfus sayımı içinde geçerli olup bu sayımda 0-9 yaş arası nüfus göçlere dahil edilmeyip 10 yaş ve üstü nüfus göçlere dahil edilmiştir. 2007 yılında Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine (ADNKS) geçilmesiyle bu eksiklik büyük ölçüde giderilmiştir.

1975-1990 yılları arasındaki dönemde sadece il düzeyinde göç verileri olmasından dolayı bu dönemlere ait ayrıntılı bilgi elde edilememekle beraber, 2000 yılından itibaren ilçe düzeyinde göç verilerine ulaşılması ile sınırlı da olsa nispeten daha ayrıntılı bilgilere ulaşmak mümkün olmuştur. 2007 yılı itibarıyla Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine (ADNKS) geçilmesiyle birlikte ilçe bazında veriler elde edebilmek her ne kadar mümkün olsa da ilçe düzeyinde göç verilerine 2012 yılından itibaren ulaşmak mümkündür. Dolaylı olarak göçlerin uzun dönemli gelişimini ortaya koyan doğum yeri verisine ise 2014 yılından itibaren ilçe düzeyinde ulaşmak mümkün olmuşsa da tek yönlü olmasından dolayı ayrıntıdan yoksundur (Örneğin, doğum yeri İstanbul olan nüfusun ikamet ettikleri ilçelerin dağılımı belirlenebilirken, İstanbul ilinde ikamet eden il dışı nüfusun hangi ilçe doğumlu olduğu belirlenmemektedir). Ama günümüzde göç olayının daha karmaşık bir yapıya bürünmesinden dolayı ilçe düzeyindeki göç verisi, göç sürecini ve etkilediği alanları belirlemekte yetersiz kalmaktadır. Bu aşamada mahalle düzeyinde göç verilerinin olması göç sürecini açıklamada ve yorumlamada daha iyi sonuçlar verecektir. Fakat mahalle düzeyinde göç verisinin olmaması çalışmayı sınırlandıran önemli etkidir. Bununla birlikte Endeksa sitesinden sağlanan kütük verileriyle bu açık kapatılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada göç ve seçim ilişkisini mahalle düzeyinde incelenmek amaçlansa da veri sınırlılığı nedeniyle bu ilişki sınırlı bir şekilde incelenebilmiştir.

1.2 Yöntem

İstanbul ili; il, ilçe, mahalle ve köy bazında incelenmiş olup (kısmi olarak), göçle gelen nüfusun gecekondulaşmaya etkisi ortaya konularak, buralarda gerçekleşen kentsel dönüşüm çalışmalarına değinilmiştir. Ardından göç ve seçim ilişkisi üzerinde durularak gerçekleşen mekânsal oy kaymalarının ve kümelerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma amacına uygun olarak iç göç ve seçim ilişkisinin mekânda nasıl bir kümelenme gösterdiğini ortaya koymak için çeşitli mekânsal analizlere ihtiyaç duyulmaktadır. Mekânsal İstatistikte en çok uygulanan yöntemlerden biri olan Mekânsal Otokorelasyon yöntemlerinden *Lokal Moran's I (Local Spatial Autocorrelation, LISA)* analizi hem göç hem de seçim verilerine uygulanmıştır. Çalışmada anket uygulanmadığı için bireysel bazda bir sonuçtan ziyade toplumsal ve mekânsal gruplar üzerinden ekolojik çıkarım yapılmıştır. Bu ilişkiyi ortaya koyabilmek için sosyal gösterge olarak eğitim, ekonomik gösterge olarak arazi m² fiyatları ve siyasal gösterge olarak seçim verileri kullanılmıştır. Mekânsal analizler ise ARCGIS 10.4.1 programında haritalandırılmıştır.

Günümüzde nüfus hareketleri karmaşık bir yapıya bürünmekle birlikte bu sürecin açıklanmasında çeşitli göstergeler kullanılabilmektedir. Bu göstergeler içinde yaygın olarak kullanılanları net göç, net göç hızı, göç devinim oranı, göç etkililiği, lokasyon katsayısı ve yeniden dağılım göstergesi sayılabilir. Bir yere gelen nüfus ve bir yerden giden nüfus arasında kurulacak bağlantıyla net göç kavramına ulaşılabilir. Gelen nüfustan giden nüfus çıkarıldığında net göç miktarı bulunur (Denk. 1.1.). Bir yere gelen nüfus, bir yerden ayrılan nüfustan fazla ise net göç değerleri pozitif (+), tersi durumunda ise negatif (-) olacaktır. Net göç hızı ise net göç miktarının yıl ortası nüfusa bölünmesinden sonra çıkan sonucun 1000 ile çarpılmasıyla elde edilir (Özgür 2011:52).

$$\text{Net Göç Miktarı(Net Migration)} = \text{Gelen nüfus} - \text{Giden nüfus} \quad (1.1.)$$

$$\text{Net Göç Hızı(Net Migration Rate)} = \frac{\text{Gelen Nüfus} - \text{Giden Nüfus}}{\text{Yıl Ortası Nüfus}} \times 1000 \quad (1.2.)$$

Gerek net göç gerekse de içeriye ve dışarıya göç oranlarının hesaplanmasında yıl ortası nüfus oranlaması yapıldığından göçün oluşturduğu hareketliliğin boyutları ve nüfusu mekânda yeniden dağıtmadaki etkisini ortaya koymada yetersizdir. Ayrıca içeriye ve dışarıya göç oranlarının yüksek ve birbirine yakın olduğu durumlarda net göç düşük

çıkacaktır. Bu durumlarda brüt göçlerin net göçlere oranlanmasıyla elde edilen göç devinim oranının hesaplanması yerinde olacaktır (Özgür, 2010:56; Yakar, 2012:746).

$$\text{Göç Devinim Oranı(Migration Turnover)} = \frac{\text{İçeriye Göç} + \text{Dışarıya Göç}}{\text{İçeriye Göç} - \text{Dışarıya Göç}} \times 100 \quad (1.3.)$$

Bunun dışında toplam göçlerin nüfusu yeniden dağıtmadaki etkisini belirlemek amacıyla göç etkililiğinin/etkinliğinin hesaplanması da doğru olacaktır. Göç etkililiği/etkinliği net göçlerin brüt göçlere oranlanmasıyla elde edilir (Özgür, 2010:56; Yakar, 2012:746). Net göç oranına göre daha iyi sonuç vermekle beraber hesaplama sonucunda elde edilen değerler +100 ve -100 arasında olmaktadır. Negatif veya pozitif yüksek değerlerin olması net göçlerin nüfusu yeniden dağıtmada etkili ve belirleyici olduğunu göstermektedir. Sıfıra yakın değerler elde edildiğinde ise nüfusu yeniden dağıtmada sınırlı ve zayıf bir etkinin olduğu anlaşılmaktadır (Yakar, 2012:746-747).

$$\text{Göç Etkililiği(Migration Effectiveness)} = \frac{\text{İçeriye Göç} - \text{Dışarıya Göç}}{\text{İçeriye Göç} + \text{Dışarıya Göç}} \times 100 \quad (1.4.)$$

1.2.1 Mekânsal Otokorelasyon

Mekânsal otokorelasyon global mekânsal otokorelasyon ve lokal mekânsal otokorelasyon olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bu çalışmada lokal mekânsal otokorelasyon yöntemlerinden Lokal Moran's I (Local Indicator of Association, LISA) yöntemi kullanılmış olmakla birlikte aradaki farkın görülebilmesi açısından Moran's I analizine de değinilmiştir.

1.2.1.1 Moran's I (Global Spatial Autocorrelation)

Mekânsal otokorelasyon uzayda bir değişkenin kendisi ile korelasyonu olarak tanımlanmaktadır Mekânsal Otokorelasyon için en bilinen test Moran's I'dir. Bu istatistik, esas olarak, mekânsal ağırlık matrisi (W) vasıtasıyla mesafe(uzaklık) içeren bir çapraz korelasyonun ölçüsüdür. Önem derecesi, analitik türevlere veya daha yaygın olarak gözlenen değerlerin rastgele permütasyonu ile elde edilen bir referans dağılımına dayalıdır. Küresel mekânsal otokorelasyon toplam kümelenmenin bir ölçümüdür ve tesadüfi lokasyonun bir sıfır hipotezi testinin ortalaması ile belirlenmektedir. Bu sıfır hipotezin reddedilmesi,

incelenen fenomen hakkında ek bilgi sağlayan mekânsal bir desen ya da mekânsal yapıyı ortaya koymaktadır (Anselin, 2006:295).

Analiz sonucunda elde edilen değerler +1'e yakınsa mekânsal kümelenmenin söz konusu olduğu (yüksek-yüksek veya düşük-düşük) güçlü bir pozitif mekânsal otokorelasyonu gösterirken, -1'e yakınsa dağılımın mekânda rastlantısallık içeren güçlü bir negatif mekânsal otokorelasyonu göstermektedir (yüksek-düşük veya düşük-yüksek). Sıfıra yakın değerler ise mekânsal ilişkinin olmadığını belirtmektedir (Anselin, 1995:102-103; Robinson, 1998:270; Rogerson, 2001:167). Moran's I analizi aşağıda verilen formülle (1.5) hesaplanmaktadır (Rogerson, 2001:167).

$$I = \frac{n \sum_i \sum_j w_{ij} (y_i - \bar{y})(y_j - \bar{y})}{(\sum_i \sum_j w_{ij}) \sum_i (y_i - \bar{y})^2} \quad (1.5)$$

Formülde w_{ij} , i ve j olarak adlandırılan mekânsal birimler arasındaki bağlantı derecesini (standardize edilmiş dizi) ve x_{ij} , t yılında i bölgesindeki payın değişkenidir (ilgili yıl için ortalama değerden sapma olarak ölçülür).

Moran mekânsal otokorelasyon katsayısı hem düzenli bir hücre ızgarasına hem de idari alanları içeren düzensiz bir hücreye uygulanabilir ve aralık / oran verileri ile nominal ve sıra verilere uygulanabilir (Robinson, 1998:276).

Moran's I mekânsal otokorelasyon analizi çıktı olarak bir serpmeye diyagramı vermektedir. Serpmeye grafiğinde mekânsal kümeler ve mekân dışı aykırı değerlere karşılık gelen dört sınıf bulunmaktadır. Özellikle, sol alt (düşük-düşük) ve sağ üst (yüksek-yüksek) çeyrek dairedeki gözlemler, potansiyel mekânsal kümeleri (benzer komşular tarafından çevrilen değerleri) temsil ederken, sol üst (düşük-yüksek) ve sağ alt (yüksek-düşük) gözlemler, potansiyel mekânsal belirsizlikleri (farklı komşular tarafından çevrelenen değerleri) belirtmektedir. Moran dağılım grafiğindeki sınıflandırma, yalnızca kümeler veya aykırı değerleri düşündürür ve anlam ifade etmez (Anselin, 2006:295-296).

1.2.1.2 Lokal Moran's I (Local Spatial Autocorrelation, LISA)

Yerel istatistikler, kümeleri önceden belirlendiğinde (odaklanmış testler) ya da kümelenme yeri hakkında önceden bir fikir bulunmadığında kümeleri tespit etmek için kullanılabilir. Global bir test rasgelelikten belirgin bir sapma bulamazsa, lokal testler artmış

izole sıcak nokta oranlarını ortaya çıkarmakta yararlı olabilir. Global bir test, önemli bir kümeleme derecesine işaret ettiğinde, lokal istatistikler, (a) çalışma alanındaki yerel istatistiklerin alan boyunca oldukça benzer olması anlamında nispeten homojen olup olmadığını ya da (b) aykırı değerlerin varlığını belirlemede küresel istatistiğe önemli bir katkıda bulunur (Rogerson, 2001:173).

Küresel Mekânsal Otokorelasyon'un varlığı için yapılan testler, yalnızca kümelenmeleri göstermekle birlikte kümeler veya aykırı değerlerin bulunduğu yerde değil, ne tür mekânsal korelasyonun en önemli olduğunu (örneğin, yüksek veya düşük değerler arasındaki korelasyon) gösterir. Başka bir ifadeyle lokal düzeyde dağılımı belirleyememektedir. Ancak Anselin tarafından geliştirilen Lokal Moran's I (LISA) endeksi ise lokal düzeydeki verinin mekânsal bağımlılığını (verinin komşularıyla olan benzerlik ve farklılıkları) belirleyebilmektedir (Anselin vd., 2006:296). Çalışmada kullanılan verilerin ilçe ve mahalle düzeyinde olmasından dolayı verilerin analizi için LISA analizi kullanılmıştır.

Moran's I ve Lokal Moran's I analizlerinde kullanılan mekânsal ağırlık matrisi; gözlenen değişkenin çevresindeki komşu alanlarla olan mekânsal yakınlığının belirlenmesinde temel oluşturması nedeniyle son derece önemlidir. Ağırlık matrisleri sınır komşuluğu/sınırdışlık (contiguity), mesafe (distance) ve en yakın komşuluk (k-nearest neighbors) olmak üzere üçe ayrılmaktadır (Yakar, 2013: 499). Ayrıca sınır komşuluğu kale (rook), fil (bishop) ve vezir (queen) olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Kale komşuluğunda bölgeler ortak bir kenarı, Fil komşuluğunda bölgeler ortak bir köşeyi paylaşan komşulardır. Vezir komşuluğunda ise bölgeler ortak bir kenarı veya köşeyi paylaşırlar (Anselin, 1988:19). Bu çalışmada uygulanan LISA analizi için en uygun ağırlık matrisi *kale komşuluğu* olarak belirlenmiştir.

Anselin (1995: 95) LISA'yı, iki kriteri sağlayan bir istatistik olarak tanımlar; i) her bir gözlem için LISA, o gözlem etrafındaki benzer değerlerin mekânsal olarak kümelenmesini ve anlamlılık derecesini gösterir; ii) tüm gözlemler için LISA'ların (olgu ve olguların) toplamı mekânsal ilişki açısından global bir gösterge ile orantılıdır. Lokal Moran's I (LISA) istatistiği aşağıda verilen formül (1.6) ile hesaplanmaktadır (Rogerson, 2001:173).

$$I_i = n(y_i - \bar{y}) \sum_{j \neq i} w_{ij} (y_j - \bar{y}) \quad (1.6.)$$

Dört tip ilişkinin sınıflandırılmasına dayanan LISA kombinasyondaki pozitif bir değer, lokal mekânsal kümeleri (yüksek-yüksek veya düşük-düşük) gösterirken negatif bir değer ise lokal mekânsal sapmaları (yüksek-düşük veya düşük-yüksek) gösterir. Bu durum Moran I istatistiği için de geçerlidir (Anselin, 1995:102-103).

Analiz sonucunda mekânsal korelasyon türüne göre belirgin bir şekilde sınıflandırılan Lokal Moran's I istatistiklerinin bulunduğu yerleri gösteren bir harita elde edilir ve *LISA Kümesi Haritası* olarak adlandırılır. İlginç konumları belirlemede ve mekânsal dağılımın "mekânsal heterojenliği" ne ölçüde sergilediğini değerlendirmede önemli bir araçtır. Sonuç olarak iki değişkenli LISA kümelenme haritası, zamandaki tek bir nokta değeri ile onun komşularının farklı noktalarındaki değerleri arasındaki muhtemel yayılma modellerini düşündüren önemli lokasyon sınıflandırmasıdır (Anselin, 2006:296).

İKİNCİ BÖLÜM

İÇ GÖÇ VE MEKANSAL TEMSİL

Bu bölümde Türkiye'nin göç tarihine kısaca değinildikten sonra, İstanbul'un Türkiye göçlerindeki önemi üzerinde durulacaktır. Ardından İstanbul'un Türkiye'deki il ve ilçelerden aldığı ve verdiği göçler üzerinde durulacak olup, sonrasında doğum yerine göre nüfus ile nüfusa kayıtlı olunan adrese göre kentteki göçmenlerin mekânsal yayılımı tematik haritalar ve LISA analiziyle haritalanacaktır.

2.1 Türkiye'nin İç Göç Tarihine Kısa Bir Bakış

Türkiye'de 1950'li yıllardan sonra bölgesel gelişmişlik farkına bağlı olarak az gelişmiş illerden gelişmiş illere doğru başlayan göçler, 1960'lı yılların başında yurtdışına da taşarak yoğunluğunu günümüze kadar sürdürmüştür. 1950'li yıllarda başlayan ekonomik ve sosyal kalkınmaya paralel olarak kırsal ve kentsel yörelerde başlayan yapısal değişim kırım iticiliği ile kentin çekiciliğini hızlandırmış ve nüfusun kentlere yönelmesine neden olmuştur (Kocaman, 2008:1).

Marshall yardımıyla tarımda makineleşmenin artması, kırsal alanlardaki çözülmeye ivme kazandıran önemli bir etken olmuştur. Bu çözülmeye kırsal alanlardaki yüksek doğurganlık, arazinin miras yoluyla parçalanması, sosyal altyapıların yetersiz olması ile ulaşım ve iletişimdeki gelişmeler de eklenince büyük nüfus kitlelerinin kırdan kentlere göç etmesi kaçınılmaz olmuştur. 1950'lilerden itibaren yoğun bir şekilde devam eden bu süreç, 1970'li yılların sonundan itibaren ise kentler arasındaki göçlerin gölgesinde kalmıştır. Günümüzde ise göçler hem hacim hem de nitelik olarak büyük bir değişim göstermiştir. Hangi dönem olursa olsun bireylerin göç etmelerinde kentlerin çekici özellikleri önemli olmakla birlikte temelde yaşanan yerle ilgili sorunların bireyleri göç etmeye ittiği bilinmektedir.

Türkiye'de göçe katılan nüfusa bakıldığında 1965-1970 döneminde 3.244.724 kişi göç ederken 1970-1975 döneminde bu miktar artarak 3.421.025 kişiye ulaşmıştır. Fakat bu miktar 1975-1980 ve 1980-1985 dönemlerinde sırasıyla 2.700.977 ve 2.885.873 kişiye kadar düşmüştür. 1975-1985 döneminde göçe katılan nüfusun azalmasında ülkenin bu dönemdeki göçlerinin önemli miktarda yurtdışına taşması ile ekonomik ve siyasal ikliminin (1980 darbe öncesi ve sonrasındaki karışıklık, yaptırımlara bağlı olarak bozulan ekonomi) etkili olduğu

söylenbilir. Bu dönemden sonra siyasal ve toplumsal alanlardaki yumuşamayla birlikte göç eden insan sayısında ciddi bir artış yaşanmıştır. Nitekim 1985-1990 döneminde göçe katılan kişi sayısı 4.065.173 kişiye ulaşmıştır. 1990-1995 yılları arasında nüfus sayımı yapılmadığı için 1990-2000 dönemine ait toplam göç miktarlarına ulaşılamamakla beraber 2000 yılı nüfus sayımına dayanarak 1995-2000 yılına ait tahmini göç miktarlarına ulaşabiliyoruz. Sadece 1995-2000 döneminde 4.778.193 kişi göç etmiştir. Bu haliyle 1965-2000 dönemindeki beşer yıllık dönemler içinde gerçekleşen en büyük göç dalgasını bu dönemde görmekteyiz. Bu dönemdeki göçlerin diğer dönemlere göre hacim olarak daha büyük olmasını, 1990'lı yıllardaki Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki çatışmalı ortamlar nedeniyle milyonlarca insanın zorunlu olarak göç etmek zorunda kalması önemli oranda etkilemiştir. 2000 yılı sonrasında ise bölgeler arası gelişmişlik farkının giderek derinleşmesi ve üniversite sayılarındaki artışa paralel olarak eğitim amaçlı yer değiştiren nüfusun artması nedeniyle göç eden insan sayısında büyük bir artış yaşanmıştır. Nitekim ADNKS başlangıcından 2017 yılına kadar olan 10 yıllık dönemde göç eden insan sayısı 24.848.762 kişiye ulaşmıştır.

Özetle ilk zamanlarda kırdan kente gerçekleşen göçler günümüzde kentler arasında gerçekleşmektedir. Akgür'ün (1997: 108) değindiği kır-kent ve doğu-batı şeklindeki ikili yapı sorunu günümüzde kentleşmenin %90'lara ulaşılması ve köylerin büyük çoğunluğunun az da olsa kentsel imkanlara ulaşmasının kolaylaşması ile kır-kent arasındaki ayrımın giderek zayıfladığı görülmektedir. Fakat bölgeler arası gelişme farkının giderek artması sonucu Doğu ve Batı arasındaki ikili yapı sorunun günümüzde daha da arttığı söylenebilir. Nitekim Türkiye'de iç göçlerin az gelişmiş doğu illerinden, gelişmiş batı illerine gerçekleştiği çoğunluğun üzerinde uzlaştığı ortak bir kanıdır. Aynı zamanda kuzeyden güneye ve iç kesimlerden kıyı kesimlerine doğru nüfus hareketinin yoğunlaştığı bilinmektedir. Bu göç hareketlerinde İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyükşehirler öne çıkmaktadır. Özellikle İstanbul'un ekonomik yapısı sayesinde cazibe merkezi olması, Türkiye iç göçleri içerisinde önemli bir paya sahip olmasını sağlamıştır.

2.2 Türkiye'deki İç Göç Hareketlerinde İstanbul'un Yeri ve Önemi

İstanbul barındırdığı ekonomik ve kültürel çekicilikler nedeniyle Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren göç almakla beraber 1950 ve sonrasında yoğun bir şekilde göç almaya başlamıştır. 1950 yılından itibaren ülkenin başlatmış olduğu kalkınma hamlesiyle tarımda makineleşmeye geçilmesi, kırsal alanlarda milyonlarca kişinin işsiz kalmasına neden

olmuştur. İşsiz kalan büyük nüfus kitleleri sanayi yatırımları sayesinde görece şartların daha iyi olduğu batı illerine göç etmişlerdir. Ülkemizin gelişmiş illeri içinde en başta gelen İstanbul, bu dönemdeki göçlerin önemli bir kesimini kendisine çekmiştir. Nitekim tablo 2.1’de görüldüğü gibi 1965-2000 döneminde İstanbul’un aldığı ve verdiği göçlerin ülke genelindeki iç göçler içerisindeki oranı yaklaşık olarak %30’ u bulmaktadır. 2007-2015 yılları arasındaki dönemde ise bu oran %32’ye ulaşmıştır. Özetle iç göçe katılmış her üç kişiden biri ya İstanbul’a göç etmiş ya da İstanbul’dan başka bir ile göç etmiştir.

Türkiye’de 1965-1975 döneminde 6,6 milyon kişi göç ederken, 1980 darbesi öncesi ve sonrası dönemleri kapsayan 1975-1985 döneminde bu miktar azalarak 5,5 milyon kişiye düşmüştür. Darbe sonrası rahatlama evresi olan 1985-1990 döneminde (5 yılda) 4 milyon kişi göç etmiştir. Bununla birlikte 1990’lı yıllardaki çatışmalı ortamdan dolayı milyonlarca insanın göç etmek zorunda kalmasına bağlı olarak 1995-2000 döneminde göç eden kişi sayısı 4,7 milyona ulaşmıştır. Bu beşer yıllık göç periyodlarında gerçekleşen en yüksek miktardır. Bu dönemlerin İstanbul’un aldığı göçlere yansımaya bakıldığında ise 1965-1975 dönemindeki beşer yıllık periyotlarda yaklaşık olarak 700 bin kişi göç ederken 1975-1985 dönemindeki beşer yıllık periyotlarda ise bu miktar azalarak yaklaşık olarak 560 bin kişiye kadar düşmüştür. Darbe sonrası siyasal iklimdeki yumuşamaya ve imar aflarıyla gecekondulaşma sürecinin hızlanmasına bağlı olarak 1985-1990 döneminde ise yaklaşık olarak 1 milyon kişi İstanbul’a göç etmiştir. Bu miktar İstanbul’un beşer yıllık dönemler (1965-2000) içinde aldığı göçlerin en fazla olanıdır. 1995-2000 dönemi Türkiye’de beşer yıllık iç göç dönemleri içerisinde en fazla göç hareketliliğinin yaşandığı dönemdir. Bu dönemde İstanbul’un aldığı göçler ise 920 binde kalarak en fazla göç aldığı ikinci dönemi oluşturmuştur.

Nitekim bu dönemde İstanbul’un verdiği göç yaklaşık olarak 510 bin ile 1965-2000 döneminin en yüksek miktarını oluşturmaktadır. Bu duruma 1999 Marmara Depremi nedeniyle başka illere gerçekleşen göçlerde yaşanan artış büyük oranda etki etmiştir. İstanbul’a 2007-2012 ve 2012-2017 dönemlerinde ise sırasıyla yaklaşık olarak 2 ve 2,1 milyon kişi göç etmiştir. Verilen göçlere bakıldığında ise 2007-2012 döneminde 1,7 milyon, 2012-2017 döneminde ise 2 milyon kişi İstanbul’dan diğer illere göç etmiştir. Tüm dönemler içinde İstanbul’un aldığı ve verdiği göçlerin en fazla miktara ulaştığı dönem de 2012-2017 dönemidir. Böyle bir sonucun ortaya çıkmasında Türkiye nüfusunun artması ve bölgeler arası gelişmişlik farkının derinleşmesi etkili olmuştur (Tablo 2.1).

Tablo 2.1. 1965-2017 Döneminde İstanbul'un İç Göç Miktar ve Oranlarındaki Değişimler

Dönemler	Türkiye'de illerarası yer değiştiren nüfus (a)	İstanbul'un aldığı göç miktarı (b)	İstanbul'un verdiği göç miktarı (c)	İstanbul'un aldığı göçlerin Türkiye iç göçlerindeki oranı (%) $((b/a)*100)$	İstanbul'un Türkiye göçlerindeki oranı (%) $((b+c)/a)*100)$	İstanbul'un net göç miktarı (b-c)	İstanbul'un net göç hızı (%) $((b-c)/\text{yıl ortası nüfus} * 1000)$	İstanbul'un göç devinim oranı (%) $((b+c)/(b-c))* 100)$	İstanbul'un göç etkililiği oranı (%) $((b-c)/(b+c))* 100)$
1945-1950	1.692.933								
1950-1955	2.507.954								
1955-1960	3.186.166								
1960-1965									
1965-1970	3.244.724	714.126	163.974	22,01	27,1	550.152	185,4	159,6	62,7
1970-1975	3.421.025	683.540	242.298	19,98	27,1	441.242	114,9	209,8	47,7
1975-1980	2.700.977	557.082	268.429	20,63	30,6	288.653	73,4	286	35
1980-1985	2.885.873	576.782	279.184	19,99	29,7	297.598	60,5	287,6	34,8
1985-1990	4.065.173	995.717	339.040	24,49	32,8	656.677	107,6	203,2	49,2
1995-2000	4.778.193	920.955	513.507	19,27	30	407.448	46,1	352,1	28,4
2008-2009	2.273.492	374.868	348.193	16,49	31,8	26.675	2,1	2.710,6	3,7
2009-2010	2.236.981	388.467	348.986	17,37	33	39.481	3,1	1.867,9	5,4
2010-2011	2.360.079	439.515	336.932	18,62	32,9	102.583	7,8	756,9	13,2
2011-2012	2.420.181	450.445	328.663	18,61	32,2	121.782	9	639,7	15,6
2012-2013	2.317.814	384.535	354.074	16,59	31,9	30.461	2,2	2.424,7	4,1
2013-2014	2.534.279	437.922	371.601	17,28	31,9	66.321	4,7	1.220,6	8,2
2014-2015	2.681.275	438.998	424.662	16,37	32,2	14.336	1	6.024,4	1,7
2015-2016	2.720.438	453.407	402.864	16,67	31,5	50.543	3,5	1.694,1	5,9
2016-2017	2.619.403	369.582	440.889	14,11	30,9	-71.307	-4,8	-1.136,6	-8,8
2017-2018	2.684.820	416.587	422.559	15,52	31,3	-5.972	-0,4	-14.051,3	-0,7

Kaynak: Yabancı uyruklular bu oranlara dahil değildir. 1945-1960 dönemi Öngör (1955,1960), 1965-1975 dönemi Kocaman (2008) ve 1975-2017 dönemindeki veriler ise Türkiye İstatistik Kurumundan (TÜİK 2018a, 2018b) alınmıştır (1975-2000 Genel Nüfus Sayımları, 2008-2018 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS)). <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> (20.03.2018)

İstanbul'un aldığı göçlerin iç göçler içindeki oranına baktığımızda ise 1965-2000 döneminde ortalama olarak %21 civarında olduğu görülmektedir. 1965-1975 döneminde Türkiye'deki iç göçlerinin %21'i, 1975-1985 döneminde %20'si, 1985-1990 döneminde %24'ü ve 1995-2000 döneminde ise %19'u İstanbul'a gerçekleşmiştir. Bu dönemde her beş kişiden biri İstanbul'a göç etmiştir. Bu oran 2007-2017 döneminde ise %16 civarında seyretmekle birlikte 2008'de başlayan ekonomik kriz nedeniyle 2008 ve 2009 yıllarında İstanbul'un aldığı göçler azalmıştır. Aynı zamanda bu yıllar kentin aldığı ve verdiği göçler arasındaki farkın azaldığı dönemleri oluşturmaktadır. Ekonomik krizin olumsuz şartlarının en etkili olduğu 2008-2010 yılları arasındaki dönem, İstanbul'a gerçekleşen göçlerin azaldığı ve verdiği göçlerin ise arttığı bir dönemdir. Bu dönemi takip eden 2010 ve 2011 yılları kısmen krizden çıkılan yıllar olması nedeniyle İstanbul'un verdiği göçlerin azaldığı, aldığı göçlerin ise büyük oranda arttığı yılları oluşturmaktadır (Tablo 2.1).

Net göç miktarına bakıldığında ise İstanbul'un aldığı ve verdiği göçler dönemlere göre dalgalanma göstermekle birlikte 2016 yılına kadar aldığı göç miktarı verdiği göç miktarından fazla olmuştur. Pozitif yönde seyreden net göç miktarı 1965-1970 döneminde 550 bin kişiyi bulurken, 1975-1985 döneminde azalarak 293 bin kişiye düşmüştür. Bu miktar 1985-1990 döneminde ise artarak 650 bin kişiye yükselmiş, 1995-2000 döneminde ise azalarak 400 bin kişiye düşmüştür. Günümüzde ise bu miktar azalma eğiliminde olmakla beraber 2008-2015 döneminde yaklaşık olarak 56 bin kişiye kadar düşmüştür. Fakat 2016 yılında İstanbul göç tarihinde bir ilk yaşanarak net göç miktarı negatif değerlere düşmüştür. 2016 yılında yaklaşık olarak -71 bin, 2017 yılında ise -6 bin olarak gerçekleşmiştir (Tablo 2.1).

Son yıllarda İstanbul'un azalan net göç miktarları üzerinde sanayinin desantralizasyonu, Suriyeli ucuz işgücü, darbe girişimi ve "iade göçlerinin" doğrudan etkili olduğu söylenebilir. Sanayi alanlarının Çorlu-Gebze hattı boyunca yayılması sonucu iş olanaklarının yoğunlaştığı Tekirdağ ve Kocaeli illeri önemli oranda nüfus çeken iller haline gelmişlerdir. Nitekim İstanbul'un negatif net göçlerinde Tekirdağ ve Kocaeli illerinin ilk sıralarda yer almasında sanayi tesislerinin bu alanlara taşınmasının ve komşuluk ilişkilerinin

(kentsel birleşme) etkisi büyüktür. Ayrıca Suriyeli ucuz işgücüne bağlı olarak emek piyasasının düşmesi sonucu uygun iş olanaklarının azalması ve 2016 yılında meydana gelen darbe girişiminin olumsuz etkilerinden dolayı İstanbul'un aldığı göçlerin azalması ve İstanbul'dan diğer illere gerçekleşen göçlerin artmasına bağlı olarak 2016 yılında net göç miktarı negatif değerlere düşmüştür. Bununla birlikte uzun dönemler boyunca göç veren bölgelerin (Ordu, Giresun, Samsun, Sivas vd.) son yıllarda İstanbul'dan önemli oranda göç aldığı dikkat çekmektedir. Nitekim İstanbul'un yoğun şehir hayatından kurtulmak isteyen bireylerin kaynak bölgelerine geri dönmeleriyle gerçekleşen “iade göçleri” net göçler üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Ayrıca günümüze doğru azalma eğilimi gösteren net göçler, 2015 yılında artış eğilimi göstermiş olmakla birlikte bu yıldan itibaren ise azalarak negatif değerlerde seyretmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında kritik 2015 genel seçimlerinin öneminden dolayı partilerin kente seçmen taşımaları (ya da seçmenleri bilinçlendirmeleri) ve kentte öğrenim gören öğrencilerin ikametlerini kente taşımaları etkili olmuştur. Fakat öğrencilerin 2016 yılında ikametlerini tekrar memleketlerine taşımaları, net

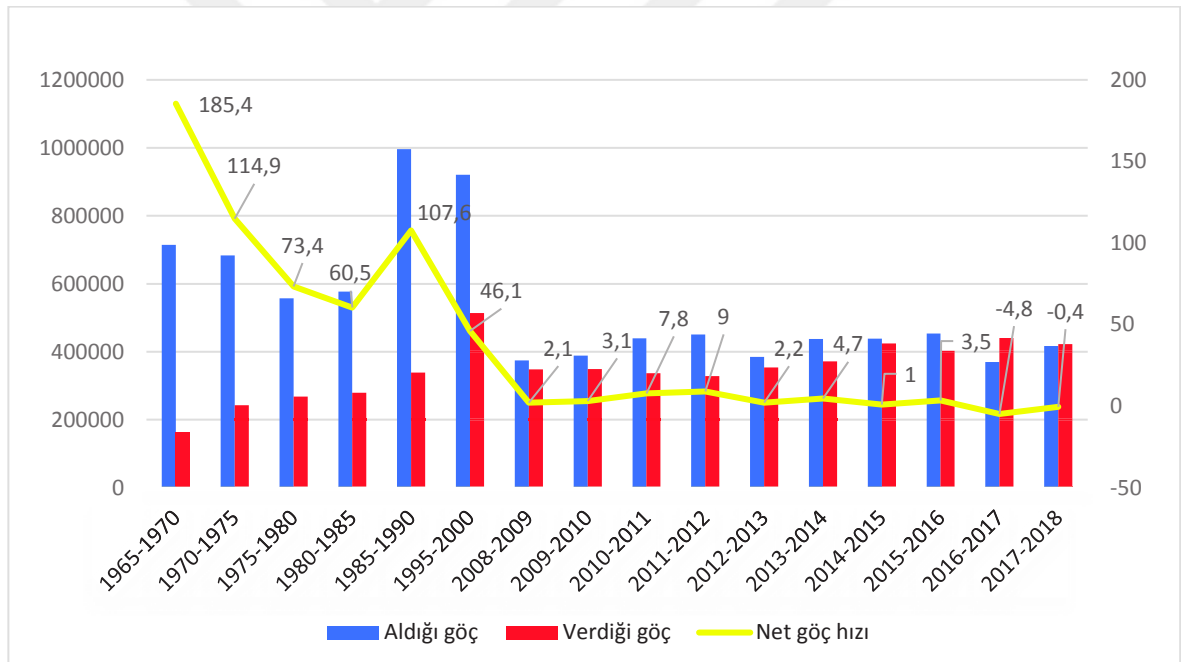
Tablo 2.2 İstanbul'un Eğitim Durumuna Göre Göç Miktarları

	2014			2015			2016			2017		
	Aldığı	Verdiği	Fark	Aldığı	Verdiği	Fark	Aldığı	Verdiği	Fark	Aldığı	Verdiği	Fark
Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	40646	37069	3577	38118	34039	4079	29916	34431	-4515	31300	30995	305
Okuma Yazma Bilmeyen	11061	13922	-2861	12319	9717	2602	8523	8867	-344	9858	7889	1969
İlköğretim	67046	47576	19470	57377	47636	9741	44200	51884	-7684	46767	50151	-3384
İlkokul	71762	90558	-18796	74202	75572	-1370	52929	80328	-27399	69278	77423	-8145
Ortaokul veya Dengi Meslek Ortaokul	21347	24680	-3333	26477	27163	-686	23463	36067	-12604	26312	27414	-1102
Lise ve Dengi Meslek Okulu	107692	105214	2478	114831	104674	10157	98375	112539	-14164	110627	107494	3133
Yüksekokul veya Fakülte	78943	63404	15539	92670	64229	28441	80354	72758	7596	85802	75018	10784
Yüksek Lisans (5 veya 6 Yıllık Fakülteler Dahil)	5525	5725	-200	6360	4978	1382	4999	5430	-431	8129	8576	-447
Doktora	1061	1094	-33	1247	887	360	966	840	126	1299	1091	208
Bilinmeyen	5726	7030	-1304	4174	3372	802	2214	2518	-304	2250	2461	-211

Kaynak: TÜİK, 2018a.

göçlerin negatif değerlere düşmesine katkıda bulunmuştur. Nitekim Tablo 2.2'ye bakıldığında İstanbul'un net göçlerinde 2015 yılında Fakülte (ya da Yüksekokul) ve Yüksek Lisans öğrencilerinin (veya mezunlarından) 2014 yılına göre büyük oranda arttığı ve sonraki yıllarda ise bu miktarın önemli ölçüde azaldığı görülmektedir. Bu sonuçlar kentte öğrenim gören üniversite öğrencilerinin kritik 2015 genel seçimleri nedeniyle 2015 yılında ikametlerini İstanbul'a taşıdıkları tezini büyük oranda doğrulamaktadır. Ayrıca 2014-2017 dönemi arasındaki yıllarda kentin net göç miktarları içerisinde özellikle ilköğretim çağındaki bireylerin önemli oranda negatif değerlerde olması, birey bazından ziyade aile göçlerinin yaşandığını göstermektedir. Bununla birlikte 2016 yılında bu oranın artarak -273999 kişi olarak gerçekleşmesi "iade göçlerini" ve darbe girişimi etkisiyle kentten gidişlerin boyutunu büyük ölçüde açıklamaktadır.

Şekil 2.1. İstanbul'un 1965-2018 Dönemi Göç Bilançosu

Kaynak: Yabancı uyruklular bu oranlara dahil değildir. Ayrıca verinin oluşturma şekline göre (iki sayım dönemi arasındaki değişim baz alınarak oluşturulmuştur) dolayı aynı tarih iki dönemde de görülmektedir. Örneğin 1965-1970 dönemi 1965'ten 1970'e kadar olan dönemi ve 1970-1975 dönemi ise 1970'den 1975'e kadar olan dönemi ifade etmektedir. Bununla beraber 2008-2009 dönemi 2008 yılını ve 2009-2010 dönemi ise 2009 yılını belirtmektedir. 1965-1975 dönemi Kocaman (2008) ve 1975-2017 dönemindeki veriler ise Türkiye İstatistik Kurumundan (TÜİK) alınmıştır (1975-2000 dönemi verileri Genel Nüfus Sayımları, 2007-2017 dönemi ise Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS)). <<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>> (20.03.2018).

Sonuç olarak belirtilen nedenlere bağlı olarak son yıllarda İstanbul'un göç profili büyük oranda değişmiştir. İstanbul'a göç edenler genel olarak orta ve düşük eğitim seviyelerine sahipken, İstanbul'dan göç edenler ise orta ve yüksek eğitim seviyelerine sahip kişilerden oluşmaktadır. İstanbul'un aldığı göçlerde Karadeniz Bölgesi'nin ağırlığı azalmaktadır. Aynı zamanda İstanbul'un verdiği göçlerde komşu iller, Karadeniz Bölgesi illeri, Sahil kentleri (Muğla, Antalya, Balıkesir, Çanakkale vd.) ve Büyükşehirlerin (Ankara, İzmir, Bursa, Eskişehir vd.) etkisi artmaktadır. İstanbul'un verdiği göçlerde aktif nüfus çoğunluktadır. Ayrıca kentin Tekirdağ ve Kocaeli illeri ile kentsel birleşmesi (kentsel bölge oluşumu) ve sanayi alanlarının bu şehirlere taşınması sonucu Tekirdağ ve Kocaeli illerine önemli oranda göç vermektedir. Bununla birlikte kentteki kalabalık, yeşil alanların azlığı, hava kirliliği, iyi iş olanaklarını azalması, hayat ve kira pahalılığı nedenlerinden dolayı bireyler İstanbul'dan göç etmektedir. Göç eden nüfusun bir bölümü kaynak bölgelerine (geri dönüş evresine geçtiği) göç ederken, nüfusun bir bölümü ise yorucu şehir hayatından kurtulmak amacıyla sakin şehirlere (Ege ve Marmara Bölgesi illeri) göç etmektedir. Bu durumun da kentin net göçlerinde dalgalanma oluşturduğu belirlenmiştir. Ayrıca net göçlerdeki dalgalanmaya katkıda bulunan 2015 Genel Seçimleri ve 2016 yılındaki darbe girişimi bu etkinin belirgin olarak ortaya çıkmasında rol oynamıştır. Öyle ki net göç hızının günümüze doğru azalma eğiliminde olduğu fakat yoğun bir sıklıkla dalgalanma gösterdiği Şekil 2.1'de görülmektedir. Aynı zamanda yıl bazlı değişimin yüksek olmasına bağlı olarak, bu verilerin uzun dönemli tahminlerde kullanılmasının doğru olmayacağını ve bu dalga etkisinden sonra İstanbul'un net göçlerinin pozitif değerlerde seyredeceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Fakat her hâlükârda İstanbul önemli oranda göç vermekte olup net göçlerin durumunu kentin aldığı göçler belirleyecektir.

Tablo 2.1'de göç etkililiğinin 1965-1970 döneminde %62 gibi bir oranla en yüksek seviyede olduğu ve günümüze doğru azalma eğilimi gösterip %0,7'ye kadar gerilediği görülmektedir. Bu oranın sıfıra yaklaşması, göçlerin nüfusu yeniden dağıtmadaki etkisinin zayıfladığını göstermektedir. Fakat göç etkililiği net göçler üzerinden nüfusun değişimini gösterdiğinden nüfusun hareketi hakkında sınırlı bir bilgi vermektedir. Ayrıca net göçün azalması tek başına göçlerin önemini yitirdiğinin kanıtı olmamakla beraber net göçlerin azalmaya başladığı 2008 yılı ve sonrasında göç devinim oranı yüksek değerlere ulaşmıştır. Göç devinim oranının yüksek değerlere çıkması, alınan ve verilen göçlerin büyük miktarlarda gerçekleştiğini göstermektedir. Günümüzde kente gelen ve gidenlerin

toplamlarının yılda 800-850 bin kişi arasında olduğu göz önüne alınırsa, göçlerin kent ölçeğinde büyük bir nüfus hareketliliğine neden olduğu gayet açıktır.

2.2.1 Dönemlere Göre İstanbul'un Aldığı Göçler

İstanbul'a 1995-2000 döneminde toplamda 921 bin kişi göç etmiştir. Şekil 2.2'de bu dönemdeki göç hareketinde başlıca illerin sırasıyla Ankara (48837), Samsun (37780), Tokat (33287), Kocaeli (32502), Ordu (32335), İzmir (28032), Zonguldak (27135), Sivas (25232), Erzurum (23281) ve Malatya'nın (20951) olduğu görülmektedir. Bu illeri 15-20 bin aralığında göç veren Diyarbakır, Kastamonu, Adana, Bursa, Sakarya, Trabzon, Van, Sinop ve Giresun takip etmektedir. En az göç veren gruptaki illerin başında ise Burdur (906), Karaman (1260), Uşak (1878) ve Hakkâri (1895) bulunmaktadır.

Genel olarak nüfusu fazla olan illerin en fazla göç veren grupta (1. ve 2. grup) olduğu ve nüfusu küçük ve orta ölçekte olan illerin ise en az göç veren grupta olduğu görülmektedir. Aynı zamanda kentin en fazla göç aldığı gruptaki iller (Malatya, Sivas, Tokat, Ordu, Giresun) ile en az göç aldığı gruptaki iller (Kütahya, Uşak, Afyonkarahisar, Isparta, Burdur, Denizli, Muğla ve Kırıkkale, Kırşehir, Aksaray) kümelenme göstermektedir. Ayrıca İstanbul yoğunlukla bölge dışından göç almakla beraber kendi bölgesi içindeki illerden de önemli miktarda göç almaktadır (Şekil 2.2).

Şekil 2.2. İstanbul'un 1995-2000 Döneminde Aldığı Göçler

2008-2012 döneminde ise İstanbul'un aldığı göçler 2 milyon kişiye ulaşmıştır. Bu dönemdeki göç hareketlerinde öne çıkan illeri Şekil 2.3'te görmekteyiz. İstanbul'un bu dönemde en fazla göç aldığı il Tokat (89469) olurken en az göç aldığı il ise Burdur'dur (2283). Ankara (87502), Ordu (72556), Kocaeli (69634) ve İzmir (69274) kentin en fazla göç aldığı gruptaki diğer illeri oluşturmaktadır. Bu gruptan sonra 45-60 bin arasında göç veren Samsun (59312), Van (58494), Trabzon (51634), Bursa (49394), Tekirdağ (47689), Diyarbakır (47216) ve Mardin (46769) illeri gelmektedir.

Bu dönemin en önemli özelliği İstanbul'un aldığı göçler içerisinde önceki dönemde en fazla göç veren il gruplarının değişmesidir. Aslında bu illerin verdikleri göç miktarında bir düşüş yaşanmazken diğer illerin verdikleri göç miktarlarındaki büyük artışın gölgesinde kalmışlardır. Ayrıca en az göç veren gruplar ile Marmara Bölgesi'ndeki illerin gruplarında çok fazla bir değişim görülmemektedir. İstanbul'un en az göç aldığı iller, Ege Bölgesi'nin Ege bölümü, Akdeniz Bölgesi'nin Antalya bölümü (kısmen), İç Anadolu ve Karadeniz bölgelerinin bir kısmını içine alan at nalı şeklinde bir yayılım (kümelenme) göstermektedir. Kentin düşük miktarda göç aldığı illerin Şanlıurfa ile Çankırı arasında çekilecek hat boyunca uzandığı görülmektedir. İstanbul'un en fazla göç alan illere bakıldığında ise Tokat, Giresun illeri ile Diyarbakır, Mardin illerinin oluşturduğu kümelenme dikkat çekmektedir. Aynı zamanda orta ölçekte göç veren Malatya, Sivas, Giresun illeri ile Erzurum, Ağrı ve Konya, Antalya illerinde bir kümelenmeden bahsedebiliriz. Bu dönemde de İstanbul'un en fazla göç aldığı iller bölge dışından olmakla beraber kendi bölgesindeki illerden de azımsanmayacak miktarda göç almıştır (Şekil 2.3).

2012-2017 döneminde İstanbul'un aldığı göçler 2,1 milyon kişi ile tüm dönemlerin en yüksek miktarına ulaşmıştır. İstanbul'un en fazla göç aldığı il Tokat (95728) olurken en az olduğu il ise Kilis'tir (3067). Kentin Tokat'tan sonra en fazla göç aldığı iller sırasıyla Ankara (92951), Ordu (80139), Kocaeli (74452), İzmir (71863) ve Van (63503) illeridir (Şekil 2.4).

Grupların dağılışında pek bir değişim yaşanmazken illerin verdiği göç miktarlarında önemli bir değişim görülmektedir. Nitekim Marmara Bölgesi ile Manisa, İzmir ve Aydın'ı içine alan hat boyunca çok az bir değişim görülmektedir. Ayrıca en az göç veren illerin kümelendiği Bilecik ve Burdur arasındaki hat boyunca ve en fazla göç veren Tokat, Ordu, Ankara, Kocaeli ile İzmir illerinde de bir değişim yaşanmamıştır. En az göç veren illerin dağılışına bakıldığında önceki dönemde at nalı şeklindeki yayılışın Çorum, Yozgat ve

Şekil 2.3. İstanbul'un 2008-2012 Döneminde Aldığı Göçler

Şekil 2.4. İstanbul'un 2012-2017 Döneminde Aldığı Göçler

Niğde'yi içine alarak büyüdüğü görülmektedir. Düşük miktarlardaki göç grubunda önemli değişiklikler olmakla beraber orta ölçekte göç veren Antalya, Mersin, Adana ve Diyarbakır, Mardin, Şanlıurfa ve Erzurum, Ağrı arasında kümelenme gözlenmektedir. Aynı zamanda yüksek değerlerin toplandığı Tokat, Ordu, Samsun ve Giresun illeri de kümelenme

göstermektedir. Komşuluk ilişkilerinin bu dönemde de önemini koruduğu fakat önceki dönemlerde olduğu gibi bölge dışından aldığı göçlerin daha fazla olduğu görülmektedir (Şekil 2.4).

2.2.2 Dönemlere Göre İstanbul'un Verdiği Göçler

İstanbul'un verdiği göçler 1995-2000 döneminde 513 bin kişi olarak gerçekleşmiştir. Bu göç hareketindeki başlıca iller sırasıyla Ankara (31338), Kocaeli (26179), Tekirdağ (25714), İzmir (24796), Bursa (19664) ve Antalya'dır (19625). Ayrıca Balıkesir, Trabzon, Samsun, Giresun, Muğla, Ordu, Sakarya ve Kastamonu İstanbul'un orta ölçekte göç verdiği illerdir. Kentin bu dönemde en az göç verdiği ilk 3 il Burdur (900), Kilis (906) ve Uşak (1121) olmuştur. Bu dönemde Ankara, İzmir, Kocaeli ve Bursa hem alınan hem de verilen göçlerde aynı gruplarda (yüksek miktarda) yer almışlardır. Samsun, Tokat, Ordu, Sivas, Malatya, Erzurum, Adana, Diyarbakır ve Van alınan göçlerde daha üst gruplarda yer alırken verilen göçlerde belirgin olarak daha alt gruplarda bulunmaktadır. Tekirdağ, Antalya ve Muğla illeri ise verilen göçlerde belirgin olarak daha üst gruplarda yer almışlardır (Şekil 2.5).

Şekil 2.5. İstanbul'un 1995-2000 Döneminde Verdiği Göçler

İstanbul'un en fazla göç verdiği bölge Marmara Bölgesi olmakla beraber bölge içinde en fazla göç verdiği iller Tekirdağ ve Kocaeli'dir. Bu illere göçün fazla olmasında İstanbul'daki sanayi alanlarının Tekirdağ (Çorlu), Kocaeli (Gebze) boyunca yayılması ve komşu şehirler olmaları etkili olmuştur. En az göç verdiği bölgeler ise Ege Bölgesi, Akdeniz

Bölgesinin Antalya Bölümü (kısmen), Karadeniz Bölgesinde Batı Karadeniz Bölümü (kısmen), İç Anadolu Bölgesinde Orta Kızılırmak Bölümü, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleridir (Şekil 2.5).

2008-2012 dönemine gelindiğinde İstanbul'un verdiği göç miktarı 1,7 milyon kişiye ulaşmıştır. En fazla göç verdiği il Kocaeli (85246) olurken en az olduğu il ise Burdur'dur (1953). Kocaeli'ni sırasıyla Tokat (81512), Ordu (79193), Tekirdağ (79160), Ankara (74836), İzmir (54088), Samsun (47912) ve Bursa (46563) illeri takip etmektedir. Ayrıca Trabzon (44422), Antalya (43451), Giresun (39589), Sakarya (38661), Sivas (37086), Balıkesir (33558), Diyarbakır (31375) ve Kastamonu (30167) orta ölçekte göç verilen illerdir. Kocaeli, Bursa, Ankara, Tokat, Ordu ve Samsun illeri İstanbul'un hem aldığı hem de verdiği göçlerde üst gruplarda yer almaktadırlar. Tekirdağ alınan göçlere göre verilen göçlerde daha üst grupta yer almaktayken Van, Mardin, Diyarbakır, Trabzon ve İzmir illeri ise verilen göçlerde daha alt gruplarda yer almaktadırlar. Yani Tekirdağ'da net göç miktarı negatif iken diğer illerde pozitifdir. İstanbul'un en fazla göç verdiği bölge Marmara Bölgesi olmakla beraber bölge içinde en fazla göç verdiği iller Kocaeli, Tekirdağ ve Bursa'dır. Bu illere verilen göçün fazla olmasında komşu şehirler olmaları ve İstanbul'daki sanayi alanlarının Tekirdağ (Çorlu), Kocaeli (Gebze) boyunca yayılması etkili olmuştur. En az göç verdiği bölgeler ise Ege Bölgesi, Akdeniz Bölgesinin Antalya Bölümü (kısmen), Karadeniz Bölgesinde Batı Karadeniz Bölümü (kısmen), İç Anadolu Bölgesinde Orta Kızılırmak Bölümü, Doğu Anadolu Bölgesinde Hakkâri Bölümü ile Elâzığ, Tunceli, Bingöl, Muş, Ağrı, Iğdır, Kars ve Ardahan illeridir (Şekil 2.6).

İstanbul'un verdiği göçler 2012-2017 döneminde artarak 2 milyon kişiye ulaşmıştır. Aynı zamanda bu tüm dönemlerin en yüksek miktarıdır. Bu dönemdeki göç hareketlerinde en fazla göç verilen il Kocaeli (128849) olurken en az göç verilen il ise Kilis'tir (2711). Bu dönemdeki göç hareketlerinde başlıca iller Kocaeli, Tekirdağ (110158), Ankara (92276), Tokat (80955), İzmir (80572), Ordu (72486), Bursa (63899) ve Giresun (61521), Sakarya (55382), Balıkesir (53445), Samsun (51323), Antalya'dır (51034). Bölge bazında verilen göçlere bakıldığında İstanbul'un en fazla göç verdiği bölge Marmara Bölgesi olurken, İç Anadolu bölgesinin Yukarı Kızılırmak Bölümü ile Karadeniz Bölgesinin Orta ve Doğu Karadeniz Bölümleri verdiği göçlerin yoğun olarak kümелendiği diğer alanlardır. Ayrıca Ege Bölgesinde Ege Bölümü, İç Anadolu Bölgesinde Konya ile Yukarı Sakarya Bölümü ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi verdiği göçlerde orta ölçekte toplanma alanlarıdır. Ege

Bölgesinin İçbatı Anadolu Bölümü, İç Anadolu Bölgesinin Orta Kızılırmak Bölümü ile Erzurum ve Van dışındaki Doğu Anadolu Bölgesi ise İstanbul'un verdiği göçlerin en az olduğu bölgelerdir (Şekil 2.7).

Şekil 2.6. İstanbul'un 2008-2012 Döneminde Verdiği Göçler

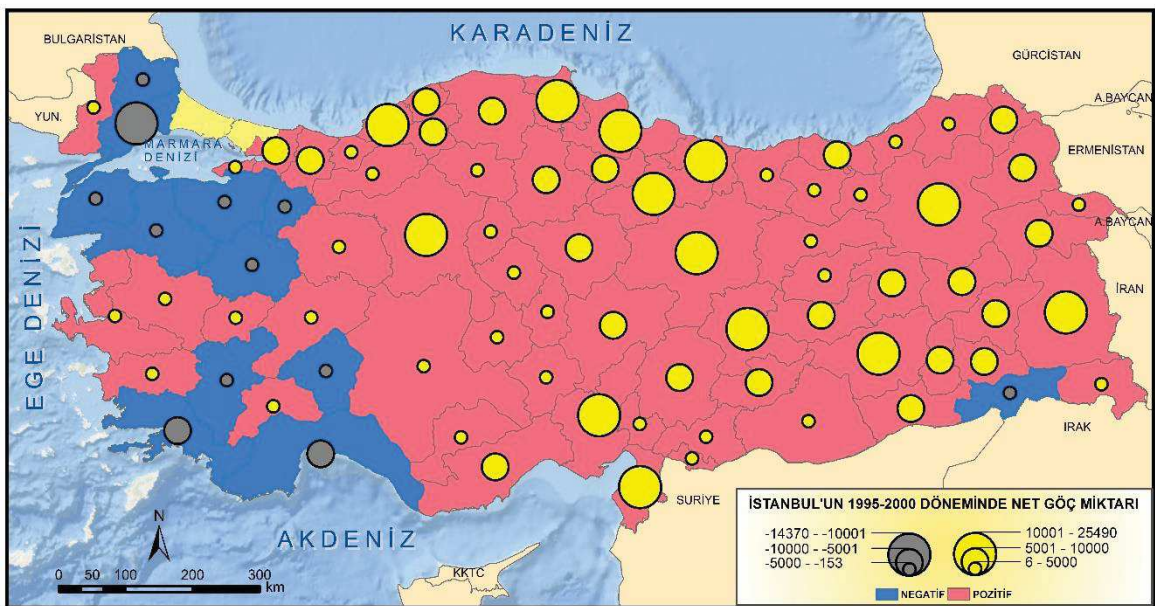
Şekil 2.7. İstanbul'un 2012-2017 Döneminde Verdiği Göçler

2.2.3 Dönemlere Göre İstanbul'un Net Göç Miktarları

İstanbul'un 1995-2000 döneminde toplam net göç miktarı 407 bin kişi ile pozitif bir eğilimde olmakla birlikte il bazında ise 12 ilde net göç miktarı negatif yöndedir. Nitekim Şekil 2.8'e bakıldığında bu illerin genel olarak Marmara Bölgesinde toplandığı ve Ege Bölgesinde Muğla, Denizli, Isparta ile Akdeniz ve Doğu Anadolu Bölgelerinde ise sırasıyla Antalya ve Şırnak illerinin olduğu görülmektedir. Bu iller içinde negatif net göçün en fazla olduğu il Tekirdağ'dır (-14370). Tekirdağ ilinde negatif net göçün yüksek olmasında gerek İstanbul'daki sanayi alanlarının Tekirdağ'a (Çorlu) kaydırılması (Tümertekin, 2012:95) gerekse Tekirdağ'ın İstanbul'a komşu olması etkili olmuştur. Muğla ve Antalya illeri de negatif net göçün orta düzeyde olduğu iller grubundadır. Ayrıca Denizli, Isparta ve Şırnak alınan ve verilen göçlerde yoğunluğun en düşük olduğu gruplardayken Tekirdağ, Antalya ve Muğla belirgin olarak İstanbul'dan aldıkları göçler içinde daha üst gruplarda yer almaktadır. Diğer iller ise genel olarak alınan ve verilen göçlerde birbirine yakın gruplarda yer almaktadır. Ayrıca negatif net göçün Marmara Bölgesinde ve Ege ile Akdeniz Bölgelerinin kesiştiği alanda kümelenme gösterdiği görülmektedir. Pozitif net göçe baktığımızda ise genel olarak Mersin ile Kocaeli arasında çekilecek hattın doğunda kalan illerin bu grupta olduğu söylenebilir. Bu grup içinde pozitif net göçün en fazla olduğu il Samsun (25490) olmakla beraber, en az olduğu il ise Burdur'dur (6). Samsun'u sırasıyla Tokat (24943), Zonguldak (22157), Ordu (20384), Ankara, Erzurum, Sivas, Van, Diyarbakır, Malatya,

Şekil 2.8. İstanbul'un 1995-2000 Dönemdeki Net Göç Miktarı

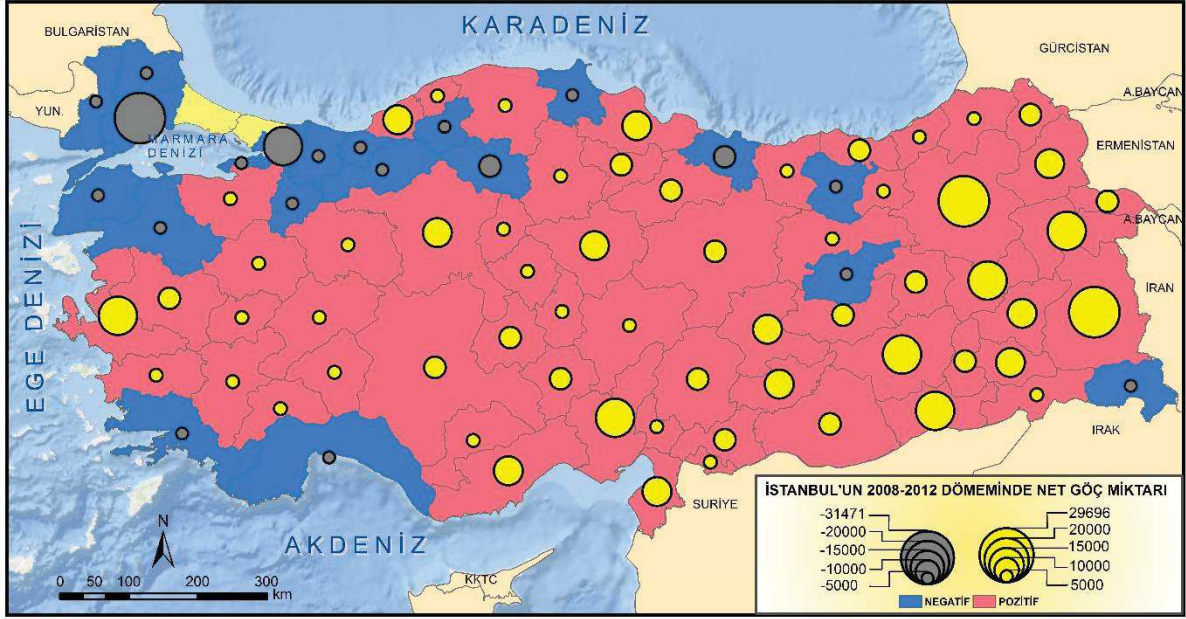

Adana, Sinop ve Hatay illeri izlemektedir. Bölge bazında bakıldığında ise Karadeniz Bölgesi'nde Batı ve Doğu Karadeniz Bölümü, Hakkâri Bölümü dışındaki Doğu Anadolu Bölgesi, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Dicle Bölümü, Akdeniz Bölgesinde Adana Bölümü, İç Anadolu Bölgesinde Yukarı Kızılırmak bölümü ve kısmi olarak Orta Kızılırmak ile Yukarı Sakarya Bölümü pozitif net göçün yüksek olduğu bölgelerdir.

2008-2012 dönemine gelindiğinde ise toplam net göç miktarı 320 bin kişiye düşmüştür. Bu dönemde pozitif yönde olan toplam net göç miktarına karşın 20 ilde net göç miktarı negatif yöndedir. Şekil 2.9'da bu illerin dağılışına bakıldığında Bursa ili dışındaki Marmara Bölgesi, Karadeniz Bölgesi'nde Batı Karadeniz Bölümü ile Orta ve Doğu Karadeniz Bölümleri'nde sırasıyla Ordu ve Gümüşhane, Doğu Anadolu Bölgesi'nde Hakkâri ve Tunceli, Ege Bölgesinde Muğla ve Akdeniz Bölgesi'nde ise Antalya bulunmaktadır.

Bu dönemde de en yüksek negatif net göç miktarı Tekirdağ (-31471) ilinde görülürken en düşük miktar ise Hakkâri'de (-283) görülmektedir. Ayrıca 2. grupta Kocaeli (-15612) bulunurken, Ordu (-6637) ve Çankırı (-5358) illeri ise en yüksek 3. grupta yer almaktadır (Şekil 2.9). Tekirdağ ve Kocaeli illerinde negatif net göç miktarının yüksek çıkmasında İstanbul'daki sanayi alanlarının Çorlu-Gebze hattı boyunca yayılması (Tümertekin, 2012: 95) ve İstanbul ile komşu şehirler olmaları etkili olmuştur. Bu dönemde Bursa dışındaki çevre illerin hepsinde net göç miktarı negatif eğilimdedir. Bu durumun ortaya çıkmasında İstanbul'un yorucu şehir hayatından kurtulmak isteyen bireylerin öncelik olarak çevre şehirleri seçmeleri etkili olmuştur (Şekil 2.9). Aynı zamanda uzun dönem boyunca gerçekleşen göçlere bağlı olarak çevre illerden göç edenlerin şehirde birikmiş olması ve bu yorucu şehir hayatından kurtulmak isteyenlerdeki ilk halkanın da bunlar olabileceği ihtimali gözden kaçırılmamalıdır. Ayrıca negatif net göç miktarı Marmara Bölgesinde ve Karadeniz Bölgesinin Batı Karadeniz Bölümünde kümelenme eğilimi göstermekle beraber 1995-2000 dönemine göre aykırı değerlerin sayısında artış görülmektedir (Şekil 2.9). Pozitif net miktarına bakıldığında ise genel olarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yoğunlaştığı görülmekle birlikte İç Anadolu Bölgesi, Antalya dışındaki Akdeniz Bölgesi, Muğla dışındaki Ege Bölgesi ve Karadeniz Bölgesinin büyük çoğunluğunda yayılış gösterdiği görülmektedir. Mersin ve Ardahan arasında çekilecek hattın güneyinde kalan bölge pozitif net göçün en yüksek olduğu bölgedir. Aynı zamanda bu hattın güneyi yüksek değerlerin kümелendiği bir bölgedir.

Şekil 2.9. İstanbul'un 2008-2012 Dönemdeki Net Göç Miktarı

Şekil 2.10. İstanbul'un 2012-2017 Dönemdeki Net Göç Miktarı

En düşük değerlerin görüldüğü illere bakıldığında ise Ege Bölgesinin İçbatı Anadolu Bölümü ile Akdeniz Bölgesinin Antalya Bölümü (Isparta ve Burdur) ve İç Anadolu Bölgesinin Yukarı Kızılırmak Bölümü (kısmen) düşük değerli illerin kümelendiği bölgelerdir. Bu dönemde pozitif net göç miktarının en yüksek olduğu il Van (29696)

olurken, en düşük olduğu il ise Artvin (316) olmuştur. Van ilinin pozitif net göç miktarının yüksek çıkmasında 2011 yılında meydana gelen Van depremine bağlı olarak insanların yoğun şekilde il dışına göç etmiş olmaları etkili olmuştur. Nitekim sadece 2011 yılında İstanbul'un Van ilinden aldığı net göç miktarı 14 bin kişi civarındadır. Pozitif net göç miktarının Van ilinden sonra en yüksek olduğu iller ise sırasıyla Erzurum (22768), Mardin (19189), Ağrı (18367), Muş (17147), Adana (16397), Diyarbakır (15841), İzmir (15186), Adıyaman (13900), Kars (12695), Ankara (12666), Samsun (11400) ve Zonguldak (10433) illeri gelmektedir (Şekil 2.9).

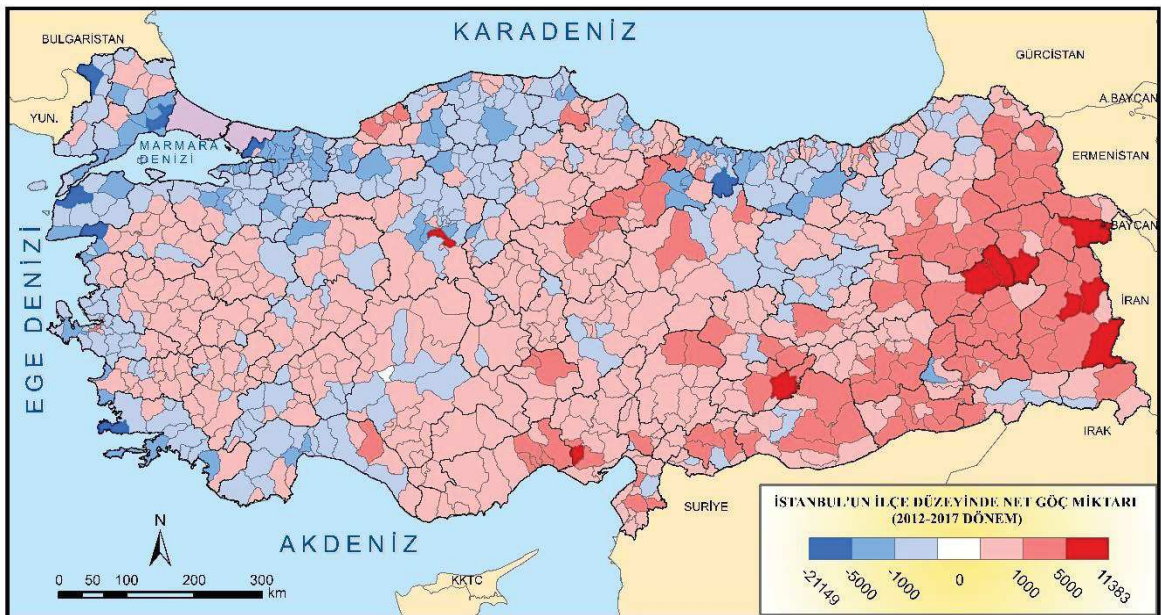
2012-2017 döneminde net göç miktarı büyük bir azalma ile 54 bine kadar düşmüştür. Net göçün büyük oranda azalmasına bağlı olarak negatif net göç miktarına sahip il sayısında ciddi bir artış ve pozitif net göç miktarına sahip il sayısında azalma ve var olan miktarlarda bir düşüşün yaşanılması kaçınılmaz olmuştur. Nitekim 2008-2012 döneminde negatif net göç miktarına sahip il sayısı 20 iken bu dönemde 28'e yükselmiştir. Ayrıca il sayısı artarken aynı zamanda bu illerin net göç miktarlarında da ciddi bir artış yaşanmıştır. Negatif net göç miktarının yayılış alanına bakıldığında Marmara Bölgesinin önemli bir toplanma merkezi olduğu, Karadeniz Bölgesinde Batı ve Orta Karadeniz Bölümü ile kısmen de Doğu Karadeniz Bölümünde yoğunlaştığı, Ege Bölgesinde Ege Bölümü ile Uşak ili ve Akdeniz Bölgesinde Antalya, Doğu Anadolu ve İç Anadolu Bölgelerinde ise sırasıyla Tunceli ve Eskişehir illerinin olduğu görülmektedir. Ayrıca kıyı illerimizin büyük çoğunluğunun net göç miktarları negatif eğilimde olmakla beraber en yüksek değerler ve bu değerlerin kümелendiği alanlar Marmara bölgesinde bulunmaktadır. Bu dönemde negatif net göç miktarının en fazla görüldüğü il Tekirdağ (-56318) olurken, en az olduğu il ise Uşak'tır (-71). Tekirdağ ilinden sonra sırasıyla Kocaeli (-54397), Muğla (-16252), Sakarya (-12741), Balıkesir (-11730), Giresun (-11191) ve Çanakkale (-10893) illeri gelmektedir. Ayrıca Bursa, Kırklareli, İzmir, Yalova, Kastamonu, Antalya, Düzce ve Edirne illeri orta düzeyde negatif net göç miktarına sahip olan iller grubundadır (Şekil 2.10).

Pozitif net göç miktarına bakıldığında ise 53 ilin bu grupta yer aldığı görülmektedir. Bu dönemde önceki dönemlere göre il sayısında azalma görülmekle birlikte aynı zamanda illerin büyük çoğunluğunda net göç miktarları da azalmıştır. Ayrıca Mersin ve Ardahan arasında çekilecek hattın güneyinde kalan bölgenin önceki döneme göre etkisi azalsa da önemini koruduğu ve yüksek değerlerin kümелendiği bölgeyi oluşturduğu görülmektedir. Aynı zamanda İç Anadolu Bölgesinde önceki döneme göre pozitif net göç miktarında ciddi

bir azalma görülmekle beraber genel olarak Ege Bölgesiyle birlikte düşük değerlerin kümелendiği alanları oluşturmaktadırlar. Bu dönemde net göç miktarının en fazla olduğu il Van (35754) olurken, en az olduğu il ise Burdur'dur (211). Van ilinin pozitif net göç miktarının yüksek çıkmasında 2011 yılında meydana gelen Van depremine bağlı olarak insanların yoğun şekilde il dışına göç etmiş olmaları etkili olmuştur. Van ilini sırasıyla Ağrı (22581), Erzurum (20040), Muş (17670), Tokat (14773), Diyarbakır (13953), Adana (13881), Mardin (13763), Kars (12579), Bitlis (10441) ve Şanlıurfa (10134) illeri izlemektedir. Aynı zamanda Adıyaman, Hatay, Siirt, Ordu, Mersin, Malatya, Zonguldak, Gaziantep, Iğdır, Sivas, Yozgat ve Ardahan illeri önemli düzeyde pozitif net göç miktarına sahip olan iller grubundadır (Şekil 2.10).

İl düzeyindeki net göç miktarları genel bilgiler vermekle beraber bu verilerden sonra ilçe düzeyinde net göç miktarlarına bakmak daha ayrıntılı ve sağlıklı yorumların yapılması açısından önemlidir. Nitekim Şekil 2.11'de görüldüğü gibi il ayrıntısında net göç miktarı pozitif olan bir kısım illerin ilçelerinde durumun homojen olmadığı ve bu illerin ilçelerinde net göç miktarları negatif olan ilçelerin olduğu görülmektedir. Net göç miktarları pozitif olan iller içinde yüksek değerlerin genel olarak Gaziantep'ten Artvin'e çekilecek hattın doğusundaki alanda kümелendiği ve geri kalan değerlerin ise genel olarak iç kesimlerde olmak üzere İç Anadolu, Ege ve Karadeniz Bölgeleri'nde mekâna yayıldığı görülmektedir. Bununla birlikte pozitif net göçlerin özellikle Akdeniz Bölgesi'nde ve Karadeniz

Şekil 2.11. İstanbul'un 2012-2017 Dönemdeki İlçeler Ölçeğindeki Net Göç Miktarı

Bölgesi'nin bir bölümünde kıyı alanlarda da etkisini hissettirdiği görülmektedir. Ayrıca yüksek değerli ilçelerin Ankara-Çankaya, Ağrı-Doğubeyazıt, Muş-Bulanık, Adana-Seyhan, Van-Özalp, Ağrı-Patnos, Muş-Malazgirt, Van-İpekyolu, Adıyaman-Kahta, Van-Başkale olmak üzere sıralanmaktadır.

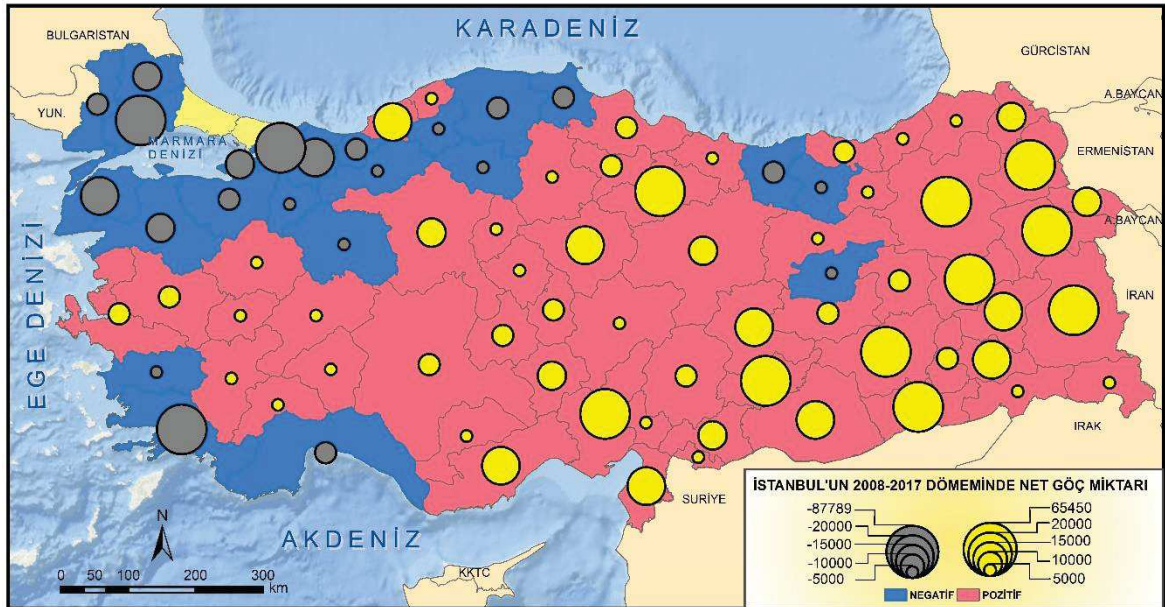
Negatif net göçler ise genel olarak kıyı alanlardaki ilçelerde mekâna yayılmakla birlikte yer yer iç bölgelerde de kümelenme göstermektedir. Yüksek değerli negatif net göçler Marmara Bölgesi'nde toplanmış olmakla beraber Ege ve Karadeniz Bölgeleri'nde de yayılım göstermektedir. Yüksek değerli ilçeler Tekirdağ-Çerkezköy, Kocaeli-Darica, Tekirdağ-Kapaklı, Kocaeli-Gebze, Tekirdağ-Çorlu, Kocaeli-Çayırova, Muğla-Bodrum, Balıkesir-Edremit, Çanakkale-Merkez, Ordu-Mesudiye, Edirne-Merkez olmak üzere sıralanmaktadır. Tüm bunların dışında dikkat çeken başka bir özellik ise Konya-Derbent ilçesinin net göç miktarının nötr (0) olmasıdır. Bu ilçede 2012 yılında üç kişi İstanbul'a göç etmiş olup 2016 yılında ise üç kişi İstanbul'dan Derbent'e göç etmiştir. Son derece ilginç olan durum İstanbul'a göç edip sonrasında Derbent'e geri dönen (iade göçü) bireylerden kaynaklanmaktadır (Şekil 2.11).

İl düzeyindeki net göç miktarlarına ayrı dönemler halinde baktıktan sonra bir bütün olarak 2008-2017 dönemine bakmakta fayda vardır. 2008-2017 döneminde toplam net göç miktarı 374 bin kişi olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde pozitif yönde olan toplam net göç miktarına karşın 23 ilde net göç miktarı negatif yöndedir. Şekil 2.12'de bu illerin dağılışına bakıldığında Marmara Bölgesi, Karadeniz Bölgesi'nde Batı Karadeniz Bölümünün geneli ve Doğu Karadeniz Bölümü'nde Giresun ile Gümüşhane, İç Anadolu bölgesinde Çankırı, Eskişehir, Doğu Anadolu Bölgesinde Tunceli, Ege Bölgesinde Aydın, Muğla ve Akdeniz Bölgesinde ise Antalya bulunmaktadır.

Bu dönemde de en yüksek negatif net göç miktarı Tekirdağ (-87789) ilinde görülürken en düşük miktar ise Eskişehir'de (-156) görülmektedir. Ayrıca 1. grupta yer alan diğer iller ise Kocaeli (-70009) ve Muğla'dır (-20649). Tekirdağ ve Kocaeli illerinde negatif net göç miktarının yüksek çıkmasında İstanbul'daki sanayi alanlarının Çorlu- Gebze hattı boyunca yayılması (Tümertekin, 2012: 95) ve İstanbul ile komşu şehirler olmaları etkili olmuştur. Bununla birlikte negatif net göç miktarı Marmara Bölgesi'nde ve Karadeniz Bölgesi'nin Batı Karadeniz Bölümü'nde kümelenme eğilimi göstermekle beraber yüksek değerler ise Marmara Bölgesi'nde kümelenmektedir. Pozitif net miktarına bakıldığında ise

genel olarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde yoğunlaştığı görülmekle birlikte İç Anadolu Bölgesi, Antalya dışındaki Akdeniz Bölgesi, Muğla ve Aydın dışındaki Ege Bölgesi ve Karadeniz Bölgesinin büyük çoğunluğunda yayılış gösterdiği görülmektedir. Ayrıca Mersin ve Ardahan arasında çekilecek hattın güneyinde kalan bölge yüksek değerlerin kümелendiği bir bölgedir. Bu dönemde pozitif net göç miktarının en yüksek olduğu il Van (65450) olurken, en düşük olduğu il ise Bartın (68) olmuştur. En düşük değerlerin görüldüğü illere bakıldığında ise Ege Bölgesinin İçbatı Anadolu Bölümü ile Akdeniz Bölgesinin Antalya Bölümü (Isparta ve Burdur) ve İç Anadolu Bölgesinin Orta Kızılırmak Bölümü (kısmen) düşük değerli illerin kümелendiği bölgelerdir (Şekil 2.12).

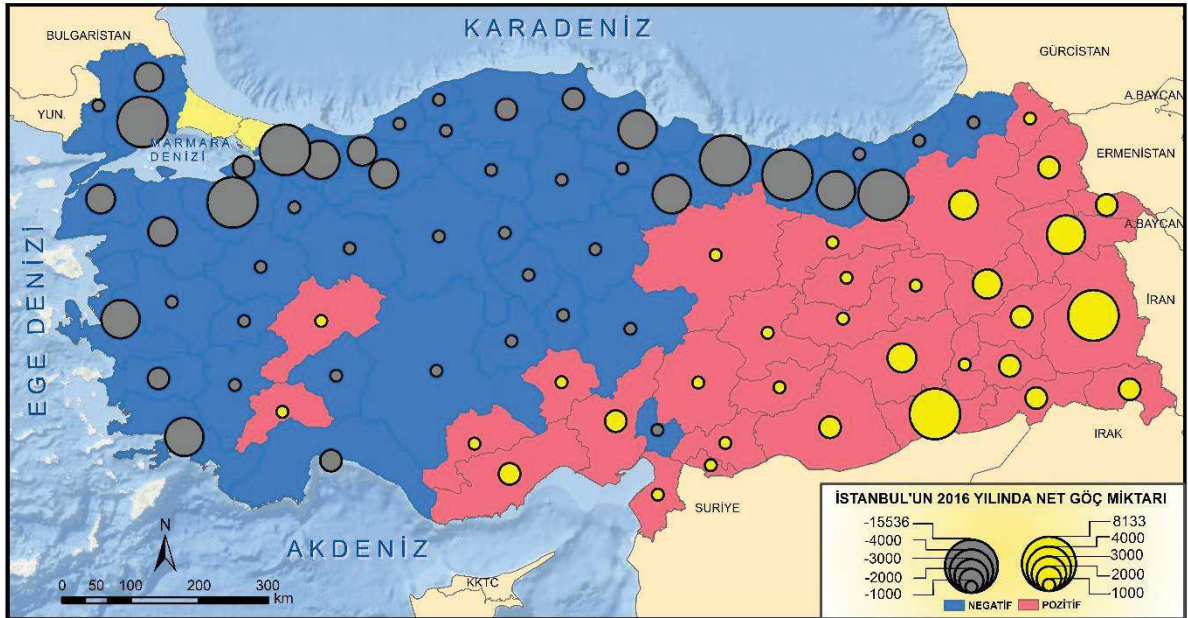
Şekil 2.12. İstanbul'un 2008-2017 Dönemi Net Göç Miktarı

Net göç miktarları 2016 yılından itibaren negatif eğilimde olduğundan dolayı 2016 ve 2017 yılı net göç miktarlarına bakmakta fayda vardır. Nitekim 2016 yılına bakıldığında Karaman ilinden Ardahan'a çekilecek hattın güneyinde ve doğusunda kalan illerin net göç miktarı pozitif, hattın kuzeyinde ve batısındaki illerin ise negatif eğilimde olduğu görülür (Afyonkarahisar ve Burdur hariç). Bu yılda Türkiye'deki illerin büyük çoğunluğunun (48 il) net göç miktarı negatiftir. Negatif yüksek değerlerin kümелendiği bölgeler Marmara Bölgesi, Marmara ile Batı Karadeniz Bölümünün kesiştiği bölge, Orta ve Doğu Karadeniz Bölümlerin Samsun Gümüşhane illeri arasındaki bölge illeri sayılabilir. Negatif net göç miktarının en yüksek olduğu iller ise Kocaeli (-15536), Tekirdağ (15318), Ordu (-12299),

Giresun (-12087), Bayburt (-4578) ve Bursa'dır (-4087). Bu illerimizi İzmir, Gümüşhane, Sakarya ve Muğla illeri takip etmektedir. En düşük negatif değerlerin görüldüğü iller ise Yozgat, Osmaniye ve Uşak'tır. Pozitif yüksek değerlerin kümelendiği bölgeler Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde (Diyarbakır Erzurum hattının doğusunda kalan iller), en düşük değerler ise Orta ve Yukarı Fırat Bölümü ile Yukarı Kızılırmak Bölümü'ndedir. Bu bölgelerde Van (8133), Mardin (4559), Ağrı (3995), Muş (2962, Erzurum (2578) ve Diyarbakır (2449) pozitif net göç miktarını en yüksek olduğu illerdir. En düşük değerlerin görüldüğü iller ise sırasıyla Burdur, Tunceli ve Karaman'dır (Şekil 2.13).

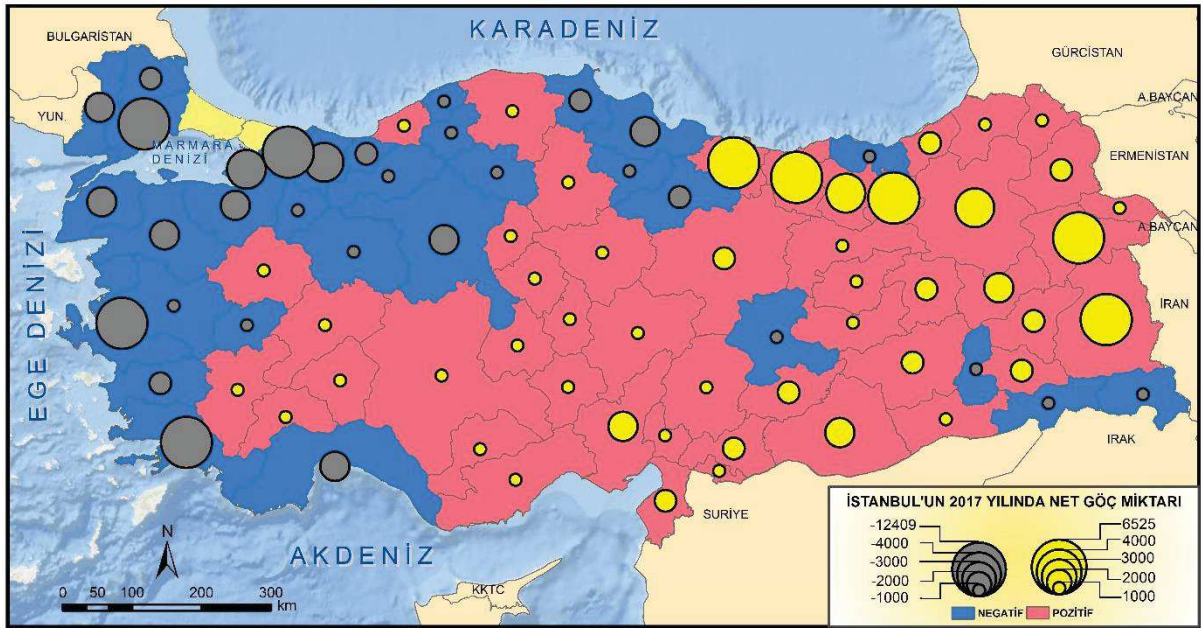
Şekil 2.13. İstanbul'un 2016 Yılında Net Göç Miktarı

2017 yılında ise önceki yıla kıyasla net göç miktarı negatif olan illerin sayısı azalarak 32'ye düşmüştür. Ayrıca illerin net göç miktarları da önceki döneme göre azalmıştır. Negatif değerlerin dağılışımda önemli değişim olmakla beraber genel olarak Marmara Bölgesi, Ege Bölgesinin Ege Bölümü, Akdeniz'de Antalya, Batı Karadeniz Bölümünün büyük çoğunluğu, Yukarı Sakarya Bölümü, Orta Karadeniz Bölümü ile Trabzon, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden Malatya, Batman, Şırnak ve Hakkâri illeri negatif değerlerin görüldüğü alanlardır. En yüksek değerler Marmara Bölgesi ve Ege Bölgesinin Ege Bölümünde görülmektedir. Negatif net göç miktarının en yüksek olduğu iller ise Tekirdağ (-12409), Kocaeli (-11578), İzmir (-4690), Muğla (-4638), Sakarya (-3241) ve Yalova'dır (-3178). En düşük değerlerin görüldüğü ilk 3 il ise sırasıyla Malatya (-45), Bolu (-92) ve Trabzon'dur (-161). Pozitif net göç miktarı Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Trabzon dışındaki Doğu

Karadeniz Bölümü, Yukarı Sakarya dışındaki İç Anadolu Bölgesi, Ege Bölgesi'nde İçbatı Anadolu Bölgesi ve Antalya dışındaki Akdeniz Bölgesi'nde yayılış göstermektedir. Ayrıca yüksek değerlerin görüldüğü bölgeler Doğu Anadolu Bölgesi ile Batı Karadeniz Bölümü'nde, düşük değerler ise İç Anadolu bölgesi ile İçbatı Anadolu Bölümü'nde kümelenmektedir. 2016 yılında 32 olan pozitif değerlerin görüldüğü il sayısı, 2017 yılında artarak 48'e ulaşmıştır. En yüksek değerlerin görüldüğü iller Van (6525), Bayburt (5710), Ordu (5481), Ağrı (4498), Giresun (4133), Gümüşhane (3897), Erzurum'dur (3041). Ayrıca 2016 yılında negatif yüksek değerlerin görüldüğü Ordu, Giresun, Bayburt ve Gümüşhane illeri, 2017 yılında pozitif yüksek değerlerin görüldüğü alanlardır. Bu yönüyle bu alan en fazla değişimin görüldüğü bölgedir. Çorum (20), Kırşehir (26) ve Tunceli (28) ise en düşük değerlerin görüldüğü illerdir (Şekil 2.14).

Şekil 2.14. İstanbul'un 2017 Yılında Net Göç Miktarı

Sonuç olarak 1995-2000 döneminden günümüze doğru net göçü negatif olan il sayısı 12'den 28'e çıkmıştır. Negatif net göç miktarına sahip illerin kümelenme eğilimi gösterdiği, yüksek değerlerin Marmara bölgesinde görüldüğü ve bu iller içinde Tekirdağ 3 dönemde de en fazla miktara sahip olan ildir. Ayrıca sanayi alanlarının Tekirdağ ve Kocaeli boyunca yayılması ve komşuluk ilişkilerine bağlı olarak negatif net göç miktarında bu illerin ilk sıralarda yer almalarına neden olmuştur. Pozitif net göç miktarına bakıldığında ise genel olarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yüksek değerlerin kümelenmesi görülmektedir. En yüksek net göç miktarına 1995-2000 döneminde Samsun, 2008-2017

döneminde ise Van sahiptir (Van’da 2011 yılında meydana gelen deprem etkili olmuştur). Ayrıca net göç miktarı son iki yılda ciddi oranda değişiklik göstermiştir. Fakat net göç miktarının yıllara göre büyük oranda dalgalanma göstermesinden dolayı uzun dönemli yorumların geleceğe dönük tahminlerde daha doğru olacağı düşünülmektedir. Günümüze doğru net göçü pozitif olan il sayısının ciddi oranda azalması ve net göç miktarı düşen il sayısının artmasına bağlı olarak gelecek yıllarda da net göçü pozitif olan il sayısının azalacağı ve böylelikle negatif net göç miktarına sahip il sayısının artacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

2.3 İç Göç ve Mekânsal Temsil: Ne Kadar İstanbulluyuz?

İç göçlerde önemli bir yere sahip olan İstanbul, 1950'lerden itibaren iç göçe katılan nüfusun %16 ile %25'i arasındaki kesiminin varış noktası olmuştur. Göç edenlerin bu süreçte birikimli bir şekilde artması ve kente yerleşmesi nedeniyle kentin demografik yapısı ve homojenliği büyük oranda değişmiştir. Nitekim İstanbul'un 1935'te %56'sı İstanbul doğumlu kişilerden oluşmakta iken, sonraki yıllarda dalgalanmalar gösteren bu oran 2016 yılında %47'e inmiştir (Tablo 2.3).

Tablo 2.3. Sayım Yıllarına göre İstanbul'da Doğan Nüfus ve Başka Bir İlde Doğmuş Olup İstanbul'da Yaşayan Nüfus

Dönemler	Sayım yıllarına göre toplam nüfus	İstanbul'da doğanlar	Oran (%)	Başka bir ilde doğanlar	Oran (%)	Yurtdışında doğanlar	Bilinmeyen
1935	883.599	502.449	56,86	381.150	43,14		0
1945	1.078.399	530.023	49,15	548.376	50,85		0
1950	1.166.477	617.189	53,07	545.803	46,93		3.485
1955	1.533.822	697.555	45,68	829.363	54,32		6.904
1960	1.882.092	811.576	43,33	1.061.549	56,67		8.967
1965	2.293.823	940.570	41,05	1.350.877	58,95		2.376
1970	3.019.032	1.103.976	36,58	1.914.342	63,42		714
1975	3.904.588	1.755.305	44,97	2.148.040	55,03		1.243
1980	4.741.890	1.811.587	38,22	2.928.584	61,78		1.719
1985	5.842.985	2.276.862	38,97	3.565.245	61,03		878
1990	7.309.190	2.723.795	37,27	4.583.610	62,73		1.785
2000*	10.073.379	3.780.542	37,76	6.231.129	62,24	54.644	7.064
2014	14.221.482	6.271.003	45,9	7.816.348	54,1	270.539	289.667
2015	14.458.174	6.444.413	46,34	7.937.310	53,66	270.539	275.711
2016	14.556.739	6.584.062	47	7.424.711	53	278.881	269.085

Kaynak: *: 2000 yılına ait idari yapı esas alınmıştır (Yalova dahil değildir). Oranlar hesaplanırken bilinmeyen ve yurtdışı doğumlu nüfus kapsamamıştır. 1935-2000 dönemine ait veriler 2000 yılı nüfus sayımından, 2014, 2015 ve 2016 yılına veriler ise Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK 2018a) web sitesinden alınmıştır. <<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr>> (05.02.218)

1950 yılından itibaren kırsal alanlarda başlayan dönüşümlerin sonucunda kırdan kopuşların hızlanması, gelişmiş kentlere doğru büyük oranda göçlerin gerçekleşmesine neden olmuştur. Bunun sonucunda gelişmiş batı illerine göç eden büyük nüfus kitleleri zamanla bu kentlerin nüfusunda önemli bir orana ulaşmıştır. Nitekim tablo 2.3'te açıkça görüldüğü gibi İstanbul'da 1955 ve sonrasında %50'nin altına düşen ve periyodik olarak düşmeye devam eden İstanbul doğumlu nüfus bu yargıyı doğrulamaktadır.

Her ne kadar 1975'te İstanbul doğumlu nüfusun artış gösterdiği görülse de bu durum ülkenin o dönemdeki siyasi yapısıyla yakından ilgilidir. 1990 yılında ise %37,27'ye inen İstanbul doğumlu nüfus 1935-2016 dönemindeki periyotlar içinde en düşük seviyeyi oluşturmaktadır. Aynı zamanda bu yılda %62,73'e çıkan il dışı doğumlu nüfus bu dönemin en yüksek oranına ulaşmıştır. 2000 yılına gelindiğinde ise %37,76 ile nispeten artan ve bu dönemden sonra da artış eğilimi gösteren İstanbul doğumlu nüfusun oranı, 2014, 2015 ve 2016 yılında ise sırasıyla %45, %46 ve %47'ye çıkmıştır. Buna bağlı olarak ise il dışı doğumlu nüfus günümüze doğru azalma eğilimi gösterip 2016 yılında %53'e kadar düşmüştür. İstanbul doğumlu nüfusun günümüze doğru artarak nüfusun %47'lik bölümünü oluşturması, yerli nüfusun artması anlamına gelmemektedir. Çünkü bu oran içinde İstanbul'a sonradan gelip, şehre yerleşen ailelerin burada doğan çocukları da dahildir. Bu açıdan bakıldığında İstanbul'a sonradan gelenlerin oranının %53 üzerinde olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Tablo 2.3).

Dolaylı olarak iç göçlerin uzun dönem gösterimi açısından yararlı olan doğum yeri verisi bu ayrımı veremediğinden dolayı nüfusun yapısı hakkında yanlış yorumlara neden olabilmektedir. Bu da doğum verisinin en büyük dezavantajını oluşturmaktadır. Bu durumda *nüfusa kayıtlı olunan ile göre ikamet edilen il* verisi bize yardımcı olabilmektedir. Öyle ki İstanbul'a sonradan gelip, şehre yerleşen ailelerin burada doğan çocuklarının kayıtları, ailenin kayıtlı olduğu ilde kalmaktadır. Bu özelliğiyle nüfusa kayıtlı adres verisi, doğum yeri verisine göre göç verisinin uzun dönemli kestiriminde daha sağlıklı sonuçlar veren bir veri kaynağını oluşturmaktadır. Fakat bu veri kaynağına ADNKS başlangıcından günümüze kadar olan 2007-2017 arasındaki yılların verisine ulaşılabilir. Tablo 2.4'e bakıldığında 2007 yılında %17 olan İstanbul doğumlu nüfus oranının azalma eğiliminde olduğu ve 2017 yılında ise %14,61 ile en düşük seviye indiği görülmektedir. Başka il kayıtlı nüfusun 2007'de %82 oranında olduğu ve artış eğilimi göstererek 2017 yılında ise %85'e çıktığı görülmektedir. Kent nüfusunun %85'nin başka il nüfusuna kayıtlı kişilerden oluşması

nedeni ile kentin *ne kadarının gerçek anlamda İstanbullu* olduğu merak konusudur. Bu haliyle göçlerin bir kenti nasıl bir demografik (veya toplumsal) dönüşüme tabi tuttuğu daha açık anlaşılmaktadır. Toplumsal olarak gerçekleşen bu dönüşümün siyasi karşılığının da olduğu gayet açıktır. Nitekim bu dönüşümün siyasi yansımaları dördüncü bölümde ayrıntısıyla ele alınacaktır.

Tablo 2.4. Nüfusa Kayıtlı Olunan İle Göre İstanbul’da İkamet Eden Nüfus

Yıllar	Toplam nüfus	İstanbul’a kayıtlı nüfus	Oran (%)	Başka ile kayıtlı nüfus	Oran (%)
2007	1.2530.394	2.158.560	17,23	1.0371.834	82,77
2008	1.2653.648	2.143.254	16,94	1.0510.394	83,06
2009	1.2867.332	2.146.509	16,68	1.0720.823	83,32
2010	1.3202.784	2.167.873	16,42	1.1034.911	83,58
2011	1.3552.531	2.178.585	16,08	1.1373.946	83,92
2012	1.3769.380	2.178.356	15,82	1.1591.024	84,18
2013	1.4025.449	2.178.507	15,53	1.1846.942	84,47
2014	1.4221.482	2.162.588	15,21	1.2058.894	84,79
2015	1.4458.174	2.164.836	14,97	1.2293.338	85,03
2016	1.4556.739	2.156.043	14,81	1.2400.696	85,19
2017	1.4701.360	2.148.421	14,61	1.2552.939	85,39

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK 2018c) Nüfusa Kayıtlı Olunan Yer Verisi.
<<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr>> (05.02.218)

2.3.1 İstanbul'da Doğum Yerine Göre Nüfusun Dağılımı

İstanbul'da 2000 yılında nüfusun %62'si il dışı doğumlu kişilerden oluşmaktadır. Durum böyle olunca doğum yerine göre illerin İstanbul'da ne kadar bir paya sahip oldukları merak konusu olmuştur. Şekil 2.15'e bakıldığında en fazla nüfusu olan ilin Sivas olduğu ve il nüfusunun %3,9'nu oluşturduğunu görmekteyiz. Bu ili sırasıyla 4. grupta yer alan Kastamonu (%2,72), Giresun (2,53), Ordu (2,52), Trabzon (2,22), Samsun (2,19), Tokat (2,1) ve Malatya (%2,02) izlemektedir. 3. grupta ise sırasıyla Erzurum (%1,93), Sinop (%1,88), Erzincan (%1,78), Rize (%1,64), Kars (%1,53), Ardahan ve Ankara (%16) illeri gelmektedir. 2. Grupta ise genel olarak Kocaeli, Yalova ve Çanakkale dışındaki Marmara Denizi'ne kıyısı olan diğer iller, Doğu Anadolu Bölgesi'nin önemli bölümü, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden Diyarbakır, Mardin, Siirt ve Adıyaman illeri, Akdeniz Bölgesi'nden Adana ve Kahramanmaraş, İç Anadolu Bölgesi'nden Konya, Kayseri, Yozgat ve Çankırı, Ege Bölgesi'nden ise İzmir kenti bulunmaktadır. İstanbul'daki nüfusta payları en az olan 1. grupta ise genel olarak Ege, Akdeniz Bölgeleri ile İç Anadolu Bölgesi'nden Eskişehir, Aksaray ve Orta Kızılırmak Bölümü'nün batısındaki iller, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden Batman, Şanlıurfa, Gaziantep illeri ile bu bölge dışındaki Artvin, Muş, Çanakkale, Yalova, Kocaeli, Bilecik, Bolu, Düzce Karabük ve Bartın illeri bulunmaktadır.

Şekil 2.15. İstanbul'da İkamet Eden İl Dışı Doğumlu Nüfusun İstanbul İl Nüfusuna Oranı (1995-2000)

2016 yılına gelindiğinde ise İstanbul doğumlu nüfusun payı artarak %47'e ulaşmış olmakla beraber il dışı doğumlu nüfusun kent nüfusundaki payı da azalarak %53'e düşmüştür. Buna bağlı olarak illerin kent nüfusundaki paylarında büyük oranda azalma görülmektedir. Nitekim 2000 yılında en yüksek oran %3,9 olmakla beraber %2,5 ve üzerinde 3 il bulunmakta iken 2016 yılında ise kent nüfusunda en fazla paya sahip olan Sivas ili %2,58 oranında kalmaktadır. Bu ili sırasıyla Tokat (%2,04) ve Ordu (%2,02) illeri takip etmektedir. En yoğun 2. Gruptaki illeri Samsun (%1,97), Erzurum (%1,79), Trabzon (%1,7), Giresun (%1,68), Malatya (%1,65) ve Kastamonu (%1,64) oluşturmaktadır. Sinop (%1,3), Rize (%1,24), Ankara (%1,23), Kars (%1,15), Erzincan (%1,12), Ardahan (%1,06), Diyarbakır (%1,05), Van ve Mardin (%1,03) illeri ise en yoğun 3. grup illeridirler. Genel olarak baktığımızda Adana-Kastamonu hattının doğusundaki illerin yoğun nüfus barındırdığını, hattın batısında ise birkaç il dışında genel olarak yoğun nüfus barındırmadığını görmekteyiz. Aslında bu sonuç doğudan batıya olan göçlerin İstanbul özelinde güzel bir örneğini de oluşturmaktadır (Şekil 2.16).

Şekil 2.16. İstanbul'da İkamet Eden İl Dışı Doğumlu Nüfusun İstanbul İl Nüfusuna Oranı (2016)

İstanbul ilindeki doğum yeri farklı bir ile kayıtlı olan nüfusun kent nüfusundaki payına baktıktan sonra bu nüfusun kayıtlı oldukları il nüfusundaki paylarına da bakmakta fayda vardır. Nitekim Şekil 2.17'ye bakıldığında 2000 yılında Ardahan nüfusunun %84'ü, Sinop'un ise %80'i İstanbul'da ikamet etmektedir. Bu illeri 2.grupta (%60-80) yer alan Kastamonu (%70), Bayburt (%66) ve Tunceli (%64) izlemektedir. 3. grupta (%40-60) ise sırasıyla Erzincan (%54), Sivas (%50), Giresun (%47), Kars (%46), Rize (%43), Gümüşhane (%41) bulunmaktadır. 4. grupta (%20-40) ise Siirt, Çankırı, Ordu, Bingöl, Bartın, Tokat, Artvin, Malatya, Amasya, Iğdır, Trabzon ve Karabük illeri gelmektedir. 5. grupta (%0,1-20) yer alan iller yoğunluğun en az olduğu illeri oluşturmaktadır. Ayrıca bu gruptaki iller içinde Muğla, Antalya, Aydın, İzmir %1'lik oran ile yoğunluğun en düşük olduğu illerdir. Sonuç olarak 2000 yılında İstanbul'daki il dışı doğumlu nüfusun hiçbirini kayıtlı olduğu il nüfusunu geçmemiş olmakla beraber, bu oran fazla göç verip (uzun dönemli) nüfusu az olan illerde daha yüksek çıkmaktadır.

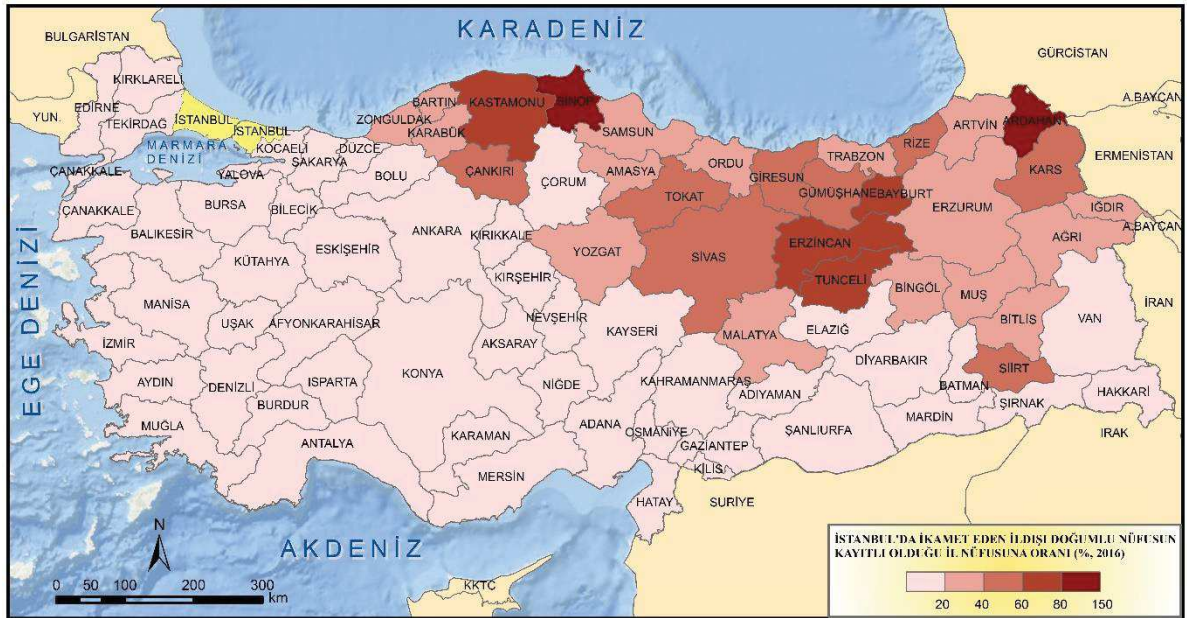
Şekil 2.17. İstanbul'da İkamet eden İl Dışı Doğumlu Nüfusun Kayıtlı olduğu İl Nüfusuna Oranı (1995-2000)

2016 yılına gelindiğinde ise oranlar daha anlamlı sonuçlar vermeye başlamıştır. Nitekim Şekil 2.18'e bakıldığında bu yılda %100'ü aşan bir il görülmektedir. İstanbul'daki Ardahanlılar %150 oran ile Ardahan il nüfusunu gerisinde bırakmıştır. Yani İstanbul'daki Ardahanlılar, Ardahan il nüfusunun 1,5 katı nüfusa ulaşmışlardır. Bu sonuç tek başına Ardahan ilinin verdiği göçlerin boyutunu gözler önüne sermesi açısından da önemlidir. Bu

ilimizi aynı grupta yer alan Sinop (%89) izlemektedir. Ayrıca bu illerimizden sonra %60-80 arasında yoğunluğa sahip Bayburt (%76), Tunceli (%71), Erzincan (%69) ve Kastamonu (%61) illerinin oluşturduğu en yoğun 2. grup gelmektedir. 3. Grupta ise Sivas (%58), Kars (%55), Giresun (%53), Rize (%52), Tokat (%47), Gümüşhane (%44), ve Çankırı (%40) illeri yer almaktadır. 4. grupta ise Siirt, Ordu, Bitlis, Erzurum, Bartın, Iğdır, Amasya, Trabzon, Malatya, Bingöl ve Artvin illeri bulunmaktadır. 5. gruptaki iller %0,4-20 oranında nüfus bulunduran ve yoğunluğu en az olan gruptur. Bu grup içinde yer alan Hakkâri, Yalova, Şanlıurfa, Kocaeli ve Konya en az orana sahip olan illerdir.

Şekil 2.18. İstanbul'da İkamet eden İl Dışı Doğumlu Nüfusun Kayıtlı olduğu İl Nüfusuna Oranı (2016)

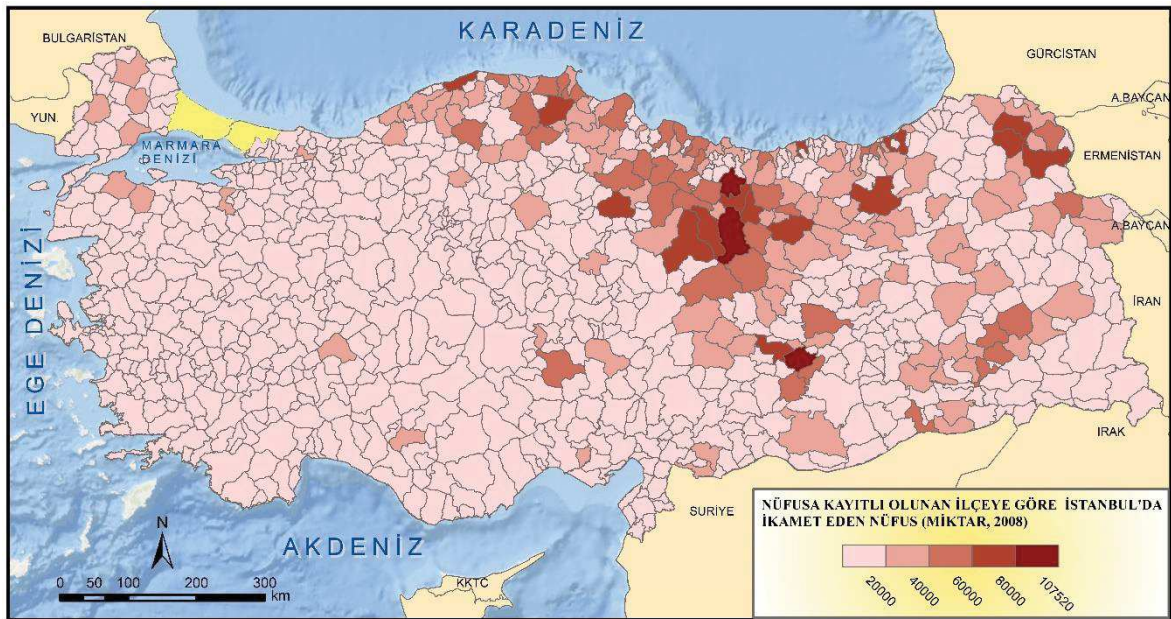
Sonuç olarak İstanbul'da ikamet edip başka bir ile kayıtlı nüfusun, kayıtlı olduğu il nüfusuna oranı 2000 ve 2016 yıllarında Zonguldak ve Malatya arasında çekilecek hattın doğusundaki bölge oranın yüksek çıktığı illeri barındırırken, bu hattın batısında kalan bölge ise oranın düşük çıktığı illeri barındırmaktadır. Genel olarak Karadeniz Bölgesi, İç Anadolu Bölgesinde Yukarı Kızılırmak Bölümü, Doğu Anadolu Bölgesinde Erzurum-Kars ve Yukarı Fırat Bölümü yoğunluğun fazla olduğu bölgelerdir. Ayrıca 2016 yılında İstanbul'da ikamet eden Ardahanlıların, Ardahan il nüfusunun %150 (1,5 katına) oranına ulaşmıştır.

2.3.2 Nüfusa Kayıtlı Olunan İlçeye Göre İstanbul'da İkamet Eden Nüfusun Dağılımı

İstanbul'da doğum yeri verisine ayrıntılı olarak baktıktan sonra nüfusa kayıtlı olunan ilçe verisine bakmakta fayda vardır. Nitekim kütük verisi, ilçe düzeyinde veriler sunması açısından önemlidir.

Şekil 2.19'da başka bir il nüfusuna kayıtlı olan ve İstanbul'da ikamet eden nüfus miktarlarına bakıldığında (2008) Karadeniz Bölgesi, İç Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Kızılırmak Bölümü, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde yüksek değerlerin mekâna yayıldığı görülmektedir. Yüksek değerler için bir hat çekmek gerekirse Bartın ilinden Şanlıurfa iline çekilecek hattın doğusunda kalan ilçeler genel olarak yüksek değerlerin görüldüğü alanlardır. Yüksek değerler il olarak ise Sivas ilinin ilçeleri ve çevresindeki alanda toplanmıştır. Aynı zamanda İstanbul çevre illerin ilçelerinden de önemli oranda göç almıştır. Bu ilçeler Çanakkale-Biga, Edirne-Uzunköprü, Kırklareli-Merkez, Kırklareli-Lüleburgaz, Balıkesir-Gönen, Tekirdağ-Süleymanpaşa olarak sıralanmaktadır. Sonuç olarak bölge ilçelerinin uzun dönemler boyunca İstanbul'a göç vermesine bağlı olarak kentte biriken nüfus önemli bir orana ulaşmıştır. Geri kalan ilçelerde ise genel olarak nüfus düşük düzeydedir.

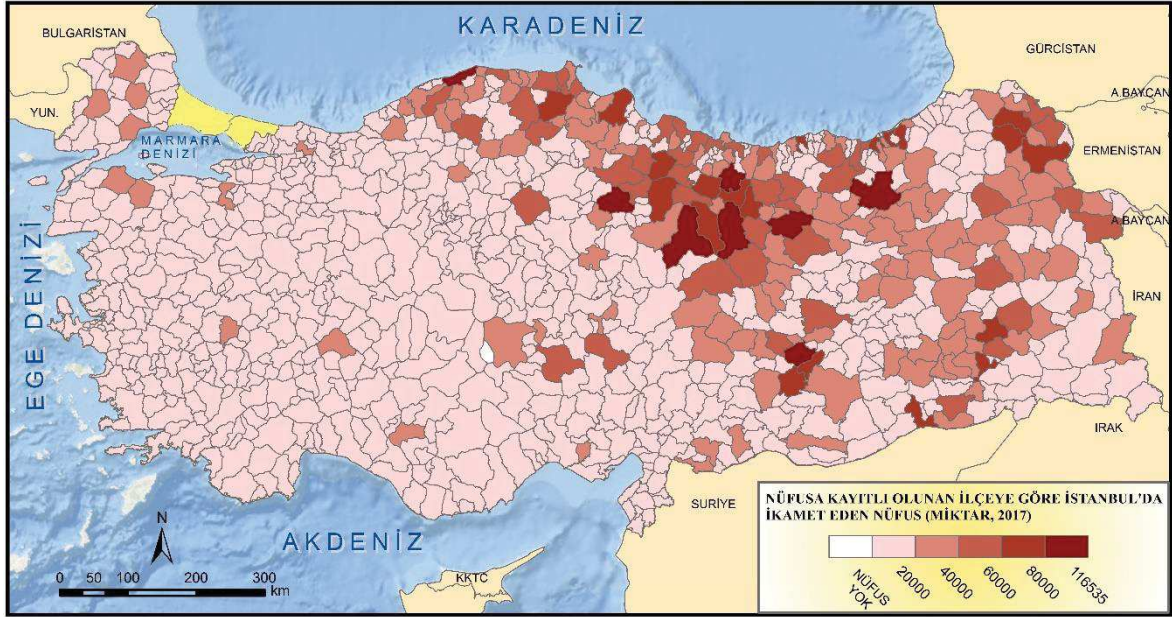
Şekil 2.19. Nüfusa Kayıtlı Olunan İlçeye Göre İstanbul'da İkamet Eden Nüfus (2008)

2017 yılına ait verilere bakıldığında Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde önemli bir değişim görülmektedir. Bununla birlikte idari sınır değişikliklerinden

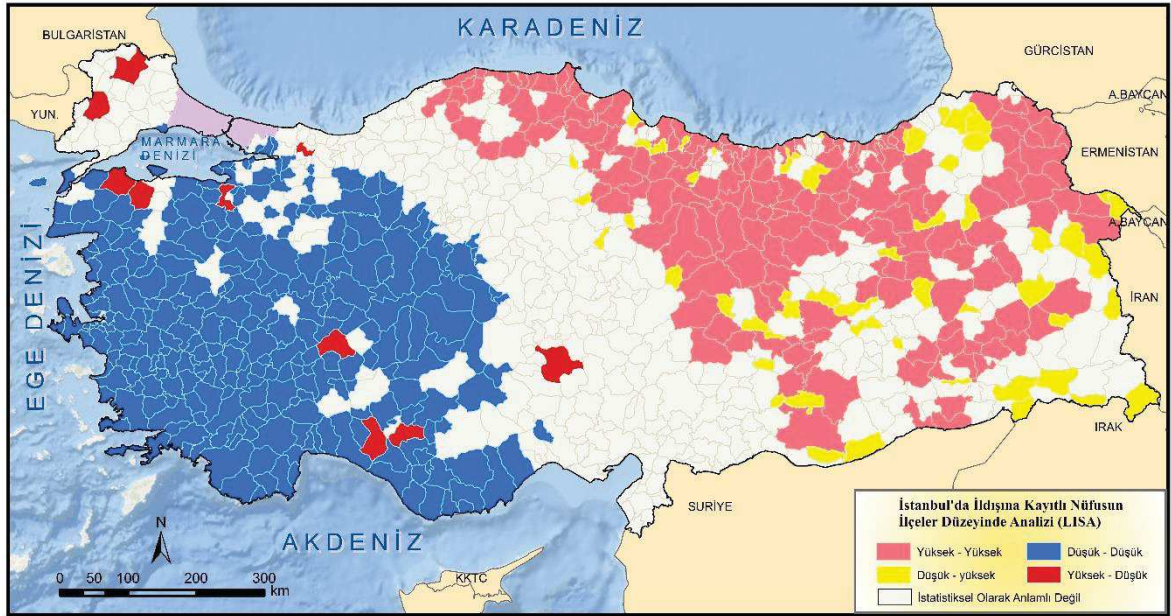
kaynaklanan bir değişimde söz konusudur. Ayrıca 2008 yılında İstanbul’da nüfusu olan fakat 2017 yılında ise nüfusu olmayan iki ilçe bulunmaktadır. Bunlar Aksaray’a bağlı Sultanhanı ve Artvin’e bağlı Kemalpaşa ilçeleridir. Bu ilçeler İstanbul’dan “iade göçü” almıştır. Bir başka ifadeyle İstanbul’dan bu ilçelere geri dönüş yaşanmıştır (Şekil 2.20).

Şekil 2.20. Nüfusa Kayıtlı Olunan İlçeye Göre İstanbul’da İkamet Eden Nüfus (2017)

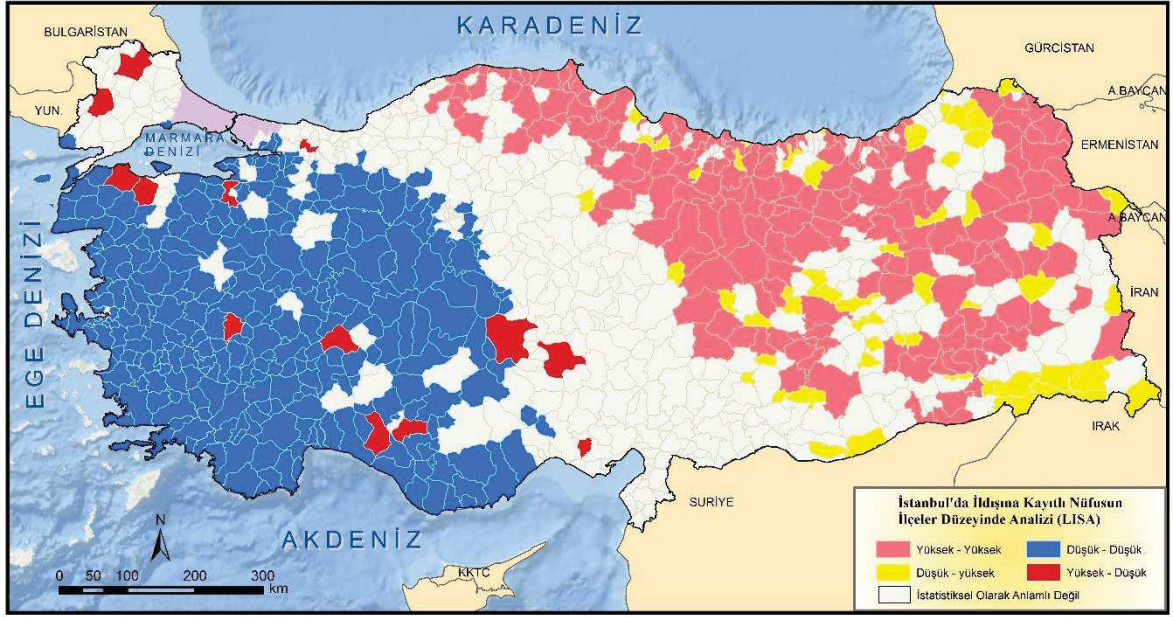
Başka bir il nüfusuna kayıtlı olan ve İstanbul’da ikamet eden nüfus miktarlarına baktıktan sonra bu verilere uygulanan analizlere bakmakta fayda vardır. Şekil 2.21’e bakıldığında 2008 yılında İstanbul’da ikamet edip başka il nüfusuna kayıtlı olan nüfusun ilçeler düzeyinde analizi karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada kullanılan Mekânsal Otokorelasyon yöntemlerinden Lokal Moran’s I (LISA) yöntemi, analiz sonucunda 4 sınıftan oluşan bir sonuç haritası vermektedir. Bu sınıflardan yüksek-yüksek ve düşük-düşük olanlar, istatistiksel olarak yüksek veya düşük değerlerin kümелendiği alanları göstermektedir. Düşük-yüksek ve yüksek-düşük ise aykırı değerleri (yüksek değerlerin yanındaki düşük değerler veya düşük değerlerin yanındaki yüksek değerler) vermektedir. Şekil 2.21’de düşük-düşük (mavi) ve yüksek-yüksek (açık kırmızı) değerlerin büyük oranda kümelenme gösterdiğini görmekteyiz. Yüksek değerlerin (yüksek-yüksek) kümelenme alanları genel olarak Bartın ilinden Şanlıurfa iline çekilecek hattın doğusunda kalan ilçeleri kapsamakla birlikte, düşük değerlerin (düşük-düşük) ise Kocaeli’nden Mersin’e çekilecek yarım daire şeklindeki hattın batısında kalan illeri kapsamaktadır. Bu sonuç doğudan batıya gerçekleşen göçlerin İstanbul özelinde güzel bir örneğini göstermektedir.

Şekil 2.21. İstanbul'da 2008 Yılı İl dışına Kayıtlı Nüfusun İlçeler Düzeyinde Analizi (LISA)

Bölge bazında ise yüksek-yüksek değerler, Karadeniz Bölgesi, İç Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Kızılırmak Bölümü, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde mekânsal olarak yayılmaktadır. Özellikle yüksek değerli ilçe yoğunluğunun en fazla olduğu il Sivas'tır. Ayrıca Sivas İstanbul'da ikamet eden başka ile kayıtlı nüfus içerisinde en fazla paya sahip ildir. Aynı zamanda tarihsel süreç içerisinde kentin İstanbul'a verdiği göçlerin birikmesi ile doğum yeri verisine göre İstanbul nüfusunun **%2,52'sini**, nüfusa kayıtlı olunan il verisine göre ise şehir nüfusunun **%5'ini** oluşturmaktadır. Düşük-düşük değerlerin kümелendiği bölgeler ise Ege Bölgesi, Marmara Bölgesinin Güney Marmara Bölümü, Akdeniz Bölgesinin Antalya Bölümü ile Mersin ili ve İç Anadolu Bölgesinin Yukarı Sakarya Bölümü ile Konya Bölümü'dür. Aykırı değerlere bakacak olursak düşük-yüksek (sarı) değerli alanların büyük oranda dağınık olduğu, fakat Artvin, Şırnak, Hakkâri ve Şanlıurfa illerinde bir kümelenme oluşturdıkları görülmektedir. Yüksek-düşük (kırmızı) değerli alanların geniş bir mekâna dağıldıkları ve az da olsa Güney Marmara Bölümünde Biga (Çanakkale) ile Gönen (Balıkesir) ilçeleri ve Akseki (Antalya) ile Bozkır (Konya) ilçelerinde kümelenme oluşturmaktadır (Şekil 2.21).

Şekil 2.22. İstanbul'da 2017 Yılı İl dışına Kayıtlı Nüfusun İlçeler Düzeyinde Analizi (LISA)

2017 yılına uygulanan analiz sonuçlarında ilçe sayılarındaki değişime bağlı olarak küçük farklılıklar gözükmeyle beraber genel olarak 2008 yılı için geçerli olan özellikler bu yıl içinde geçerlidir (Şekil 2.22).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSTANBUL'DA GECEKONDULAŞMA VE MEKÂNSAL GENİŞLEME

Bu bölümde İstanbul'un gecekondu alanlarının kuruluşu, gelişimi ve sonrasında yaşadıkları değişimler ve bu alanların seçimler açısından önemi üzerinde durulmuştur.

3.1 İstanbul'da Tarihsel Bağlamda Gecekondu Alanlarının Mekânsal Dağılımı

II. dünya savaşı sonrasında Türkiye'de yaşanan ciddi nüfus artışı ve kırsal alanlardaki dönüşümler sonrasında kırsal alanlardan şehirlere doğru yoğun şekilde göçler yaşanmıştır. Bu süreçte göçler, iş olanaklarının kısıtlı olduğu kırsal alanlardan gelişmiş batı illerine doğru gerçekleşmiştir. Barındırdığı iş olanaklarından dolayı bu dönemdeki göçlerin önemli bölümü İstanbul'a gerçekleşmiştir. Böylelikle yoğun bir şekilde göç alan İstanbul'da ciddi konut sorununun yaşanmasına neden olmuştur. Saran'a (1971: 273) göre bu dönemde kırsal alanlardan şehre göç edenler, İstanbul'un eski ve kenar mahallelerinde konut bulmada zorlanmakta ve bulunan konutların da kötü durumda olması ve kiraların çok yüksek oluşu ekonomik imkanları kısıtlı olan bu aileleri zor duruma sokmaktaydı. Böylelikle konut sorunu içinden çıkılmaz bir hal almıştır. Bu insanlar sorunun üstesinden gelebilmek için çalıştıkları yerlere yakın boş arazilerde barınaklar yapmaya başladılar. Böylelikle daha sonraları gecekondu adını alan bu barınakların inşası başlamış oldu.

İstanbul'da ilk gecekondu yoğunlaşması 1949'da Kazlıçeşme-Bakırköy arasında başladı. Mart 1949'da İstanbul'da sayıları 5000'i bulan gecekonduların 3218'i bu alanda bulunmaktaydı. Kazlıçeşme'de ilk gecekonduların kurulması 1947 yılında başlamış olmakla beraber Mart 1949 yılında sayıları 3000'i geçmişti. Mecidiyeköy'de 200, Yıldız'da 200 ve Şişli'den Hürriyet-i Ebediye Tepesine kadar olan bölgede 100 gecekondu bulunuyordu. Ayrıca Kasımpaşa, Eyüp ve Çarşamba'da 50'şer adet gecekondu yapılmıştı. Karagümrük'te iki küme (20 ve 30) halinde toplamda 50 ve Şehremini'de 15 gecekondu vardı. Bununla birlikte Ayvansaray, Kumkapı, Paşabahçe-Beykoz arasında ve Çamlıca taraflarında gecekondu yayılmaya başlamıştı (Zadil, 1949: 81-82).

Bu ilk gelişmelerle beraber gecekonduların iki temel niteliği belirginleşmeye başladı. Gecekondu alanlarının dağılışı, sanayi alanlarıyla yoğunlukla yakın bir ilişki halindeydi. Zeytinburnu-Kazlıçeşme dericilik ve dokuma sanayinin, Ayvansaray'dan Eyüp'e kadar olan bölge gıda, dokuma ve lastik sanayinin Mecidiyeköy Bomonti-Feriköy bira, dokuma ve çikolata fabrikalarının, Beykoz-Paşabahçe ise Sümerbank kundura, şişe ve cam fabrikalarının yakınındaydı. Bu alanlardaki gecekondu sanayiye işgücü sağlıyordu (Tekeli, 1994: 381; Tümertekin, 2012: 184-185). Ayrıca gecekondu bir yandan da sanayiden bağımsız olarak, kentlerin belediye sınırlarına yakın, dolayısıyla kolluk güçlerinin denetiminden uzak kesimlerdeki arsalar üzerinde yapılmışlardır (Keleş 2010: 494). İkinci nitelik ise gecekonduların, dayanışmaya bağlı olarak mahalle yapısı kazanmaları ve varlıklarını bu dayanışmayla devam ettirme çabalarıdır. Temmuz 1948'de *Kazlıçeşme-Zeytinburnu Havalisi Gecekondularını Güzelleştirme ve Teşkilâtlandırma Derneği* bu çevredeki gecekondu tarafından kurulmuştur. Dernek üyelerinin kendi aralarında topladığı paralarla ana yollara taş döşemişler, kuyular açıp, ilkyardım örgütlenmelerini kurmuşlardır. Burada bakkal, kahvehane, berber ve terzi dükkanlarının da açılmasıyla bir mahalle oluşturmuşlardır (Zadil, 1949: 82).

Zeytinburnu'nun kurulduğu yıllarda Eyüp-Rami (bir diğer önemli ağır ve orta sanayi bölgesi) yakınlarında ikinci büyük gecekondu mahallesi olan Taşlıtarla kuruldu. Eyüp, Topçular ve Maltepe-Topkapı'da sanayinin varlığı bu alanın çekiciliğini artırıyordu. Taşlıtarla 'ya ilk yerleşen göçmenler, daha sonra gelen akrabaları ve evlenen çocukları için bahçelerinde konut yapmaya başladılar. 1954'ten sonra Yugoslav göçmenlerin, Karadenizlilerin ve Sulukule'nin istismakinden sonra Romanların bölgeye yerleşmesi ile nüfusu artan bölge 1958'de Göztepe adıyla bucak, 1963'te ise ilçe olarak Gaziosmanpaşa adını almıştır (Şenyapılı, 1998: 303).

Surların batısında ve belediye sınırları içindeki üçüncü bir gecekondu yığılması Veliefendi koşu alanının yakınındaki Osmaniye köyünün bir gecekondu alanına dönüşmesiyle gerçekleşmiştir. Bu alana daha çok Bakırköy'deki sanayilerde çalışan işçiler yerleşmişlerdi. Belediye sınırları içindeki Taşlıtarla, Zeytinburnu, Osmaniye gecekondularına paralel olarak belediye sınırları dışında Küçükköy'den başlayarak Beşyüzevler, Berec, pil, Sağmacılar, Esenler, Güngören, Bahçelievler ve Şirinevler diye uzanan bir başka gecekondu halkası ortaya çıkmış (Şekil 3.1), bu halkadaki gecekondu

alanları, köy yasası kapsamındaki toprakları çok küçük parçalar halinde parselleyen emlakçıların satışlarıyla oluşturmuştur. Bu nedenle bölge, toprağın tapusuna sahip olarak yapılan gecekondu alanlarının ilk örneğidir. 1950'lerin ortasında başlayan bu gelişme sonucunda, 1965'te Sağmacılar'da 69 bin, Güngören'de 9 bin, Esenler'de 11 bin kişi yaşıyordu. Sağmacılar'daki gelişme 1963'te Bayrampaşa Belediyesi kurularak bir ölçüde de olsa denetim altına alınmak istenmiştir. 1950-1965 arasında, kentin batısındaki gecekondu gelişmeleri surların hemen yakınında kalın bir halka oluştururken, bu halkadan uzaklaşmış 3 noktada da gecekondu gelişmesi başlamıştır. Eski Edirne-İstanbul yolu üzerindeki Kocasinan 1955-60 yılları arasında gelişmiş, 1965'te nüfusu 11 bine ulaşmıştır. Kocasinan'ın batısındaki iki gelişme Safraköy ve Halkalı'da olmuştur. 1960'tan sonra kent merkezini terk eden sanayilerin buraya yerleşmesiyle büyümüştür. 5 yıl kadar sonra benzer bir süreç, Halkalı'da başlamıştır. 1965'te Safraköy'de 10.200 Halkalı'da ise 3960 kişi yaşıyordu (Tekeli, 1994: 382).

Bir başka önemli bir gecekondu alanı ise sanayi alanlarına bağlı olarak gelişen Kağıthane ve çevresi oldu. Kent içinde yoğunluğun artması sonucu merkezde yükselen rantı ödeyemeyen, mekânda sıkışan ve farklı kullanışlar ile çevrildiğinden ötürü diğer sanayiler ile bir arada bulunmaktan doğacak faydalardan yararlanamayan orta ve özellikle büyük sanayi, kentin ana giriş-çıkış eksenleri çevresindeki köy ya da bağımsız belediye alanlarına kaçmaya başladı. Bu köy ve belediyelerin kendi sınırları içindeki arazi kullanım kararlarını kendilerinin belirlemesi, altyapı ve gelişmek için geniş alanlara sahip olmaları, gecekonduların kolayca gelişmesine neden oldu. Böylelikle Kağıthane ile Büyükdere Caddesi arasındaki alan gelişti ve 1955-60 arasında Kağıthane vadisine inen yamaçlar üzerinde yoğun gecekondu mahallerinin yer alması kaçınılmaz oldu (Şenyapılı, 1998: 303).

Beyoğlu yakasının kuzeyinde, belediye sınırları içinde, 1950'de Mecidiyeköy çevresinde gelişmiş bulunan gecekondu alanları, yakınındaki Kuştepe'ye ve Gültepe'ye sıçradı. Bu üç alanda 1962'de 20 bin gecekondu bulunuyordu. Ayrıca Levent'e yerleşen sanayiler Levent'in batısında; Bomonti'de gelişen sanayi bölgesi semtin güneyinde ve batısında, Feriköy'deki sanayiler Feriköy'ün çevresinde gecekondu gelişmelerine neden olmuştur (Tekeli, 1994: 382).

Boğaziçi sırtlarında çoğunlukla Sarıyer ilçesi sınırları içinde, çalışma alanlarının mevcut oluşu, Rumeli Hisarı'nda yaşanan konut kıtlığı ve kiraların yüksek olması Nafibaba, Baltalimanı ve Celalettin Paşa gecekondularının kurulmasını teşvik etmiştir. Rumeli Hisarı'na bitişik olan Nafibaba gecekonduları 1958 yılı civarında Robert Koleji çalışanları tarafından yapılmaya başlanmış; 1968'de ise nüfusu 1900'e ulaşmıştır. Baltalimanı gecekondularının yerleşmesi ise Baltalimanı Taş Ocağı yakında, bu ocakta çalışanlarca hazine toprakları üzerinde gelişti. Boyacıköy-Emirgan bölgesinin eteklerinde kurulan Celalettin Paşa gecekonduları, Menderes operasyonu sonucunda evlerini kaybedenlerce 1955-1958 yılları arasında yapılmaya başlamış, 1962'den sonra ise gelişmesi hızlanmıştır. 1971-1972 yıllarında Baltalimanı ve Nafibaba yerleşmeleri genişleyerek birleşti ve tek bir yapı oluşturdular (Karpat, 2003: 134-138).

Ayrıca boğaz köyleri küçük gecekondular kümeleri haline gelmiştir. Boğazın kuzeyine doğru İstinye'nin kuzeybatısında taşocakları; Büyükdere'ye gelmeden kefelik, Hacı Osman Bayırı; Büyükdere'nin kuzeyinde Yenievler, kibrit fabrikası; Büyükdere-Sarıyer arasında Sarıdağ, Kuru; Sarıyer'in batısında Çırçır, Maden; Rumelikavağı-Sarıyer arasında Namazgah, Sulakbostan; Rumelikavağı'nın batısında Çingene mahallesi küçük gecekondular bölgeleridir (Şekil 3.1).

Boğazın Anadolu yakasında ilk gecekondular Beykoz ilçesi sınırları içinde gelişmiş, 1950'de Beykoz ilçesinde 1601 gecekondular saptanmış, 1960'ta bu sayı 5100'e yükselmiştir. Bu ilçenin sınırları içinde Tokat köyü, Ortaçeşme, Gümüşsuyu, İncirköy, Tepeköy, Dedeoğlu, Kavacık, Kandilli'nin kuzeyinde Taşköprü, Nişantaşı, Çöplük, Kümeevler birer gecekondular alanlarını oluşturmuşlardır. Üsküdar'daki ilk gecekondular 1947'de Tabaklar (vakıf arazisi üzerinde) ve Selamsız'da (belediye arazisi üzerinde) kuruldu. 1960'da sayıları 4000'e çıkan gecekondular, küçük kümeler halinde ilçe sınırları içinde dağılıyordu. Çengelköy taşocakları, Çengelköy Bahçelievler'i, Sineklitepe (Libade), Büyükçamlıca'nın doğu yamaçları, Çakaldağı ve merkezdeki Selamsız bunların en önemlileriydi. Üsküdar-Şile yolu üzerinde Ümraniye Köyü de 1955 sonrasında bir gecekondular alanı olarak gelişmiş, 1963'te belediye olan bu alanın nüfusu 1965'te 14800'e ulaşmıştır. Kadıköy'de 1957'den sonra kurulan Fikirtepe ilk gecekondular mahallesi olmuştur. Fikirtepe'nin doğusunda Sahrayıcedit'te bir gecekondular alanı oluşmuş; 1960'ta Kadıköy ilçesindeki toplam gecekondular sayısı 2000'bulmuştur (Tekeli, 1994: 283).

Şekil 3.1. İstanbul'un Gecekondü Alanları

Kaynak: Şenyapılı, 1978: 67.

Ankara yolu çevresinde de Gebze'ye kadar çeşitli gecekondu alanları meydana çıkmıştır. Küçükyalı civarında Örümcek bayırı, Maltepe'nin kuzeyinde Gülsuyu, Yakacık civarında Topselvi, Yeşilbağlar, Tuzla'nın batısında Göçmen, kuzeyinde Taşlıbayır, Gebze'de Kaynarca Mahallesi 1965'e kadar gelişmiş bulunan gecekondu alanlarıydı (Şekil 3.1).

1966 yılında çıkarılan 775 sayılı gecekondu kanunu o zamana kadar çıkan gecekondu aflarından farklı olmakla beraber gecekondu tanımının da geçtiği ilk yasadır. Bu yasa o zamana kadar yapılmış gecekonduları af kapsamına almakta ve gecekondu alanlarını tasfiye, ıslah ve önleme bölgeleri olarak ayırmaktadır. 1976'da 1990 sayılı yasayla yeni bir gecekondu affı daha çıkarılmıştır. Bu gecekondu aflarıyla nüfusları hızlı bir şekilde artamaya devam eden gecekondu mahallerinde 1966 ve sonrasında çok sayıda belediye kurulmuştur.

1966’ da Avcılar, Göngüren, Yakacık, 1967’de Sefaköy, Alibeyköy, 1969’da Hadımköy, Celaliye, Soğanlık, 1970’te Esenler, 1971’de Kemerburgaz, Selimpaşa, Yenibosna, Dolayoba, 1972’de Çınarcık, 1975’te Yeşilbağ, 1976’da Kocasınan, Halkalı ve 1977’de ise Yayalar gecekondu alanlarında kurulan belediyelerdir.

1970’li yıllarda gecekondulaşma sürecinde 3 önemli gelişim yaşanmıştır. *Birincisi* hisseli tapuyla toprak satışının başlaması ve hisseli topraklar üzerinde kaçak yapıların oluşmaya başlamasıdır. *İkincisi* özellikle merkezi konumdaki gecekonduların apartmanlaşmasıdır. Bu süreç yapsatçıların tekeline gelişmekle birlikte çoğunlukla imar izni alınmadan hisseli topraklar üzerinde apartmanlar inşa edilerek ve bazen de gecekondu sahiplerinin kendi imkanlarıyla kat çıkarak apartmanlaştığı görülür. *Üçüncüsü* ise 1970’li yılların sonunda gecekondu yapımı ve sahibi olmasının zorlanmasını fırsat bilen radikal gruplar, yandaş edinmek amacıyla kente yeni göç edenlere gecekondu yapma olanağı sağlamışlardır. Bu durum gecekondu alanlarının kurtarılmış bölgeler olarak görülmesine yol açmış olmakla beraber, radikal gruplar 1980 darbesine kadar varlıklarını bu alanlarda sürdürmüşlerdir. Ümraniye’deki 1 Mayıs Mahallesi, Küçükköy’de Gazi ve Karadeniz mahalleri bu tür siyasal grupların faaliyet gösterdiği bölgelerin bazılarıdır.

1983’te kabul edilen 2805 sayılı yasayla Haziran 1981’e kadar yapılan gecekondular affedilmekle birlikte bu yasa Boğaziçi alanındaki gecekonduları kapsamamaktadır. Fakat aynı yıl çıkarılan 1960 sayılı yasayla Boğaziçi gecekonduları da af kapsamına alınmıştır. Ayrıca 1984 yılında 2981 sayılı başka bir af yasası çıkarılmıştır. Bu yasa gecekondulara af sağlamakla birlikte gecekondulara tapu veriliyor ve kendi parselleri üzerinde 4 kata kadar bina yapma hakkı verilmiştir. Bu yasa gecekonduların kendilerini güvence altına almalarının ötesinde kent toprağından pay almalarını da sağlamıştır (Tekeli, 1994: 384). Fakat gecekondu sahiplerinin yeterli ekonomik birikime sahip olmamalarından dolayı çoğunlukla yapsatçılar eliyle gerçekleşen bu dönüşüm süreci, yapsatçıların rantı toplamasına neden olmuştur. Ayrıca kâr odaklı, merkezi ve avantajlı bölgelerde gerçekleşen bu süreç gecekondularda istenilen iyileşmenin başarıya ulaşmasını engellemiştir.

Sonuçta 1965’ten 1990’lı yıllara kadar geçen sürede, gecekonduların İstanbul’daki mekânsal dağılımı iki açıdan farklılık göstermiştir. Birincisi eski gecekondu mahalleri dönüşerek apartmanlaşmış, sanayinin mekânda dağılımına paralel olarak yeni alanlara yayılmıştır. İlk gecekondu bölgesi Zeytinburnu’daki gecekondular, 1970 sonrasında çoğunlukla apartmanlaşmış; Sur dışında Rami, Topçular, Topkapı sanayi yayı üzerinde

kurulan çok katlı sanayi siteleriyle sanayi yoğunlaşması artmış ve bu alanlarda ancak apartmanlaşan gecekondu varlıklarını sürdürebilmişlerdir (Tekeli, 1994:384).

Bakırköy ilçesi içinde sanayi yerleşmeleri Londra Asfaltı'nın kuzeyinde Atışalanı, Esenler, Göngören ile Bakırköy merkezine ulaşıyordu. Londra Asfaltı'nın kuzeyinde, merkezden Küçükçekmece Gölü'ne kadar uzanan alanda Yenibosna; Sefaköy asfaltı boyunca Kocasinan, Küçükçekmece sanayinin geliştiği diğer alanlardır. Bu alanlarda, kısmen ucuz yapsatçı apartmanları, kısmen de gecekondu apartmanları bulunuyordu. Bu sanayi bandını kuzeyinde ikinci bir sıra olarak Kirazlı, Güneşli ve Halkalı sanayi bandı oluşmuştu. Bunun kuzeyinde de Mahmutbey ve İkitelli gelişmeleri vardı. Küçükçekmece Gölü'nün doğusunda gelişen Kanarya Mahallesi, kadınların fason üretim yaparak giyim sanayine entegre olduğu bir başka gecekondu gelişmesiydi. Küçükçekmece'nin batısında ise Avcılar ve Firüzköy, sanayinin geliştiği alanlardı. Bu gelişme, yoğunluğu azalarak Çatalca ve Tekirdağ sınırlarına kadar uzanıyordu. Bunlar da çevrelerinde kendi gecekondu gelişme alanlarını yarattılar (Tekeli, 1994:384).

Haliç'in kuzeyindeki gecekondu gelişmelerini, Kağıthane Deresi boyunca ve Çağlayan ile Hürriyet Mahallesi'ndeki sanayi gelişmeleri kadar, 1973 sonrasında Boğaziçi Köprüsü ve çevre yollarının açılmasıyla bu alanların kent içi ulaşılabilirliğinin değişmesi de etkilemiştir. Hasköy, Görsel, Kağıthane, Çağlayan, Harmantepe, Gültepe, Telsizler ve Ortabayır'da apartmanlaşma hızlanmıştır. Haliç'in kuzeyindeki sanayinin ikinci gelişme eksenini, Büyükdere Caddesi yakınında kurulan sanayi siteleri ve çevresi oluşturmuştur. Bu eksen, çevresinde gecekondu gelişmelerini yarattığı gibi Boğaziçi sırtlarındaki gecekondu gelişmelerini de artırmıştır. Tarabya sırtları, Hacı Osman Bayırı, 1990'lı yıllarda da Küçükarmutlu bu şekilde gelişen gecekondu alanları olmuştur (Tekeli, 1994:384).

Boğaz'ın Anadolu yakasında Beykoz'daki sanayi faaliyetleri bu dönemde gelişme göstermediğinden gecekondu genişlemesi de sınırlı kalmıştır. Buna karşılık şişe ve cam fabrikasının evlere işlemek üzere verdiği parça başı işler gecekondu alanı ile sanayi arasında çok sıkı ilişkilerin gelişmesine neden olmuştur. Üsküdar ilçesinde Ümraniye, Şile yolu boyunca

Aşağı Dudullu ve Yukarı Dudullu, sanayi sitelerinin ve dolayısıyla gecekonduların bu dönemde geliştiği alanlar olmuştur. 1990 sayımına göre Çekmeköy, Aşağı Dudullu ve Yukarı Dudullu'da 87000 kişi yaşıyordu. Anadolu Otoyolu'nun gelişmesi üzerine de 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren Sarıgazi, Samandıra ve Sultanbeyli adeta kaçak apartmanlardan oluşan birer gecekondular kenti olarak gelişmişlerdir. Gecekondular mafyasının elinde yapılaşmaya açılan bu alanda 26000 kaçak bina bulunuyordu. 1990 sayımına göre Samandıra'da 20000, Sultanbeyli'de 82000 kişi yaşıyordu. 1991'de Sultanbeyli ve Samandıra belediyelerinin kurulması sonrasında hazırlanan palanlarla bu gelişmelerle yasallık kazandırılmaya başlamıştır. Önceleri Kadıköy'deki gecekondular Hasanpaşa'daki küçük sanayi sitesi ve Fikirtepe etrafında gelişirken, gelişme daha sonra Ankara Asfaltı üzerine kaymıştır. Bu dönemde Acıbadem ve Küçükçamlıca çevresindeki tek katlı gecekondular çok katlıya dönüşmüştür, 1974'ten sonra Merdivenköy'de gecekonduların gelişmesi başlamıştır. Ankara yolu doğrultusundaki sanayi ve gecekonduların gelişmesi ise Kartal ve Gebze ilçeleri olmuştur. Bu ekseninde gelişen gecekondular alanları arasında, Maltepe'de Gülsuyu, Pendik yakınında Kavakpınarı, Yayalar, Orhanlı, Aydınlı, Şifa, Esenyalı, İçmeler, Aydıntepe, Kurtköy ve Şeyhli, Kartal Soğanlık, Darıca Esentepe sayılabilir. Bu gecekondular daha çok hisseli parseller üzerinde gelişmiştir (Tekeli, 1994:384).

Sonuç olarak gecekondular olgusu ilk ortaya çıktığı yıllardan günümüze kadar sürekli nitelik değiştirmiştir. İlk zamanlarda hazine toprakları ve özel mülkler üzerinde kurulan gecekondular sonraki yıllarda hisseli topraklarda kurulmaya başlanmıştır. İlk gecekondular, dayanıksız malzemelerle gecekondular sahibinin kendi emeğiyle yaptığı ve zamanla eklenti yapılarak büyütülen tek katlı yapılarken, günümüze doğru gecekondular daha dayanıklı malzemelerle ve profesyonel işgücü kullanarak yapılan çok katlı apartmanlara dönüşmüştür. Fakat değişmeyen tek yönü ise imara aykırı olarak yapılması olmuştur. Bu yüzden varlığını seçim öncesi verilen af yasalarına (partiler için oy deposu olarak görülmektedirler), rüşvet ve gecekondular mafyalarına ödedikleri harçlarla sağlamaya çalışmışlardır. Süreç içerisinde sürekli dönüşüme uğrayan gecekondular, günümüzde de avantajlı konumda olmalarından ve yapı kalitesi açısından zayıf olmalarından ötürü kentsel dönüşüm adı altında dönüşüme tabi

tutulmaktadır. Böylelikle önemli bir nüfus kitlesi kentsel rant uğruna yerinden edilmekte ve çoğunlukla bu insanlar mağdur olmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İSTANBUL'UN SEÇİM COĞRAFYASI

Seçim Coğrafyası, Siyasi Coğrafya'nın bir alt dalı olarak ortaya çıkmış olup, günümüzde ise bağımsız bir bilim dalı haline gelmiştir. Birçok disiplinin (Siyaset Bilimi, Ekonomi, Coğrafya, Sosyoloji) çalıştığı bir alan olan seçimler, sonuçların mekânsal boyutu açısından Coğrafya biliminin ilgi alanına girmektedir. Türkiye'de özellikle 2000'li yıllardan itibaren gelişmeye başlayan seçim çalışmaları genelde il veya ilçe (Yalçın ve Erbaş 2004; Işık ve Pınarcıoğlu 2006b; Kahraman 2007; Işık ve Pınarcıoğlu 2010; Kiriş ve Köklü 2012; Kahraman 2013; Kaya vd. 2015) düzeyinde yapılan çalışmalarla öne çıkmaktadır. Ayrıca az sayıda da olsa mahalle düzeyinde (Zeyneloğlu 2006; Işık ve Pınarcıoğlu 2006a; Ataç ve Işık 2013) yapılan seçim çalışmaları bulunmaktadır. Türkiye'de 1970'li yıllardan itibaren merkez-çevre kuramıyla açıklanan seçimler, 1980'li yıllarda sağ-sol ayrımıyla ve 1990'li yıllarda etnisite ayrımının ilave edilmesiyle günümüzde farklı şekillerde açıklanabilir hale gelmiştir.

Farklı disiplinlerde seçim konusu farklı konularla (teorik, iletişim araçları, seçmen davranışları, seçim kampanyaları, ekonomik krizler vd.) ilişkilendirilerek ele alınmıştır. Fakat çalışma alanımız ve disiplinimiz gereği seçimlerin mekânsal ilişkisi ve seçimlerin araştırma alanımız olan demografik yapı ve göç ile olan ilişkisi üzerinde durulmuştur. Yerli ve yabancı literatürde yapılan çalışmalara bakıldığında seçimlerin birçok etmenlerle birlikte incelendiği görülmektedir. *Sosyo-ekonomik statü-seçim ilişkisi* (Işık ve Pınarcıoğlu, 2006a; Zeyneloğlu, 2006; Ataç ve Işık, 2013), *gecekondu-seçim ilişkisi* (Şenyapılı, 1978; Karpat, 2003; Yalçın ve Erbaş, 2004), *kentleşme-seçim ilişkisi* (Tosun ve Tosun, 1995; Başlevent, 2013) ve *göç-seçim ilişkisini* (McDonald, 2011; Cho vd. 2013; Akarca ve Tansel, 2014; Sims, 2015; Tamale vd. 2015; Arpacı, 2017; Dursunoğlu, 2018) inceleyen çalışmaların yapıldığı görülmektedir.

Bu çalışmada esas itibariyle 2002-2015 yılları arasındaki 5 genel seçim sonuçları incelenmiştir. Ayrıca 1983-1999 arası genel seçimler çalışma kapsamı dışında olmakla birlikte seçimlerdeki retrospektif etkilerden dolayı kısaca değinilmiştir. Nitekim bu dönemdeki genel seçimlere katılan partilerin (CHP, MHP) önceki dönemlerde de varlık göstermesi ve AKP (ANAP) ile HDP'nin (HADEP) 2002 yılından önce var olan partilerin mirasçısı olmaları önceki seçimlere değinilme zorunluluğu getirmiştir. Ayrıca İl ve ilçe

düzeyinde yapılan seçim çalışmaları birçok önemli ayrıntıyı ortaya koymada yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle hem bütünü görebilmek hem de önemli ilişkileri ortaya koyabilmek için bu çalışma il, ilçe, mahalle ve köy ayrıntısında incelenmiştir.

Günümüzde hem Türkiye nüfusunun hem de toplam kayıtlı seçmen nüfusunun %18'ini oluşturan İstanbul, seçimler açısından önemli bir konumda yer almaktadır. Ayrıca genel seçimlerde İstanbul'da kazanan partilerin çoğunlukla ülkede de kazandıkları bilinmektedir. Bir başka ifade ile seçimleri kazanmanın yolu İstanbul'dan geçmektedir. Nitekim 1983-2015 yılları arasında yapılan 10 genel seçimin 9'unda İstanbul'da birinci olan partiler aynı zamanda Türkiye'de de birinci parti olmuşlardır. Bu seçimlerde genel olarak Türkiye siyasal eğilimini yansıtan İstanbul, 1991 genel seçiminde parti tercihi olarak farklı bir tutum sergilemiştir. Bu dönemde Türkiye'de birinci parti olan DYP yerine tercihini dönemin kentli seçmeninden daha çok destek alan ANAP'tan yana kullanmıştır. Bu dönemde DYP kırsal alanlardan, ANAP ise kentli seçmenden daha çok destek almıştır. İstanbul'un çoğunlukla kentli nüfustan oluşması ve son iki genel seçimde tercihini ANAP'tan yana kullanması bu sonucun ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Aslında İstanbul'un siyasi tercihleri bir nevi sabit kalmış olup, Türkiye genelinde DYP'ye doğru bir eğilim yaşanmıştır. Türkiye genelinde tabanını büyük oranda kaybetmesine karşın İstanbul'daki oy kayıplarının daha düşük seviyede gerçekleşmesi ve meclise 5 partinin girmesiyle (barajı geçen) oyların partiler arasında düşük oranlar halinde paylaşılması ANAP'ın bu başarısında belirleyici olmuştur.

4.1 1983-1999 Yılları Arasındaki Dönemde Türkiye ve İstanbul'da Siyasal Parti Tercihleri

Bu dönemde özellikle 1987 ve sonrasındaki seçimlerde seçime katılan parti sayısının (etkin parti) artması seçmen tercihlerinin de partiler arasında dağılmasına neden olmuştur. Böylelikle koalisyon hükümetleri kurulmasının yolu açılmıştır. Nitekim bu dönemde sadece iki seçimde tek parti (ANAP) ile hükümet kurulabilirken (1983-1987), üç seçimde (1991-1995-1999) ise koalisyon hükümetleri kurulmuştur. Türkiye 1991 yılından 2002 yılına kadar her ufak tartışmanın hükümet krizine veya rejim krizine dönüştüğü veya dönüşme sinyalleri verdiği istikrarsız koalisyon hükümetlerince yönetilmiştir. Koalisyon hükümetlerinin parlamento ve halk desteğini sağlam bir şekilde alamaması ve gerek siyasi gerekse ekonomik istikrarsızlıkların ardı ardına gelmesi nedeniyle siyasi eksenler yerinden oynamıştır (Özgişi, 2014: 97). Bunun sonucunda koalisyonlara karşı güvenin azaldığı ve yenilik isteyenlerin

sesinin daha gür çıkmaya başladığı bir siyasi atmosfer hâkim olmaya başlamıştır. Nitekim bunun sonuçlarını 2002 genel seçimlerinde görebiliyoruz

Seçim dönemleri açısından bakıldığında 1983 genel seçiminde ANAP %45 oyla İstanbul'da birinci parti olurken, HP ikinci ve MDP ise üçüncü olmuştur. Bu dönemde ANAP 17, HP 13 ve darbe mirasçısı olarak görülen MDP ise 6 milletvekili çıkarmıştır. 1987 genel seçiminde ANAP'ın oy oranı azalsa da %38 oy ile birinci parti olmayı başarmıştır. Halkçı Parti (HP) 1985'te Sosyal Demokrasi Parti'si (SODEP) ile birleşmesi ile kurulan Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) ile varlığını korurken, MDP ise 1986 yılında parti tarafından yapılan olağanüstü kongre ile partinin feshedilmesi ile Türk siyasal hayatından silinmiştir. Bu seçimde ANAP'tan sonra SHP ikinci parti olurken, DYP ise üçüncü parti olmuştur. 1987 seçiminde milletvekili dağılımları önceki döneme göre farklılık göstermekle beraber ANAP 31, SHP ise 14 milletvekili çıkarmıştır. 3. parti olan DYP ise milletvekili çıkaramamıştır. Ayrıca bu dönemde sadece iki partinin milletvekili çıkarmasına bağlı olarak %30 oy oranına sahip diğer partiler milletvekili çıkaramamıştır. 1991 genel seçiminde oyların 5 parti arasında nispeten dengeli dağıldığı görülmektedir. ANAP %27 oy oranı ile birinci parti olurken, diğer partiler ise sırasıyla SHP, DYP, DSP ve RP olarak sıralanmaktadır. ANAP 33, SHP ve DYP 5'er, RP 4, DSP ise 3 milletvekili kazanmıştır. 1991 seçimi aynı zamanda İstanbul siyasal eğilimi ile Türkiye siyasal eğiliminin farklılaştığı bir seçim dönemi olmuştur. 1995 genel seçiminde önceki üç genel seçimin galibi ANAP'ın yerine RP %24 oy oranıyla birinci parti olmayı başarmıştır. ANAP ise %22 oy oranıyla ikinci parti olmuştur. Nitekim bu sonuç Türkiye seçim sonuçlarıyla da örtüşmektedir. İstanbul'da en fazla oy alan üçüncü parti DSP olurken, dördüncü parti DYP ve beşinci parti ise CHP olmuştur. Bu seçim döneminde RP 16, ANAP 15, DSP 12, DYP 11, CHP ise 7 milletvekili çıkarmıştır (Tablo 4.1).

1999 genel seçimine gelindiğinde İstanbul'da siyasi tercihlerin büyük oranda değiştiği görülmektedir. Nitekim bu dönemde CHP'nin seçim barajı altında kalması, MHP'nin %10 oy oranına ulaşması, RP'nin 1998 yılında Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılması sonucu yoluna FP olarak devam etmesi ve DSP'nin %26 oy oranıyla birinci parti olması 1999 genel seçiminin belirgin özellikleridir. Bu dönemde DSP'den sonra FP ikinci olurken, diğer partiler ise sırasıyla ANAP, MHP, CHP ve DYP olarak sıralanmıştır. Milletvekili dağılımları ise DSP 26, FP 18, ANAP 14, MHP 8, DYP ise 3 milletvekili olarak gerçekleşmiştir. CHP ise seçim barajı altında kalmasından dolayı milletvekili çıkaramamıştır

(Tablo 4.1). Sonuç olarak bu dönemdeki 5 seçimde merkez sol oylar %30-35 oranında değişirken sağ oylar ise %65-70 oranında dağılmıştır. Ayrıca sağ oyların, Milliyetçi, İslami ve Merkez olmak üzere parçalandığı görülmektedir.

Tablo 4.1. 1983-1999 Genel Seçimlerinde İstanbul'da Partilerin Aldığı Oy Oranı ve Milletvekili Sayıları

Seçimler	1983		1987		1991		1995		1999	
Partiler	Oy oranı	Mv. Sayısı	Oy oranı	Mv. Sayısı	Oy oranı	Mv. Sayısı	Oy oranı	Mv. Sayısı	Oy oranı	Mv. Sayısı
ANAP	45,3	17	38,7	31	27,5	33	22	15	15,8	14
DSP					17,6	3	18,3	12	26,6	26
DYP			11,9	0	18,8	5	15,4	11	5,4	3
FP									21,3	18
RP					16,7	4	23,9	16		
SHP			29,8	14	18,9	5				
HP	34	13								
MDP	19,8	6								
CHP							11,7	7	9,2	0
MHP									10,1	8
HADEP							3,6	0	4	0
Diğer	0,9		19,6		0,5		5,1		7,6	
Toplam	100	36	100	45	100	50	100	61	100	69

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK 2018d).

1999 Genel Seçiminde hiçbir partinin hükümet kurma çoğunluğuna ulaşamaması nedeniyle 3 partili (DSP-MHP-ANAP) koalisyon hükümeti kurulmuş ve koalisyon ülkeyi 3 yıl boyunca yönetmiştir. İlerleyen yıllarda koalisyon ortakları arasında artan fikir ayrılıkları, kamuoyunda koalisyon partileri hakkındaki yıpratma faaliyetleri ve Hükümet ile Cumhurbaşkanı arasındaki anlaşmazlıklar ülkeyi seçim atmosferine sokmuştur. Ayrıca RP'nin kapatılmasından sonra, bu partinin örgütünden ayrılan ve başını R. Tayyip ERDOĞAN ve Abdullah GÜL'ün çektiği bir grubun kurduğu AKP, bu dönemde kamuoyunda giderek büyük destek görmeye başlamıştır. Aynı zamanda iktidarı oluşturan partilerin yapılacak bir erken seçimde de yine aynı başarıyı yakalayabileceklerine inanmaları ve bunun hükümet için iyi bir güven oylaması olabileceği düşüncesi, bu partilerin ağırlıkta olduğu meclisin bir erken genel seçim kararı almasına neden olmuştur (Altan, 2005: 187).

4.2 2002-2015 Yılları Arasındaki Dönemde Türkiye ve İstanbul'da Siyasal Parti Tercihleri

2002 Genel Seçimi Türkiye siyasi tarihi açısından bir dönüm noktası oluşturmaktadır. Kapusızoğlu'na (2011: 130) göre, 1999 genel seçimi sonunda kurulan koalisyon hükümetinin, bu dönemde 2 büyük deprem felaketi ve Cumhuriyet tarihinin en önemli ekonomik krizi ile karşılaşması ve bu süreci iyi yönetememesi nedeniyle koalisyon ortaklarının 2002 genel seçiminde ülke barajının altında kalmasına ve yeni kurulan bir partinin iktidara gelmesine neden olmuştur.

Gerek ülkede sadece 2 partinin barajı geçmesi gerekse AKP hakimiyetinin başlangıcı olması nedeniyle siyasal yaşamı derinden etkilemiştir. Nitekim bu dönemde sadece 2 parti seçim barajını geçmiş olmakla beraber oyların %45,3'üne sahip diğer partiler seçim barajını geçememelerinden dolayı milletvekili çıkaramamıştır. 14 Ağustos 2001 tarihinde kurulan AKP, 2002 genel seçimlerinde Türkiye'de birinci parti olmayı başarmıştır. CHP ise %19,4 oy oranı ile ikinci parti olmayı başarmıştır. AKP ve CHP'nin bu başarısında büyük oranda ekonomik krize bağlı olarak partilerin olumsuz etkilenmeleri ve ülkenin içinde bulunduğu zor durumdan koalisyon partileriyle aşılamayacağı düşüncesinin hâkim olması, seçmenleri AKP ve CHP'ye yöneltmiştir. Türkiye'nin 550 milletvekili kontenjanının 363'ünü AKP, 178'sini CHP ve 9'unu ise Bağımsız adaylar kazanmıştır (Şekil 4.2). Ayrıca bu dönemde sadece 2 partinin seçim barajını geçmiş olmasına bağlı olarak İstanbul'da oyların %39'una sahip diğer partiler seçim barajını geçemediğinden dolayı milletvekili çıkaramamıştır. AKP, İstanbul'da %37,2 oy oranı ile birinci parti olmayı başarırken, CHP ise %24 oy oranı ile ikinci parti olmayı başarmıştır. İstanbul'un 70 milletvekili kontenjanının 43'nü AKP, 27'sini ise CHP kazanmıştır (Tablo 4.3).

2007 genel seçimlerinde 4 partinin meclise girmeyi başardığı görülmektedir. 2007 genel seçimlerinde oy oranını artıran AKP %46,6 oy oranıyla birinci parti olurken, CHP ise %20,9 oy oranıyla ikinci parti olmuştur. Bu dönemde MHP'nin seçim barajını geçmesi ve Demokratik Toplum Partisi'nin (DTP) bağımsız olarak seçime girmesiyle milletvekili çıkarabilmişlerdir. Bu dönemde MHP üçüncü parti olurken, Bağımsız adaylar ise en fazla oy alan dördüncü grubu oluşturmaktadır. Aynı zamanda seçim dışında kalan partilerin oy oranları %13'de kalmıştır. Önceki seçime göre AKP ve CHP'nin oy oranlarının artmasına karşın meclise diğer partilerin (MHP ve Bağımsız adaylar) girmesinden dolayı bu partilerin

toplam milletvekili sayıları azalmıştır. Ayrıca AKP 341, CHP 112, MHP 71, Bağımsızlar ise 26 milletvekili çıkarmıştır (Tablo 4.2).

Tablo 4.2. 2002-2015 Genel Seçimlerinde Türkiye’de Partilerin Aldığı Oy Miktar/Oranı ve Milletvekili Sayıları

Türkiye		2002	2007	2011	7 Haziran 2015	1 Kasım 2015	2015 Değişim
Kayıtlı seçmen sayısı		41.407.027	42.799.303	52.806.322	56.608.817	5.6949.009	340.192
Oy kullanan seçmen sayısı		32.768.161	36.056.293	43.914.948	47.507.467	4.8537.695	1.030.228
Katılım oranı (%)		79,1	84,2	83,2	83,9	85,2	1,3
Toplam geçerli oy sayısı		31.528.783	35.049.691	42.941.763	46.163.243	47.840.231	1.676.988
AKP	Oy miktarı	10.808.229	16.327.291	21.399.082	18.867.411	23.681.926	4.814.515
	Oy oranı	34,3	46,6	49,8	40,9	49,5	8,6
	Mv. Sayısı	363	341	327	258	317	59
CHP	Oy miktarı	6113.352	7.317.808	11.155.972	11.518.139	12.111.812	593.673
	Oy oranı	19,4	20,9	26	25	25,3	0,3
	Mv. Sayısı	178	112	135	132	134	2
HDP	Oy miktarı	1960.660	1.678.032	2.344.464	6.058.489	5.148.085	-910.404
	Oy oranı	6,2	4,8	5,5	13,1	10,8	-2,3
	Mv. Sayısı	0	22	29	80	59	-21
MHP	Oy miktarı	2635.787	5.001.869	5.585.513	7.520.006	5.694.136	-1.825.870
	Oy oranı	8,4	14,3	13	16,3	11,9	-4,4
	Mv. Sayısı	0	71	53	80	40	-40
DİĞER	Oy miktarı	11250.133	4.724.691	2.456.732	3.543.422	1.901.736	-1.641.686
	Oy oranı	31,7	13,4	5,7	4,7	2,5	-2,2
	Mv. Sayısı	9	4	6	0	0	0

Kaynak: *: 2002 yılında HADEP, 2007’de Bağımsız (DTP), 2011’de Bağımsız (BDP) ve 2015 yılında ise HDP olarak seçime katılmıştır. **DTP ve BDP dışındaki Bağımsızlar diğer adı altında toplanmıştır. *Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK 2018d)*.

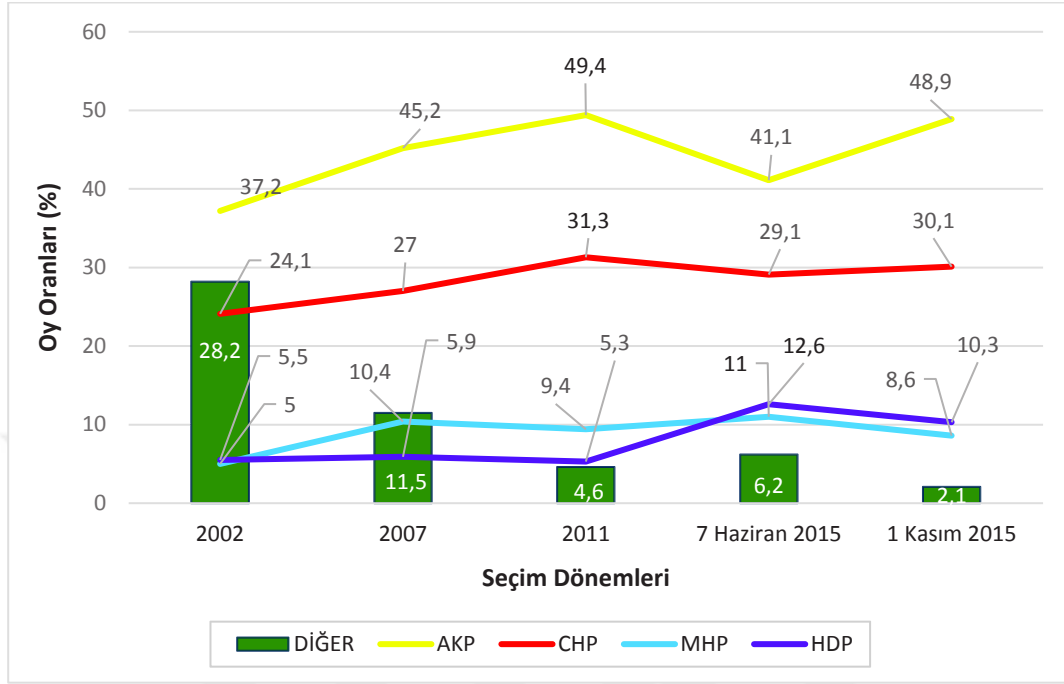
Bu dönemde İstanbul’da da benzer sonuçlar görülmekle beraber AKP %45 oy oranıyla birinci parti olurken, CHP ise %27 oy oranıyla ikinci parti olmuştur. Ayrıca MHP üçüncü parti olurken, Bağımsız adaylar ise en fazla oy alan dördüncü grubu oluşturmaktadır. Bununla birlikte seçim dışında kalan partilerin oy oranları %11’de kalmıştır. 2002 genel

seçimine göre AKP ve CHP'nin oy oranlarının artmasına karşın MHP ve Bağımsızların seçim barajına takılmamalarından dolayı bu partilerin toplam milletvekili sayıları azalmıştır. Sonuç olarak AKP 39, CHP 22, MHP 7, Bağımsızlar ise 2 milletvekili çıkarmıştır (Tablo 4.3).

2011 genel seçiminde AKP ve CHP, 2002 ve sonrasında yapılan son beş genel seçimin en yüksek oy oranlarını almışlardır. AKP %49,8 oy oranıyla seçimleri kazanan parti olurken, CHP ise %26 oy oranıyla en çok oy alan ikinci parti olmuştur. nc parti olan MHP'nin oy oranları düşerken, Bağımsızların ise oy oranları artış göstermiştir. Bu dönemde AKP 327, CHP 135, MHP 53, Bağımsızlar ise 35 milletvekili çıkarabilmişlerdir. 2007 genel seçimine göre AKP 4, MHP ise 8 milletvekili koltuğunu kaybetmiştir. Buna karşılık CHP 23, Bağımsızlar ise 9 milletvekili artırmışlardır (Tablo 4.2). 2011 genel seçiminde İstanbul'daki sonuçlar birçok yönden Türkiye'deki sonuçlarla benzerlikler taşımaktadır. Bu seçimde AKP %49 oy oranıyla İstanbul'da birinci parti olurken, CHP ise %31 oy oranıyla ikinci parti olmuştur. Ayrıca bu oy oranları AKP ve CHP'nin son 5 genel seçim döneminde aldığı en yüksek oy oranını oluşturmaktadır. Aynı zamanda AKP ve CHP'nin oy oranları önceki döneme göre artış gösterirken, nc parti olan MHP'nin ve dördüncü grup olan Bağımsızların oy oranları ise düşmüştür (şekil 4.1). Bu dönemde İstanbul'un toplam milletvekili kontenjanları 85'e yükselmiştir. İstanbul'daki 85 milletvekili kontenjanının 46'sını AKP, 29'nu CHP, 7'sini MHP ve 3'n ise Bağımsız adaylar almıştır. AKP (7), CHP (7) ve Bağımsızlar'ın (1) milletvekili sayıları artarken, MHP'nin çıkardığı milletvekili sayısı ise sabit kalmıştır (Tablo 4.3).

2015 yılı birçok açıdan ülke seçim tarihinde bir dönüm noktası oluşturmaktadır. Nitekim 15 Ekim 2012'de 7 partinin birleşmesiyle kurulan Hakların Demokratik Parti'si (HDP), 2015 seçimlerinde büyük başarı göstererek meclise dördüncü parti olarak girmeyi başarmıştır. HDP'nin bölgesel bir parti imajı yerine ülke partisi imajı yaratması ve barış, demokrasi, din, ırk ayrımı yapmama ve diğerk farklılıkları kucaklama vurgusu yapması partinin başarısında kilit unsurları oluşturmaktadır. Ayrıca Türkiye'de %30 kadın kotasını ve eř genel başkanlık sistemini kullanan ilk ve tek partidir. Sonuç olarak HDP, yenilikçi ve olumlu bir parti imajı yaratması sonucu 2015 seçimlerinde önemli bir başarı elde etmiştir.

Şekil 4.1. Seçim Dönemlerine Göre Partilerin Aldıkları Oy Oranları (%)

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2017.

7 Haziran seçimine bakıldığında bir önceki seçime göre AKP ve CHP'nin oy oranları/milletvekili sayıları düşerken, MHP ve HDP'nin ise artış göstermiştir. Sonuç olarak AKP %40,9 (Mv. 258), CHP %25 (Mv. 132), MHP %16,3 (Mv. 80), HDP ise %13,1 (Mv. 80) oranında oy almıştır. Fakat Türkiye genelinde hiçbir partinin hükümet kurma çoğunluğuna ulaşamaması ve ittifak çalışmalarının başarısız olması nedeniyle 1 Kasım 2015'de tekrar seçime gidilmiştir (Tablo 4.2). Türkiye'deki genel tablonun aksine İstanbul'da CHP ve AKP'nin oy oranları ülke genelindeki oy oranlarından daha yüksek olmakla birlikte, MHP ve HDP'nin oy oranları ise ülke genelindeki oy oranlarından daha düşüktür. Ayrıca ülke genelinde dördüncü parti olan HDP İstanbul'da en fazla oy alan üçüncü parti olmayı başarmıştır. Sonuç olarak İstanbul'da AKP %40, CHP %29, HDP %12,6, MHP ise %11 oranında oy almıştır (Şekil 4.1). 88 milletvekili kontenjanının 39'unu AKP, 28'ini CHP, 11'ini HDP, 10'unu ise MHP kazanmıştır (Tablo 4.3).

Tablo 4.3. 2002-2015 Genel Seçimlerinde İstanbul'da Partilerin Aldığı Oy Miktar/Oranı ve Milletvekili Sayıları

İstanbul		2002	2007	2011	7 Haziran 2015	1 Kasım 2015	2015 Değişim
Kayıtlı seçmen sayısı		7.159.151	7.406.297	9.397.323	10.231.703	10.312.538	80.835
Oy kullanan seçmen sayısı		5.419.062	6.072.068	8.132.340	8.832.058	9.093.756	261.698
Katılım oranı (%)		75,7	82	86,5	86,3	88,2	1,9
Toplam geçerli oy sayısı		5.225.026	5.766.727	7.960.907	8.487.049	9.237.196	750.147
AKP	Oy miktarı	1.943.776	2.604.343	3.931.210	3.489.402	4.521.325	1.031.923
	Oy oranı	37,2	45,2	49,4	41,1	48,9	7,8
	Mv. Sayısı	43	39	46	39	46	7
CHP	Oy miktarı	1.257.330	1.556.518	2.492.910	2.473.160	2.777.219	304.059
	Oy oranı	24,1	27	31,3	29,1	30,1	1
	Mv. Sayısı	27	22	29	28	28	0
*HDP	Oy miktarı	287.953	338.548	425.417	1.069.665	949.951	-119.714
	Oy oranı	5,5	5,9	5,3	12,6	10,3	-2,3
	Mv. Sayısı	0	2	3	11	7	-4
MHP	Oy miktarı	263.208	602.093	747.666	936.272	790.248	-146.024
	Oy oranı	5	10,4	9,4	11	8,6	-2,4
	Mv. Sayısı	0	7	7	10	7	-3
DİĞER	Oy miktarı	1.666.795	970.566	535.137	863.559	55.013	-808.546
	Oy oranı	28,19	11,54	4,58	6,17	2,2	-3,97
	Mv. Sayısı	0	0	0	0	0	0

Kaynak: *: 2002 yılında HADEP, 2007 ve 2011 yılında Bağımsız, 2015 yılında ise HDP olarak seçime katılmıştır. *Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK 2018d)*.

1 Kasım 2015 genel seçimine gelindiğinde ise 7 Haziran'daki sonuçlar büyük oranda değişmiştir. Fakat bu iki seçim arasında ülkede çeşitli kaosları yaşanması ve HDP mitinglerinde bombaların patlaması seçim atmosferini ciddi bir şekilde etkilemiştir. 1 Kasım 2015 genel seçiminin olağanüstü koşullarda yapılması seçim sonuçlarını büyük oranda etkilemiş olmakla beraber meclise 4 parti girebilmiştir. Sonuç olarak ülke genelinde AKP %49,5, CHP %25,3, MHP %11,9, HDP %10,8 oranında oy almıştır. Partilerin oy

oranlarındaki değişimlere bakıldığında AKP'nin 8,6 puan, CHP'nin ise 0,3 puan arttırmış olmasına karşın, MHP'de 4,4 puan, HDP'de ise 2,3 puan azalma yaşanmıştır. Ayrıca toplamda 550 milletvekilinin 317'sini AKP, 134'ünü CHP, 59'nu HDP ve 40'ını MHP kazanmıştır. Önceki seçime göre AKP 59, CHP ise 2 milletvekili kazanırken, MHP 40 ve HDP ise 21 milletvekili kaybetmiştir. Bu sonuçlara göre MHP ve HDP'nin çok sayıda milletvekili kaybetmiş olmasına karşın MHP'nin kaybının daha fazla olması nedeniyle HDP mecliste en fazla milletvekili çoğunluğunu sağlayan üçüncü parti olmuştur (Tablo 4.2). İstanbul'a bakıldığında AKP %49, CHP %30, HDP %10,3, MHP ise %8,6 oranında oy almıştı (Şekil 4.1). Kentin 88 milletvekili kontenjanının 46'sını AKP, 28'ini CHP, yedişer tanesini HDP ve MHP kazanmıştır. Partilerin oy oranları değişimine bakıldığında AKP 8 puan, CHP ise 1 puan arttırmış olmasına karşın, HDP'de 2,3 puan, MHP'de ise 2,4 oranında azalma meydana gelmiştir. Aynı zamanda AKP toplam milletvekili sayısını 7 Haziran'a göre 7 milletvekili artırırken, CHP'nin milletvekili sayısı sabit kalmıştır. HDP toplamda 4, MHP ise 3 milletvekili kaybına uğramıştır (Tablo 4.3).

7 Haziran ve 1 Kasım seçimleri arasında yaşanan değişimlerin nedenlerine bakıldığında ilk olarak 2 seçim döneminde yaşanan kaosların doğrudan seçimleri etkilediğini söyleyebiliriz. Nitekim bu dönemde HDP'nin mitinglerinde patlayan bombalar, hendek siyaseti nedeniyle ortaya çıkan olağanüstü durum seçim üzerinde olumsuz bir etki yaratmıştır. HDP'nin oy kayıplarının büyük çoğunluğu bu etkiye bağlı olarak oy kullanamayan/kullanmayan seçmenler ve emanet oyların partilerine geri dönmesiyle açıklanabilir. Ayrıca 1 Kasım'da katılım oranının artması, geçersiz oyların önemli miktarda azalması ve partiler arasında gerçekleşen seçmen geçişi değişimin ana sebeplerini oluşturmaktadır.

Türkiye'de oy kullanan seçmen miktarı 7 Haziran ve 1 Kasım genel seçimleri arasında yaklaşık olarak 1 milyon kişi arttı. Ayrıca bu miktarın 1/3'ü ilk defa oy kullanan seçmenlerden oluşmaktadır (340192). Oy kullanan seçmen miktarının artmasına bağlı olarak katılım oranı da 1 Kasım genel seçiminde %1,3 oranında artış gösterdi. 7 Haziran genel seçiminde 2,4 milyon olan geçersiz oy miktarı, 1 Kasım'da 400 bin kişi azalarak 2 milyon kişiye düşmüştür. Aynı zamanda 1 Kasım genel seçiminde yurtdışında katılım oranının artması ve geçersiz oyların azalmasına bağlı olarak geçerli yurtdışı oyları artışı 243 bin olarak gerçekleşmiştir. Sonuç olarak Türkiye'nin toplam geçerli oy sayısında 1,6 milyonluk bir artış yaşanmıştır (Tablo 4.4). Ayrıca 2 seçim dönemine damga vuran etki ilk defa oy

kullanan seçmenler olmayıp geçersiz oyların azalması ve 7 Haziran’da oy kullanmayıp 1 Kasım’da oy kullanan seçmenler olmuştur.

Tablo 4.4. Türkiye ve İstanbul’da 7 Haziran -1 Kasım 2015 Genel Seçimlerindeki Değişim

	7 Haziran 2015		1 Kasım 2015		Değişim	
	Türkiye	İstanbul	Türkiye	İstanbul	Türkiye	İstanbul
Toplam Kayıtlı seçmen sayısı	56.608.817	10.231.703	56.949.009	10.312.538	340.192	80.835
Oy kullanan seçmen sayısı	47.507.467	8.832.058	48.537.695	9.093.756	1.030.228	261.698
Katılım oranı (%)	83,9	86,3	85,2	88,2	1,3	1,9
Geçerli oy sayısı	45.121.773	8.295.578	46.555.267	8.989.092	1.433.494	693.514
Geçersiz oy sayısı	2.385.694	536.480	1.982.428	104.664	-403.266	-431.816
Yurt dışı/gümrük kapıları geçerli oy sayısı	1.041.470	191.471	1.284.964	248.104	243.494	56.633
Toplam geçerli oy sayısı	46.163.243	8.487.049	47.840.231	9.237.196	1.676.988	750.147
Milletvekili sayısı	550	88	550	88	0	0

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK 2018d).

İstanbul’da ise toplam geçerli oy sayısı 750 bin kişilik artışla 9,2 milyon oy olarak gerçekleşmiştir. Bu artışa geçersiz oyların büyük oranda azalması ve katılım oranının artması neden olmuştur. Nitekim 7 Haziran genel seçiminde İstanbul’da rekor düzeydeki geçersiz oy sayısı (536 bin), 1 Kasım genel seçiminde 104 bin oya kadar düşmüştür. Rekor düzeydeki azalmaya (430 bin) oy pusulalarındaki tasarımın değişmesi ve partilerin seçmenlerini bu konuda özellikle bilgilendirmelerinin etkili olduğu söylenebilir. Sonuç olarak 7 Haziran genel seçiminde İstanbul’daki geçersiz oylar, ülkedeki toplam geçersiz oyların 1/5’ini oluştururken, 1 Kasım genel seçiminde ise bu oran 1/20’ye düşmüştür. Ayrıca oy kullanan seçmen sayısı 2 seçim arasında 261 bin kişi artmış olmakla beraber bunun 180 bini 7 Haziran’da oy kullanmayıp, 1 Kasım’da oy kullanan seçmenlerden oluşmaktadır. Geriye kalan 80 bin ise ilk defa oy kullanan seçmenler ve başka illerden İstanbul’a gelen seçmenlerdir (Tablo 4.4). Nitekim İstanbul mahalle düzeyinde incelendiğinde, İstanbul’un 20 mahallesinde kayıtlı seçmen miktarı değişmezken, 316 mahallesinde kayıtlı seçmen miktarında azalma (-35387), 623 mahallesinde ise kayıtlı seçmen miktarında artış (116222) yaşanmıştır. Kayıtlı seçmen miktarı artan mahallelerden, azalan mahaller çıkarıldığında

80835 kişi kalır ve bu aynı zamanda İstanbul'un toplam değişen kayıtlı seçmen miktarını oluşturmaktadır. Bir başka deyişle 35387 kişi iki seçim döneminde ya mahalleler arasında yer değiştirmiştir (il içi güç) ya da seçmen listesine eklenmiştir (başka ilden gelen göçmenler). Bir başka ihtimal ise ölümlere bağlı olarak mahallelerde seçmen sayısının azalmasıdır (düşük olasılık).

Türkiye'de partilerin oy miktarları değişimine bakıldığında 7 Haziran'a göre oyunu artıran AKP (~4,8 milyon) ve CHP (~600 bin) toplamda 5,4 milyon oy kazanmıştır. MHP (~1,8 milyon), HDP (~910 bin) ve diğer partiler (~1,6 milyon) ise toplamda 4,4 milyon oy kaybetmiştir. Bu sonuçlara göre toplamdaki değişim partiler arasında gerçekleşen oy kaymalarından fazladır (1 milyon oy). Bu fazlalık ise katılım oranının artmasından kaynaklanmaktadır (Tablo 4.2).

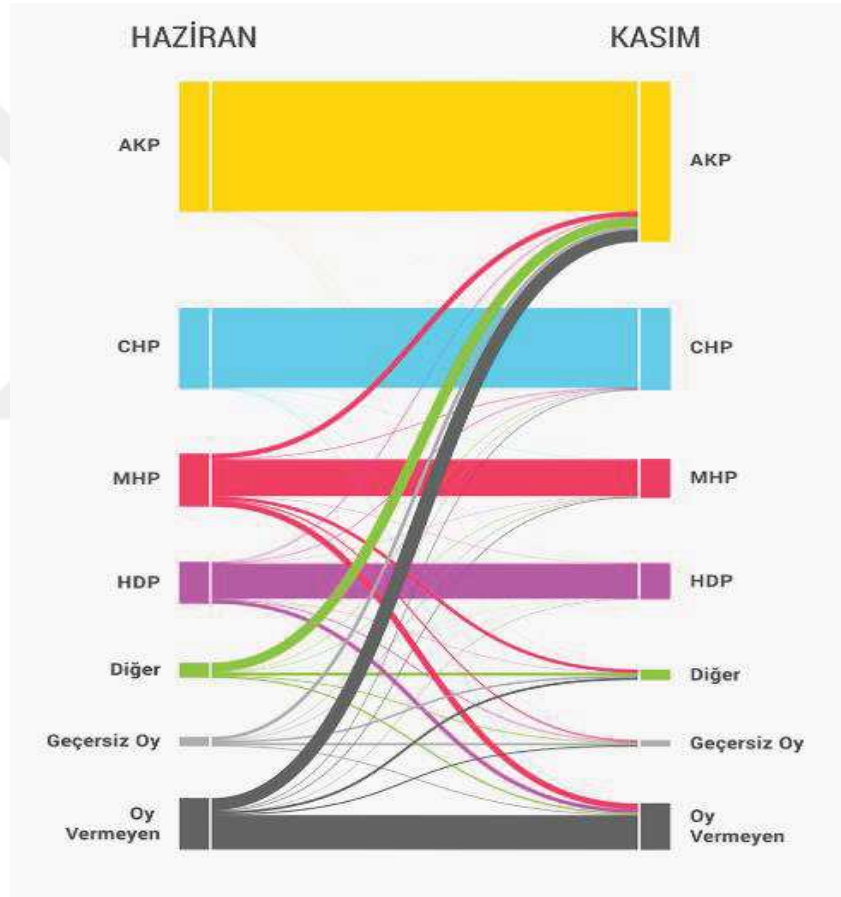
Partiler arasında oy kaymalarına bakıldığında AKP'nin özellikle MHP'den, baraj altında kalan diğer partilerden (zellikle SP ve BBP) ve 7 Haziran seçimlerinde oy kullanmayıp 1 Kasım seçimlerinde oy kullanan seçmenlerden yoğun bir şekilde oy aldığı görülmektedir. Ayrıca 7 Haziran seçiminde geçersiz sayılan ve 1 Kasım seçiminde ise geçerli olan yaklaşık 400 bin oyun önemli bir bölümünü AKP kazanmıştır. HDP'den AKP'ye oy geçişleri diğer partilere göre az olsa da hatırı sayılır bir geçişten söz edilebilir. CHP'den AKP'ye belirgin bir oy geçişi ise görülmemektedir. Nitekim analizde ilçe verisinin kullanılması nedeniyle CHP ve AKP arasındaki oy geçişleri belirgin olmayıp, mahalle düzeyindeki bir çalışma daha belirgin sonuçlar verebilir (şekil 4.2).

CHP'ye bakıldığında ise belirgin olarak HDP, MHP ve 7 Haziran'da oy kullanmayıp 1 Kasım seçiminde oy kullanan seçmenlerin oyunu almıştır. Ayrıca 1 Kasım seçiminde ise azalan geçersiz oyların yaklaşık 400 bin oyun bir kısmını ve baraj altında kalan diğer partilerden düşük düzeyde oy almıştır (şekil 4.2).

MHP'ye bakıldığında oy kayıplarının büyük bir kısmı AKP'ye ve baraj altındaki diğer partilere geçerken, CHP'ye ise düşük miktardaki bir oy geçişinin olduğu görülmektedir. Ayrıca 7 Haziran'da oy kullanan MHP seçmeninin önemli bir kesimi 1 Kasım'da oy kullanmamıştır. Oy kazanımlarının büyük çoğunluğu ise 7 Haziran seçiminde geçersiz sayılan oylardan ve 1 Kasım seçiminde oy kullanan seçmenlerin düşük bir kısmının oyunu almıştır. Aynı zamanda baraj altında kalan diğer partilerden MHP'ye oy geçişleri düşük düzeyde de olsa yaşanmıştır (şekil 4.2).

HDP'ye bakıldığında oy kayıplarının önemli bir kesiminin CHP (emanet oylar) ile AKP'ye geçtiği ve düşük bir miktarın ise baraj altında kalan diğer partilere geçtiği görülmektedir. Aynı zamanda 7 Haziran'da oy kullanan HDP seçmenin önemli bir kesimi 1 Kasım'da oy kullanmamıştır. Oy kazanımlarına bakıldığında ise 7 Haziran'da oy kullanmayıp 1 Kasım seçiminde oy kullanan seçmenlerin ve 7 Haziran seçiminde geçersiz sayılan, 1 Kasım seçiminde ise geçerli olan oyların düşük bir kısmının oyunu almıştır (Şekil 4.2).

Şekil 4.2. Türkiye'de 7 Haziran-1 Kasım 2015 Genel Seçimlerinde Partiler Arasında Gerçekleşen Oy Geçişleri

Kaynak: Çilek Ağacı, 2015.

İstanbul'da partilerin oy miktarları değişimine bakıldığında ise 7 Haziran'a göre oyunu artıran AKP (~1 milyon) ve CHP (~300 bin) toplamda 1,33 milyon oy kazanmıştır. MHP (~146 bin), HDP (~120 bin) ve diğer partiler (~800 bin) ise toplamda 1,07 milyon oy kaybetmiştir. Bu sonuçlara göre toplamdaki değişim partiler arasında gerçekleşen oy kaymalarından fazladır (260 bin). Bu fazlalık ise katılım oranının (ilk defa oy kullananlar

dahil) artmasından kaynaklanmaktadır (Tablo 4.3). İstanbul’da partiler arasında oy kaymaları ise ilerleyen bölümlerde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Sonuç olarak Türkiye’de partiler genel olarak belli gruplar (dini, etnik vb.) ve bölgelerden oy almaktadır. Kahraman (2013: 646) tarafından yapılan çalışmada muhafazakâr demokrat AKP ile Laik CHP ve bölgesel etnik alanı temsil eden BDP ile Türk milliyetçilerini temsil eden MHP arasındaki dörtlü bir siyasi yapının geliştiği vurgulanmıştır. Günümüzde (2015) ise bu dörtlü yapı gelişerek daha karmaşık bir hal almıştır. AKP’nin oy aldığı seçmen tabanı muhafazakâr (Türk ve Kürt) ve Türk milliyetçisi bireylerden oluşmakta iken CHP’nin ise Cumhuriyetçi kesim (Kemalizm veya laiklik savunucuları) ve Alevi kesimden (Türk ve Kürt) oluşmaktadır. HDP’nin seçmen tabanı çoğunlukla Kürtlerden (Sünni Kürt’ler ve Alevi Kürt’leri) oluşmakla birlikte Türkiye partisi olma yolunda attığı atımlarla son seçimlerde Türklerden (sol kesimden) de önemli oranda oy aldığı görülmektedir. Bununla beraber HDP, tüm Kürt’lerin oyunu alamamaktadır. Özellikle muhafazakâr Kürt’lerin önemli bir kesimi AKP’ye yüksek oranda oy vermektedir. Ayrıca Alevi Kürt’leri CHP’ye önemli oranda oy vermekle beraber, son yıllardaki HDP’nin Alevilerle ilgili olumlu söylemleriyle birlikte HDP’ye de önemli oranda oy verdikleri görülmektedir (Tunceli tipik bir örnek oluşturmaktadır). MHP’nin seçmen tabanı ise çoğunlukla Türk milletçisi bireylerden oluşmaktadır.

Partilerin oy aldıkları bölgelere bakıldığında CHP’nin yüksek oy aldığı alanlar Ege Bölgesi’nin kıyı şehirleri ve Marmara Bölgesi’nin Trakya Bölümü’nde yoğunlaştığı ve Mersin Hatay ile Tunceli illerinde de yüksek oranda oy aldığı görülmektedir. Bu yönüyle bakıldığında CHP bir kıyı şeridi partisi görünümü sergilemektedir. Nitekim yapılan çalışmalar da bunu doğrular niteliktedir. Kaya vd. (2015: 6) yaptığı çalışmaya göre Ege Bölgesi’nde CHP’nin oy oranları iç kesimlere gidildikçe periyodik olarak azalmaktadır. Ayrıca Kiriş ve Köklü ’nün (2012: 38) Muğla ilinde yaptığı çalışmada CHP’nin kıyı alanındaki ilçelerden yüksek oranda oy aldığı ve doğuya gidildikçe CHP’nin oy oranlarının düzenli olarak azaldığı tespit edilmiştir (AKP oyları ise batıya gidildikçe azalmaktadır). Ege Bölgesi’nde görülen bu tablo bölgeye özgü olmayıp, Akdeniz ve Marmara Bölgesi’nde de kendini göstermektedir. Akdeniz Bölgesi’nde CHP özellikle Hatay’ın kıyı ilçelerinde yüksek oranda oy almakta iken, doğuya gidildikçe oy oranları azalmaktadır. Marmara Bölgesi’nde ise Balıkesir, Bursa ve İstanbul illerinin kıyı ilçelerinde, iç kesimlere göre daha yüksek oranda oy almaktadır.

HDP'nin yüksek oranda oy aldığı alanlar genel olarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde kümelenmektedir. Ayrıca HDP Kürt'lerin yoğun olduğu diğer bölgelerdeki illerin ilçe ve mahallelerinde de önemli oranda oy almaktadır (İstanbul, Kocaeli (Dilovası), Bursa, İzmir, Ankara, Mersin, Adana ve Hatay vb.). MHP'nin önemli oranda oy aldığı alanlar ise Akdeniz (en yüksek), İç Anadolu ve Karadeniz Bölgeleri'nde kümelenmektedir. AKP'nin yüksek oranda oy aldığı alanlar belirgin olarak İç Anadolu ve Karadeniz Bölgeleri'nde kümelenmektedir (Işık ve Pınarcıoğlu 2006b: 82; Kaya vd. 2015: 12). Ayrıca bu yüksek kümelenme yer yer kesintilerle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri ile Ege ve Marmara Bölgeleri'ne de yayılmaktadır. Başka bir deyişle AKP her bölgede etkisini göstermektedir.

Sonuç olarak CHP'nin yüksek oy oranları batıda, HDP'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da, MHP'nin ise Akdeniz ve İç Anadolu'da bölgeselleşmiştir. AKP'nin yüksek oy oranları ise İç Anadolu ve Karadeniz Bölgeleri'nde kümelenme göstermekle beraber diğer bölgelerde de yüksek oranda oy aldığı görülmektedir. AKP'yi diğer partilerden ayıran bu özellik, aynı zamanda partinin iktidar olmasını da sağlamıştır. Bir başka ifadeyle iktidar olmak isteyen partilerin bölgesellikten sıyrılıp ülke geneline yayılması ön koşuldur. Bununla birlikte partilerin yüksek oy aldığı alanlardan İstanbul'a göç eden bireylerin beraberinde siyasi eğilimlerini de taşıması muhtemeldir. Nitekim Akarca ve Başlevent (2010: 27) tarafından yapılan çalışmada göçmen tercihlerinin yerli seçmenden farklı olduğu ve göçmenlerin parti tercihlerinin, yaşadıkları illerdeki (destinasyondaki) politik ortamdan ziyade, doğdukları ildeki (orijindeki) oy verme örüntülerine bağlı olduğu belirtilmiştir. Böylelikle İstanbul gibi nüfusunun %52'si göçmen olan illerde, göçmen seçmenlerin politik davranışlarını anlamak, seçim sonuçlarını, siyasi partilerin söylemlerini ve hükümet politikalarını anlamlandırma açısından çok önemlidir.

4.3 Seçim Dönemlerine Göre İstanbul'da İlçe ve Mahalle Bazında Seçim Analizi

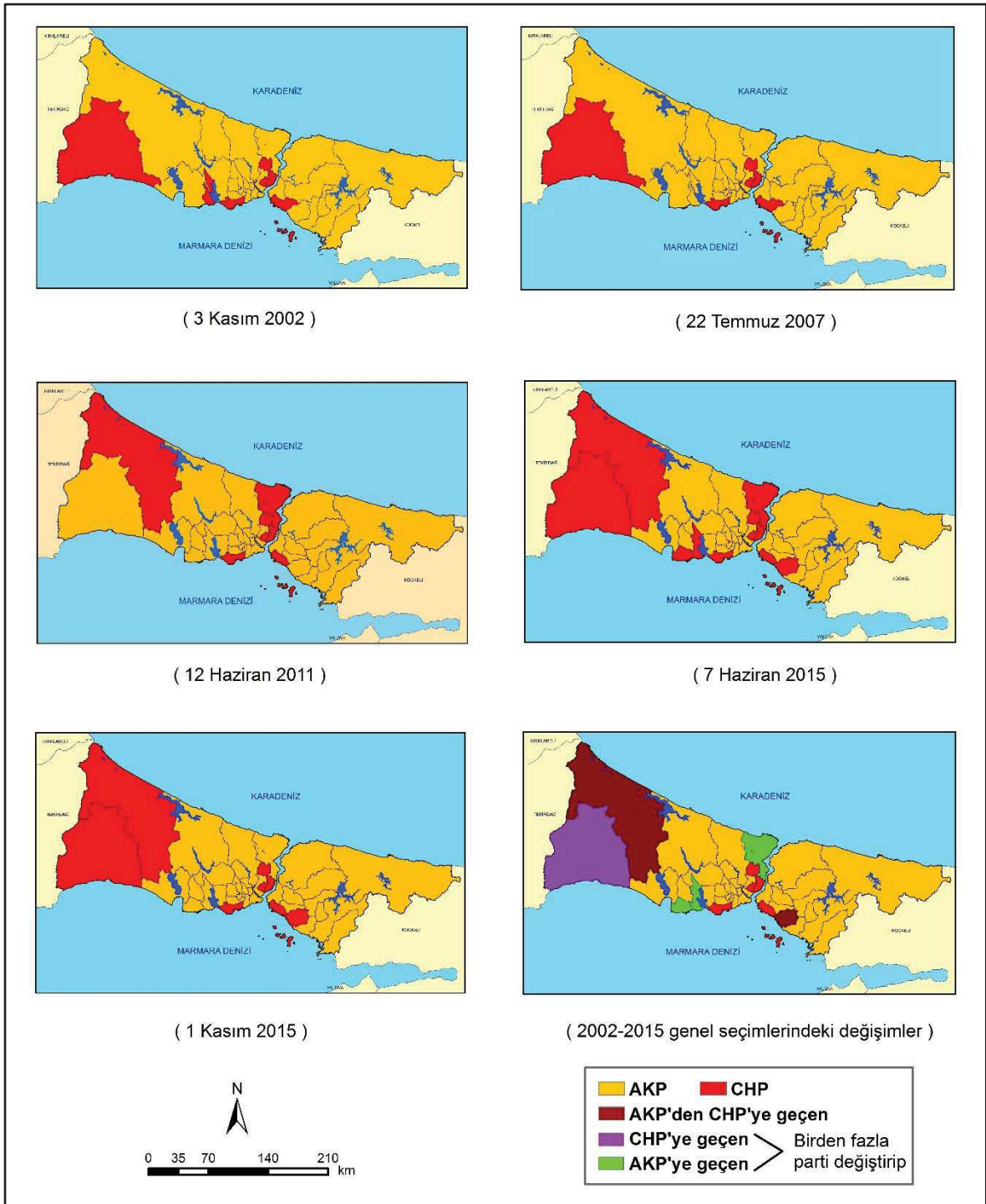
Bu bölümde 2002, 2007, 2011 ve 2015 genel seçimleri ilçe, mahalle ve köy düzeyinde incelenecektir. Aynı zamanda ilçe bazında göç analizi yapılacak olup, mahalle bazında eğitim oranları ve arazi m² fiyatları da değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

4.3.1 2002-2015 Yılları Arasında Yapılan Genel Seçimlerde İstanbul'un İlçelerinde Görülen Siyasi Eğilimler

2002-2015 yılları arasında yapılan 5 genel seçimde, İstanbul ilçelerinde en çok oyu alan partiler AKP ve CHP olmuştur. Partilerin kazandıkları ilçe sayıları yıllara göre değişiklik gösterse de AKP her zaman İstanbul ilçelerinin büyük çoğunluğunu kazanmayı başarmıştır. Nitekim AKP 2002 yılında 32 ilçenin 25'inde, 2007 yılında 32 ilçenin 26'sında 1. parti olmuştur. Ayrıca 2011 yılında AKP 39 ilçenin 32'sinde, 7 Haziran 2015 genel seçiminde 39 ilçenin 28'inde ve 1 Kasım 2015 genel seçiminde ise 39 ilçenin 31'inde 1. parti gelmeyi başarmıştır. CHP ise belirtilen yıllarda geri kalan ilçelerde 1. parti olmuştur (Şekil 4.3).

Son 5 genel seçimde ilçelerdeki parti durağanlığı ve parti değişimine bakıldığında İstanbul'un 33 ilçesinde parti değişimi görülmezken, 6 ilçesinde ise parti değişikliği olduğu görülmektedir. Parti değişikliği görülen Sarıyer, Avcılar ve Beylikdüzü ilçeleri tercihini AKP lehine, Maltepe, Çatalca ve Silivri ise tercihini CHP lehine kullanmıştır. Ayrıca geri kalan ilçelerden Adalar, Kadıköy, Bakırköy, Beşiktaş ve Şişli ilçeleri son beş genel seçimde tercihini CHP'den yana kullanırken, geri kalan 28 ilçe ise tercihini AKP'den yana kullanmıştır (Şekil 4.3).

Şekil 4.3. 2002-2015 Yılları Arasında Yapılan Genel Seçimlerde İstanbul'da Kazanan Partiler ve Yaşanan Değişimler

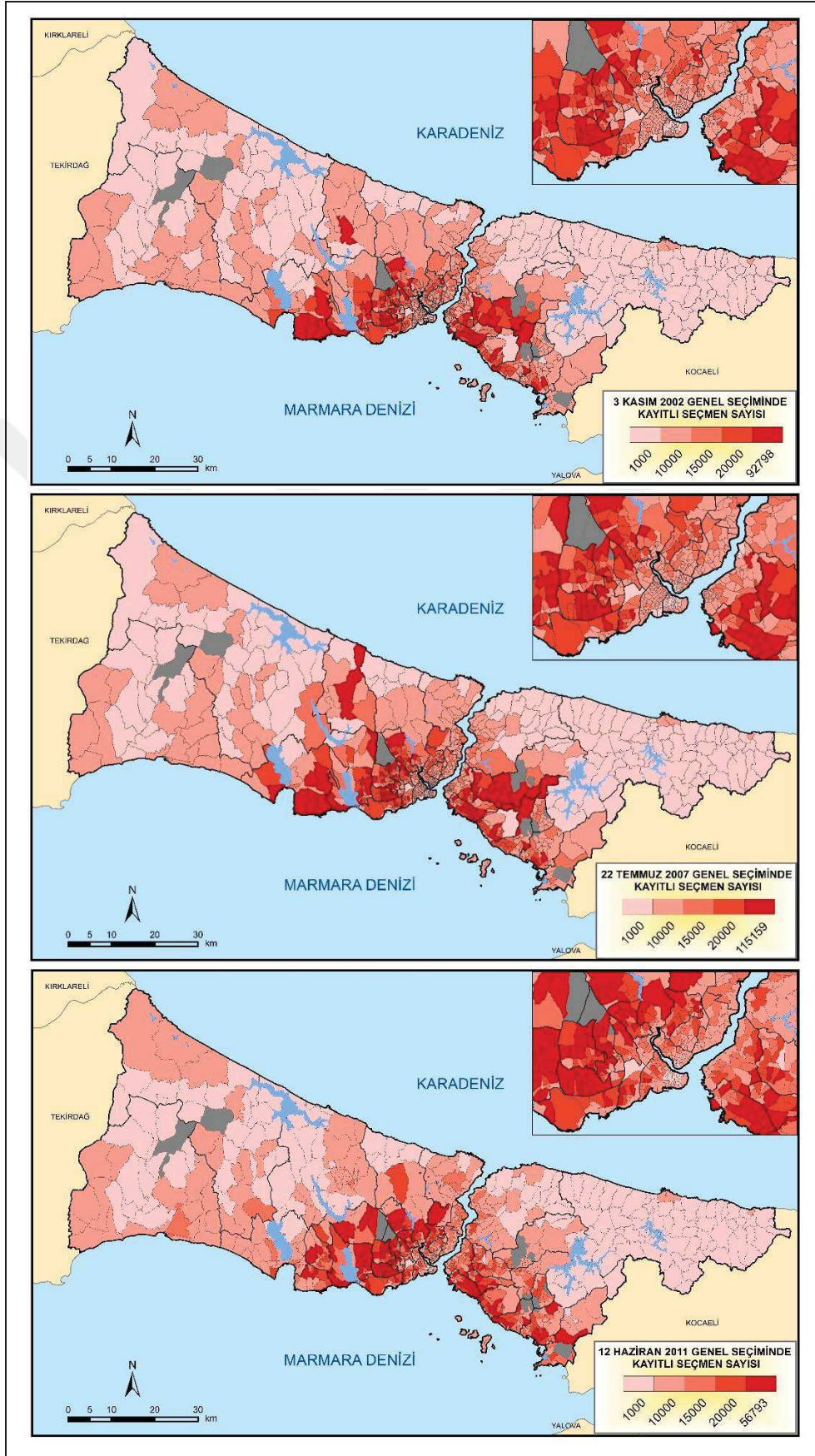
4.3.2 2002-2015 Yılları Arasında Yapılan Seçimlerde İstanbul'un Köy ve Mahallelerinde Görülen Siyasi Eğilimler

2002, 2007, 2011 ve 2015 (Haziran ve 1 Kasım) yılları olmak üzere toplamda 5 genel seçim yapılmıştır. Bu bölümde bu genel seçimler ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

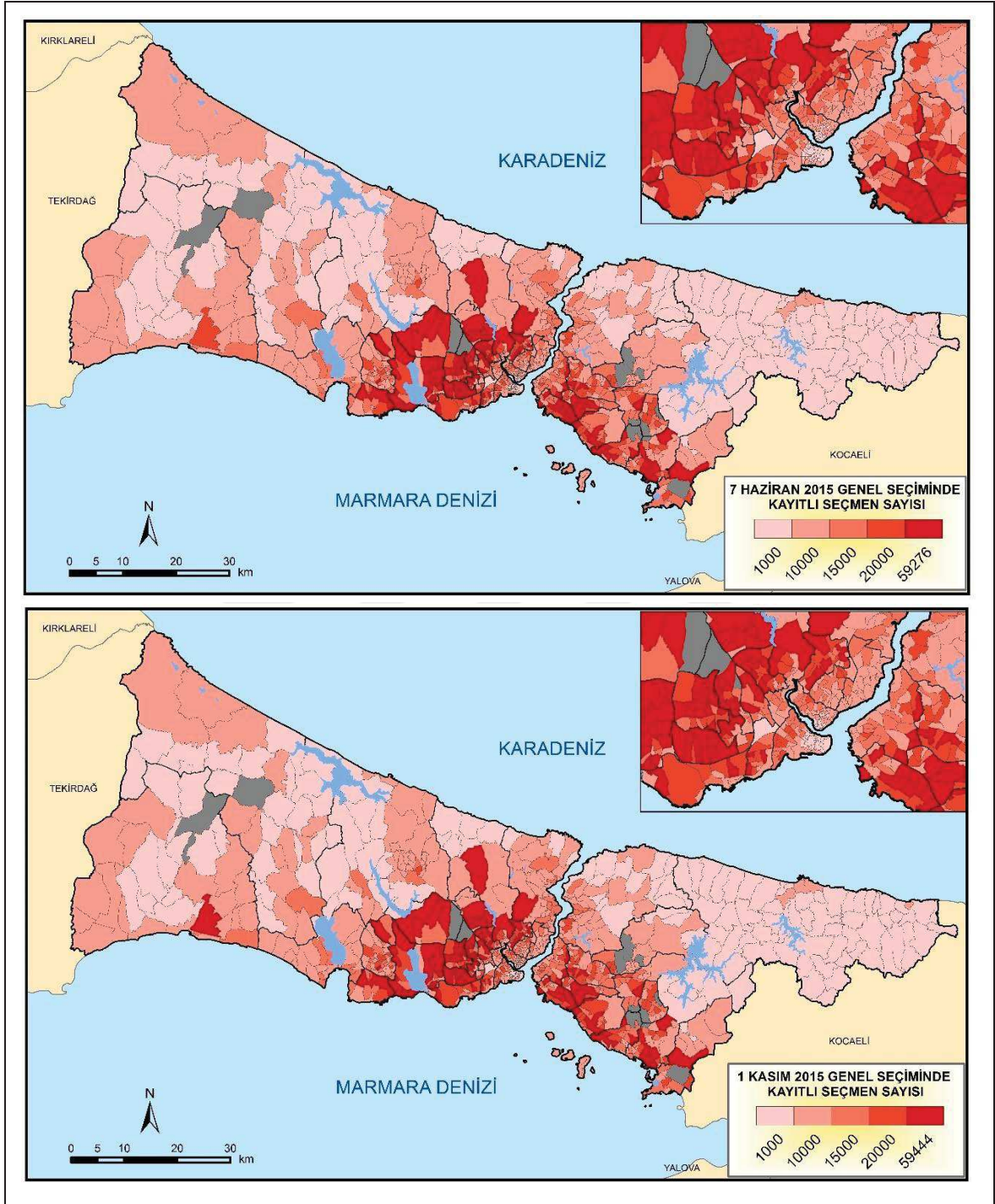
Seçimlere yıl bazında geçilmeden önce 2002-2015 Genel Seçimlerindeki seçmen değişimine bakmakta yarar vardır. 2002-2007 Genel Seçimlerinde seçmen yoğunluğunun olduğu mahalleler Anadolu yakasında Kadıköy, Ümraniye ilçelerinin mahallelerinde, Avrupa yakasında ise Avcılar, Büyük Çekmece, Küçük Çekmece, Bahçelievler, Güngören, Bağcılar ve Gaziosmanpaşa ilçelerinin mahalle ve köylerinde görülmektedir. Seçmen yoğunluğunun görüldüğü bu alanlar genel olarak yoğun bir şekilde göç alan bölgelerdir. Seçmen yoğunluğunun düşük olduğu alanlar Anadolu yakasında Şile, Beykoz ilçeleri, Avrupa yakasında ise Çatalca, Silivri ve Eyüp ilçelerinin mahalle ve köylerinde görülmektedir. bu alanlar ise genel olarak kırsal alanlardır. 2011 yılına gelindiğinde seçmen yoğunluğunun görüldüğü alanlar geniş bir alana yayılmıştır. Anadolu yakasında Kadıköy, Ataşehir, Maltepe, Kartal, Pendik ve Tuzla ilçelerinin mahalle ve köylerinde görülmektedir. Avrupa yakasında Avcılar, Esenyurt, Başakşehir, Küçük Çekmece, Bahçelievler, Bağcılar, Göğören, Esenler, Sultangazi ve Gaziosmanpaşa ilçelerinin mahalle ve köylerinde yoğunlaşmaktadır. Seçmen yoğunluğunun düşük olduğu alanlar ise Şile, Beykoz, Çatalca ve Eyüp ilçelerinin mahalle ve köylerinde görülmektedir (Şekil 4.4).

2015 Genel Seçimlerine gelindiğinde seçmen yoğunluğunun görüldüğü alanların daha geniş bir alana yayıldığı ve seçmen yoğunluğunun düşük olduğu alanların ise azaldığı görülmektedir. Anadolu yakasında Kadıköy, Ataşehir, Ümraniye, Maltepe, Kartal, Pendik ve Tuzla ilçeleri mahallelerinde seçmen yoğunluğunun fazla olduğu ve Şile ve Beykoz ilçeleri mahallelerinde seçmen yoğunluğunun düşük olduğu görülmektedir. Avrupa yakasında Beylikdüzü, Avcılar, Küçük Çekmece, Başakşehir, Bağcılar, Bahçelievler, Esenler, Bayrampaşa, Gaziosmanpaşa, Sultangazi, Eyüp ve Kağıthane ilçeleri mahallelerinde seçmen yoğunluğunun fazla olduğu ve Silivri, Çatalca, Arnavutköy ilçeleri mahallelerinde ise seçmen yoğunluğunun düşük olduğu görülmektedir (Şekil 4.5).

Şekil 4.4. 2002-2011 Genel Seçimlerinde İstanbul'un Kayıtlı Seçmen Değişimi

Şekil 4.5. 2015 Genel Seçimlerinde İstanbul'un Kayıtlı Seçmen Değişimi

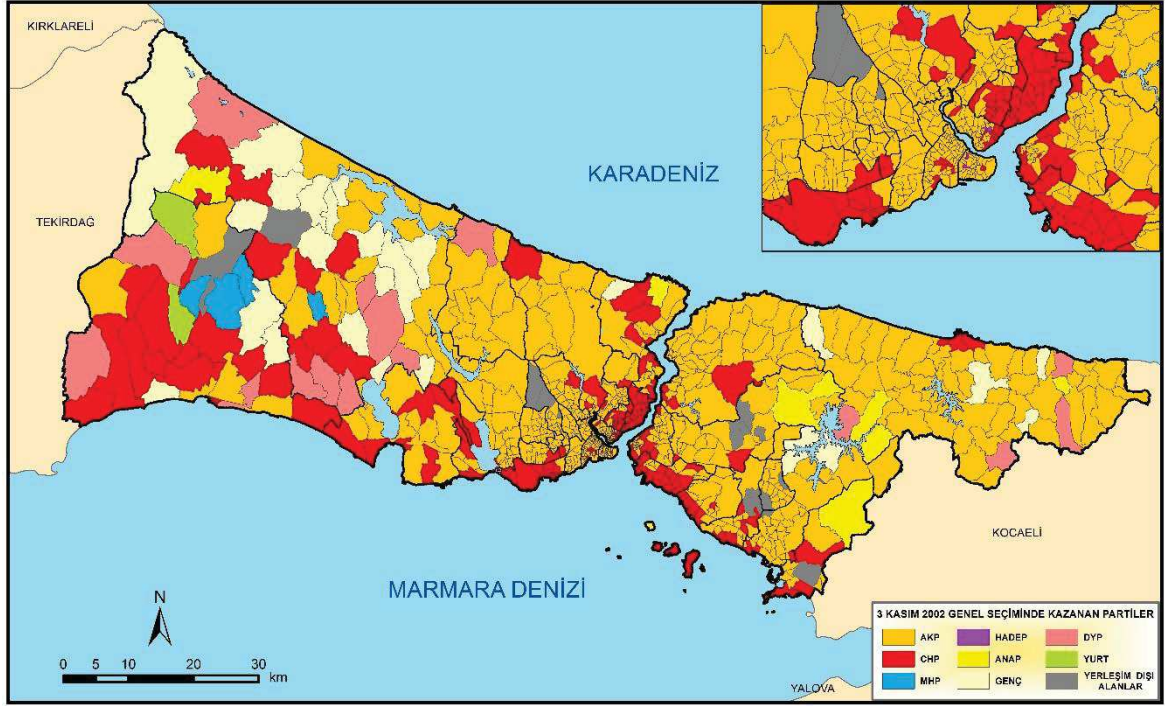
4.3.2.1 2002 Genel Seçimleri

2002 genel seçimleri, önceki seçimlere göre birçok açıdan farklılık göstermektedir. Nitekim bu dönemde sadece AKP ve CHP'nin seçim barajını aşmaları ve %39 oy oranına sahip diğer partilerin seçim barajının altında kalmaları nedeniyle milletvekili çıkaramamaları bu seçimin en belirgin özelliğidir.

İstanbul'un belli mahalle veya köylerinde en fazla oyu alan 6 parti seçim barajını geçemediklerinden dolayı meclise girememişlerdir. Bu alanlarda ise en yakın parti (AKP ve CHP) düşük oy oranlarıyla bile vekil çıkarabilmiştir. Bu partilerden ANAP, İstanbul'un *Çatalca* (Aydınlar), *Sarıyer* (Demirci), *Şile* (Kervansaray, Gökmaşlı), *Tuzla* (Akfırat) ve *Ümraniye* (Ömerli) ilçelerinin köylerinde en fazla oyu alan parti olmuştur. MHP *Çatalca* ilçesinde Gökçeli, *Silivri* ilçesinde Bekirli, Kurfalı ile Sinekli köylerinde ve Yurt Partisi ise *Silivri* ilçesinde Büyük Kılıçlı ve Sayalar köylerinde en fazla oyu alan parti olmuştur. DEHAP *Beyoğlu* ilçesinde Çukur, Şehitmuhtar ve *Eminönü* ilçesinde Balabanağa, Hocagıyasettin mahallelerinde en fazla oyu alan parti olmakla beraber bu mahalleler Kürt nüfusunun yoğun olduğu alanlardır. Bu partilerin aksine Genç Parti ve DYP daha geniş alana yayılmışlardır. Genç Partinin en fazla oyu alarak birinci parti olduğu alanlar *Çatalca* ilçesinde yoğunlaşmakla birlikte *Silivri* (Kadıköy, Akören, Cezaevi köyleri), *Sarıyer* (Gümüşdere), *Şile* (Karacaköy, Karakiraz, Sortullu, Yeniköy) ve *Pendik* (Kurtdoğan köyü) ilçelerinin köylerinde kümelenmiştir. DYP'nin en fazla oyu alarak birinci parti olduğu alanlar ise *Çatalca* (Çakır, Muratbey Merkez, Nakkaş, Ovayenice, Örcünlü, Yeşilbayır), *Silivri* (Çayırdere, Değirmen, Kavaklı Cumhuriyet), *Gaziosmanpaşa* (Yeniköy) ve *Şile* (Çataklı, Çengilli, Esenceli, Şuayipli) ilçelerinin köylerinde kümelenmiştir (Şekil 4.6).

2002 genel seçiminde diğer partiler seçim barajını geçemediklerinden dolayı İstanbul'da sadece AKP ve CHP mahalle ve köylerde kazanan partiler olmuşlardır (düşük oy yüzdeleriyle bile). Anadolu yakasındaki kırsal alanlarda genel olarak AKP hakimiyeti görülürken, Avrupa yakasında AKP'nin hakimiyet alanının daraldığı ve CHP'nin de kırsal alanlarda etkisini gösterdiği görülmektedir. Aynı zamanda Şile ilçesinin merkez mahallelerinde CHP kazanırken, kırsal alandaki köyleri ise AKP kazanmıştır. Silivri ilçesinde ise merkez mahallelerde AKP varlık gösterirken, CHP merkez mahallelerin çoğunda birinci parti olmuş olup, aynı zamanda kırsal alandaki köylerde de baskın parti konumundadır. Geri kalan kırsal alanlarda çoğunlukla AKP hakimiyeti görülürken, Çatalca ilçesinin kırsal alanlarında CHP'nin de önemli oranda oy aldığı görülmektedir. Sonuç olarak

Şekil 4.6. 2002 Genel Seçiminde İstanbul'da Birinci (Kazanan) Olan Partiler

çoğunlukla kırsal alanlarda baskın parti AKP olurken, Silivri ilçesindeki kırsal alanda ise CHP daha baskındır (Şekil 4.7).

Partilerin hakimiyet alanlarına baktıktan sonra İstanbul'un sosyo-ekonomik durumuna bakmakta fayda vardır. İstanbul'un sosyo-ekonomik statüsüyle ilgili yapılan mahalle düzeyindeki çalışmalara bakıldığında, üst (varlıklı) sınıfın genel olarak deniz kıyısındaki mahallelerde yer seçiminde bulundukları, alt sınıfın kent çeperinde ve orta sınıfın ise her ikisi arasında yer seçiminde bulundukları ortak bulgular arasındadır. Ayrıca üst sınıflar (yer seçimini belirleyen kesim) rantın yüksek olduğu alanlarda varlık gösterirken, geri kalan alanlarda ise orta ve alt sınıflar varlık göstermektedir. Bununla birlikte iki uç kesim olan üst ve alt sınıfların birkaç istisna dışında sınır komşu olmadıkları ve bunları ayıran geçiş kuşaklarının olduğu belirlenmiştir. Anadolu yakasında E-5 otoyolu, Avrupa yakasında ise Londra asfaltı, varlıklı sınıf ve alt sınıf mahalleleri arasında bir tampon görevindedir (Güvenç ve Işık 1997:161-162; Zeyneloğlu 2006:94; Ataç ve Işık 2013: 239).

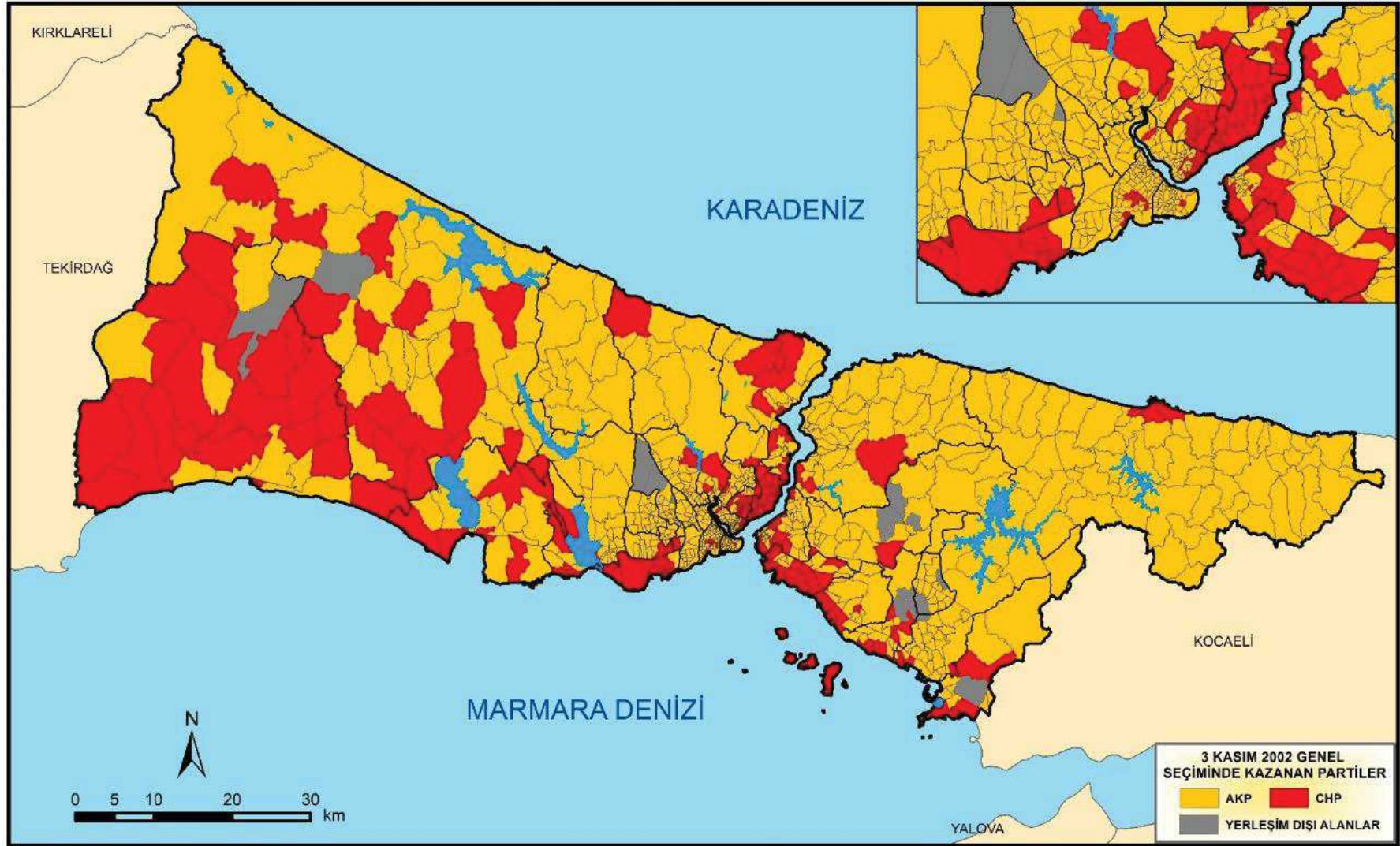
CHP'nin en fazla oyu alarak birinci parti olduğu mahalleler genel olarak kıyı ilçelerindeki mahalleler olup, iç bölgelere geçtikçe CHP'nin oy oranları azalmaktadır. CHP, Anadolu yakasında genel olarak E-5 otoyolunun güneyindeki mahalleler, Adalar ilçesi mahalleleri ve boğaz kesiminde yer yer kesintilerle boğazın güneyinden başlayıp Beykoz'un

birkaç mahallesini kapsayan alanda en fazla oyu alan parti olmuştur. Avrupa yakasında ise Beyoğlu ve tarihi yarımada dışındaki eski kent alanlarında özellikle Bakırköy, Beşiktaş, Şişli ilçelerinin mahallerinde baskın parti durumunda olmakla beraber Sarıyer ve Eyüp ilçelerinde birkaç mahallede baskın parti konumundadır. Ayrıca Şile ve Silivri merkez mahallelerinde CHP en fazla oyu alan partidir (Şekil 4.7).

AKP'ye bakıldığında ise Anadolu yakasında özellikle E-5 otoyolunun kuzeyindeki mahallelerde ve boğaz kesiminde birkaç istisna dışında boğazın güneyinden başlayıp kuzeyine kadar olan alandaki mahallelerde en yüksek oyu alan parti konumundadır. Avrupa yakasında ise kıyı alanındaki eski kent alanlarında tarihi yarımada (Fatih, Eminönü), Zeytinburnu, Beyoğlu ilçeleri mahallelerinde ve Sarıyer'in birkaç mahallesinde 1. parti olmakla beraber daha çok iç bölgelerdeki mahallelerde en yüksek oyu alan parti olmuştur. Aynı zamanda kırsal ağırlıklı Çatalca ilçesi köylerinin çoğunluğunda ve Silivri ilçesinin birkaç mahalle ve köyünde baskın parti konumundadır (Şekil 4.7).

Sonuç olarak kırsal alanlarda baskın parti AKP olurken, eski kent alanlarında (tarihi yarımada dışında) ise CHP daha baskındır. Ayrıca CHP, kentli ve yüksek eğitim seviyesine sahip seçmen kitlesinden, AKP ise genel olarak kırsal ve düşük eğitim seviyesine sahip seçmen kitlesinden yüksek oranda oy almıştır. Partilerin yüksek oy aldığı alanların sosyo-ekonomik statüsüne bakıldığında CHP'nin genel olarak üst sınıftan daha fazla oy aldığı, AKP'nin ise daha çok alt sınıflardan yüksek oy aldığı görülmektedir. Bu yönüyle bakıldığında AKP İstanbul'da bir gecekondu partisi görünümü sergilemekte olup, CHP ise çoğunlukla üst sınıfın oylarını almasıyla "halk partisi" konumundan oldukça uzak gözükmemektedir (Zeyneloğlu 2006: 105). Ayrıca İstanbul'da partiler açısından görülen bu tablo sadece kente özgü olmayıp diğer kentlerde de benzer sonuçlar görmek mümkündür. Nitekim Işık ve Pınarcıoğlu (2006: 261-262) tarafından Ankara ilinde yapılan çalışmada CHP'nin genel olarak üst ve orta sınıfların oyunu alarak üst ve orta sınıfların partisi olarak belirginleştiği, AKP'nin ise genel olarak orta ve alt gelir gruplarının oyunu alarak varoş yoksulların partisi olarak belirginleştiği saptanmıştır. Bununla birlikte Ataç ve Işık (2013: 239) tarafından İstanbul dahil 6 ilde yapılan çalışmada, CHP'nin üst sınıfların, AKP'nin ise

Şekil 4.7. 2002 Genel Seçiminde İstanbul'da Kazanan Partiler (Meclise Giren Partiler)

birkaç kentte orta sınıflara ulaşmayı başarsa da genel olarak çeperde yaşayan alt sınıfların partisi olduğu vurgulanmıştır. İstanbul'un mahalle ve köylerinde birinci olan partilere baktıktan sonra 2002 genel seçimi sonuçlarına göre meclise giren partilerin aldıkları oy oranlarına uygulanan LISA analizi sonuçlarına bakmakta fayda vardır.

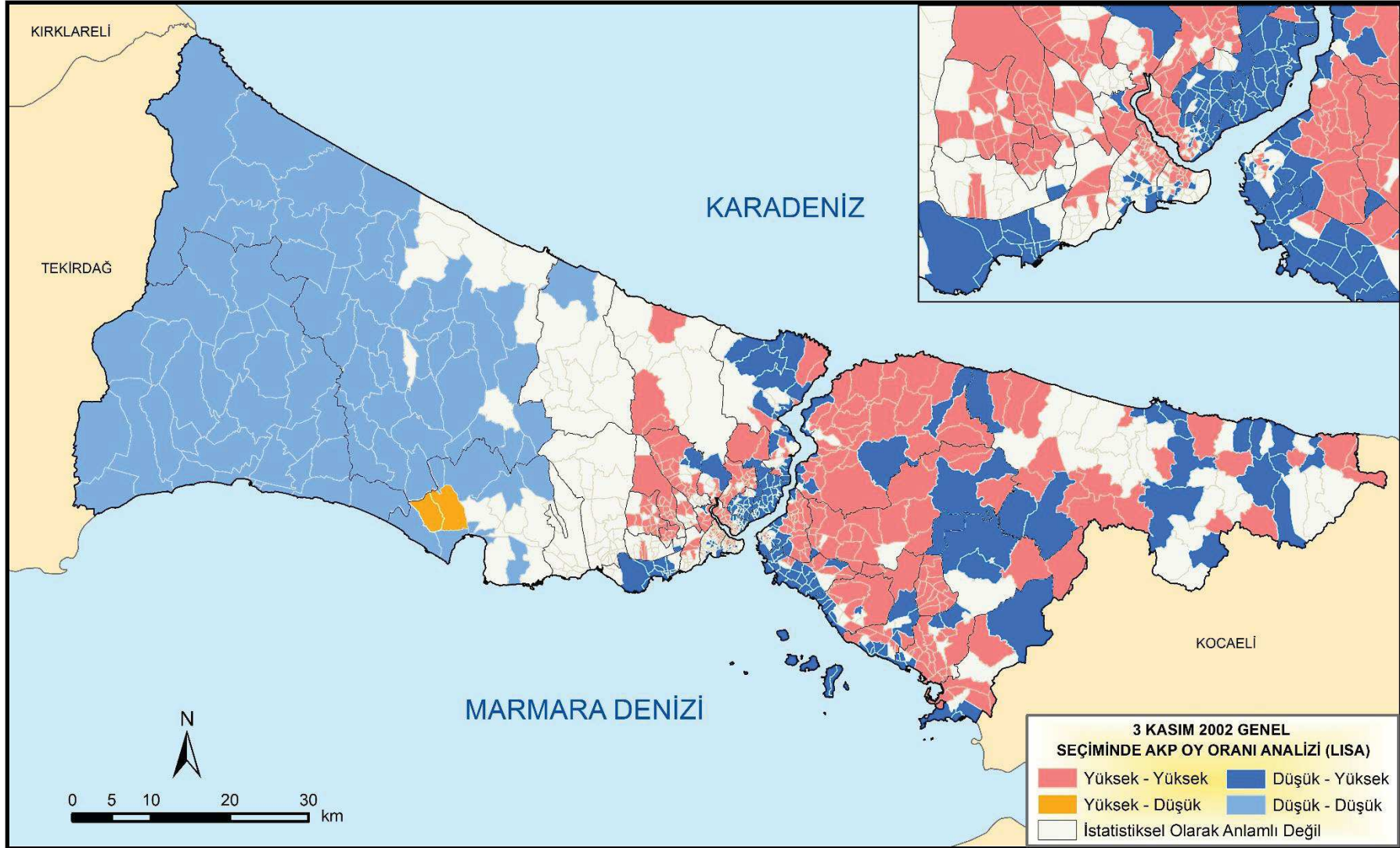
3 Kasım 2002 genel seçimi LISA analizi sonuçlarına göre AKP'nin oy oranları Şile'nin kırsal alanlarında, Beykoz, Ümraniye, Sultanbeyli, Pendik ilçelerinin genelinde ve Üsküdar, Kadıköy, Maltepe, Kartal ve Tuzla ilçelerinin iç kesimlerinde yüksek-yüksek derecede kümelenmiştir. Aynı zamanda Avrupa yakasında Tarihi Yarımada (Eminönü, Fatih) ve çevresindeki Zeytinburnu, Gaziosmanpaşa, Bağcılar, Esenler, Bayrampaşa, Eyüp, Kağıthane ve Beyoğlu ilçelerindeki mahallelerde AKP oy oranlarının yüksek-yüksek derecede kümelendiği diğer önemli alanlardır (Şekil 4.8).

Bu alanların (yüksek-yüksek) çevresinde ise düşük-yüksek derecede kümelenme bulunmaktadır. AKP oy oranları Anadolu yakasında Kadıköy, Adalar, Şile'nin merkez mahalleleri ile kırsal alanlarının bir kısmı ve boğaz kıyısındaki mahallelerde, Avrupa yakasında ise Bakırköy, Şişli ile boğaz kıyısındaki Beşiktaş ve Sarıyer ilçelerindeki mahallelerde AKP oy oranları düşük-yüksek derecede kümelenme göstermektedir. Bu alanlar genel olarak CHP'nin yüksek oy aldığı ilçelerdir. Bu alanlarda AKP'nin oy oranları düşük derecede kümelenirken bu alanların çevresindeki mahalle ve kırsal alanlar ise yüksek derecede kümelenmiştir (Şekil 4.8).

AKP Beykoz genelinde yüksek oy oranları almakla birlikte, Beykoz'un Boğaz kıyısındaki mahalleleri olan Paşabahçe, Göztepe, Yalıköy, Kanlıca, Anadolu Kavağı, Anadolu Hisarı ve Bozhane ile Polonez köylerinde düşük oy almıştır. Ümraniye (Ömerli), Kartal (Paşaköy), Pendik (Emirli, Kurtdoğan) ve Şile (Esenceli, kervansaray) ilçelerinin köylerinde AKP'nin düşük oy değerleri kümelenmiştir (Şekil 4.8).

AKP'nin düşük oy aldığı Kadıköy ilçesindeki Atatürk mahallesinde İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Karadeniz Bölgelerinden gelen göçmenler çoğunluğu oluşturmakla beraber, İstanbul nüfusuna kayıtlı nüfus da önemli oranda bulunmaktadır (CHP %56, AKP %15). Ümraniye ilçesindeki Mustafa Kemal mahallesinde İç Anadolu, Doğu Anadolu, Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinden gelen göçmenler çoğunluğu oluşturmaktadır (CHP %58, DEHAP %15, AKP %14). Ayrıca Alevilerin yoğun olduğu Maltepe Gülensu mahallesinde AKP oldukça düşük oy almıştır (CHP %62, AKP %15). Avrupa yakasında Gaziosmanpaşa ilçesindeki Gazi ile Zübeyde Hanım mahalleleri ve Eyüp ilçesindeki

Şekil 4.8. 3 Kasım 2002 Genel Seçiminde AKP Oy Oranı Analizi (LISA)

Güzeltepe mahallerinde çoğunlukla Alevi nüfus yaşamaktadır (Endeksa, 2018). Alevi nüfus genellikle CHP'ye oy verme eğiliminde olmakla beraber AKP bu mahallelerde çevredeki mahallelere göre daha düşük oy almıştır.

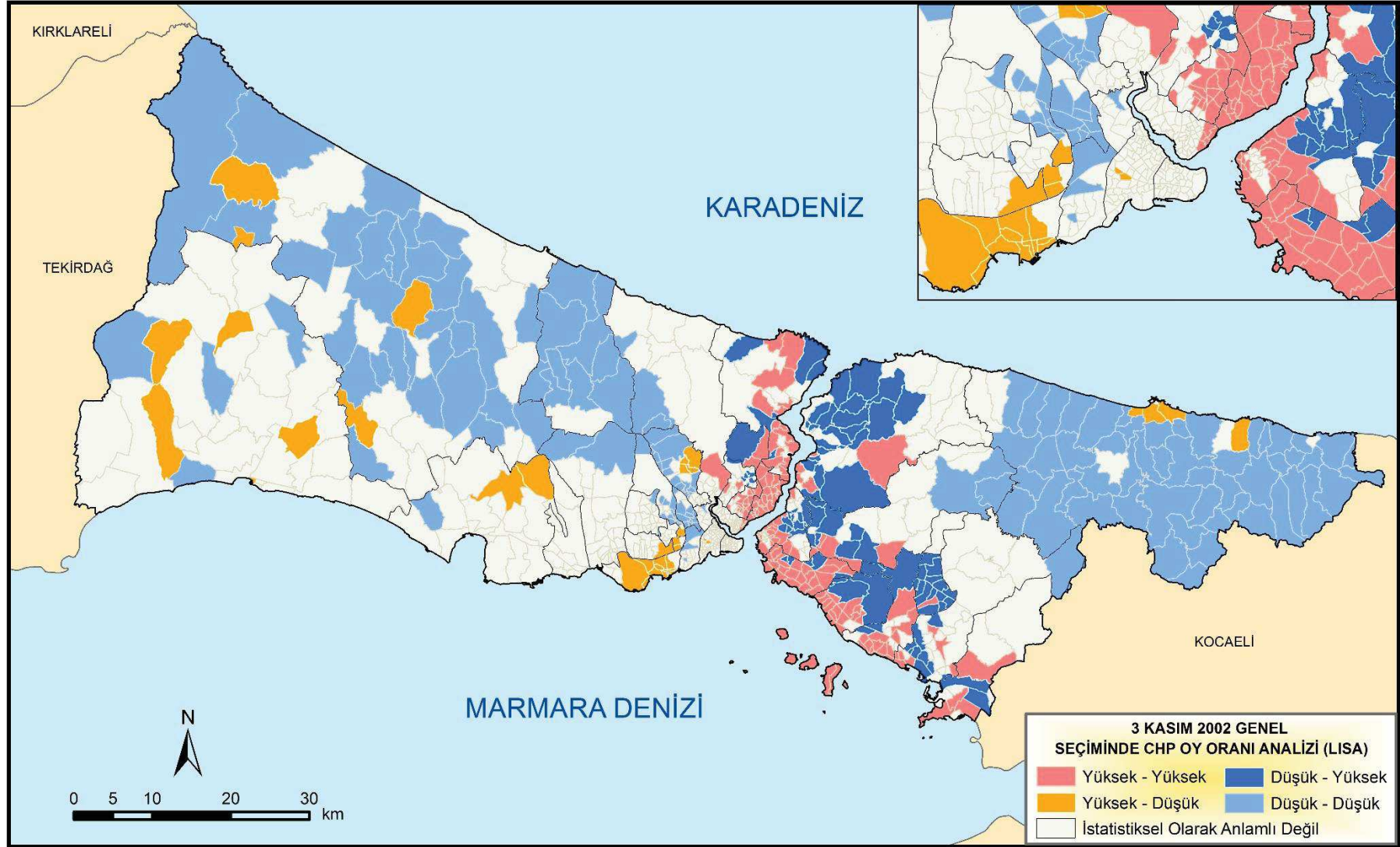
AKP oylarının Düşük-düşük derecedeki değerleri ise Silivri, Çatalca ve Büyükçekmece ilçelerinin büyük kısmına yayılan geniş bir alanda kümelenmektedir. Bu alanlarda AKP'nin düşük oy oranları kümelenmiştir. Ayrıca Büyükçekmece ilçe sınırları içinde bulunan Tepecik ve Türkoba köylerinde ise parti oyları yüksek – düşük derecede kümelenmiştir. Bu köylerde AKP, çevre köylere göre daha yüksek oy almıştır (Şekil 4.8).

CHP'nin oy oranları Anadolu yakasında, yer yer kesintilerle Tuzla ilçesinden başlayıp Beykoz ilçesine kadar olan kıyı alanındaki ilçelerin mahallelerinde, Adalar ilçesi mahallelerinde ve Avrupa yakasında ise boğaz kıyısındaki Beşiktaş, Sarıyer ve Şişli ilçelerindeki mahallelerde yüksek-yüksek derecede kümelenme göstermektedir (Şekil 4.9).

Ayrıca bu mahallelerin çevrelerinde ise düşük-yüksek derecede kümelenme gösteren mahalleler bulunmaktadır. Bu mahalleler oy oranlarının düşük kümelenme gösterdiği ve çevrelerinde ise yüksek değerlerin kümelendiği mahallelerdir. Bu kümelenmeler Anadolu yakasında Beykoz, Ümraniye ve Sultanbeyli (Yavuz Selim mahallesi dışındakiler) ilçelerinin büyük çoğunluğunda görülmektedir. Ayrıca Kadıköy (Fikirtepe, Dumlupınar, Yenisahra ve Barbaros mahalleleri), Maltepe (Başbüyük, Fındıklı ve Büyükbakkal mahalleleri), Kartal (Samandıra köyü) ve Tuzla (Şifa ve Aydıntepe mahalleri) ilçelerinde de görülmektedir (Şekil 4.9).

Kadıköy ilçesine bağlı Fikirtepe, Dumlupınar, Yenisahra ve Barbaros mahallelerinde genel olarak Karadeniz Bölgesi illerinden ve Sivas'tan gelen göçmenler çoğunlukta olmakla beraber Dumlupınar ile Yenisahra mahallelerinde önemli oranda Güneydoğu Anadolu Bölgesi (GAB) illerinden ve Barbaros mahallesinde ise İç Anadolu Bölgesi illerinden gelen göçmenler yaşamaktadır. Maltepe ilçesinde Başbüyük, Fındıklı ve Büyükbakkal mahallelerinin büyük çoğunluğu Orta ve Doğu Karadeniz Bölümü illerinden ve Sivas ile Erzurum illerinden gelen göçmenlerden oluşmaktadır. Kartal ilçesine bağlı Samandıra köyünde genel olarak Doğu Anadolu (Kars, Erzurum, Ardahan ve Van) ve Karadeniz bölgesinden (Tokat, Kastamonu, Ordu ve Sinop) gelen göçmenler yaşamaktadır (Endeksa, 2018). CHP'nin bu mahallelerde düşük oy alması, Karadeniz Bölgesi, Doğu Anadolu kökenli seçmenlerin genel olarak AKP'ye oy verme eğiliminde olmasıyla açıklanabilir.

Şekil 4.9. 3 Kasım 2002 Genel Seçiminde CHP Oy Oranı Analizi (LISA)

Tuzla ilçesindeki Şifa ve Aydın-tepe mahallerindeki bireyler genel olarak Karadeniz illeri ile Erzurum, Kars, Erzincan, Bitlis, Sakarya ve Sivas illerinden gelen göçmenlerden oluşmaktadır (Endeksa, 2018). Kartal ile Tuzla'daki bu köy ve mahallelerde Karadeniz ile Doğu Anadolu kökenli bireylerin (AKP oy deposu) çoğunluğu oluşturmalarına bağlı olarak CHP bu alanlarda düşük oranda oy almıştır. düşük-yüksek derecede kümelenme Avrupa yakasında Şişli'de (Ayazağa mahallesi), Sarıyer'de (Çayırbaşı, Pınar, Pttevleri mahalleleri ve Gümüşdere, Garipçe, Rumelifeneri köyleri) ve Kâğıthane ilçesinin büyük bölümünde yayılış göstermektedir (Şekil 4.9). Şişli Ayazağa ve Sarıyer ilçesinin Çayırbaşı, Pınar ve Pttevleri Mahallerinde Karadeniz Bölgesi ile Doğu Anadolu Bölgesi (Kars, Ardahan) ve Sivas illerinden gelen göçmenler çoğunlukta iken Gümüşdere, Garipçe, Rumelifeneri köylerinde ise Karadenizliler çoğunluktadır (Endeksa, 2018). Çoğunlukla göçmenlerin kökenleri (göç ettiği iller) parti tercihlerini de büyük oranda etkilemektedir. Nitekim sayılan mahallelerde çoğunluğu oluşturan Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgesinden gelen göçmenler AKP'ye yüksek oranda oy vererek bir nevi geldikleri bölgelerin tercihlerini de yansıtmışlardır.

Parti oylarının düşük-düşük derecede kümelenme gösterdiği alanları ise Şile ilçesinin kırsal alanı, Ümraniye (Ömerli ve Koçullu köyleri), Zeytinburnu (Seyitnizam, Maltepe ve Yeşiltepe mahalleleri), Bayrampaşa, Esenler, Gaziosmanpaşa, Eyüp (Yayla, Pirinççi ve Işıklar köyleri), Küçükçekmece (Kayabaşı mahallesi ve Şamlar köyü), Büyükçekmece (Türkoba köyü), Çatalca ve Silivri (Bekirli, Büyükkılıçlı, Büyükçavuşlu ve Cezaevi köyleri) ilçelerindeki mahalle ve köyler oluşturmaktadır (Şekil 4.9).

Düşük değerlerin görüldüğü bu alanların çevresinde ise yüksek-düşük derecede kümelenme görülmektedir. Bu alanlar düşük oy oranlarının çevresinde bulunan yüksek oy oranları kümelenmesini göstermektedir. Bu kümelenme Anadolu yakasında, Şile ilçesinin merkez mahalleri (Kumbaba, Çavuş ve Balibey) ile İmrenli köyünde görülmektedir (Şekil 4.9). Bu alanlar genel olarak Karadeniz (Ordu, Tokat, Giresun, Samsun, Kastamonu, Trabzon ve Rize), Doğu Anadolu Bölgesi (Iğdır, Kars...) ve İç Anadolu bölgesinden (Sivas) gelen göçmenlerden oluşmakta ve İstanbullu oranı da nispeten yüksektir (Endeksa, 2018). Bu yüzden bu alanlarda CHP'nin daha yüksek oy aldığı, fakat AKP'nin de önemli ölçüde oy aldığı görülmektedir. Şile ilçesinin kırsal alanlarında AKP'nin daha fazla oy almasında bu bölgelerde Karadenizlilerin çoğunlukta olması etkilidir.

Yüksek-düşük derecede kümelenme Avrupa yakasında ise Bakırköy ilçesi mahalleleri, Bahçelievler, Güngören, Esenler, Gaziosmanpaşa, Büyükçekmece, Küçükçekmece ilçelerindeki mahalle ve köylerde toplu halde ve Çatalca ile Silivri ilçelerinde ise dağınık olarak görülmektedir. CHP Gaziosmanpaşa ilçesinde özellikle Gazi, Yunus Emre, 75.Yıl ve Zübeyde Hanım mahallerinde yüksek oy almıştır (Şekil 4.9). Bunlar genel olarak göçmen ağırlıklı mahalleler olup, özellikle Sivas (en fazla), Tokat, Tunceli, Muş, Siirt, Adıyaman, Kastamonu, Malatya ve Erzincan kökenli bireylerden oluşmaktadır. CHP'nin Alevilerden yüksek oranda oy aldığı göz önüne alındığında, Alevi nüfus ağırlıklı bu mahallelerden yüksek oy alması tesadüfi değildir. Ayrıca Büyükçekmece sınırları içerisinde bulunan Alkent 2000 ve Bahçeşehir köylerinde CHP yüksek oranda oy almıştır. Bu köylerde Sivas, Tokat, Malatya, Trabzon, Kars, Ardahan, Erzincan, Ordu ve Giresun illerinden gelen göçmenler çoğunluğu oluşturmaktadır (Endeksa, 2018). Çatalca ilçesinde Elbasan, Dağyenice, Binkılıç ile Yaylacık köyleri ve Silivri ilçesinde ise Gazitepe, Küçük Sinekli, Çeltik ile Beyciler köylerinde CHP yüksek oranda oy almıştır (yüksek-düşük).

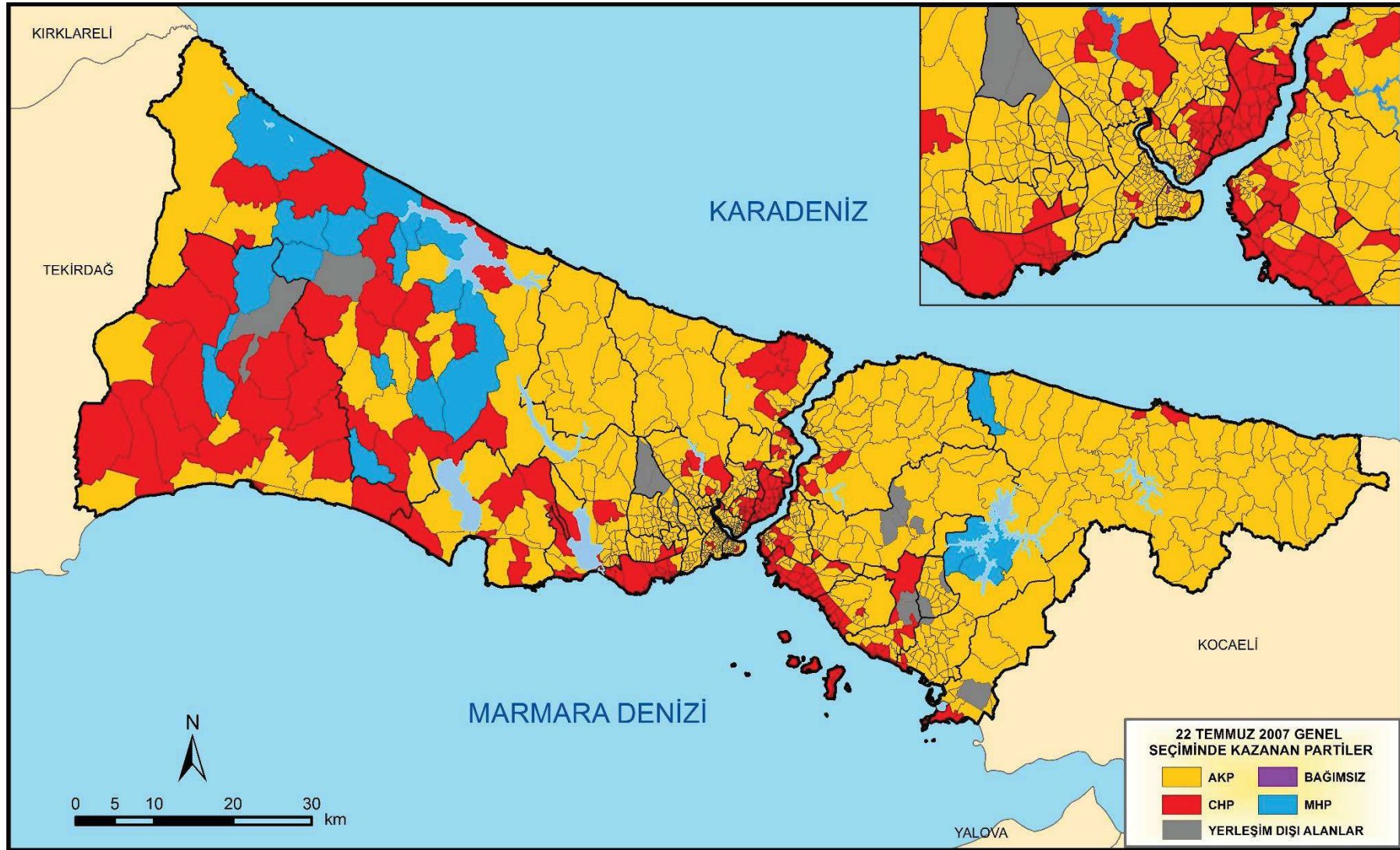
4.3.2.2 2007 Genel Seçimi ve Partilerin Seçmen Tabanlarının Eğitim Düzeyi

2007 genel seçimlerinde önceki seçimden farklı olarak seçim barajını aşan MHP ve bağımsız adaylar halinde seçime giren DTP mecliste kendilerine yer bulabilmişlerdir. Ayrıca AKP (%12) ve CHP (%1) oy oranlarını artırmış olmasına karşın MHP ve DTP'nin meclise girmesiyle milletvekili sayıları azalmıştır. İstanbul'da ise önceki seçime göre CHP ve DTP (bağımsız adaylar) oy oranlarını ülke ortalamasının üzerinde artırırken, AKP ve MHP ise ülke ortalamasının altında bir artış sergilemişlerdir.

İstanbul genelinde kırsal alanlarda AKP hâkim olmakla beraber hakimiyet alanı Avrupa yakasında, Anadolu yakasına göre daha sınırlıdır. MHP önceki seçimde Genç Parti ve DYP'nin birinci olduğu kırsal alanlarda etkisini artırmasıyla birlikte özellikle Çatalca ilçesi kırsal alanında AKP hakimiyeti büyük oranda azalmıştır. MHP Anadolu yakasında Şile (Karakiraz köyü), Pendik (Emirli ve Kurtdoğan köyleri) ilçeleri kırsal alanında ve Avrupa yakasında Çatalca ile Silivri ilçelerinde önceki seçimde AKP'nin hakimiyetindeki kırsal alanlarda birinci parti olmayı başarmıştır. CHP ise Silivri ve Çatalca ilçeleri kırsalında önceki seçimde olduğu gibi bu seçimde de etkili olmakla beraber özellikle Çatalca kırsalında hakimiyet alanını genişletmiştir (Şekil 4.10).

CHP, önceki seçimde olduğu gibi kıyı ilçelerde yüksek oy almakla beraber iç bölgelere geçtikçe oy oranları azalmaktadır. Tuzla, Pendik, Ümraniye, Üsküdar, Şile ve

Şekil 4.10. 22 Temmuz 2007 Genel Seçiminde İstanbul'da Birinci (kazanan) Olan Partiler

Eyüp ilçeleri partinin önceki seçime göre güç kaybettiği ilçeler olurken, Beykoz'un kırsal alanında oy oranı azalmış olup merkez mahallelerinde ise oy oranı artmıştır. CHP, Anadolu yakasında genel olarak Kadıköy ve Maltepe ilçelerinin E-5 (D-100) otoyolunun güneyinde kalan mahallelerinde, Tuzla'nın kıyı mahalleleri, Kartal'ın kıyı ve iç kesimlerindeki mahalleler, Adalar ilçesi mahalleleri ve boğaz kesiminde Üsküdar ve Beykoz'un birkaç mahallesini kapsayan alanda en fazla oyu alan parti olmuştur. Avrupa yakasında ise özellikle Bakırköy, Beşiktaş ve Şişli ilçelerinin mahallerinde baskın parti durumunda olmakla beraber Sarıyer ve Eyüp ilçelerinde birkaç mahallede baskın parti konumundadır. Ayrıca Silivri merkez mahalle ve köylerinde CHP en fazla oyu alan parti olmakla birlikte Çatalca ilçesi mahalle ve köylerinde önemli oranda oy almıştır. (Şekil 4.10).

AKP'ye bakıldığında ise Anadolu yakasında özellikle E-5 (D-100) otoyolunun güneyindeki mahalleler ile boğaz kesiminde birkaç istisna ve Şile merkez mahalleleri dışında boğazın güneyinden başlayıp kuzeyine kadar olan alandaki mahalle ve köylerde en yüksek oyu alan parti konumundadır. Avrupa yakasında ise kıyı alanındaki eski kent alanlarında Tarihi Yarımada (Fatih, Eminönü), Zeytinburnu, Beyoğlu ilçeleri mahallelerinde ve Sarıyer'in genelinde birinci parti olmakla beraber daha çok iç bölgelerdeki ilçelerde en yüksek oyu alan parti olmuştur. Partinin düşük oy aldığı ilçeler genel olarak CHP hakimiyetindeki ilçelerdir. Bunlar Beşiktaş, Şişli, Bakırköy ve Silivri ilçeleridir. Ayrıca AKP, Çatalca ilçesindeki köy ve mahallelerin büyük çoğunluğunu MHP'ye kaptırmış olup, Silivri ilçesinde ise kırsal alanda MHP'ye oy kaptırmıştır (Şekil 4.10).

MHP'nin baskın olduğu alanlar genel olarak Çatalca ilçesi mahalle ve köylerinde yoğunlaşmaktadır. Ayrıca Silivri, Şile ve Pendik kırsal alanlarında sınırlı bir etkiden söz etmek mümkündür. Aynı zamanda Beyoğlu ilçesi Emekyemez mahallesinde (seyrek nüfuslu ve işletmelerin yoğun olduğu bir mahalledir) en fazla oyu alan parti, MHP olmuştur. Sonuç olarak MHP, AKP'den önemli oranda oy almış olmakla beraber partinin yüksek oy aldığı alanlar AKP'nin hakimiyetindeki ilçelerdir. Bu yönüyle bakıldığında iki parti seçmen tabanları açısından önemli oranda benzerlik göstermektedir (Şekil 4.10).

Bağımsız adaylar ise sadece Hoca Gıyasettin (Eminönü) ve Çukur (Beyoğlu) mahallelerinde en fazla oyu alan grup olabilmişlerdir. (Şekil 4.10). Bağımsızların yüksek oy aldığı Beyoğlu ilçesine bağlı Çukur mahallesi genel olarak Güneydoğu Anadolu Bölgesinden gelen göçmenlerin yoğun olduğu ve nüfusunun %40'nın Mardinlilerden oluştuğu bir mahalledir Eminönü ilçesine bağlı Hoca Gıyasettin mahallesi de çoğunlukla

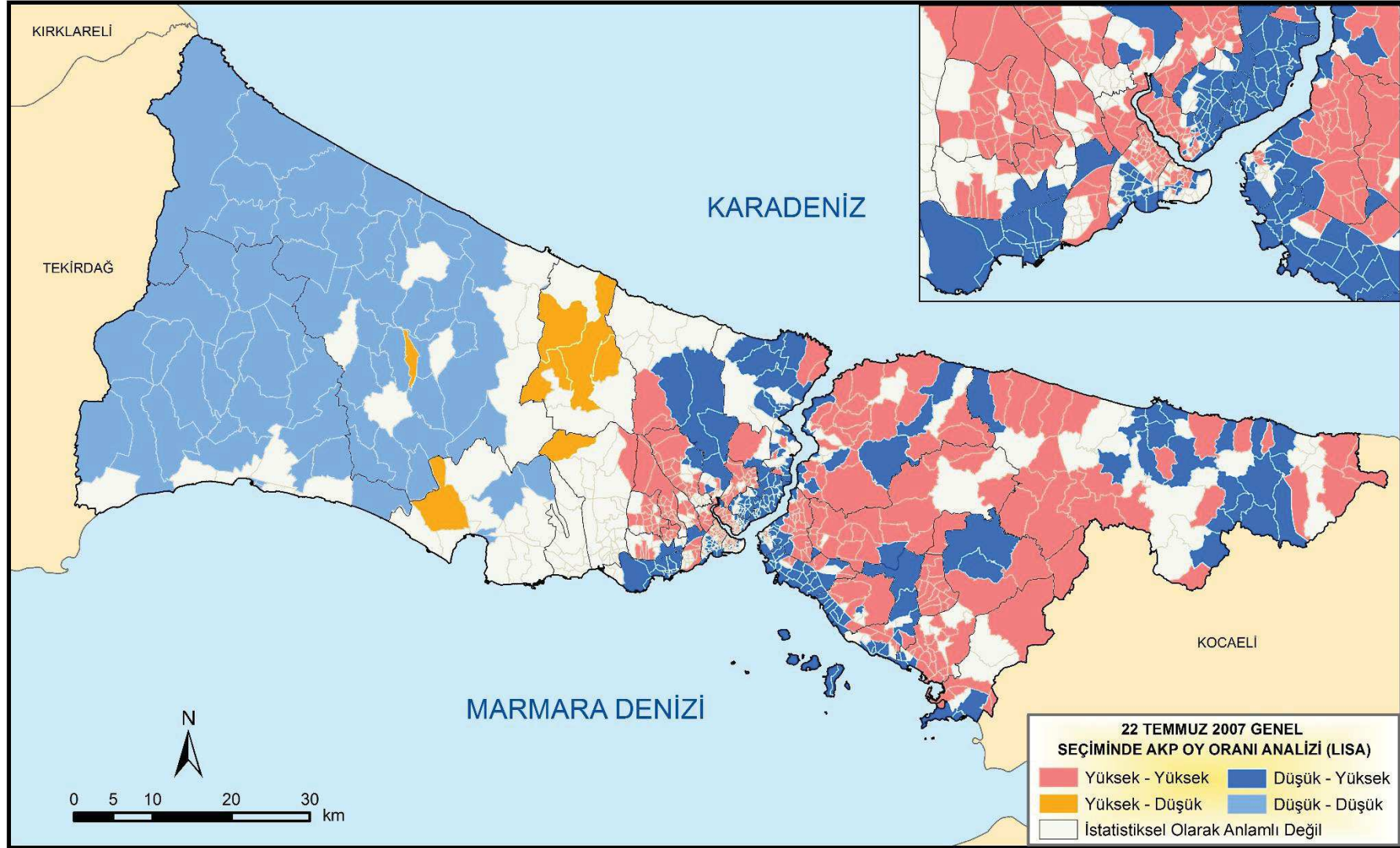
Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden gelen göçmenlerden oluşmakla beraber Diyarbakır, Edirne ve Mardin illerinden gelenlerin yoğunlukta olduğu bir göçmen mahallesidir (Endeksa, 2018). Bu yönüyle bakıldığında Bağımsızların genel olarak Kürtlerin yoğunlukta olduğu mahallelerden yüksek oy aldığı görülmektedir.

22 Temmuz 2007 genel seçimi LISA analizi sonuçlarına göre AKP'nin oy oranları Şile'nin kırsal alanlarında, Beykoz, Ümraniye, Sultanbeyli, Pendik ilçelerinin genelinde ve Üsküdar, Kadıköy, Maltepe, Kartal ve Tuzla ilçelerinin iç kesimlerinde yüksek-yüksek derecede kümelenmiştir. Ayrıca Avrupa yakasında Tarihi Yarımada (Eminönü, Fatih) ile Eyüp ilçesindeki mahallelerinin bir kısmında ve Zeytinburnu, Gaziosmanpaşa, Bağcılar, Esenler, Bayrampaşa, Kağıthane ve Beyoğlu ilçelerindeki mahallelerin çoğunluğunda AKP oy oranlarının yüksek-yüksek derecede kümelendiği diğer önemli alanlardır (Şekil 4.11).

Bu alanların çevresinde ise düşük-yüksek derecede kümelenme görülmektedir. AKP oy oranları Anadolu yakasında Kadıköy, Kartal, Adalar ilçelerinin büyük bölümünde, Maltepe ile Tuzla'nın kıyı kesimlerinde, Şile'nin merkez mahalleleri ile kırsal alanlarının önemli bölümde ve boğaz kıyısındaki mahallelerde düşük-yüksek derecede kümelenme göstermektedir. Ayrıca Avrupa yakasında Bakırköy, Fatih, Eyüp, Şişli ile boğaz kıyısındaki Beşiktaş ve Sarıyer ilçelerindeki mahallelerde AKP oy oranları düşük-yüksek derecede kümelenmiştir. Bu alanlar genel olarak CHP'nin yüksek oy aldığı ilçelerdir. Bu alanlarda AKP'nin oy oranları düşük derecede kümelendirken bu alanların çevresindeki mahalle ve kırsal alanlar ise yüksek derecede kümelenmiştir (Şekil 4.11).

AKP'nin düşük oy aldığı Kadıköy ilçesindeki Atatürk mahallesinde İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Karadeniz Bölgelerinden gelen göçmenler çoğunluğu oluşturmakla beraber, İstanbul nüfusuna kayıtlı nüfus da önemli oranda bulunmaktadır (CHP %59, AKP %17). Ümraniye ilçesindeki Mustafa Kemal mahallesinde İç Anadolu, Doğu Anadolu, Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden gelen göçmenler çoğunluğu oluşturmaktadır (CHP %60, AKP %18, Bağımsızlar %13). Ayrıca Alevilerin yoğun olduğu Maltepe Gülensu mahallesinde AKP oldukça düşük oy almıştır (CHP %66, AKP %17). Avrupa yakasında Gaziosmanpaşa ilçesindeki Gazi ile Zübeyde Hanım mahalleleri ve Eyüp ilçesindeki Güzeltepe mahallerinde çoğunlukla Alevi nüfus yaşamaktadır (Endeksa, 2018). Alevi nüfus genellikle CHP'ye oy verme eğiliminde olmakla beraber AKP bu mahallelerde çevredeki mahallelere göre daha düşük oy almıştır.

Şekil 4.11. 22 Temmuz 2007 Genel Seçiminde AKP Oy Oranı Analizi (LISA)

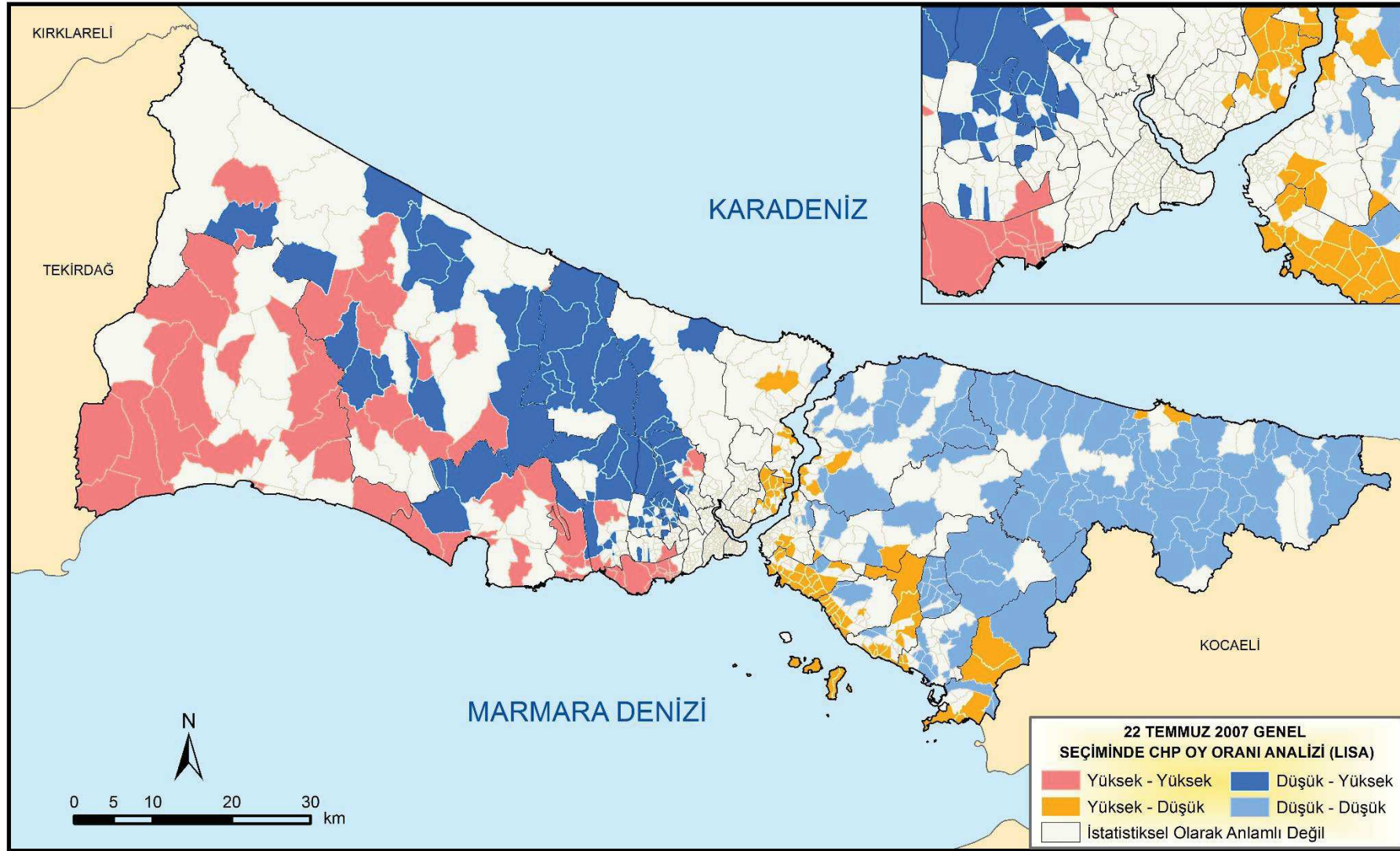

AKP oylarının düşük-düşük derecede kümелendiği alanlar ise Silivri ile Çatalca ilçelerinin büyük çoğunluğunda ve Büyükçekmece ilçesinin Alkent, Atatürk, Fatih mahalleleri ile Bahçeşehir köyünde görülmektedir. Bir başka ifadeyle partinin almış olduğu düşük oy oranları bu alanlarda kümelenmiştir. Ayrıca Çatalca'da Oklalı, Gaziosmanpaşa'da Arnavutköy, Bolluca, Taşoluk, Tayakadın, Küçükçekmece'de Şamlar ve Büyükçekmece'de Tepecik köylerinde parti oyları yüksek – düşük derece kümelenmiştir. Bu köylerde AKP, çevre köylere (düşük değerli) göre daha yüksek oy almıştır (Şekil 4.11).

LISA analizi sonuçlarına göre CHP oy oranları Bakırköy, Avcılar ve Silivri ilçelerinin büyük çoğunluğunda ve Çatalca, Büyükçekmece ilçelerinin önemli bölümünde yüksek-yüksek derecede kümelenmiştir. Ayrıca Küçükçekmece ilçesinde *Atakent, Fatih, Cennet*, Bahçelievler ilçesinde *Bahçelievler*, Gaziosmanpaşa ilçesinde *Gazi, Yunus Emre, Zübeyde* mahalleleri parti oylarının küçük kümeler halinde Yüksek-yüksek derecede kümелendiği alanlardır. CHP'nin yüksek oy oranları aldığı *Gazi, Zübeyde Hanım ve Yunus Emre* mahallelerinde çoğunlukla Alevi nüfus yaşamaktadır (Endeksa, 2018). Alevi nüfus genellikle CHP'ye oy verme eğiliminde olduğu dikkate alındığında partinin bu alandaki başarısı şaşırtıcı değildir. Bu alanların çevresinde ise parti oy oranları Düşük-yüksek derecede kümelenmiştir (yüksek değerlerin çevresindeki düşük değerler). Gaziosmanpaşa, Esenler, Bağcılar, Küçükçekmece ve Çatalca ilçeleri mahalleleri ve köylerinde Düşük-yüksek derecede kümelenmiştir. Bununla birlikte *Eyüp ilçesinde* Çiftalan, İhsaniye, Işıklar, Pirinçi köyleri ve Yayla mahallesi, *Bayrampaşa ilçesinde* Kocatepe, Güngören ilçesinde Güneştepe, *Bahçelievler ilçesinde* Çobançeşme, Hürriyet, *Avcılar ilçesinde* Tahtakale, *Büyükçekmece ilçesinde* Karaağaç, Tepecik (köy) mahalle ve köylerinde kümelenmiştir (Şekil 4.12).

CHP oy oranlarının düşük-düşük derecede kümелendiği alanlar ise Anadolu yakasının geneline yayılmıştır. Şile, Beykoz, Ümraniye, Sultanbeyli ve Pendik ilçeleri mahalle ve köylerinin genelinde parti oy oranları düşük-düşük derecede kümelenmiştir. Ayrıca *Üsküdar ilçesinde* Hasippaşa, Kirazlıtepe, Mehmet Akif Ersoy, *Kadıköy ilçesinde* Barbaros, Yenisahra, *Maltepe ilçesinde* Başbüyük, Fındıklı, *Kartal ilçesinde* Cevizli, Soğanlık Yeni, *Tuzla ilçesinde* Aydın-tepe, Mimar Sinan, Şifa mahalleri ve Akfırat köyünde küçük kümeler halinde mekâna yayılan düşük-düşük derecedeki diğer alanlardır. Bu alanların çevresinde ise yüksek-düşük derecede kümelenen değerler bulunmaktadır. Bu alanlar düşük değerlerin çevresindeki yüksek değerlerdir. Yüksek-düşük derecedeki

Şekil 4.12. 22 Temmuz 2007 Genel Seçiminde CHP Oy Oranı Analizi (LISA)

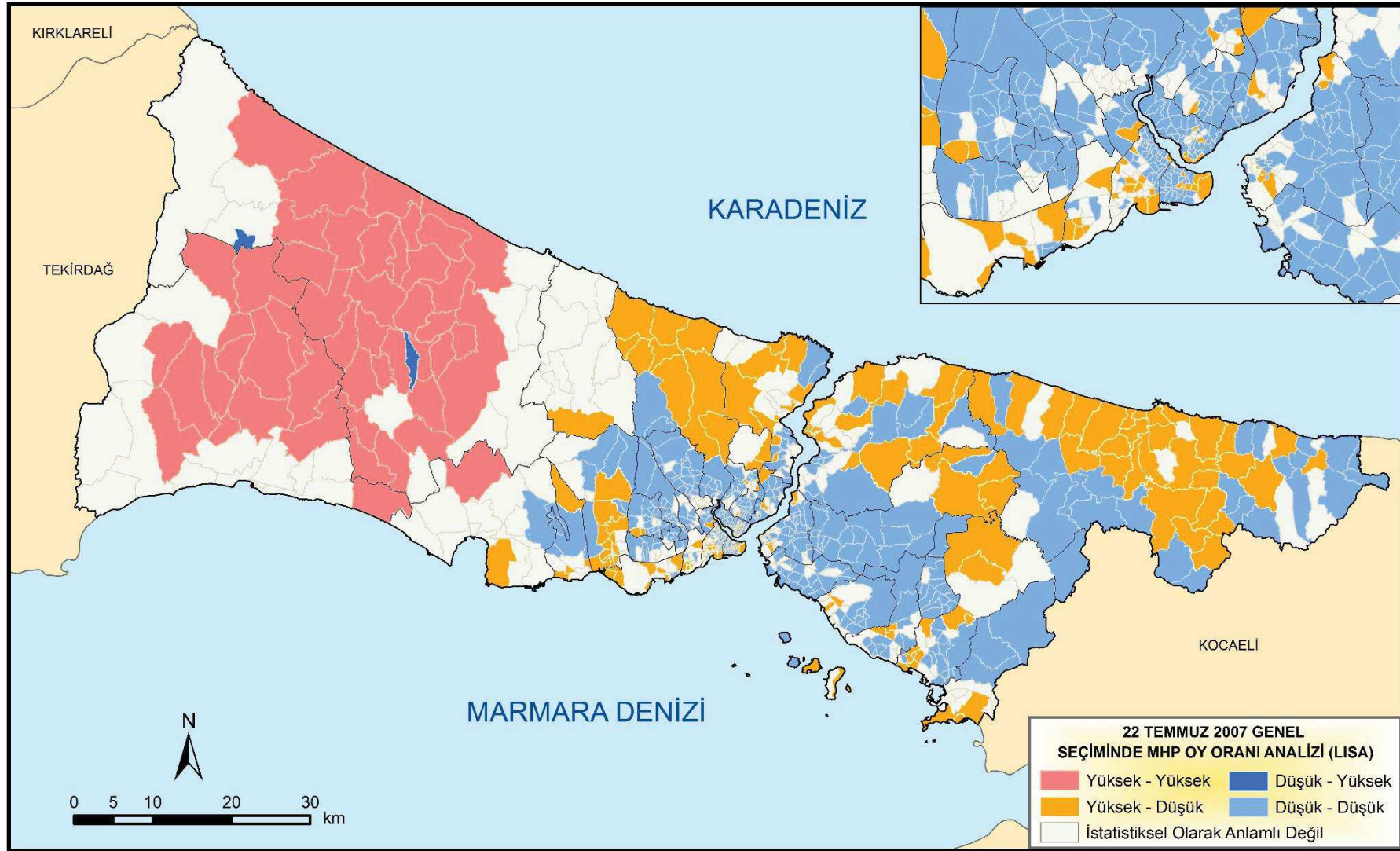
değerler Avrupa yakasında Beşiktaş, Sarıyer ve Şişli (Teşvikiye) ilçelerinin mahalle ve köylerinde mekâna yayılmıştır. Anadolu yakasında ise Kadıköy, Maltepe, Kartal, Adalar ve Tuzla ilçelerinin genelinde kümelenmiştir. Bununla beraber *Pendik ilçesinde* Batı, Sapan Bağları, Yeni Mahalle, *Ümraniye ilçesinde* Sarıgazi (köy), Mustafa Kemal, *Üsküdar ilçesinde* Acıbadem, Altunizade, Barbaros, Kandilli, Vaniköy, *Beykoz ilçesinde* Acarlar, Anadolu Hisarı, Göztepe, Kanlıca, Paşabahçe ve *Beykoz ilçesinde* Balibey, Kumbaba mahalleleri ve köylerinde klikler (genelden farklı gruplar) halinde mekâna yayılmıştır (Şekil 4.12).

LISA analizi sonuçlarına göre MHP'nin oy oranları, Çatalca ve Silivri ilçelerinin mahalle ve köylerinde yüksek-yüksek derecede kümelenmiştir. Bu alanlar partinin yüksek oy oranlarının kümelendiği bölgelerdir. Ayrıca Çatalca ilçesindeki Oklalı ve Yaylacık köylerinde parti oyları düşük-yüksek derecede kümelenmiştir. MHP çevredeki alanlara göre bu köylerde daha düşük oy oranları almıştır (Şekil 4.13).

Anadolu yakasındaki mahalle ve köylerin büyük çoğunluğunda ve Avrupa yakasında boğaz kıyısındaki ilçeler, Tarihi yarımada (Fatih, Eminönü), Bağcılar, Bahçelievler, Bayrampaşa, Beşiktaş, Beyoğlu, Eminönü, Esenler, Fatih, Gaziosmanpaşa, Güngören, Kağıthane, Sarıyer ve Şişli ilçelerindeki mahalle ve köylerin büyük çoğunluğunda parti oyları düşük-düşük derecede kümelenme göstermiştir. Ayrıca ve Büyükçekmece Esenyurt köyü ve Avcılar (Firüzköy, Mustafa Kemal Paşa, Yeşilkent), Küçükçekmece (Atatürk, Başakşehir, Güvercintepe, Kayabaşı, Mehmet Akif, Yarımburgaz), Bakırköy (Cevizlik, Sakızağacı, Yeni) ile Zeytinburnu (Telsiz, Çırpıcı) ilçelerinin mahallelerinde de MHP'nin oy oranları düşük-düşük derecede kümelenmiştir. Bu alanlarda MHP düşük oy oranları almıştır (Şekil 4.13).

Düşük-düşük değerlerin çevresinde ise parti oyları yüksek-düşük derecede kümelenme (düşük değerlerin yakınındaki yüksek değerler) göstermektedir. Anadolu yakasında Şile ile Beykoz ilçelerinin köy ve mahallerinde ve Beykoz'dan başlayıp Ümraniye, Pendik boyunca uzanan hat üzerindeki köyler yüksek-düşük derecedeki değerlerin yoğunlaştığı bölgelerdir. Ayrıca Tuzla'nın kıyı mahalleleri (Cami, İstasyon, Postane), Pendik'in kıyı ve iç kesimlerindeki mahalleleri (Bahçelievler, Batı, Çınardere, Doğu, Dumlupınar, Ertuğrul Gazi, Orta, Yenişehir), Kartal'ın iç kesimlerindeki mahalleleri (Gümüşpınar, Soğanlık Yeni, Orta), Maltepe'nin Aydınevler ile Çınar mahalleleri, Üsküdar'ın uç kesimlerindeki mahalleleri (Ahçıbaşı, Arakiyeci Hacı Cafer, Emek, Kandilli,

Şekil 4.13. 22 Temmuz 2007 Genel Seçiminde MHP Oy Oranı Analizi (LISA)

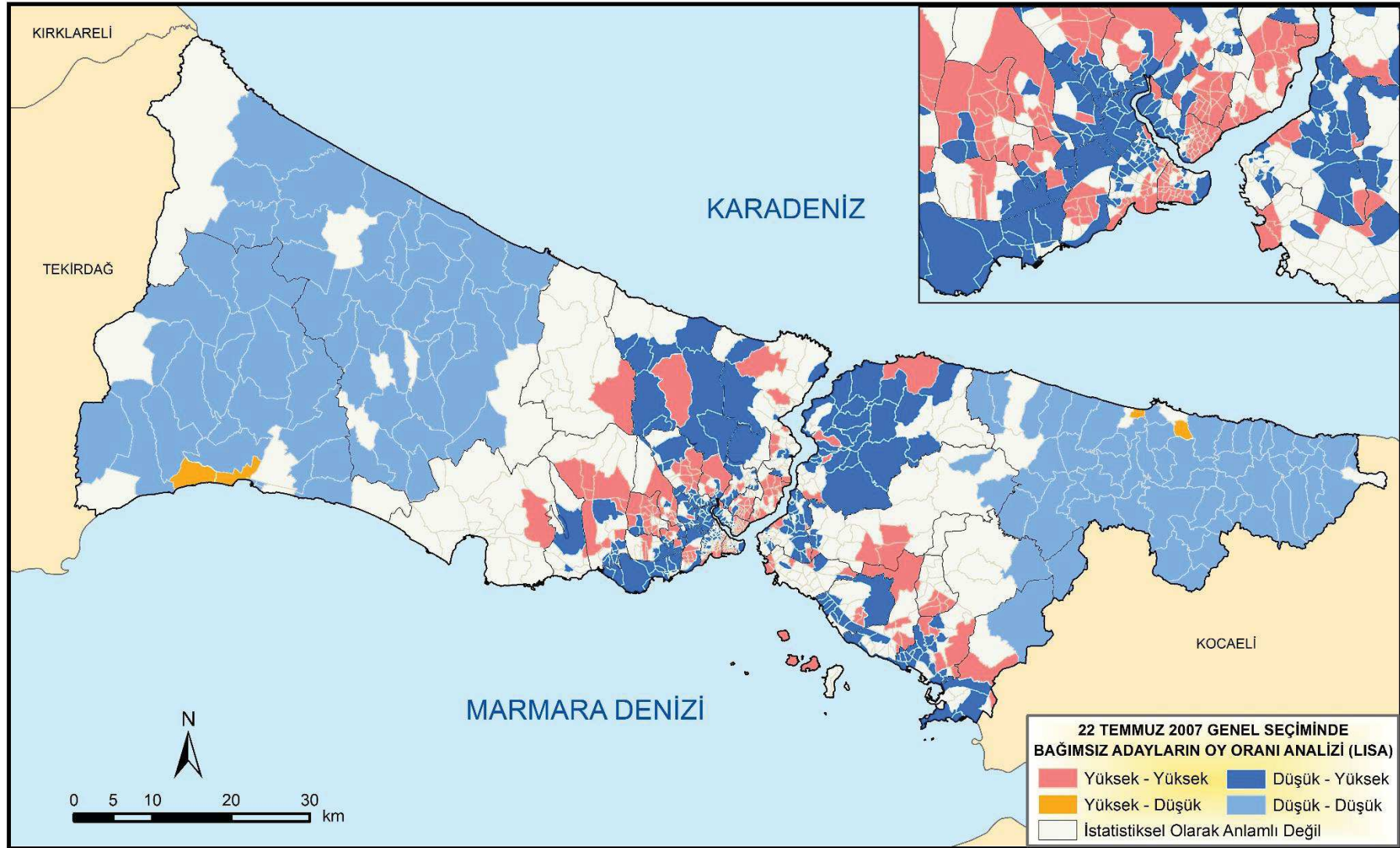

Tabaklar) ve Adalar ilçesinin Heybeliada ile Maden (Büyükada) mahalleleri yüksek-düşük değerlerin küçük gruplar halinde mekâna yayıldığı diğer önemli alanlardır. Avrupa yakasında ise Eyüp, Sarıyer ve Küçükçekmece ilçelerinde yoğunlaşan ve Büyükçekmece'den Eminönü'ye kadar olan alandaki ilçelerin mahallelerinde yüksek-düşük derecedeki değerler küçük kümeler halinde mekâna yayılmış durumdadır (Şekil 4.13).

22 Temmuz 2007 genel seçimi LISA analizi sonuçlarına göre Bağımsız adayların oy oranlarının Anadolu yakasında yüksek-yüksek derecede kümелendiği alanlar, yer yer kesintilerle birlikte Tuzla'dan başlayıp Ümraniye'ye kadar uzanan hat üzerindeki mahalle ve köylerde yoğunlaştığı ve Adalar (Kınalıada, Burgazada, Heybeliada), Maltepe, Kadıköy, Üsküdar ve Beykoz ilçelerinde küçük gruplar halinde yayıldığı görülmektedir. Yüksek-yüksek değerlerin Avrupa yakasındaki mekânsal dağılışına bakıldığında Beyoğlu, Beşiktaş, Şişli, Zeytinburnu, Güngören, Esenler, Bağcılar, Küçükçekmece ilçelerindeki mahallelerin (veya köylerin) çoğunluğunda ve Fatih, Eminönü, Gaziosmanpaşa, Eyüp, Sarıyer ve Büyükçekmece (Esenyurt köyü) ilçelerinde ise küçük kümeler halinde yayıldığı görülmektedir (Şekil 4.14).

Bağımsızların yüksek oranda oy aldığı bu alanların göçlerle yakın bir ilişkisi bulunmaktadır. Nitekim Maltepe (Gülsuyu, Gülsusu ile Esenkent), Ümraniye (Sarığazi) ve Sultanbeyli Yavuz Sultan Selim mahallerinde Alevi nüfus yoğunluktadır (Tol, 2016: 12). Bu mahallelerde Bağımsız adayların önemli oranda oy alması Alevi (Kürt Alevileri) nüfus ile açıklanabilir. Sultanbeyli ilçesinin güneyindeki mahallelerde (Akşemsettin, Fatih, Hamidiye, Hasanpaşa, Necip Fazıl, Orhangazi ve Yavuz Selim) Bağımsızlar (DTP) önemli oranlarda oy almıştır (Şekil 4.14). Bu mahallelerde Doğu Anadolu (Erzurum, Muş, Bingöl, Bitlis, Van, Ağrı, Erzincan) ve Karadeniz Bölgesinden (Tokat, Ordu, Sinop, Giresun, Samsun, Kastamonu) göç eden bireyler çoğunluk durumundadır (Endeksa, 2018). Özetle bu mahalleler Karadenizlilerin ve Kürtlerin yoğunlukta olduğu alanlar olup, bağımsızlar bu alanlarda önemli oranda oy almıştır. Fakat AKP bu alanlarda daha fazla oy almıştır (hem Karadenizlilerden hem de muhafazakâr Kürt seçmenden). Ayrıca bazı alanlar göçlere bağlı olarak oldukça heterojen bir yapıya sahip olabilmektedir. Bağımsızların önemli oranda oy almış olduğu Kadıköy ilçesine bağlı Caferağa, Rasimpaşa, Osmanağa mahalleleri buna örnek teşkil etmektedir. Nitekim bu mahallelerde CHP %53, AKP %18, MHP %10 ve

Şekil 4.14. 22 Temmuz 2007 Genel Seçiminde Bağımsız Adayların Oy Oranı Analizi (LISA)

Bağımsızlar ise %9 oranında oy almışlardır (Şekil 4.14). Bu mahallerin nüfusu büyük oranda göçmen bireylerden (Rize, Sivas, Bingöl, Ankara, İzmir, Konya, Sakarya) ve önemli oranda İstanbul nüfusuna kayıtlı kişilerden oluşmaktadır (Endeksa, 2018). Küçükçekmece Kanarya ile İnönü ve Gaziosmanpaşa'daki Gazi, Zübeyde Hanım, Yunus Emre mahalleleri önemli oranda Kürt nüfus barındırmaktadır. Kürtlerin yoğun olduğu bu mahallelerde Bağımsızlar önemli oranda oy almışlardır.

Ayrıca bu mahallelerin çevrelerinde ise düşük-yüksek derecede kümelenme gösteren mahalle ve köyler bulunmaktadır. Bu mahalle ve köylerde parti oy oranları düşük değerlerde kümelenme göstermekle beraber çevrelerinde ise yüksek değerlerin kümelendiği alanlardır. Bu alanlar Anadolu yakasında Beykoz, Üsküdar, Kartal, Pendik ile Tuzla ilçelerinin ve Avrupa yakasında ise Bakırköy, Bayrampaşa, Eyüp ile Sarıyer ilçelerinin mahalle ve köylerinde yoğunlaşmaktadır (Şekil 4.14). Bağımsız adayların bu alanlarda düşük oranda oy almaları, bu alanların farklı bölgelerden göçler almasıyla doğrudan bağlantılıdır. Nitekim Bağımsızların düşük oy oranları aldığı Küçükçekmece ilçesinin Sultan Murat (Arnavutlar) ve Fevzi Çakmak (Bulgarlar) mahallelerinde çoğunlukla Balkan göçmenleri yaşamaktadır (Bahadır vd. 2017:10). Aynı zamanda Bağımsızların yoğun olarak düşük oy aldığı Beykoz ilçesinin mahalle ve köylerindeki nüfusun çoğunluğu Karadeniz ile Doğu Anadolu Bölgesinden gelen göçmenler ve İstanbullulardan oluşmaktadır.

Bağımsız adayların oy oranları, Avrupa yakasında Çatalca ile Silivri ve Anadolu yakasında ise Şile ilçelerindeki mahalle ve köylerin büyük çoğunluğunda düşük-düşük derecede kümelenme göstermektedir. Beykoz'daki alanların mekânsal uzantısı olarak Ümraniye (Koçullu, Sırapınar), Pendik (Ballica, Göçbeyli) ve Tuzla (Akfırat) ilçelerindeki köyler küçük kümeler halinde mekâna yayılmışlardır. Bu alanların çevresinde ise parti oylarının yüksek-düşük derecede kümelenme gösterdiği alanlar bulunmaktadır. Bu alanlarda yüksek değerler kümelenirken, çevrelerinde ise düşük değerler bulunmaktadır. Beykoz ilçesinde Kumbaba mahallesi ile Çayırbaşı köyü ve Silivri ilçesinde Mimarsinan ile Semizkuşlar mahallelerinde yüksek-düşük derecede kümelenme görülmektedir (Şekil 4.14). Bu değerlerin mekânın sadece iki uç kesiminde görülmesi bu alanlarda çevredeki alanlardan farklı bir durumun olduğunu göstermektedir. Nitekim Endeksa (2018) verilerine göre bu alanlarda önemli oranda İstanbullu, Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgelerinden (Van, Muş, Kars, Ağrı, Iğdır) göç eden bireyler yaşamaktadır. Bağımsızların bu alanlarda önemli oranda oy alması Kürt göçmenlerin bölgedeki varlığı ile yakından ilgilidir.

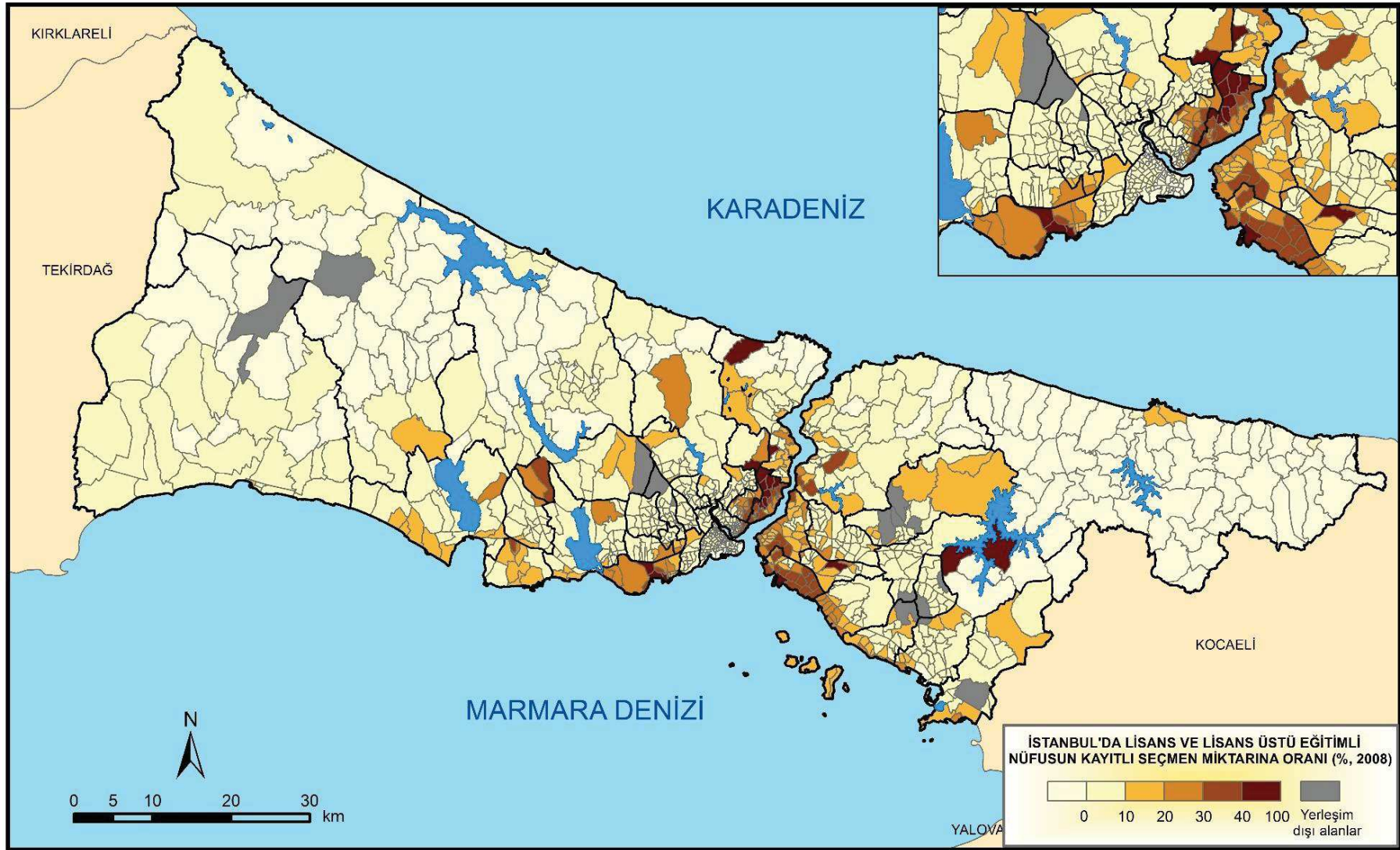
2007 genel seçimlerini özetlemek gerekirse, Partilerin LISA analizi sonuçlarına göre AKP ve CHP'nin seçmen tabanları arasında ters orantı vardır. Nitekim AKP'nin yüksek oy aldığı alanlarda CHP, CHP'nin yüksek oy aldığı alanlarda ise AKP belirgin olarak düşük oy aldığı görülmektedir. Ayrıca bu iki parti arasındaki ilişkiye benzer bir durum MHP ve Bağımsızlar için de geçerlidir. MHP'nin yüksek oy aldığı alanlarda (Çatalca, Silivri, Eyüp, Sarıyer ve Şile ilçelerinin mahalle ve köylerinde) Bağımsızlar adaylar düşük oy oranlarına sahip olmakla beraber Bağımsız adayların yüksek oy aldığı alanlarda (Fatih, Eminönü, Ümraniye ve Tuzla ilçelerinin köy ve mahallelerinde) ise MHP düşük oy oranlarına sahiptir. Buna karşılık MHP Çatalca ve Sivri'de CHP'yle, Bağımsız adaylar ise Beyoğlu ile Beşiktaş ilçelerinde CHP ve geri kalan alanların büyük bölümünde AKP ile ortak seçmen tabanından (veya doğru orantılı olarak) oy almıştır.

Kayıtlı seçmen içindeki yükseköğretim oranına bakıldığında Beşiktaş, Şişli, Bakırköy, Beylikdüzü, Üsküdar, Kadıköy ile Adalar ilçelerinin genelinde ve Maltepe, Kartal, Pendik ile Tuzla ilçelerinin kıyı mahallelerinde, Şile'nin merkezinde yüksek oranların yoğunlaştığı görülmektedir. Bu alanların dışında yüksek oranların mekâna dağınık olarak yayıldığı mahalle ve köyler de bulunmaktadır (Eyüp-Göktürk Merkez, Küçükçekmece-Atakent vd.). Kayıtlı seçmen nüfusunun %40'ından fazlasının yükseköğretim mezunu kişilerden oluştuğu alanlar Beşiktaş (Konaklar, Levazım, Balmumcu, Etiler, Levent, Akat, Nispetiye ile Gayrettepe) ve Bakırköy (Ataköy 7-8-9-10. Kısım, Ataköy 2-5-6. Kısım, Ataköy 1. Kısım) ilçelerindeki mahallelerde yoğunlaştığı görülmektedir. Ayrıca mekâna dağınık olarak yayılan Şişli (Huzur), Sarıyer (Darüşşafaka, Gümüşdere), Kadıköy (Fenerbahçe), Ataşehir (Atatürk) ve Pendik (Kurtdoğan) ilçelerinin mahallerinde de kayıtlı seçmenin önemli bölümü (%40+) yükseköğretim mezunu kişilerden oluşmaktadır (Şekil 4.15).

Şile, Çatalca ve Arnavutköy ilçeleri kırsal alanlarının büyük çoğunluğunda ve Silivri, Pendik ve Beykoz ilçelerinin kırsal alanların bir kısmında yükseköğretim eğitim verisi bulunmamaktadır (Beyaz). Ayrıca Fatih ilçesinin eski Eminönü mahallerinde veri bulunmamaktadır. Bu mahaller genel olarak ticari işletmelerin yoğun olduğu ve nüfusun seyrek olduğu alanlardır.

Sonuç olarak yüksek eğitimli nüfusun dağılışı ile CHP'nin yüksek oy aldığı alanların dağılışı genel olarak aynı olduğu belirlenmiştir (Bakınız Şekil 4.12). Ayrıca yüksek eğitimli nüfusa sahip Beşiktaş ile Beyoğlu ilçelerinde Bağımsızlar, Pendik ilçesinde ise AKP ve

Şekil 4.15. Lisans ve Lisans Üstü Eğitimli Nüfusun Kayıtlı Seçmen Miktarına Oranı (% , 2008)

MHP önemli oranda oy almıştır. Bu sonuçlar aynı zamanda 2002 genel seçimindeki parti-eğitim düzeyiyle de büyük oranda uyusmaktadır.

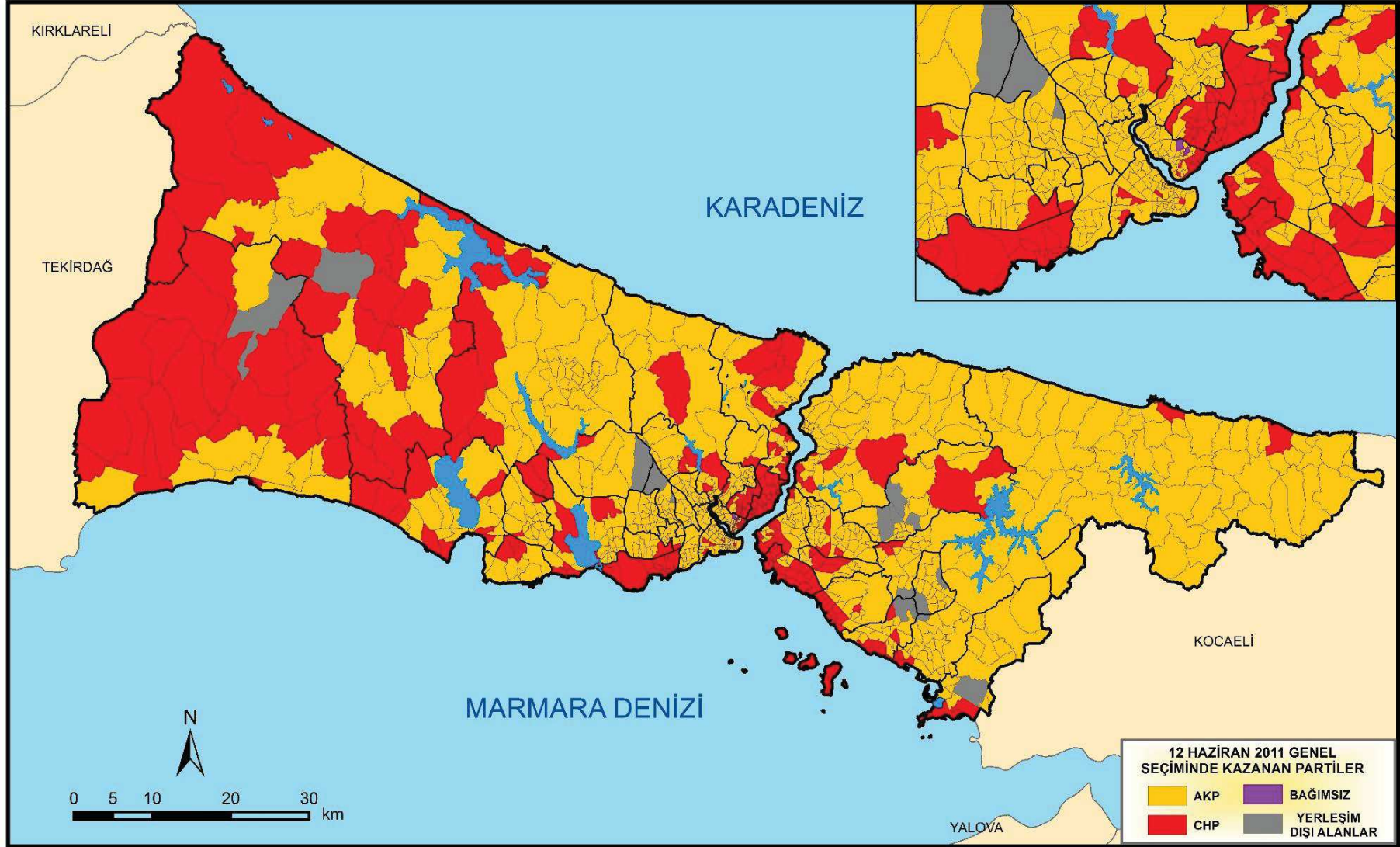
4.3.2.3 12 Haziran 2011 Genel Seçimi ve Partilerin Seçmen Tabanlarının Eğitim Düzeyi

2011 genel seçimlerinde AKP (49,4) ve CHP (31,3) oylarını artırmış olmakla beraber son 5 genel seçimin (2002-2015) en yüksek oy oranına ulaşmışlardır. MHP (9,4) ve Bağımsızların (5,3) oy oranlarında ise önceki dönemlere göre bir düşüş söz konusudur. Aynı zamanda Bağımsızların (BDP) almış oldukları oy oranları, son 5 genel seçimdeki en düşük oy oranını oluşturmaktadır. Ayrıca 2008 yılındaki idari değişikliğiyle birlikte Eminönü, Fatih ilçesine bağlandı ve toplamda 8 yeni ilçe belediyesi kuruldu. Avrupa yakasında Arnavutköy, Başakşehir, Esenyurt, Sultangazi, Beylikdüzü ve Anadolu yakasında ise Ataşehir, Çekmeköy ile Sancaktepe ilçeleri kuruldu. 2011 genel seçimlerinde yeni kurulan belediyelerin hepsinde AKP kazanmıştır.

2011 genel seçimindeki bölgesel kırılmalara bakıldığında önceki seçimde özellikle Çatalca kırsalında yüksek oy alan MHP'nin bu seçimde hiçbir yerde birinci parti olamadığı dikkat çekmektedir. Ayrıca MHP'nin yokluğunu genel olarak AKP'nin doldurduğu görülmektedir. AKP Silivri ilçesinde hakimiyet alanını genişletirken, CHP ise Çatalca ilçesinde hakimiyet alanını genişletmiştir. Bununla birlikte CHP kırsal alanlarda etkinliğini artırmıştır. CHP önceki seçimde birinci parti geldiği Silivri ilçesini AKP'ye kaptırmış olup, Çatalca ve Sarıyer ilçelerini de AKP'den almayı başarmıştır. Nitekim bu ayrım Şekil 4.16'da net olarak görülmesine de CHP'nin bu ilçelerdeki mahalle ve köylerde oy oranlarını artırmış olması sayesinde bu ilçelerin genelinde birinci parti olmayı başarmıştır. Fakat Silivri ilçesinde ise AKP belirgin olarak merkez mahallelerde etkinliğini artmasıyla bu ilçede birinci parti olmayı başarmıştır. Bağımsızlar ise önceki seçimde 2 mahallede birinci parti olurken, bu seçimde ise 3 mahallede birinci parti olmayı başarmışlardır. Sonuç olarak CHP kırsal alanlarda, AKP ise merkez mahallelerde etkisini artırmaya başlamıştır (Şekil 4.16).

CHP Anadolu yakasında kıyı ilçelerde yüksek oy almakla birlikte iç kesimlere geçtikçe oy oranı azalmaktadır. Avrupa yakasında ise Bakırköy, Beşiktaş ve Sarıyer gibi kıyı ilçelerde yüksek oranda oy almış olup, Çatalca ile Silivri ilçelerinin iç kesimlerinde de yüksek oranda oy alabilmiştir. CHP, Anadolu yakasında genel olarak Kadıköy ve Maltepe ilçelerinin E-5 (D-100) otoyolunun güneyinde kalan mahallelerinde, Kartal ile Tuzla'nın

Şekil 4.16. 12 Haziran 2011 Genel Seçiminde İstanbul'da Birinci (Kazanan) Olan Partiler

kıyı mahalleleri, Adalar ilçesi mahalleleri, Ataşehir ilçesinin önemli bölümü ve boğaz kesiminde Üsküdar ve Beykoz'un birkaç mahallesini kapsayan alanda en fazla oyu alan parti olmuştur. Ayrıca Şile ilçesinin Hacı Kasım, Balibey mahallerinde ve Şuayipli köyünde birinci parti olmuştur. Önceki seçimde AKP'nin hakimiyetindeki Beykoz Polonez köyü ve Çekmeköy ilçesinin Ömerli mahallesinde en fazla oyu alan parti olmuştur. Avrupa yakasında ise özellikle Bakırköy, Beşiktaş ve Şişli ilçeleri mahallerinin genelinde baskın parti durumunda olmakla beraber Sarıyer'in önemli bölümünde ve Eyüp'ün ise Göktürk merkez ile Güzeltepe mahallerinde baskın parti konumundadır. Bununla birlikte Çatalca merkez mahalle ve köylerinin çoğunluğunda CHP en fazla oyu alan parti olmuştur. Silivri ilçesinde ise merkezde zayıflamış olmakla beraber kırsal alanların genelinde en fazla oyu alan parti olmayı başarmıştır (Şekil 4.16).

AKP, Anadolu yakasında özellikle E-5 (D-100) otoyolunun güneyindeki mahalleler (Kadıköy, Maltepe, Kartal, Tuzla) ile boğaz kesimindeki Üsküdar, Beykoz, Ataşehir ilçelerinin birkaç mahallesi ve Şile merkez mahalleleri dışında geriye kalan alandaki mahalle ve köylerde en yüksek oyu alan parti konumundadır. Ayrıca AKP, Adalar ilçesinde de oldukça düşük oy oranları almıştır. Avrupa yakasında ise Fatih, Zeytinburnu, Beyoğlu, Kağıthane ilçeleri mahallelerinde ve iç bölgelerdeki ilçelerde en yüksek oyu alan parti olmuştur. Partinin düşük oy aldığı ilçeler genel olarak CHP hakimiyetindeki ilçelerdir. Bunlar Beşiktaş, Şişli, Bakırköy ve Çatalca ilçeleridir. AKP yeni kurulan ilçelerdeki mahallelerde de hakimiyetini korumuştur. (Şekil 4.16).

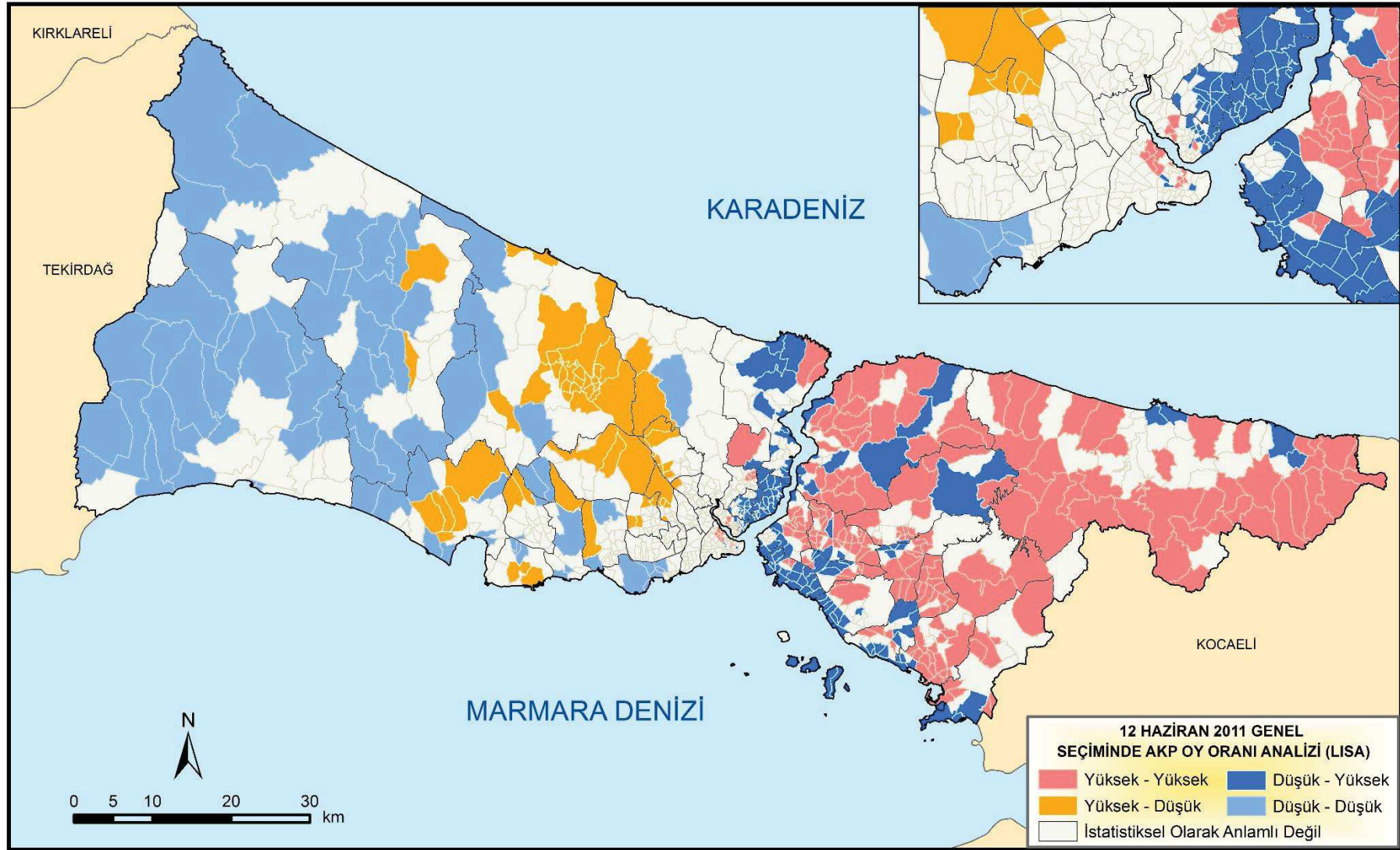
Bağımsızlar adaylar 2007 genel seçiminde 2 mahallede (Beyoğlu-Çukur ve Eminönü- Hoca Gıyasettin) en fazla oyu alan parti olurken, 2011 ise toplamda 3 mahallede (Bülbül, Hacıahmet ve Çukur) en fazla oyu alan parti olabilmıştır. 2008'de Fatih'e bağlanan Eminönü ilçesinin Hoca Gıyasettin mahallesinde önemli oranda Kürt nüfus bulunmaktadır. Bu mahallede 2007'de Bağımsızlar en fazla oyu alan parti olurken, 2011'de ise AKP en fazla oyu alan parti olmuştur (AKP %43, Bağımsızlar %37). Bağımsızların yüksek oy aldığı Beyoğlu ilçesine bağlı Çukur, Bülbül ve Hacıahmet mahallelerinde genel olarak Güneydoğu Anadolu Bölgesinden (Mardin, Batman, Diyarbakır ve Şırnak) gelen göçmenlerin yoğunlukta olduğu ve önemli oranda Sivas ile Karadeniz kökenli göçmenlerin bulunduğu mahallelerdir (Endeksa, 2018). Bu yönüyle bakıldığında Bağımsızların genel olarak Kürtlerin yoğunlukta olduğu mahallelerden yüksek oranda oy aldığı görülmektedir (Şekil 4.16).

2011 genel seçimi LISA analizi sonuçlarına göre AKP'nin oy oranları Anadolu yakasında, Beykoz, Çekmeköy, Ataşehir, Sancaktepe, Sultanbeyli, Pendik ilçelerinin genelindeki mahalle ve köylerde, Şile'nin kırsal alanlarında ve Üsküdar ile Tuzla ilçelerinin iç kesimlerindeki mahallelerde yüksek-yüksek derecede kümelenmiştir. Bu alanlar mekâna toplu bir şekilde yayılmış olmalarından ve önemli kümelenmeler oluşturmalarından dolayı genel yorumlar yapılabilir. Fakat diğer ilçelerde klik (genelden farklı gruplar) oluşturmuş halde bulunan küçük kümeler ayrıca değinmek gerekir. Avrupa yakasında Fatih (Ali Kuşçu, Atikali, Balat, Beyazıt, Mercan, Rüstempaşa, Sururi, Taya Hatun, Yavuz Sultan Selim, Zeyrek), Beyoğlu (Kaptanpaşa, Kadımeahmet Efendi, Kulaksız, Tomtom), Şişli (Ayazağa mahallesi), Kağıthane (Şirintepe, Sanayi, Yeşilce) ilçeleri mahallelerinde ve Sarıyer (Garipçe ve Rumelifeneri) ilçesi köylerinde AKP oy oranları yüksek-yüksek derecede kümelenme göstermektedir (Şekil 4.17).

Yüksek değerlerin çevresinde ise düşük-yüksek derecede kümelenme görülmektedir. Bu alanlar yüksek değerlerin çevresindeki düşük değerleri göstermektedir. AKP'nin oy oranları Anadolu yakasında, Adalar, Kadıköy, Ataşehir ilçelerinin genelinde, Maltepe, Tuzla, Pendik ile Şile (merkez mahalleri ve İsaköy, Şuayipli köyleri) ilçelerinin kıyı alanlarında ve Kartal, Üsküdar, Beykoz ilçelerinin kıyı ile iç kesimlerindeki mahalle ve köylerde Düşük-yüksek derecede kümelenmiştir. Avrupa yakasında ise Beşiktaş, Şişli mahallelerinde ve Sarıyer'in mahalle ve köylerinde düşük-yüksek derecede kümelenmiştir (Şekil 4.17).

AKP oy oranlarının düşük-düşük derecede kümelendiği alanlar, Silivri, Çatalca ile Bakırköy ilçelerinin genelinde ve Büyükçekmece, Avcılar ilçelerinin önemli bölümünde kümelenme göstermiştir. Bununla birlikte Beylikdüzü (Barış, Büyükşehir, Cumhuriyet), Esenyurt (Cumhuriyet, Esenkent), Küçükçekmece (Atakent, Fatih), Bahçeşehir (Bahçeşehir 1. ve 2. kısım), Arnavutköy (Nakkaş, Sazlıbosna, Yassıören, Durusu mahalleri ve Balaban köyü) ve Eyüp (Göktürk Merkez) ilçelerinin mahallerinde de düşük-düşük derecede kümelenme görülmektedir. Bu alanların çevresinde ise yüksek-düşük derecede kümelenme görülmektedir. Bu alanlar düşük değerlerin çevresindeki yüksek değerlerdir. Yüksek-düşük değerli alanlar Arnavutköy ilçesi ve etrafındaki Eyüp, Sultangazi, Esenler, Başakşehir ve Büyükçekmece ilçelerinin mahalle ve köylerinde yoğunlaşmaktadır. Ayrıca Bağcılar (100. Yıl, Evren, Göztepe, Güneşli), Avcılar (Tahtakale), Küçükçekmece (Yarımburgaz), Esenyurt (Akçaburgaz, Sanayi), Beylikdüzü (Kavaklı, Marmara), Çatalca

Şekil 4.17. 12 Haziran 2011 Genel Seçiminde AKP Oy Oranı Analizi (LISA)

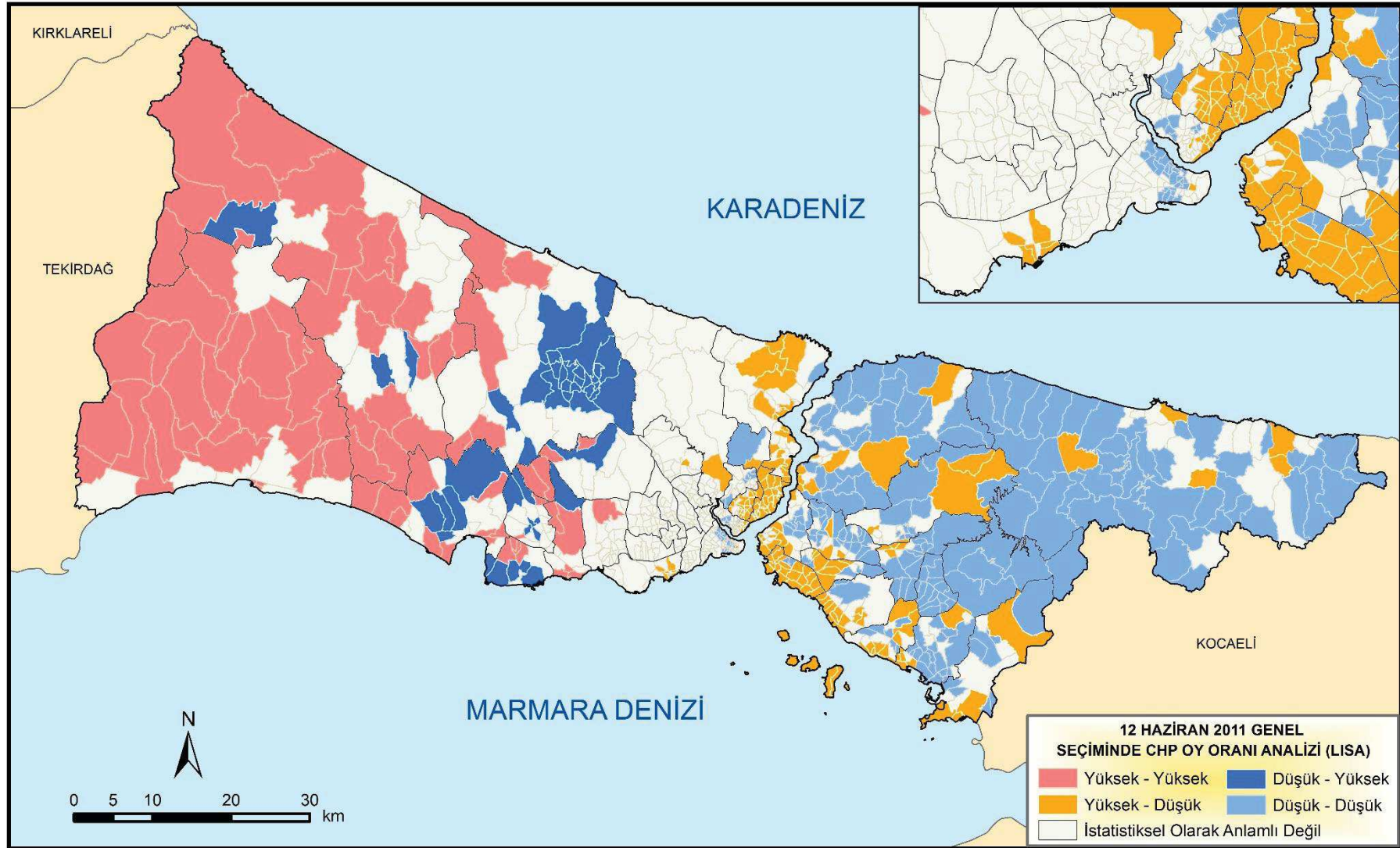
(Oklalı, Örencik) ilçelerinin mahalle ve köylerinde dağınık bir şekilde görülmektedir (Şekil 4.17).

12 Haziran 2011 genel seçimi LISA analizi sonuçlarına göre CHP oy oranları Silivri, Çatalca, Büyükçekmece ve Avcılar ilçesi mahalle ve köylerinde yüksek-yüksek derecede kümelenme göstermektedir. Ayrıca Arnavutköy (Yeşilbayır, Terkos, Bahşayış mahalleleri ve Balaban, Yassıören köyleri), Başakşehir (Bahçeşehir 1. Kısım, Bahçeşehir 2. Kısım mahalleleri ve Şamlar köyü), Küçükçekmece (Atakent), Beylikdüzü (Barış, Cumhuriyet, Adnan Kahveci, Büyükşehir) ve Esenyurt (Cumhuriyet, Esenkent) ilçelerinin mahalle ve köylerinde de Yüksek-yüksek değerler dağınık bir şekilde mekâna yayılmıştır. Bununla birlikte bu alanların çevresinde düşük-yüksek derecede kümelenme gösteren alanlar bulunmaktadır (yüksek değerlerin çevresindeki düşük değerler). Bu değerlerin Arnavutköy, Büyükçekmece, Beylikdüzü (kıyı kesimleri) ve Esenyurt ilçelerinin mahalle ve köylerinde yoğunlaşmaktadır. Ayrıca Çatalca (Aydınlar, Oklalı, Gökçeli köyleri), Başakşehir (Kayabaşı) ve Avcılar (Tahtakale) ilçelerinin mahalle ve köylerinde dağınık bir şekilde mekâna yayılan klikler (genelden farklı gruplar) oluşturdukları görülmektedir. Kıyı alanlarda güçlü bir parti olan CHP, Beylikdüzü ilçesinde belirgin olarak kıyı alanlarda düşük iç kesimlerinde yüksek oy alması şaşırtıcıdır (Şekil 4.18).

CHP oy oranlarını düşük-düşük derecede kümelendiği alanlar Anadolu yakasında yoğunlaşmaktadır. Özellikle Anadolu yakasında Şile, Beykoz, Üsküdar, Ümraniye, Çekmeköy, Sancaktepe, Sultanbeyli, Pendik ile Tuzla ilçelerinin ve Avrupa yakasında ise Kağıthane, Beyoğlu, Fatih ilçelerinin mahalle ve köylerinde CHP oy oranları düşük-düşük derecede kümelenme göstermektedir. Ayrıca Kadıköy (Dumlupınar, Fikirtepe), Ataşehir (Örnek, Yenisahra, Kayışdağı, Ferhatpaşa, Mimar Sinan), Maltepe (Başbüyük, Fındıklı), Kartal (Cevizli, Orta, Soğanlık Yeni, Topselvi, Yakacık Yeni, Yalı) ve Şişli (Ayazağa) ilçelerinin mahallelerinde düşük değerlerin dağınık olarak mekâna yayılan klikler oluşturdukları görülür (Şekil 4.18).

Bu alanların çevresinde ise yüksek-düşük derecede kümelenmiş değerler bulunmaktadır (düşük değerlerin çevresindeki yüksek değerler). Bu alanlar Anadolu yakasında Adalar, Kadıköy, Ataşehir ilçelerinin genelinde, Maltepe, Kartal, Tuzla ilçelerinin kıyı ile iç kesimlerinde ve Üsküdar, Beykoz, Ümraniye ile Şile ilçelerinin mahalle ve köylerinde CHP oy oranları yüksek-düşük derecede kümelenme göstermektedir. Avrupa

Şekil 4.18. 12 Haziran 2011 Genel Seçiminde CHP Oy Oranı Analizi (LISA)

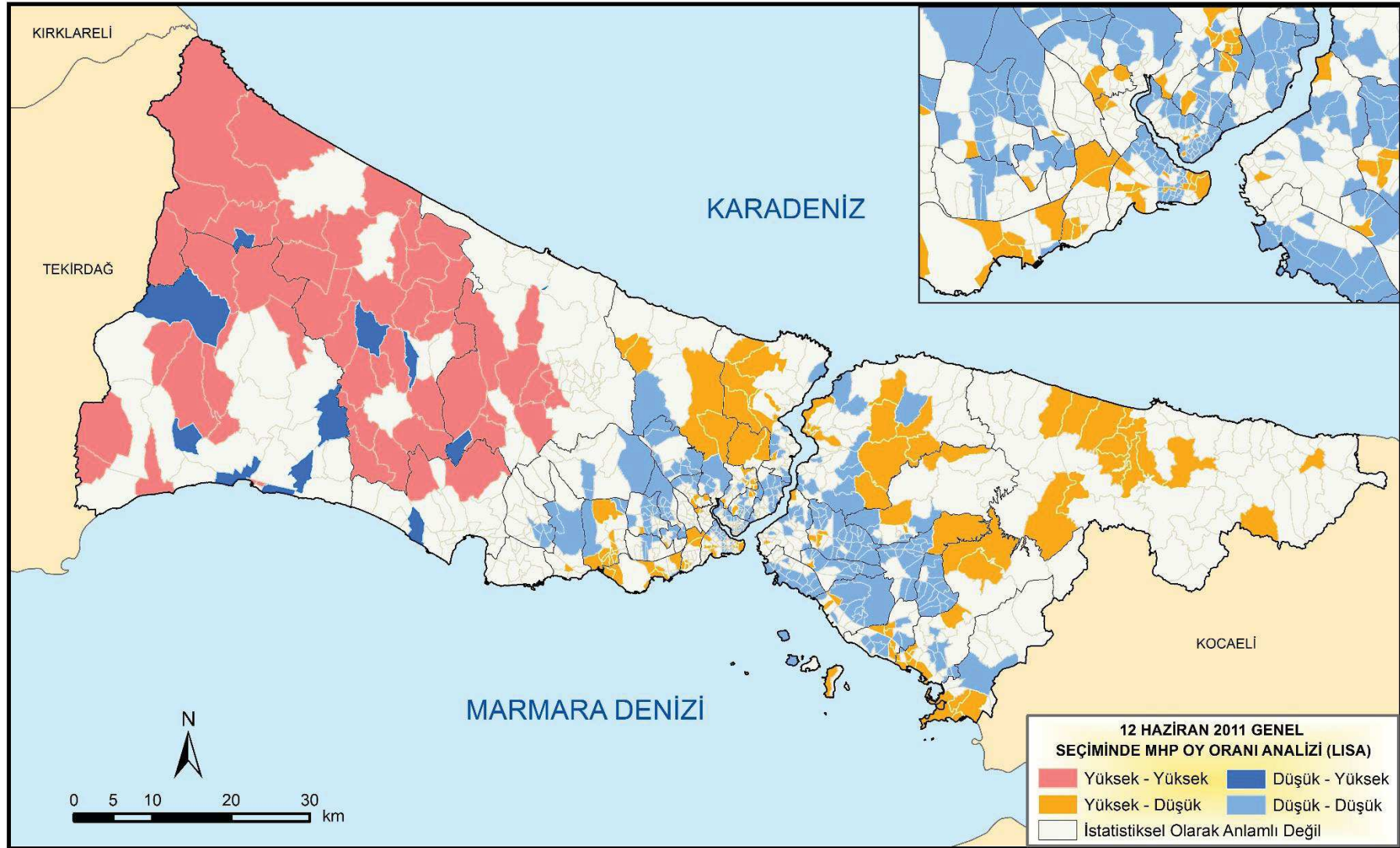
yakasında ise Beşiktaş, Şişli, Sarıyer, Beyoğlu, Bakırköy ilçelerinin mahalle ve köylerinde yoğunlaşan ve Eyüp (Güzeltepe), Sultangazi (Gazi), Fatih (Alemdar) ilçelerinin mahallelerinde klikler halinde mekâna yayılan yüksek-düşük derecedeki kümelenmeler görülmektedir (Şekil 4.18).

12 Haziran 2011 genel seçimi LISA analizi sonuçlarına göre MHP'nin oy oranları özellikle Çatalca ilçesi ve etrafındaki Silivri, Arnavutköy ve Büyükçekmece (Karaağaç, Muratbey Merkez mahalleleri) ilçelerinin mahalle ve köylerinde yüksek-yüksek derecede kümelenmiştir (Avrupa yakasında). Bu alanların çevresinde ise düşük-yüksek derecede kümelenmiş mahalle ve köyler bulunmaktadır (yüksek değerlerin çevresindeki düşük değerler). Bu değerler Silivri (Mimar Sinan, Cumhuriyet, Kadıköy, Yolçatı, Kavaklı Cumhuriyet mahalleleri ve Çayırdere köyü), Çatalca (Oklalı, Yaylacık, Akalın köyleri), Arnavutköy (Bahşayış) ve Büyükçekmece (Bahçelievler) ilçelerinin mahalle ve köylerinde dağınık bir şekilde mekâna yayılmışlardır (Şekil 4.19).

MHP oy oranları genel olarak İstanbul'un eski kent alanları ve çevresinde düşük-düşük derecede kümelenme göstermektedir. Anadolu yakasında Şile ilçesi dışındaki tüm ilçelerde bu değerler mekâna yayılmıştır. Özellikler Üsküdar, Kadıköy, Ataşehir, Ümraniye, Beykoz, Sultanbeyli, Maltepe ile Kartal ilçelerinin mahallelerinde ve Pendik, Tuzla (Tuzla), Çekmeköy ile Adalar (Kınalıada, Burgazada) ilçelerinin bir bölümde Düşük-düşük derecedeki değerler mekâna yayılmıştır. Avrupa yakasında ise Beşiktaş, Şişli, Beyoğlu, Fatih, Eyüp, Sultangazi, Gaziosmanpaşa, Esenler, Güngören, Bahçelievler, Bağcılar ve Esenyurt ilçelerinin mahallerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Ayrıca Avcılar (Firuzköy, Yeşilkent), Küçükçekmece (Atatürk, Mehmet Akif, Yarımburgaz), Başakşehir (Altınşehir, Başak, Güvercintepe), Kağıthane (Çağlayan, Nurtepe, Şirintepe) ve Sarıyer (Baltalimanı, Çamlıtepe, Darüşşafaka, Kireçburnu, Poligon, Rumeli Hisarı mahalleri ve Garipçe köyü) ilçeleri mahalle ve köylerinde dağınık bir şekilde mekâna yayılmaktadırlar (Şekil 4.19).

Düşük-düşük değerlerin çevresinde ise yüksek-düşük derecede kümelenmiş alanlar bulunmaktadır. Bu alanlar Anadolu yakasında Şile, Beykoz, Kartal, Pendik ve Tuzla ilçelerinin mahalle ve köylerinde yoğunlaşmaktadır. Ayrıca Adalar (Nizam), Maltepe (Aydınevler, Çınar), Sancaktepe (Paşaköy), Çekmeköy (Alemdağ, Taşdelen mahalleleri ve Hüseyinli köyü), Ümraniye (İstiklal, Namık Kemal, Yamanevler), Ataşehir (Yenisahra), Üsküdar (Kandilli, Zeynep Kâmil) ilçelerinin mahalle ve köylerinde küçük gruplar halinde mekâna yayılmışlardır. Avrupa yakasında ise Sarıyer, Şişli, Kağıthane, Eyüp ve Fatih-

Şekil 4.19. 12 Haziran 2011 Genel Seçiminde MHP Oy Oranı Analizi (LISA)

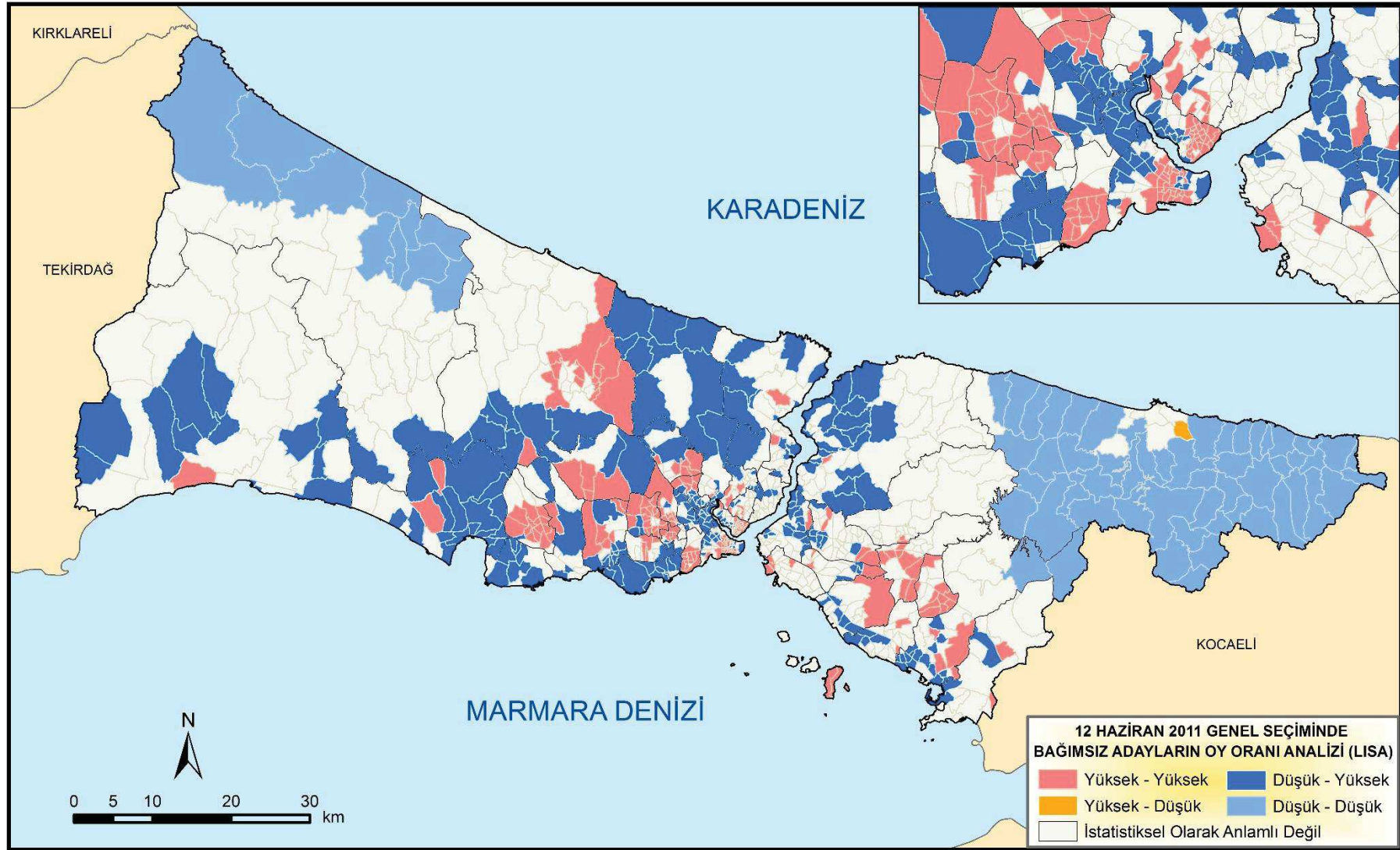

Küçükçekmece arasındaki alanda yer alan kıyı ilçelerinde yüksek-düşük derecede kümelenme görülen önemli alanlardır. Bu alanların dışında Avcılar (merkez), Bağcılar (Hürriyet), Güngören (Haznedar), Esenler (Mimar Sinan) ve Gaziosmanpaşa (Bağlarbaşı, Merkez, Yıldıztabya) ilçelerindeki mahallelerde küçük kümeler halinde mekâna yayılmışlardır (Şekil 4.19).

12 Haziran 2011 genel seçimi LISA analizi sonuçlarına göre Bağımsız adayların (BDP) yüksek-yüksek derecede kümelenmiş oy oranları genel olarak Avrupa yakasında yoğunlaşmaktadır. Yüksek-yüksek derecedeki değerlerin özellikle Bağcılar, Esenler, Esenyurt, Güngören, Zeytinburnu, Fatih, Beyoğlu, Şişli, Gaziosmanpaşa (Kuzeyi), Sultangazi (Güneyi), ve Arnavutköy ilçelerinin mahallelerinde kümelenmiştir. Bununla birlikte Yüksek-yüksek değerlerin, Sarıyer (Maden, Çamlıtepe), Kağıthane (Çağlayan, Nurtepe, Talatpaşa), Eyüp (Esentepe), Bahçelievler (Cumhuriyet, Hürriyet, Kocasınan Merkez, Zafer), Küçükçekmece (İstasyon, Kanarya, Söğütlü Çeşme, Yarımburgaz), Avcılar (Yeşilkent), Başakşehir (Altınşehir, Güvercintepe, Şahintepe, Ziya Gökalp), Büyükçekmece (Ahmediye, Türkoba), Silivri (Semizkumlar) ilçelerinin mahallelerinde de dağınık bir şekilde mekâna yayıldığı görülmektedir (Şekil 4.20). Anadolu yakasında Ümraniye (Aşık Veysel, Yeni Sahra) ile Ataşehir 'den (İnkılap, Esenşehir, Esenkent) başlayıp Maltepe (Büyükbakkalköy), Sancaktepe, Sultanbeyli (Kuzey ve güneyindeki mahalleler), Kartal (Yakacık Yeni, Yalı), Pendik ve Tuzla (Orta, Mimar Sinan) ilçelerini içine alan hat boyunca yüksek-yüksek derecedeki değerlerin yer yer kesintilerle kümелendiği görülmektedir. Ayrıca Adalar (Büyükada: Maden ve Nizam), Kadıköy (Caferağa, Osmanağa, Rasimpaşa, Dumlupınar), Üsküdar (Yavuztürk), Beykoz (Soğuksu) ve Çekmeköy (Cumhuriyet) ilçelerinin mahallelerinde Bağımsız adayların oy oranları yüksek-yüksek derecede kümelenmiştir (Şekil 4.20).

Bu değerlerin çevresinde ise düşük-yüksek derecede kümelenmiş alanlar bulunmaktadır. Bu değerler Anadolu yakasında, Beykoz, Üsküdar, Ümraniye, Ataşehir, Maltepe, Kartal, Pendik ve Tuzla ilçelerinin mahalle ve köylerinde kümelenmiştir. Avrupa yakasında ise Sarıyer'den başlayıp Şişli, Arnavutköy, Sultangazi, Başakşehir, Büyükçekmece, Çatalca ve Silivri ilçesine kadar uzanan hat boyunca düşük-düşük değerler kümelenmiştir. Ayrıca Beylikdüzü, Avcılar, Küçükçekmece, Bakırköy ile Bahçelievler ilçelerini içine alan hat boyunca ve Gaziosmanpaşa, Bayrampaşa, Fatih, Beyoğlu ilçelerini içine hat boyunca yüksek-düşük değerlerin kümелendiği diğer alanlardır (Şekil 4.20).

Şekil 4.20. 12 Haziran 2011 Genel Seçiminde Bağımsız Adayların (BDP) Oy Oranı Analizi (LISA)

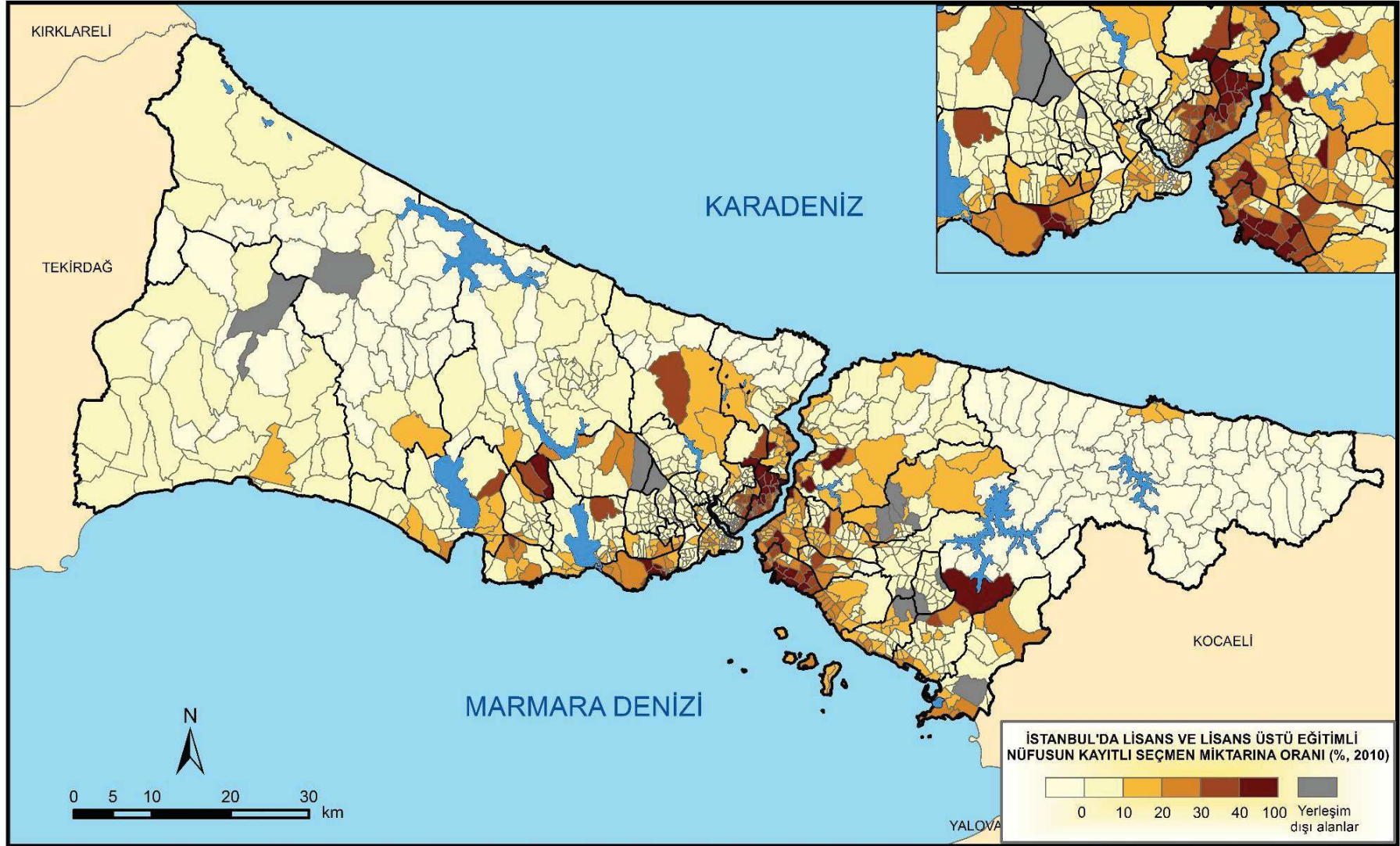
Bağımsız adayların oy oranlarının düşük-düşük derecede kümелendiği alanlar Avrupa yakasında Çatalca ilçesi mahalle ve köylerinde (Karadeniz kıyı alanı ve çevresi) ve Anadolu yakasında Şile (kırsal alanının geneli) ve Pendik (Balıca, Göçbeyli köyleri) ilçelerinde görülmektedir. Bu alanların çevresinde ise yüksek-düşük değerler kümelenme göstermektedir. Şile ilçesine bağlı Çayırbaşı köyünde Bağımsızların oy oranları yüksek-düşük derecede kümelenmiştir (Şekil 4.20).

Partilerin oy oranlarının mekândaki dağılımına bakıldığında CHP ile MHP'nin aldıkları yüksek oy oranları alanlarının aynı olduğu ve Çatalca, Arnavutköy ve Silivri ilçelerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bağımsızların yüksek oy aldığı alanlar ise dağınıktır. AKP'nin ise Anadolu yakasının genelinde yüksek oy oranları almıştır. Ayrıca AKP ile CHP'nin ve MHP ile Bağımsızların yüksek oy aldıkları alanlar farklı olmakla beraber birinin yüksek oy aldığı alanda diğeri düşük oy almıştır.

Kayıtlı seçmen içindeki yükseköğretim oranı Beşiktaş, Şişli, Bakırköy, Beylikdüzü, Üsküdar, Kadıköy, Maltepe, Kartal ile Adalar ilçelerinin genelinde yüksek oranların yoğunlaştığı görülmektedir. Ayrıca Pendik ile Tuzla ilçelerinin kıyı ile iç kesimlerdeki mahallelerinde, Şile'nin merkezinde, Beykoz, Çekmeköy, Ataşehir, Sarıyer (merkez mahalleler), Eyüp, Bahçelievler, Başakşehir ve Büyükçekmece ilçeleri mahallelerinin önemli bölümünde yüksek oranlar mekâna dağınık bir şekilde yayılmıştır. Kayıtlı seçmen nüfusunun %40'ından fazlasının yükseköğretim mezunu kişilerden oluştuğu alanlar Beşiktaş (ilçe genelinde), Bakırköy (Ataköy 1. Kısım, Ataköy 2-5-6. Kısım, Ataköy 3-4-11. Kısım, Ataköy 7-8-9-10. Kısım) ve Kadıköy (ilçe geneli), ilçelerindeki mahallelerde yoğunlaşmıştır. Bununla birlikte mekâna dağınık olarak yayılan Şişli (Teşvikiye, Huzur), Sarıyer (Darüşşafaka, Gümüşdere), Başakşehir (Bahçeşehir 1. Kısım), Üsküdar (Altunizade, Kandilli), Beykoz (Acarlar, Göztepe), Ümraniye (Saray), Pendik (Kurna) ilçeleri mahallerinde de kayıtlı seçmenin önemli bölümü (%40+) yükseköğretim mezunu kişilerden oluşmaktadır (Şekil 4.21). Yükseköğretim eğitim verisi, Şile ve Çatalca ilçeleri kırsal alanlarının büyük çoğunluğunda ve Arnavutköy, Silivri, Sarıyer, Pendik ve Beykoz ilçelerinin kırsal ve merkez alanların bir bölümünde bulunmamaktadır (Beyaz).

Özet olarak yüksek eğitimli nüfusun dağılışı ile CHP'nin yüksek oy aldığı alanların dağılışı büyük oranda aynı olduğu belirlenmiştir (Şekil 4.18-Şekil 4.21). Bu sonuçlar aynı zamanda 2002 ve 2007 genel seçimlerindeki Parti-eğitim düzeyiyle de büyük oranda

Şekil 4.21. Lisans ve Lisans Üstü Eğitimli Nüfusun Kayıtlı Seçmen Miktarına Oranı (% , 2010)

uyuşmaktadır. Fakat AKP ve MHP'nin de eğitim oranının yüksek olduğu alanların bir bölümüne nüfuz etmeye başladıkları görülmektedir.

4.3.2.4 7 Haziran 2015 Genel Seçimi ve Partilerin Seçmen Tabanlarının Sosyo-Ekonomik Düzeyleri

2015 yılı birçok açıdan önceki seçimlerden farklı olmuştur. Nitekim 4 partinin meclise girmesi ve 7 Haziran seçiminde hiçbir partinin hükümet kuramaması nedeniyle 1 Kasım'da tekrar sandığa gidilmesi 2015 seçimlerinin karakteristik özellikleridir. Bu nedenle 7 Haziran ve 1 Kasım seçimleri ayrı başlıklar altında incelenecektir.

7 Haziran 2015 genel seçiminde, önceki seçim dönemine göre AKP (-%8,3) ve CHP (-%2,2) oy oranlarında düşüş olurken, MHP (%1,6) ve HDP (%7,3) oy oranlarında ise bir yükseliş söz konusudur. AKP'nin 2011 genel seçimine göre hakimiyet alanı daralırken, CHP ise hakimiyet alanını genişletmiştir. Özellikle Avrupa yakasında oy oranlarını arttıran CHP, Silivri, Beylikdüzü, Avcılar, Sarıyer ve Maltepe ilçelerini AKP'den almayı başarmıştır. CHP toplamda 11 ilçe, AKP ise 28 ilçe kazanmıştır. CHP özellikle Silivri, Çatalca, Beylikdüzü, Avcılar, Sarıyer ve Maltepe'de hakimiyet alanını genişletirken, AKP'nin ise hakimiyet alanı daralmıştır. Ayrıca CHP, Ataşehir, Kartal ve Eyüp ilçelerinde de oy oranlarını artırmıştır. HDP (Bağımsızlar) ise önceki seçimde 3 mahallede birinci parti olurken, bu seçimde ise 22 mahallede birinci parti olmayı başarmıştır. MHP ise hiçbir mahallede birinci parti olamamıştır (Şekil 4.22).

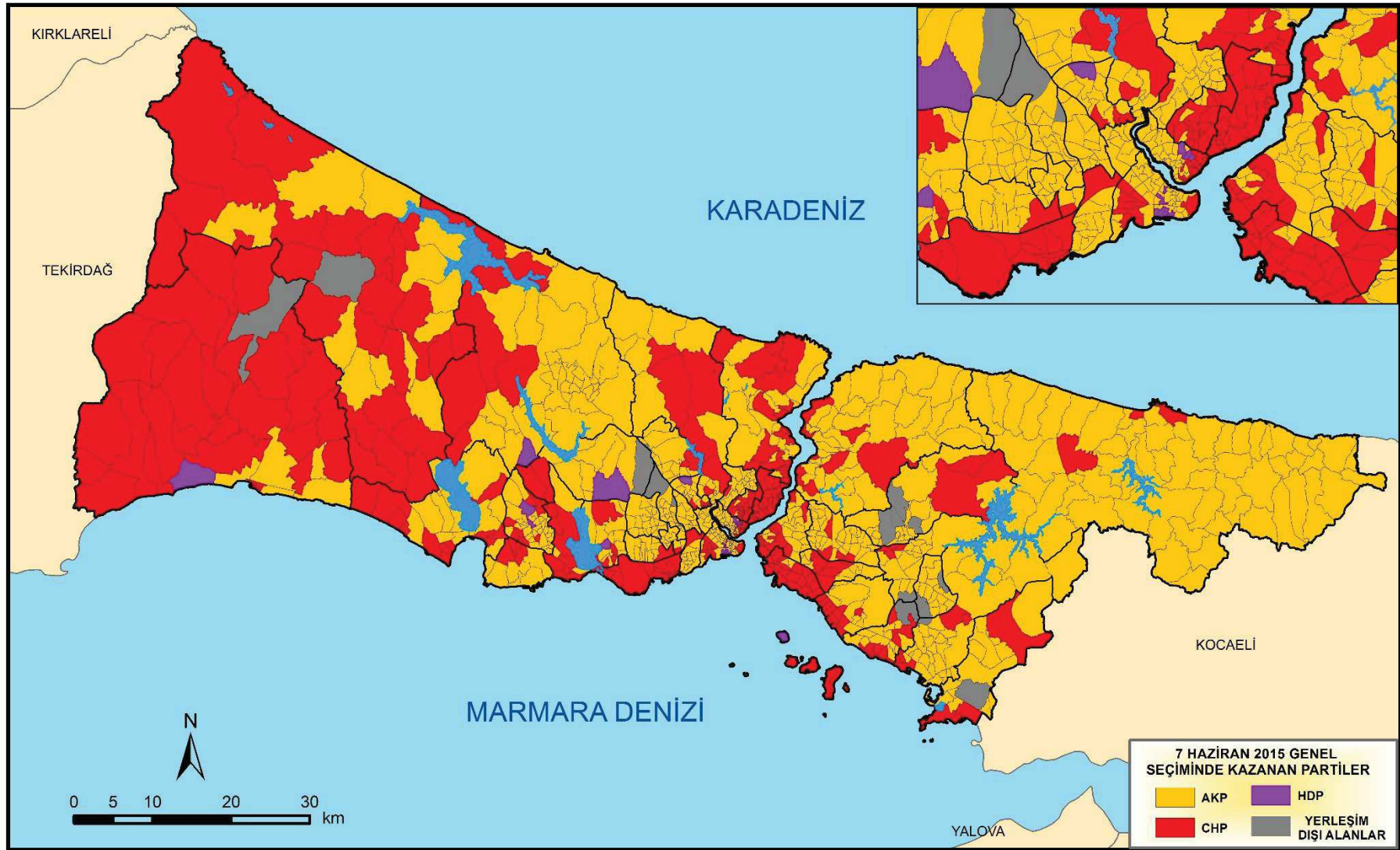
CHP Anadolu yakasında kıyı ilçelerde yüksek oy almakla birlikte iç kesimlere geçtikçe oy oranı azalmaktadır. Fakat önceki seçimlerden farklı olarak iç kesimlerde de etkisini daha fazla hissettirmeye başlamıştır. Avrupa yakasında ise iç kesimlerdeki mahallelerde oy oranlarını artırmıştır. CHP, Anadolu yakasında genel olarak Kadıköy ve Maltepe ilçelerinin E-5 (D-100) otoyolunun güneyinde kalan mahallelerinde, Kartal ile Tuzla'nın kıyı ve iç kesimlerindeki mahallelerde, Adalar ilçesi mahalleleri (Kınalıada hariç), Ataşehir ilçesinin önemli bölümü ve boğaz kesiminde Üsküdar (özellikle boğaz girişi ve çevresi) ve Beykoz'un birkaç mahallesini kapsayan alanda en fazla oyu alan parti olmuştur. Ayrıca Şile ilçesinin Kumbaba, Hacı Kasım, Balibey ve Yeşilvadi mahallelerinde birinci parti olmuştur. Avrupa yakasında Beşiktaş, Şişli, Bakırköy, Avcılar, Silivri ve Çatalca ilçeleri mahallerinin genelinde baskın parti durumunda olmakla beraber Sarıyer, Eyüp ve Büyükçekmece ilçeleri mahallelerinin önemli bölümünde baskın parti konumundadır. (Şekil 4.22).

AKP, Anadolu yakasında özellikle E-5 (D-100) otoyolunun güneyindeki mahalleler (Kadıköy, Maltepe, Kartal, Tuzla) ile Ataşehir ilçesinin büyük çoğunluğunda ve boğaz kesimindeki Üsküdar, Beykoz ilçelerinin birkaç mahallesi ve Şile'nin 4 mahallesi dışında geriye kalan alandaki mahallelerde en yüksek oyu alan parti olmuştur. Bununla birlikte AKP, Adalar ilçesinde de oldukça düşük oy oranları almıştır. Avrupa yakasında ise Fatih (etkisi azalmış), Zeytinburnu, Beyoğlu, Kağıthane ilçeleri mahallelerinde ve iç bölgelerdeki ilçelerde en yüksek oyu alan parti olmuştur. Partinin düşük oy aldığı ilçeler genel olarak CHP hakimiyetindeki ilçelerdir. Bunlar Beşiktaş, Şişli, Bakırköy, Avcılar, Silivri ve Çatalca ilçeleridir (Şekil 4.22).

HDP Anadolu yakasında hiçbir mahallede en fazla oyu alan parti olamamıştır. Fakat Adalar ilçesine bağlı Kınalıada mahallesinde en fazla oyu alan parti olmuştur. Kınalıada mahallesi nüfusunun %60'ı İstanbul nüfusuna kayıtlı bireylerden oluşmakla birlikte Doğu Anadolu (Erzurum, Malatya, Bingöl, Erzincan), Karadeniz (Tokat, Rize, Ordu) ve Güneydoğu Anadolu (Mardin, Diyarbakır) bölgelerinden gelen göçmenler yaşamaktadır (Endeksa, 2018). HDP'nin Kınalıada'da yüksek oy almasında Kürt nüfusun varlığı etkili olmakla beraber asıl etkiyi İstanbul nüfusuna kayıtlı bireylerin HDP'ye oy vermesi sağlamıştır. Ayrıca Kınalıada nüfusunun önemli bölümünü Rum ve Ermeni'ler oluşturmaktadır. 7 Haziran'da bu kesimin HDP'yi desteklemiş olmaları ihtimal dahilindedir (yüksek ihtimalle). Bununla birlikte CHP'den gelen emanet oyların da sonucu önemli oranda belirlediği söylenebilir. Nitekim 1 Kasım'da CHP'nin Kınalıada da tekrar birinci parti olması bu yargıyı doğrulamaktadır.

Parti asıl başarıyı ise Avrupa yakasında yakalamıştır. Özellikle Fatih ve Beyoğlu ilçesi mahallelerinde yüksek oranda oy almıştır. Fatih İlçesinde *Balabanağa, Hoca Gıyasettin, Kalenderhane, Kâtip Kasım, Muhsine Hatun, Nişanca, Saraç İshak ile Şehsuvar Bey* mahallelerinde ve Beyoğlu ilçesinde ise *Bostan, Bülbül, Çukur, Hacıahmet, Kalyoncu Kulluğu ile Şehit Muhtar* mahallelerinde en fazla oyu alan parti olmuştur. Gaziosmanpaşa (*Karayolları*), Başakşehir (*Ziya Gökalp*), Küçükçekmece (*Kanarya*), Esenyurt (*Pınar, Selahattin Eyyübi*), Arnavutköy (*Deliklikaya*), Silivri (*Semizkumlar*) ilçeleri mahallelerinde de HDP birinci parti olmuştur (Şekil 4.22). HDP'nin bu mahallelerdeki başarısı doğrudan Kürt nüfusun varlığıyla ilgilidir. Örneğin Kanarya mahallesi nüfusunun büyük çoğunluğunu Kürt göçmenler oluşturmaktadır (nüfusun %40'ını Mardin ili göçmenleri oluşturmakta). Ayrıca diğer mahallelerde de nüfusun büyük çoğunluğunu Doğu ve Güneydoğu Anadolu

Şekil 4.22. 7 Haziran 2015 Genel Seçiminde İstanbul'da Birinci (kazanan) Olan Partiler

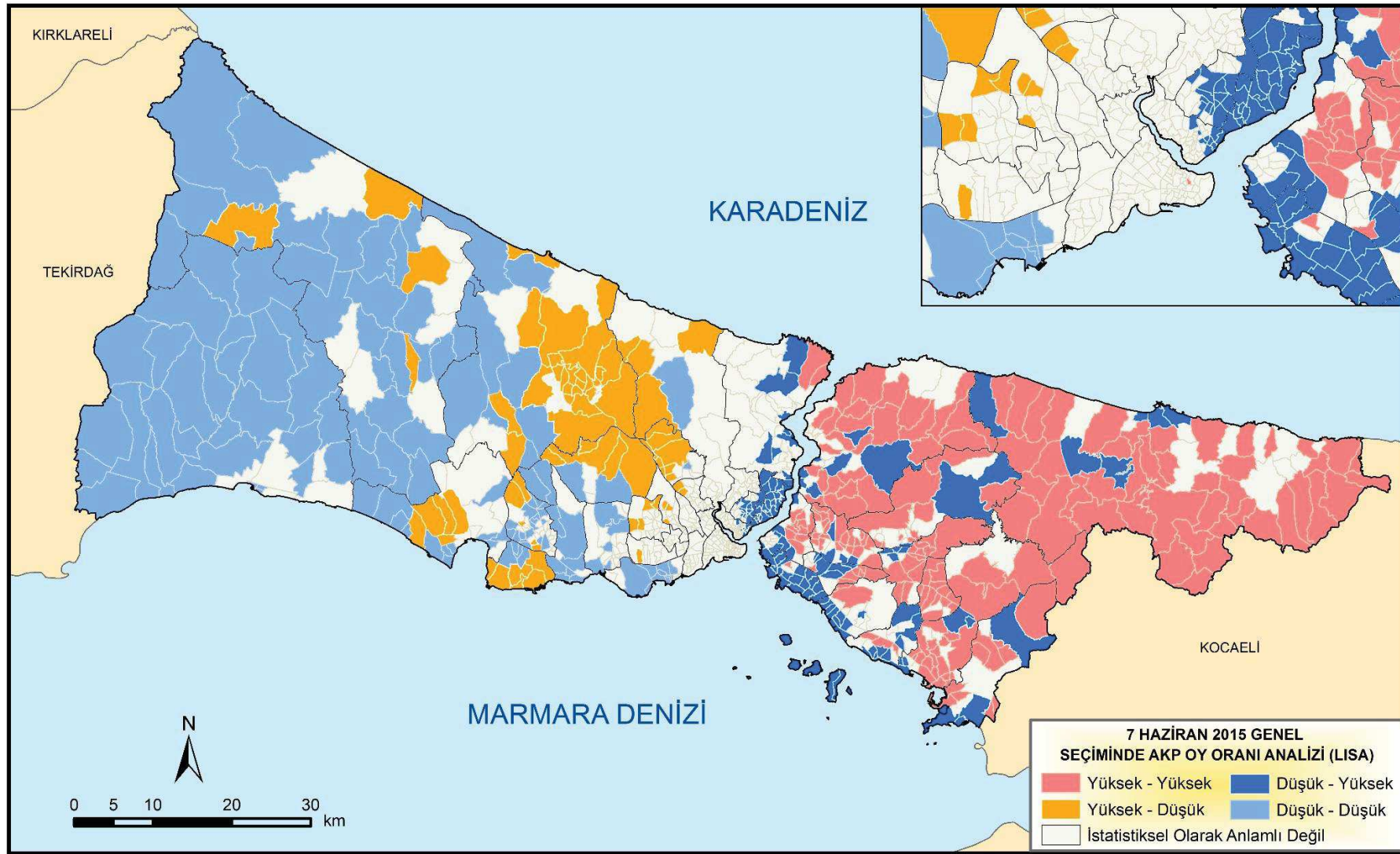

Bölgelerinden gelen göçmenlerin oluşturmalarına bağlı olarak HDP yüksek oranda oy almıştır (Endeksa, 2018).

7 Haziran 2015 genel seçimi LISA analizi sonuçlarına göre AKP oy oranları Anadolu yakasında, Şile (Kumbaba, Hacı Kasım, Çavuş, Balibey, Erenler, Yeşilvadi, Karakiraz mahalleri dışında), Beykoz, Çekmeköy (Ömerli dışında), Ümraniye, Üsküdar, Sancaktepe, Sultanbeyli, Pendik ilçelerinin genelinde ve Maltepe, Kartal ile Tuzla ilçelerinin iç kesimlerinde yüksek-yüksek derecede kümelenmiştir. Avrupa yakasında ise Sarıyer ilçesine bağlı Garipçe ile Rumeli Feneri ve Fatih ilçesine bağlı Sururi mahallelerinde AKP oy oranları yüksek-yüksek derecede kümelenme göstermektedir (Şekil 4.23). İlçelerde klik (genelden farklı gruplar) oluşturmuş küçük kümeler halindeki mahallelere ayrıca değinmek gerekir. Kadıköy ilçesinde sadece Fikirtepe mahallesinde AKP yüksek oranda oy almıştır. Bunda mahallede çoğunlukla Karadeniz ve İç Anadolu Bölgelerinden gelen göçmenlerin yaşaması etkili olmuştur. Ataşehir Yenisahra mahallesinde çoğunlukla Karadeniz Bölgesi (Trabzon), Güneydoğu Anadolu bölgesi (Mardin) ve İç Anadolu Bölgesinden (Sivas) gelen göçmenler yaşamakta ve AKP bu mahallede yüksek oy oranları almaktadır. Ayrıca düşük nüfuslu ve ticari işletmelerin yoğun olduğu Fatih'e bağlı Sururi mahallesinde çoğunlukla Adıyaman ve Malatya illerinden göç eden bireyler ikamet etmektedir. Sarıyer ilçesine bağlı Garipçe ve Rumelifeneri mahallelerinde ise çoğunlukla İstanbul ve Karadeniz Bölgesi illeri nüfusuna kayıtlı bireyler yaşamaktadır (Endeksa, 2018). Daha önce bahsedildiği gibi Karadeniz, İç Anadolu, Doğu ve Güneydoğu (Sünni Kürtler) Anadolu Bölgeleri genel olarak AKP'ye oy vermektedir. Bu bölgelerden farklı illere göç etmiş bireylerin de benzer oy davranışlarında bulunmaları yüksek ihtimaldir. Nitekim incelenen mahallelerde de bunu doğrular nitelikte sonuçlar elde edilmiştir.

Yüksek değerlerin çevresinde ise düşük-yüksek derecede kümelenme görülmektedir. Bu alanlar yüksek değerlerin çevresindeki düşük değerleri göstermektedir. AKP'nin oy oranları Anadolu yakasında, Adalar, Kadıköy, Ataşehir ilçelerinin genelinde, Maltepe, Kartal, Pendik, Tuzla, Üsküdar, Beykoz ilçelerinin kıyı ile iç kesimlerindeki mahallelerde Düşük-yüksek derecede kümelenmiştir. Ayrıca AKP oy oranları, Şile (Kumbaba, Hacı Kasım, Çavuş, Balibey, Erenler, Yeşilvadi, Karakiraz), Çekmeköy (Aydınlı, Ömerli), Ümraniye ve Sancaktepe (Atatürk, Meclis, İnönü, Sarıgazi) ilçelerinin mahallelerinde de Düşük-yüksek derecede kümelenme göstermektedir. Avrupa yakasında Beşiktaş, Şişli, Beyoğlu (kıyı alanı) ve Sarıyer ilçelerine bağlı mahallelerde AKP oy oranları

Şekil 4.23. 7 Haziran 2015 Genel Seçiminde AKP Oy Oranı Analizi (LISA)

düşük-yüksek derecede kümelenmiştir (Şekil 4.23). Bu mahalleler aynı zamanda CHP'nin yüksek oy aldığı alanlardır. Nitekim Sancaktepe ilçesine bağlı İnönü ile Sarıgazi ve Maltepe ilçesine bağlı Gülensu mahallelerinde Alevi ve Kürt nüfus çoğunluktadır (Tol, 2016:12) Bu mahallelerde AKP düşük oy oranları alırken, CHP ise yüksek oy oranları almaktadır.

AKP oy oranları Silivri, Çatalca, Esenyurt, Avcılar ile Bakırköy ilçelerinin genelinde ve Büyükçekmece (kıyı alanı), Beylikdüzü (iç kesimler), Küçükçekmece (Fatih, *Kanarya*, Halkalı Merkez, Atakent, Cennet), Başakşehir (Şahintepe, Ziya Gökalp, Bahçeşehir 1. Kısım ve 2. Kısım), Sultangazi (*Gazi*) ve Eyüp (Göktürk Merkez) ilçelerinin mahallelerinde düşük-düşük derecede kümelenmiştir (Şekil 4.23). Kanarya mahallesinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinden göç eden bireyler çoğunluğu oluşturmaktadır (Nüfusun %40'ı Mardinlilerden oluşmakta). Kanarya mahallesinde 2015 genel seçimlerine kadar AKP en fazla oyu alan parti olurken, 7 Haziran'da HDP en fazla oyu alan parti olmuştur (Bahadır ve vd. 2017:10). Bu örnek batı illerinde AKP'ye destek veren Kürtlerin HDP'ye yöneldiğini İstanbul özelinde kanıtlamaktadır. Gazi mahallesi, Sivas, Tokat, Erzurum, Tunceli, Malatya, Erzincan ve Adıyaman illerinden yoğun bir şekilde göç almıştır (nüfusun %30'u Sivaslılardan oluşmaktadır). Alevi bireylerin çoğunlukta olduğu bu mahallede CHP ve HDP yüksek oy oranları almaktadır. AKP ise Gazi mahallesinde düşük oy oranları almaktadır (Endeksa, 2018).

Bu alanların çevresinde yüksek-düşük derecede kümelenme görülmektedir. Bu alanlar düşük değerlerin çevresindeki yüksek değerlerdir. Yüksek-düşük değerli alanlar Arnavutköy ilçesi ve çevresindeki Eyüp, Sultangazi, Başakşehir ilçelerinin mahallelerinde yoğunlaşmakta ve Beylikdüzü ile Büyükçekmece ilçelerinin de önemli bölümünde kümelenmektedir. Ayrıca mekâna dağınık olarak yayılan *Çatalca* (Aydınlı, Ormanlı, Oklalı, Örencik), *Esenyurt* (Akçaburgaz, Güzelyurt, İstiklal, Mehmet Akif Ersoy, Orhan Gazi), *Bağcılar* (100. Yıl, Evren (15 Temmuz), Göztepe, Güneşli), Bahçelievler (Çobançeşme), Esenler (Fatih, Havaalanı, Turgut Reis) ve Gaziosmanpaşa (Karadeniz, Barbaros Hayrettin Paşa) ilçelerinin mahallelerinde görülmektedir (Şekil 4.23).

7 Haziran 2015 genel seçimi LISA analizi sonuçlarına göre CHP oy oranları Silivri, Çatalca, Büyükçekmece ilçelerinin genelinde ve Arnavutköy, Beylikdüzü ile Esenyurt, ilçelerinin önemli bölümünde yüksek-yüksek derecede kümelenmiştir. Ayrıca Başakşehir ilçesine bağlı Bahçeşehir 1. Kısım ve Bahçeşehir 2. Kısım mahalleleri ile Avcılar ilçesine

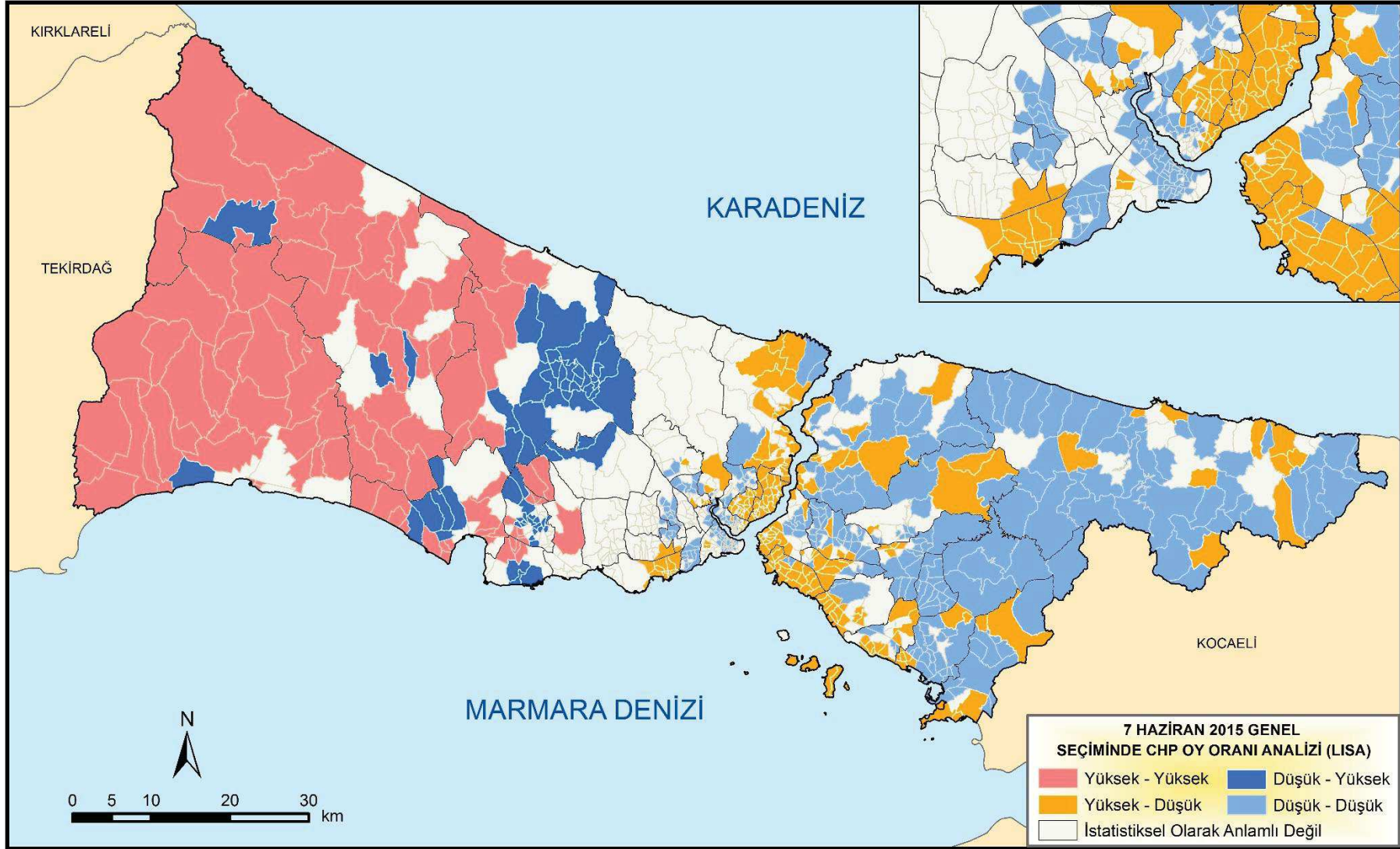
bağlı Firuzköy mahallesinde yüksek-yüksek derecede kümelenme görülmektedir (Şekil 4.24).

Yüksek değerlerin çevresinde düşük-yüksek derecede kümelenmiş alanlar bulunmaktadır. Bunlar yüksek değerlerin çevresindeki düşük değerlerdir. Düşük-yüksek değerler Arnavutköy, Başakşehir, Esenyurt, Beylikdüzü, Büyükçekmece ilçelerinde yoğunlaşmaktadır. Bununla birlikte düşük-yüksek değerler Çatalca ilçesine bağlı Aydınlar, Oklalı, Gökçeli mahalleleri ve Silivri ilçesine bağlı Semizkuşlar mahallesinde klikler (genelden farklı gruplar) oluşturmuş halde mekâna yayılmışlardır (Şekil 4.24).

Düşük-düşük değerler genel olarak Anadolu yakasında kümelenmiş olmakla beraber Avrupa yakasında ise tarihi yarımada ve çevresinde yayılım göstermektedir. CHP Anadolu yakasında, Üsküdar, Kadıköy, Maltepe, Kartal ve Adalar ilçeleri dışındaki ilçelerin genelinde düşük-düşük derecede değerler almıştır. Avrupa yakasında ise Fatih, Zeytinburnu, Güngören, Esenler, Gaziosmanpaşa, Kağıthane ve Beyoğlu ilçelerinin genelinde düşük oy oranları almıştır. Ayrıca *Bağcılar* (Çınar), *Sultangazi* (50. Yıl, Esentepe), *Eyüp* (Defterdar, Esentepe, Merkez, Nişancı, Silahtarağa, Yeşilpınar) ve *Sarıyer* (Ayazağa, Garipçe, Rumelifeneri) ilçelerinin birkaç mahallesinde de CHP düşük oy oranları almıştır. Bu alanların genelinde AKP yüksek oy oranları almıştır (Şekil 4.24).

Düşük-düşük derecede kümelenmiş alanların çevresinde ise yüksek-düşük derecede kümelenmiş alanlar bulunmaktadır (düşük değerlerin çevresindeki yüksek değerler). Bu değerler Avrupa yakasında toplu olarak ve Anadolu yakasında ise dağınık olarak mekâna yayılmıştır. Partinin oy oranları Avrupa yakasında Beşiktaş, Şişli, Sarıyer ve Bakırköy ilçeleri genelindeki mahallelerde yüksek-düşük derecede kümelenmiştir. Ayrıca Bahçelievler (Bahçelievler mahallesi), Güngören (Abdurrahman Nafiz Gürman), Fatih (Seyyid Ömer, Şehremini), Gaziosmanpaşa (Karlktepe, Merkez, Pazariçi, Yenidoğan), Sultangazi (Gazi), Eyüp (Güzeltepe, Karadolap) ve Beyoğlu (Cihangir, Firuzağa, Gümüşsuyu, İstiklal, Katipmustafa Çelebi, Kılıçlı Paşa, Ömer Avni, Pürtelaş Hasan Efendi, Şehit Muhtar) ilçelerinin birkaç mahallesinde de CHP oy oranları yüksek-düşük derecede kümelenmiştir (Şekil 4.24). CHP'nin yüksek oy aldığı, Sultangazi ilçesine bağlı Gazi mahallesi ve Eyüp ilçesine bağlı Güzeltepe mahallesinde Alevi nüfus yoğunluktur. Eyüp'e bağlı Karadolap mahallesinin 5/4'ü göçmenlerden oluşmaktadır. Bu mahalledeki göçmenlerin 3/1'ni ise Erzurum, Sivas ve Tunceli nüfusuna kayıtlı kişiler oluşturmaktadır. Bilindiği üzere bu illerde önemi oranda Alevi nüfus bulunmaktadır. Bu illerden göç eden

Şekil 4.24. 7 Haziran 2015 Genel Seçiminde CHP Oy Oranı Analizi (LISA)

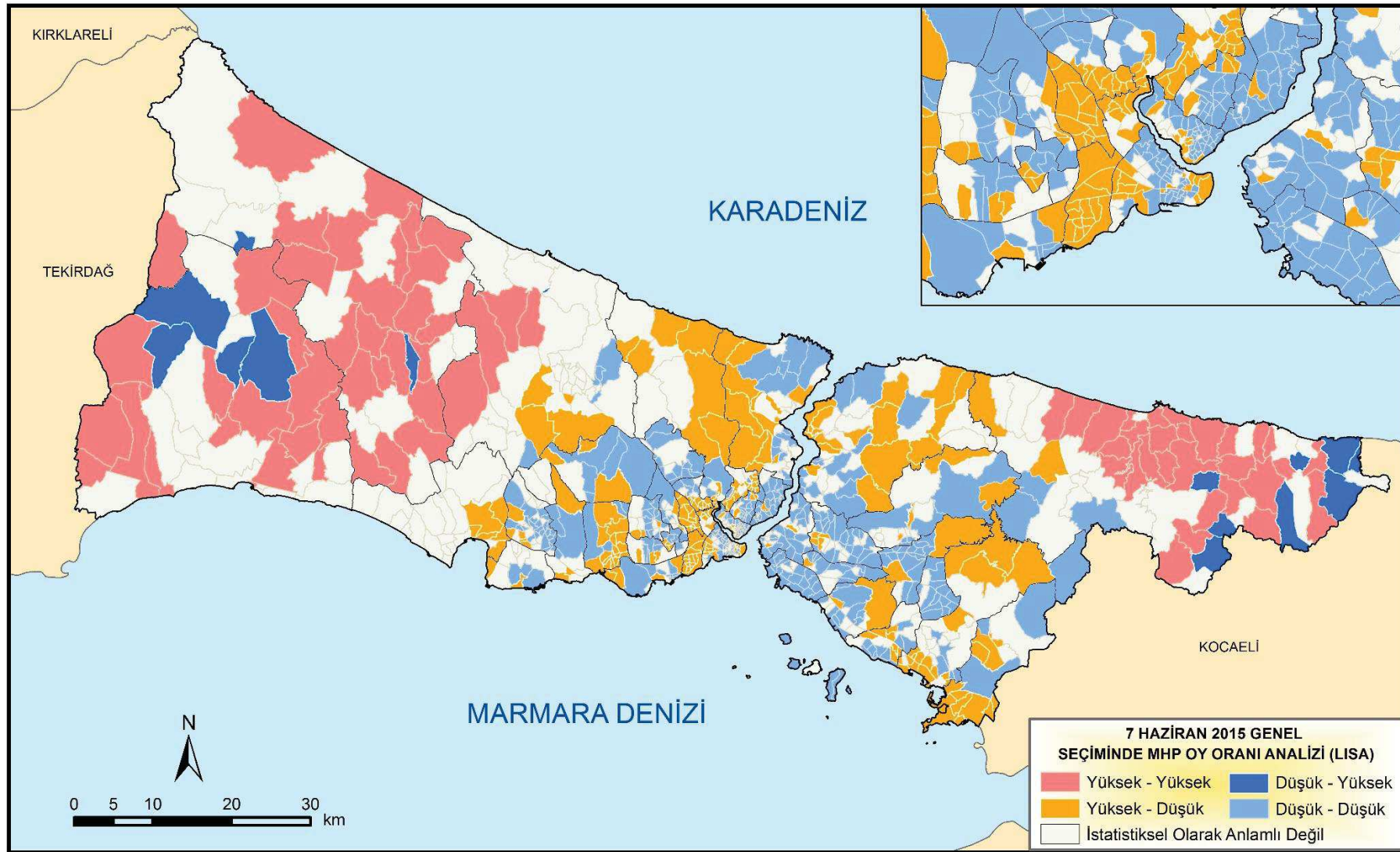

bireylerin de önemli bir kesiminin Alevi olma olasılığı yüksektir. Böylelikle CHP'nin bu mahallede yüksek oy almasında, Alevi nüfusun mahalledeki varlığıyla yakından ilgili olduğunu söyleyebiliriz. CHP'nin yüksek oy aldığı Fatih ilçesine bağlı Seyyid Ömer ve Şehremi mahallelerinin 4/3'ünü mahalleye göç eden bireyler oluşturmaktadır. Göçmenlerin büyük çoğunluğu DAB (Malatya, Erzincan), Karadeniz (Kastamonu, Trabzon), GAB (Şanlıurfa, Mardin) ve Marmara Bölgesi illerinden gelmiştir. (Endeksa, 2018). Sonuç olarak göçlerle birlikte heterojenleşen mahallelerde 4 parti de önemli oranda oy almakta fakat hangi partinin kazanacağına çoğunluk oluşturan göçmenlerin görüşleri (hangi bölgeden geldikleri) belirlemektedir.

CHP'nin Anadolu yakasındaki yüksek-düşük derecedeki oy oranları Üsküdar, Kadıköy, Ataşehir, Maltepe, Kartal ve Adalar ilçelerinin genelinde kümelenmiştir. Ayrıca Şile, Beykoz, Pendik, Tuzla ilçelerinin kıyı ile iç kesimlerinde ve Çekmeköy (Mimar Sinan, Ömerli, Sırapınar), Ümraniye (Saray, Site, Şerifali, Tatlısu) ile Sancaktepe (Atatürk, İnönü, Meclis, Sarıgazi) ilçelerinin önemli bir kesiminde CHP oy oranları yüksek-düşük derecede mekâna yayılmıştır (Şekil 4.24). Beykoz ve Şile ilçelerinde Karadeniz Bölgesinden gelen göçmenler çoğunluktadır. Fakat CHP'nin yüksek oy aldığı mahalleler genel olarak düşük nüfuslu ve İstanbul nüfusuna kayıtlı nüfusun (%40-60) fazla olduğu alanlardır (Endeksa, 2018). Bu sonuçtan hareketle Beykoz ve Şile ilçelerinde CHP'nin kazandığı alanlarda Karadenizli göçmenlerin etkisinin sınırlı olduğu fakat diğer mahallelerde ise Karadenizli göçmenlerin etkisinin fazla olmasından dolayı CHP düşük oranda oy almıştır. Nitekim bu alanlara küçük Karadeniz Bölgesi diyebiliriz. Şayet hem nüfus hem de siyasi tercihler açısından benzerdirler. Ayrıca CHP'nin yüksek oy aldığı, Maltepe ilçesine bağlı Güleusu, Gülsuyu ve Sancaktepe ilçesine bağlı İnönü ile Sarıgazi mahallelerinde Alevi ve Kürt nüfus çoğunluktadır (Tol, 2016:12). Bu sonuçlar göçlerin seçimleri nasıl etkilediği konusunda önemli bilgiler vermektedir.

7 Haziran 2015 genel seçimi LISA analizi sonuçlarına göre MHP oy oranları Şile, Çatalca, Silivri ve Arnavutköy ilçeleri mahallelerinde yüksek-yüksek derecede kümelenmiştir. Bu alanların çevresinde ise düşük-yüksek derecede kümelenmiş alanlar bulunmaktadır (yüksek değerlerin çevresindeki düşük değerler). Silivri ilçesinde *Çayırdere*, *Kurfalı*, *Beyciler*, *Büyük Sinekli* mahalleleri, Çatalca ilçesine bağlı *Oklalı*, *Yaylacık* mahalleleri ve Şile İlçesinde *Ağaçdere*, *Bucaklı*, *Çataklı*, *Çengilli*, *Geredeli*, *İsaköy*, *Kadıköy*, *Yaylalı* mahallelerinde görülmektedir. Bu mahalleler (kırsal ağırlıklı mahalleler)

Şekil 4.25. 7 Haziran 2015 Genel Seçiminde MHP Oy Oranı Analizi (LISA)

CHP ve AKP'nin güçlü oldu alanlardır (Şekil 4.25).

Partinin düşük-düşük derecede kümelenen oy oranları Anadolu yakasında geniş bir alana yayılmıştır. Anadolu yakasında Üsküdar, Kadıköy, Ataşehir, Ümraniye, Sancaktepe, Sultanbeyli, Maltepe ve Adalar ilçelerinin genelinde ve Beykoz, Çekmeköy, Kartal, Pendik ile Tuzla ilçelerinin önemli bölümlerinde MHP oy oranları düşük-düşük derecede kümelenmiştir. Avrupa yakasında ise Sarıyer, Beşiktaş, Şişli, Beyoğlu, Fatih, Sultangazi, Esenler, Bağcılar, Güngören, Bahçelievler, Bakırköy, Avcılar, Esenyurt, Beylikdüzü ve ilçeleri mahallelerinde MHP oy oranları düşük-düşük derecede kümelenmiştir. (Şekil 4.25). MHP'nin düşük oy aldığı Küçükçekmece *Kanarya* ve Maltepe *Gülsuyu*, *Gülensu* mahallerinde Kürt ve Alevi nüfus ve Sultanbeyli, Sancaktepe ile Esenyurt ilçelerinin genelinde ise Kürt nüfus ile Karadenizlilerin yoğun olduğu ilçelerdir.

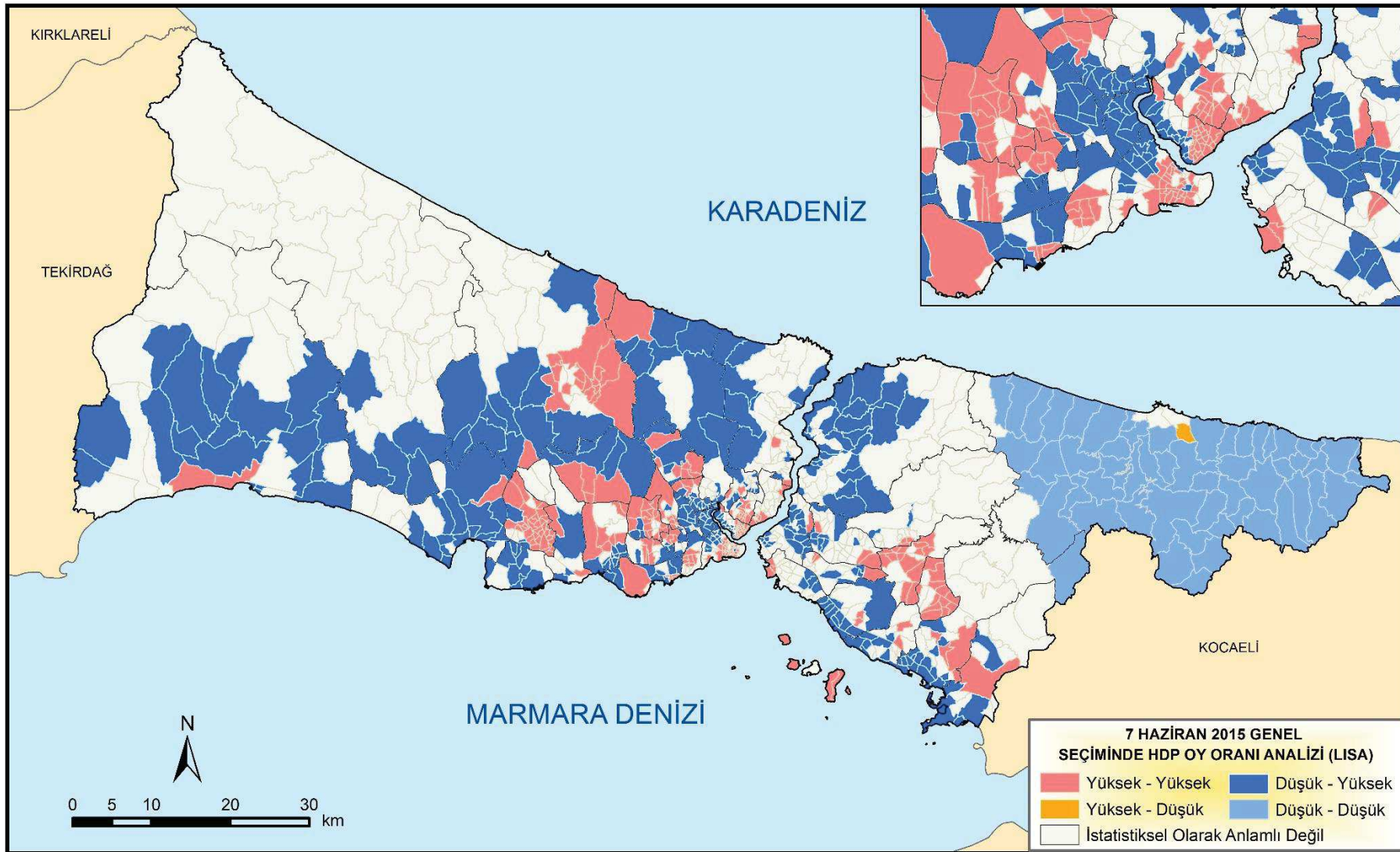
Bu alanların çevresinde ise MHP oy oranları yüksek-düşük derecede kümelenmiştir. Bu alanlar düşük değerlerin çevresindeki yüksek değerlerdir. Yüksek-düşük derecede kümelenen alanlar Avrupa yakasında Büyükçekmece, Küçükçekmece, Zeytinburnu, Bayrampaşa, Gaziosmanpaşa, Eyüp, Kağıthane ve Sarıyer ilçelerinin genelinde ve Beşiktaş (Balmumcu), Şişli, Beyoğlu, Fatih, Güngören, Esenler, Bağcılar (Sancaktepe, Hürriyet, Bağlar), Bakırköy, Başakşehir, Arnavutköy, Esenyurt ve Beylikdüzü (Sahil) ilçelerinde de küçük kümeler halinde mekâna yayılmaktadır. Anadolu yakasında ise Tuzla, Pendik, Kartal ve Beykoz ilçeleri mahallelerinde yoğunlaşan ve *Maltepe* (Aydınevler, Büyükbakkalköy), *Sancaktepe* (Eyüp Sultan, Paşaköy), *Çekmeköy* (Alemdağ, Koçullu, Hüseyinli, Güngören), *Ümraniye* (Atatürk, İstiklal, Namık Kemal, Yamanevler), *Ataşehir* (Örnek), *Üsküdar* (Küplüce, Zeynep Kâmil) ve Şile (Karakiraz, Üvezli), ilçelerinin mahallelerinde küçük kümeler halinde mekâna yayılmışlardır (Şekil 4.25).

7 Haziran 2015 genel seçimi LISA analizi sonuçlarına göre yüksek-yüksek derecede kümelenen HDP oy oranları Anadolu yakasında, yer yer kesintilerle birlikte Ataşehir, Ümraniye, Çekmeköy ilçelerinden başlayıp Sancaktepe, Sultanbeyli, Pendik ve Tuzla ilçesine uzanan hat üzerindeki mahallelerde kümelenmiştir. Bununla birlikte Adalar (Kınalıada, Burgazada, Büyükada), Üsküdar (Yavuztürk), Kadıköy (Caferağa, Osmanağa, Rasimpaşa), Maltepe (Gülsuyu, Gülensu) ve Kartal (Cumhuriyet, Yakacık Yeni) ilçelerinde küçük gruplar halinde yayıldığı görülmektedir. Avrupa yakasında ise Beyoğlu, Şişli, Fatih, Zeytinburnu, Güngören, Esenler, Sultangazi, Bağcılar, Küçükçekmece, Esenyurt ilçelerindeki mahallelerin çoğunluğunda ve Gaziosmanpaşa, Beşiktaş, Arnavutköy,

Bakırköy, Bahçelievler ile Başakşehir ilçelerinin önemli bölümünde yüksek-yüksek derecedeki değerler kümelenmiştir. Aynı zamanda Büyükçekmece (Alkent 2000), Avcılar (Gümüşpala, Yeşilkent), Kağıthane (Nurtepe, Çağlayan) ve Sarıyer (Çamlıtepe, Rumeli Hisarı) ilçelerindeki mahallelerde de yayılım göstermektedir (Şekil 4.26).

HDP'nin yüksek oranda oy aldığı bu alanların göçlerle yakın bir ilişkisi bulunmaktadır. Nitekim Maltepe *Gülsuyu* ve *Gülensu* mahallerinde Alevi nüfus yoğunluktadır (Tol, 2016: 12). Bu mahallelerde HDP'nin önemli oranda oy alması Alevi (Kürt Alevileri) nüfus ile açıklanabilir. HDP'nin yüksek oy aldığı Kartal ilçesine bağlı *Yakacık Yeni mahallesi* Doğu Anadolu Bölgesi (Siirt, Bitlis, Erzincan, Ardahan, Erzurum) ve Karadeniz bölgesinden (Kastamonu, Trabzon) yoğun bir şekilde göç almasına bağlı olarak günümüzdeki nüfusunun 5/1'ini Siirtliler oluşturmaktadır. Pendik ilçesine bağlı *Sanayi mahallesi* Doğu Anadolu Bölgesinden (Nüfusun %50'si: Ardahan Siirt, Kars, Van), *Ramazanoğlu mahallesi* Doğu Anadolu Bölgesinden (Nüfusun %50'si: Ardahan Erzincan, Kars, Erzurum) ve *Sülüntepe mahallesi* Doğu Anadolu (Ardahan, Erzurum, Erzincan, Ağrı, Van) ve Karadeniz (Kastamonu, Ordu, Samsun) Bölgelerinden yoğun olarak göç almıştır. Buna bağlı olarak *Sanayi mahallesinin* 3/1'i, *Ramazanoğlu mahallesinin* 5/1'i Ardahanlılardan oluşmaktadır. HDP'nin yüksek oy aldığı Tuzla ilçesine bağlı *Aydınlı mahallesi* Doğu Anadolu (Bingöl, Erzurum, Erzincan, Muş, Tunceli) ve Karadeniz bölgelerinden (Kastamonu, Samsun, Tokat, Giresun) yoğun bir şekilde göç almıştır. Sonuç olarak HDP'nin bu mahallelerdeki başarısı, Kürt nüfusun varlığıyla yakından ilişkilidir. Sultanbeyli ilçesinin genelinde HDP önemli oranlarda oy almıştır. Bu mahallelerde Doğu Anadolu (Erzurum, Muş, Bingöl, Bitlis, Van, Ağrı, Erzincan) ve Karadeniz Bölgesinden (Tokat, Ordu, Sinop, Giresun, Samsun, Kastamonu) göç eden nüfus çoğunluk durumundadır. Özetle bu mahalleler Karadenizlilerin ve Kürtlerin yoğunlukta olduğu alanlar olmakla beraber HDP bu alanlarda önemli oranda oy almıştır. Fakat AKP bu alanlarda daha fazla oy almıştır (hem Karadenizlilerden hem de Sünni Kürt seçmenden). Ayrıca bazı alanlar göçlere bağlı olarak oldukça heterojen bir yapıya sahip olabilmektedir. HDP'nin önemli oranda oy aldığı Kadıköy ilçesine bağlı *Caferağa, Rasimpaşa, Osmanağa mahalleleri* buna örnek teşkil etmektedir. Nitekim bu mahallelerde yaklaşık olarak CHP %51, HDP %22, AKP %15 ve MHP ise %7 oranında oy almıştır (Şekil 4.26). Bu mahallerin nüfusu büyük oranda göçmen bireylerden (Rize, Sivas, Bingöl, Ankara, İzmir, Konya, Sakarya) ve önemli oranda İstanbul nüfusuna kayıtlı kişilerden oluşmaktadır. Avrupa yakasında Küçükçekmece *Kanarya ile İnönü mahalleleri*, Sultangazi ilçesine bağlı *Gazi, Zübeyde Hanım, Yunus Emre,*

Şekil 4.26. 7 Haziran 2015 Genel Seçiminde HDP Oy Oranı Analizi (LISA)

75. Yıl, *Esentepe mahalleleri* ve Gaziosmanpaşa ilçesine bağlı *Karayolları, Karadeniz, Mevlâna, Yeni mahalle* ve Silivri ilçesine bağlı *Mimar Sinan ile Semizkumlar* mahalleleri önemli oranda Kürt nüfus barındırmaktadır. Kürtlerin Yoğun olduğu bu mahallelerde HDP önemli oranda oy almıştır (Endeksa, 2018).

Yüksek değerlerin çevresinde ise düşük-yüksek derecede kümelenen değerler bulunmaktadır. Bu alanlar yüksek değerlerin çevresindeki düşük değerleri göstermektedir. Anadolu yakasında HDP oy oranları Beykoz, Üsküdar ile Maltepe ilçelerinin genelinde, Ümraniye'nin önemli bölümünde ve Kartal, Pendik, Tuzla ilçelerinin kıyı alanı ve çevresinde Düşük-yüksek derecede kümelenmiştir. Ayrıca Kadıköy ilçesine bağlı *Erenköy, 19 Mayıs, Sahrayıcedit, Kozyatağı, Ataşehir* ilçesine bağlı *Mevlâna, Küçükbakkalköy, Fetih, İnönü, Mimar Sinan, Yeni Çamlıca* ve Çekmeköy ilçesine bağlı *Alemdağ, Mimar Sinan* mahallelerinde küçük kümeler halinde görülmektedir. Avrupa yakasında ise Silivri'den başlayıp Çatalca, Büyükçekmece, Arnavutköy, Başakşehir, Eyüp ilçeleri üzerindeki hattın genelinde ve bu hattın devamı sayabileceğimiz Sarıyer, Kağıthane, Gaziosmanpaşa, Bayrampaşa, Bakırköy, Küçükçekmece (Güneyi), Avcılar ile Beylikdüzü ilçelerinin önemli bölümünde HDP oy oranları düşük-yüksek derecede kümelenmiştir (Şekil 4.26). HDP'nin düşük oy oranları aldığı mahallelerin demografik özellikleri önemli ipuçları vermektedir. Örneğin HDP'nin düşük oy aldığı Küçükçekmece ilçesine bağlı *Sultan Murat* (Arnavut) ve *Fevzi Çakmak* (Bulgar) mahallelerinde Balkan göçmenleri çoğunlukta olmakla beraber *Cumhuriyet* ve *Cennet mahallerinde* ise Balkan göçmenleri ve Anadolu'nun diğer illerinden gelen göçmenler çoğunluktadır (Bahadır vd. 2017:10). Ayrıca bu mahalleler HDP'nin yüksek oy aldığı mahallelerin (Kanarya, İnönü, Söğütlü Çeşme, İstasyon, Yarımburgaz) Komşusudurlar.

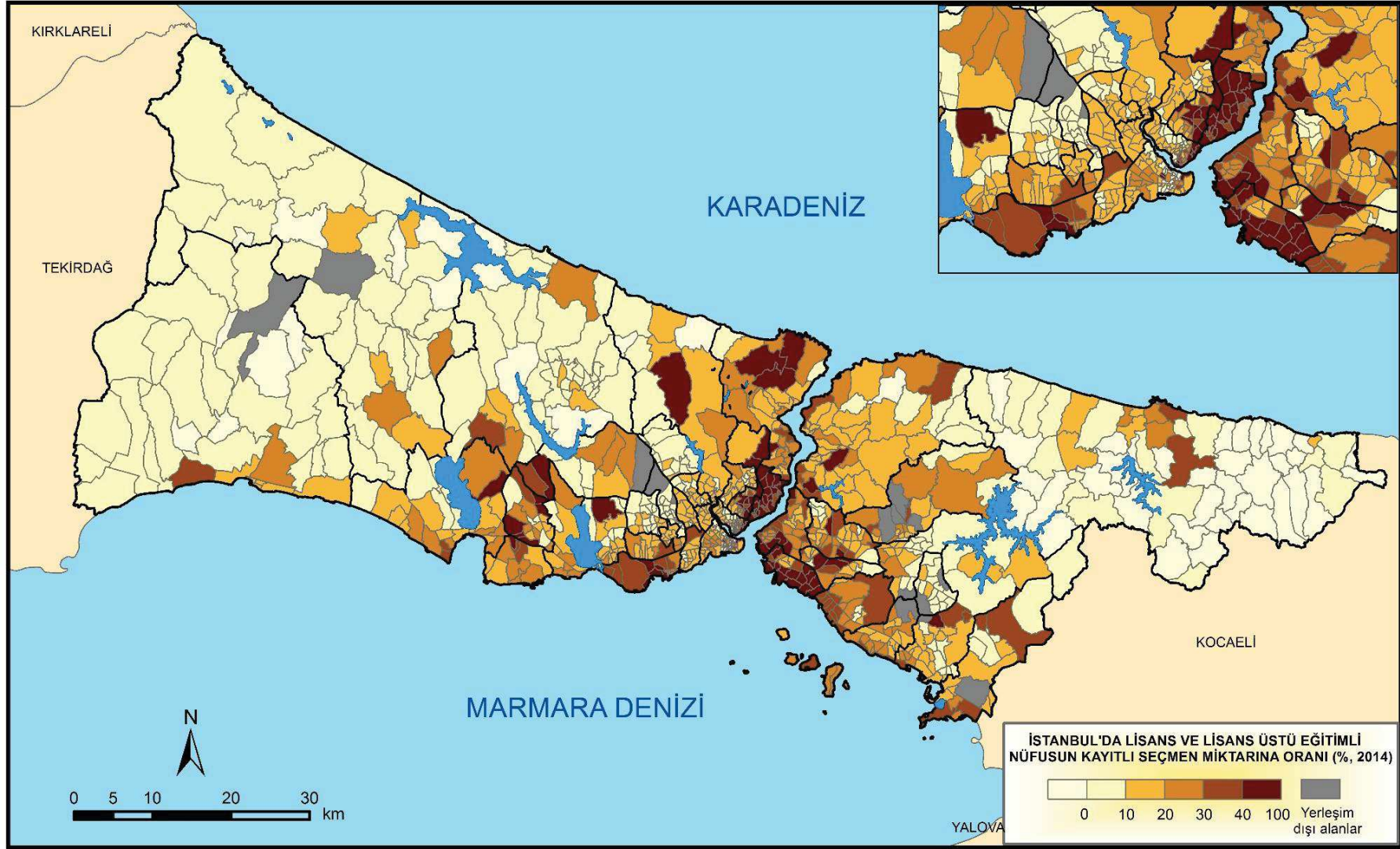
Parti oy oranlarının düşük-düşük derecede kümelendiği alanlar Anadolu yakasında görülmektedir. Bu değerler Şile ilçesi genelinde ve Pendik ilçesinin Göçbeyli mahallesinde mekâna yayılmıştır. Şile ilçesinin Karadeniz bölgesinden yoğun bir şekilde göç almasına bağlı olarak nüfusunun önemli bölümünü Karadenizlilerin oluşturması, HDP oy oranlarının bu alanlarda düşük çıkmasına neden olmuştur. Başka bir deyişle küçük Karadeniz olarak nitelenebilecek bu alanlar AKP'ye oy verme eğiliminde olup, diğer partilerin oy oranları ise kendi destekçilerinin varlığına bağlı olarak şekillenmektedir. Nitekim HDP'nin yüksek-düşük derecede oy aldığı Şile ilçesine bağlı *Çayırbaşı mahallesi* oldukça heterojen bir yapıda olup nüfusunun %60'ı göçmenlerden, %40'ı ise İstanbul nüfusuna kayıtlı kişilerden

oluşmaktadır (Şekil 4.24). Bu mahallede Doğu Anadolu (Iğdır, Erzurum, Van, Muş) ve Karadeniz Bölgesinden gelen göçmenler çoğunluktadır (Endeksa, 2018). Kürt nüfusun varlığına bağlı olarak HDP önemli oranda oy almıştır (tabi her Kürt HDP'ye oy vermiyor).

Sonuç olarak partiler arasındaki ilişkiye bakıldığında AKP ve CHP'nin iki zıt seçmen tabanına sahip oldukları ve birinin güçlü olduğu alanda diğer partinin zayıf kaldığı belirlenmiştir. Ayrıca AKP'nin yüksek oy aldığı Sultanbeyli ve Bayrampaşa ilçelerinin genelinde CHP; CHP'nin yüksek oy aldığı Beşiktaş, Bakırköy ve Adalar ilçelerinin genelinde ise AKP düşük oy oranları almıştır. Başka bir deyişle bu alanlar partilerin kaleleri olup karşı parti bu ilçelerin hiçbir mahallesinde varlık gösterememiştir. Benzer bir durum MHP ve HDP arasında görülmektedir (Zeytinburnu ve Küçükçekmece'nin birkaç mahallesi dışında). Yani iki partinin seçmen tabanları genel olarak zıttır. Ayrıca Silivri, Çatalca ve Tuzlada, MHP-CHP, Şile, Tuzla, Zeytinburnu ve Bayrampaşa ilçelerinde ise MHP-AKP yüksek oy oranları almışlardır. Yani bu alanlarda oy oranları açısından partiler arasında pozitif bir ilişki vardır. Benzer bir durum Sultanbeyli, Sancaktepe ile Arnavutköy ilçelerinde HDP-AKP arasında ve Şişli, Beyoğlu ilçelerinde ise HDP-CHP arasında görülmektedir.

Kayıtlı seçmen içindeki yükseköğretim oranı 2010 yılına göre Boğaz kıyındaki ilçelerde ve Marmara Denizine kıyısı olan ilçelerde yükselmiştir. Genel olarak kıyından iç kesimlere geçtikçe kayıtlı seçmenler içindeki yükseköğretim oranı düşmektedir. Yüksek oranlar Boğaz kıyısında Beşiktaş (ilçe geneli), Şişli, Beyoğlu (kıyı alanı), Sarıyer (*Darüşşafaka, Zekeriyaköy, Demirciköy, Uskumruköy*), Beykoz (*Acarlar, Göztepe*), Üsküdar (Kadıköy sınırındaki mahalleler) ilçelerinde ve Kadıköy (ilçe geneli) ile Bakırköy (*Ataköy 1. Kısım, Ataköy 2-5-6. Kısım, Ataköy 3-4-11. Kısım, Ataköy 7-8-9-10. Kısım ve Yeşilyurt*) ilçelerinin mahallelerinde kümelenmektedir (%40+). Ayrıca Ataşehir (*Atatürk, Barbaros*), Ümraniye (*Saray, Tatlısu*), Pendik (*Çamlık*), Eyüp (*Göktürk Merkez*), Küçükçekmece (*Atakent*), Başakşehir (*Bahçeşehir 1. Kısım*), Esenyurt (*Ardıçlı, Atatürk, Cumhuriyet, Esenkent, Güzelyurt*), Beylikdüzü (*Cumhuriyet*), Büyükçekmece (*Alkent 2000*) ilçelerinin mahallelerinde de yüksek oranlar küçük kümeler halinde mekâna yayılmışlardır. Düşük oranlar ise Anadolu yakasında Şile ile Sultanbeyli ilçesinin büyük çoğunluğu ve Ömerli barajına sınırı olan Pendik ile Sancaktepe ilçeleri mahallelerinde ve Avrupa yakasında ise Silivri, Çatalca ve Arnavutköy ilçelerinin büyük çoğunluğunda kümelenmektedir (%0-10). Aynı zamanda bu alanlarda verisi olmayan mahalleler (özellikle

Şekil 4.27. Lisans ve Lisans Üstü Eğitilmiş Nüfusun Kayıtlı Seçmen Miktarına Oranı (% , 2014)

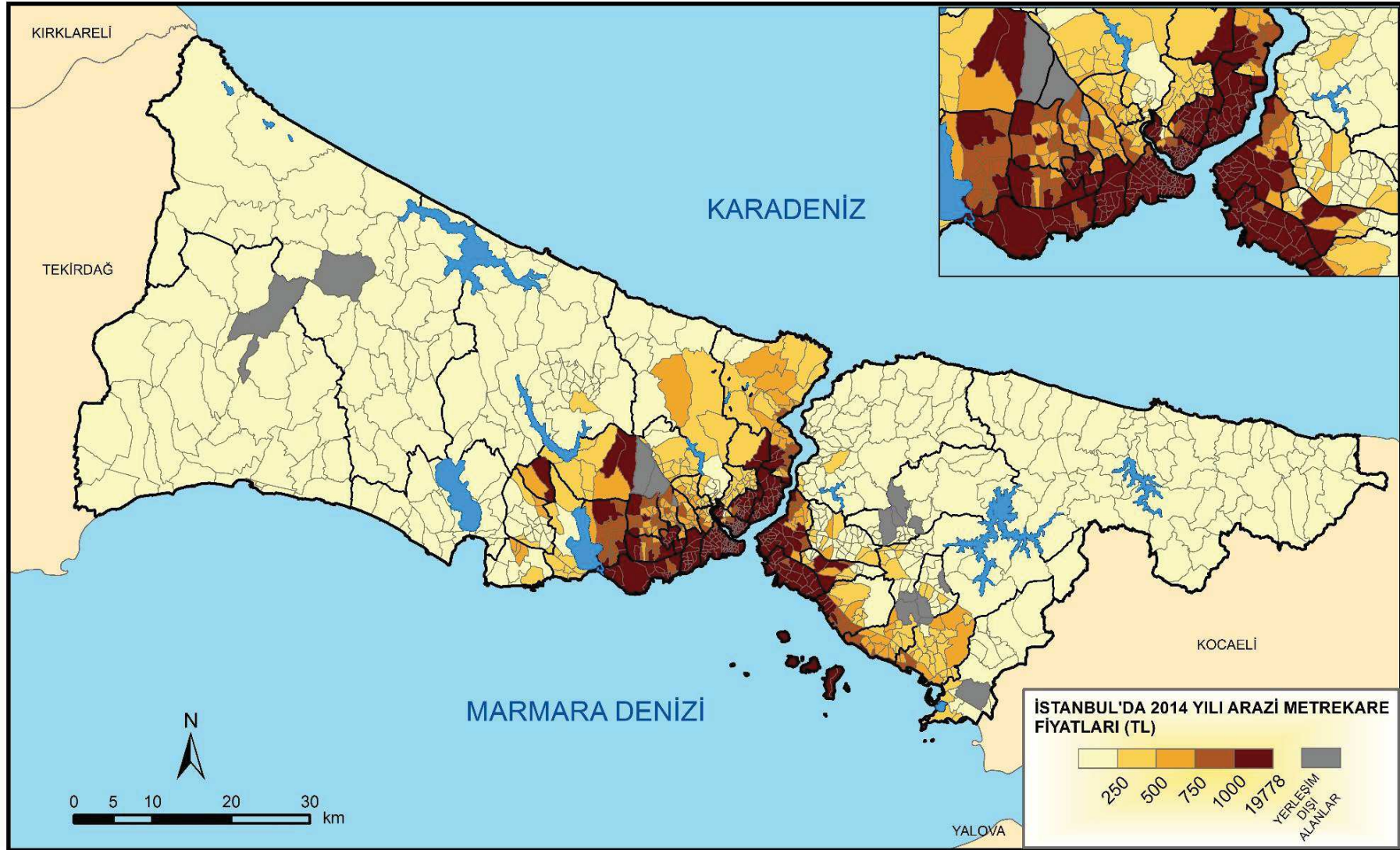
Şile) de vardır. Geriye kalan alanlarda ise oranlar %10-40 arasında değişmektedir. (Şekil 4.27).

Partilerin seçmen tabanları ile eğitim düzeylerine bakıldığında, Yüksek eğitimli kesimlerle CHP'nin yüksek oy aldığı alanların aynı olduğu ve aynı zamanda CHP'nin yüksek oranda oy aldığı Silivri ve Çatalca ilçelerinde de yükseköğretim oranının düşük olduğu belirlenmiştir. Başka bir deyişle CHP iki uç kesimden yüksek oranda oy almaktadır. AKP seçmen tabanı içindeki yükseköğretim oranının ise genel olarak orta ve düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca MHP ve HDP seçmen tabanlarının yükseköğretim oranları genel olarak düşük veya orta düzeydedir.

İstanbul'un 2014 yılına ait arazi m² fiyatları genel olarak Boğaz kıyısı ve çevresindeki ilçelerde yüksek değerlerdedir. Bu alanlarda genel olarak kıyıdan iç kesimlere geçildikçe değerler düşmektedir. Yüksek değerler (1000 TL+) Avrupa yakasında Beşiktaş, Şişli, Beyoğlu, Fatih (ticari işletmelerden dolayı), Zeytinburnu, Güngören, Bakırköy ve Bahçelievler ilçelerinin genelinde, Anadolu yakasında ise Üsküdar, Kadıköy ile Adalar ilçelerinin genelinde kümelenmektedir. Ayrıca Başakşehir (*Başak, Başakşehir, Bahçeşehir 1. Kısım*), Küçükçekmece (*Beşyol, Cennet, Tevfikbey, Atakent, Kartaltepe, Fatih*), Bağcılar (*Bağlar, Mahmutbey, Yeni Mahalle*), Sarıyer (*Darüşşafaka, Pınar, Poligon, Reşitpaşa, Rumeli Hisarı*), Ataşehir (*Atatürk, Barbaros, İçerenköy*) ve Maltepe (*Altintepe, Çınar, Feyzullah, İdealtepe, Küçükyalı Merkez*) ilçelerindeki mahallelerde de yüksek değerler küçük kümeler halinde mekâna yayılmıştır. Bu alanların çevresindeki Maltepe, Kartal, Pendik, Tuzla (kıyı alanı), Sarıyer, Eyüp, Sultangazi, Gaziosmanpaşa, Bayrampaşa, Esenler ve Başakşehir ilçelerinin büyük çoğunluğunda arazi m² fiyatları orta düzeydedir. Bununla birlikte Avrupa yakasında Silivri, Çatalca, Arnavutköy, Büyükçekmece, Esenyurt, Beylikdüzü ilçelerinin genelinde ve Anadolu yakasında Beykoz, Şile, Çekmeköy, Sancaktepe, Sultanbeyli ve Tuzla ilçelerin genelinde arazi m² fiyatları düşük düzeydedir (Şekil 4.28)

Yüksek değerlerin görüldüğü Adalar, Kadıköy, Üsküdar, Beşiktaş, Şişli, Beyoğlu ve Bakırköy ilçeleri CHP'nin yüksek oy aldığı alanlar olup, Bahçelievler, Güngören, Zeytinburnu, Fatih, Beyoğlu ve Üsküdar ilçeleri ise AKP'nin yüksek oy oranları aldığı ilçelerdir. Ayrıca orta düzeydeki değerlerin görüldüğü Sarıyer, Eyüp ve Maltepe ilçelerinde CHP, Kartal, Pendik, Sultangazi, Gaziosmanpaşa ve Başakşehir ilçelerinde ise AKP yüksek oy oranları almaktadır. Bununla birlikte Düşük değerlerin kümelendiği Silivri ve Çatalca.

Şekil 4.28. İstanbul'un 2014 Yılı Arazi m² Fiyatları (TL)

ilçelerinde CHP ve diğer alanlarda ise AKP yüksek oy oranları almaktadır.

Sonuç olarak 2002 yılından 2015 yılına gelindiğinde partiler açısından durum şaşırtıcı şekilde değişmiştir. Nitekim 2002 genel seçiminde İstanbul ile ilgili yapılan çalışmalarda CHP'nin üst gelir gruplarından ve Alevi nüfusun yoğun olduğu alt ve orta gelir düzeyinden yüksek oy aldığı ve AKP'nin ise orta ve alt gelir gruplarından yüksek oy aldığı ortak bulgular arasındadır (Zeyneloğlu, 2006: 101-102; Ataç ve Işık, 2006: 232-233). 2015 yılına gelindiğinde CHP için bu durum genel olarak aynı olup, AKP açısından ise büyük oranda değişmiştir. AKP günümüzde sadece alt gelir gruplarının değil, aynı zamanda büyük oranda orta ve üst gelir gruplarının da oyunu alabilmektedir. AKP'deki bu değişimin temelinde ise partinin bir nevi kendi orta ve üst gelir gruplarını oluşturması etkili olmuştur.

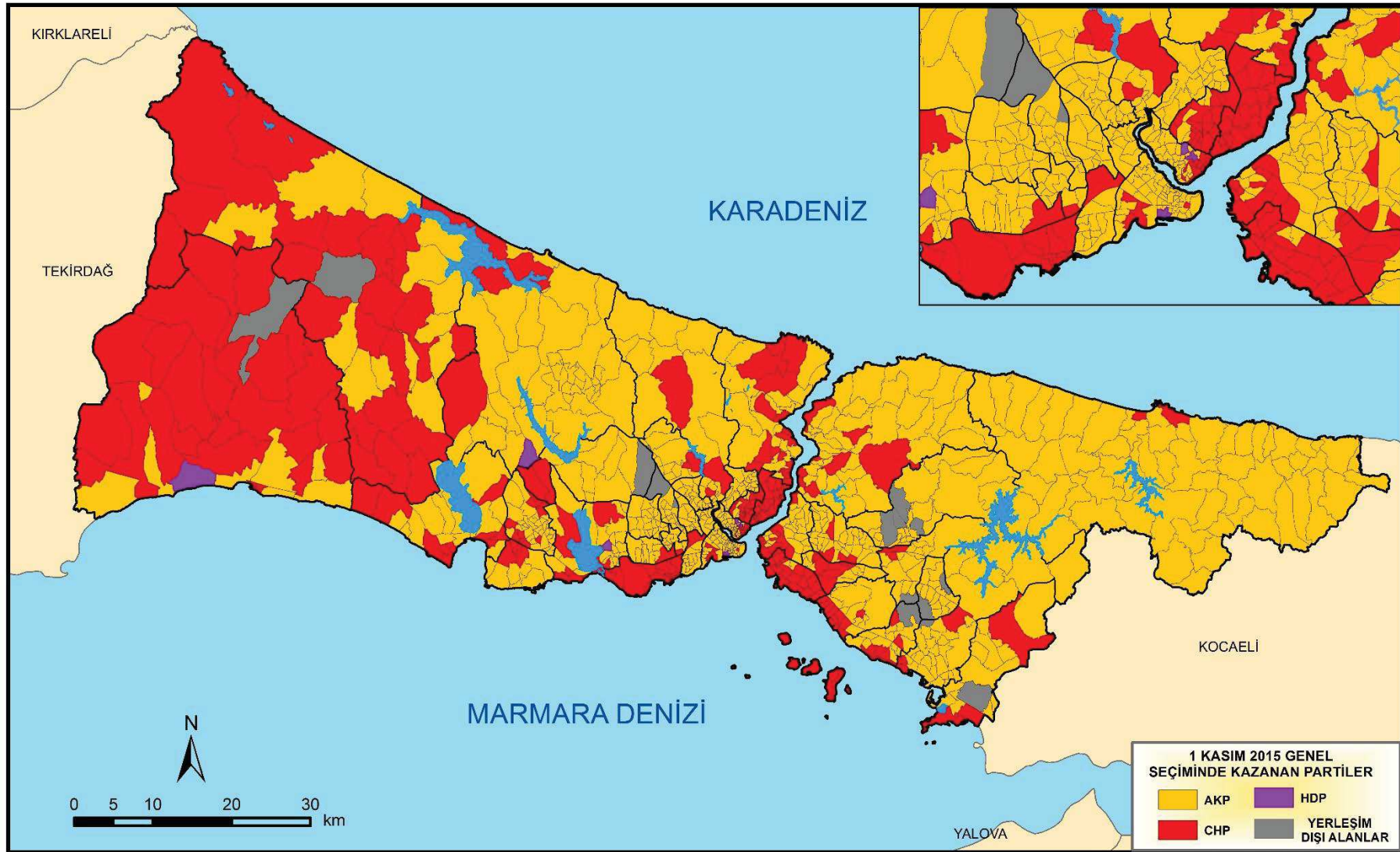
4.3.2.5 1 Kasım 2015 Genel Seçimi ve Partilerin Seçmen Tabanlarının Sosyo-Ekonomik Düzeyleri

7 Haziran 2015 genel seçimi sonunda hiçbir partinin tek başına hükümet kuramaması ve hükümet kurma çalışmalarının başarısız olması nedeniyle 1 Kasım 2015'te tekrar seçime gidilmiştir. İki seçim arasındaki sürede mitinglerde bombaların patlaması ve ülkenin bir nevi iç savaş halinde olması nedeniyle 1 Kasım genel seçimi sonuçları sağlıklı bilgiler vermemekte olup, 7 Haziran seçim sonuçları daha sağlıklı sonuçlar vermektedir. Bu yüzden 1 Kasım genel seçimi sonuçlarını genel olarak incelemekten ziyade 7 Haziran seçimi arasındaki farklar ve yaşanan değişimler açısından incelenecektir.

1 Kasım 2015 genel seçiminde, önceki seçim dönemine göre AKP (%7,8) ve CHP (%1) oy oranlarında artış yaşanırken, MHP (%-2,4) ve HDP (%-2,3) oy oranlarında ise bir düşüş söz konusudur. AKP'nin 7 Haziran'a göre hakimiyet alanı genişletirken, CHP'nin hakimiyet alanı ise daralmıştır. 1 Kasım'da oy oranlarını artıran AKP, Avrupa yakasında Beylikdüzü, Avcılar ve Sarıyer ilçelerini CHP'den almayı başarmıştır. CHP toplamda 8 ilçe, AKP ise 31 ilçe kazanmıştır. AKP özellikle Beylikdüzü, Avcılar ve Sarıyer'de hakimiyet alanını genişletirken, CHP'nin ise hakimiyet alanı daralmıştır. Diğer partiler ise ilçe genelinde en fazla oyu alan parti olamamışlardır. HDP (Bağımsızlar) önceki seçimde 22 mahallede birinci parti olurken, bu seçimde ise 11 mahallede birinci parti olmuştur. MHP ise 7 Haziran'da olduğu gibi 1 Kasım'da da hiçbir mahallede birinci parti olamamıştır (Şekil 4.29).

CHP'nin hakimiyet alanı, 1 Kasım'da Silivri, Eyüp, Avcılar, Beylikdüzü, Üsküdar, Şile ve Çekmeköy ilçelerinde daralmış olmakla beraber Kadıköy, Maltepe, Adalar, Beşiktaş,

Şekil 4.29. 1 Kasım 2015 Genel Seçiminde İstanbul'da Birinci (kazanan) Olan Partiler

Bakırköy ve Şişli ilçelerinin genelinde hakimiyet alanını korumuştur. CHP'nin Anadolu yakasında yüksek oy aldığı mahalleler/ilçeler genel olarak kıyı alanında olmakla birlikte iç kesimlere geçtikçe oy oranı azalmaktadır. Fakat 7 Haziran'a göre iç kesimlerdeki etkisi azalmıştır. Avrupa yakasında ise iç kesimlerdeki mahallelerde de yüksek oy oranları almıştır. CHP, Anadolu yakasında genel olarak Kadıköy ile Maltepe ilçelerinin E-5 (D-100) otoyolunun güneyinde kalan mahallelerinde, Kartal, Pendik ve Tuzla'nın kıyı ve iç kesimlerindeki mahallelerde, Adalar ilçesi mahalleleri, Ataşehir ilçesinin önemli bölümü (etkisi azalmış) ve boğaz kesiminde Üsküdar (özellikle boğaz girişi ve çevresi) ve Beykoz'un birkaç mahallesini kapsayan alanda en fazla oyu alan parti olmuştur. Ayrıca Şile ilçesinin Kumbaba, Hacı Kasım ve Balibey mahallelerinde birinci parti olmuştur. Avrupa yakasında Beşiktaş, Şişli, Bakırköy, Avcılar, Silivri ve Çatalca ilçeleri mahallerinin genelinde baskın parti durumunda olmakla beraber Sarıyer, Avcılar ve Büyükçekmece ilçeleri mahallelerinin önemli bölümünde baskın parti konumundadır (Şekil 4.29).

AKP, Anadolu yakasında özellikle E-5 (D-100) otoyolunun güneyindeki mahalleler (Kadıköy, Maltepe, Kartal, Tuzla) ile Ataşehir ilçesinin ve boğaz kesimindeki Üsküdar, Beykoz ilçelerinin birkaç mahallesi ve Şile'nin 3 mahallesi dışında geriye kalan alandaki mahallelerde en yüksek oyu alan parti olmuştur. Bununla birlikte AKP, Adalar ilçesinde de oldukça düşük oy oranları almıştır. Avrupa yakasında ise Fatih, Zeytinburnu, Beyoğlu, Kağıthane ilçeleri mahallelerinde ve iç bölgelerdeki ilçelerde en yüksek oyu alan parti olmuştur. Partinin düşük oy aldığı ilçeler genel olarak CHP hakimiyetindeki ilçelerdir. Bunlar Beşiktaş, Şişli, Bakırköy, Silivri ve Çatalca ilçeleridir. Ayrıca Çatalca, Beylikdüzü, Avcılar, Sarıyer, Maltepe ve Kartal ilçeleri mahallelerinde AKP'nin önemli oranda oy aldığı fakat CHP'nin de güç olduğu alanlardır (Şekil 4.29).

HDP, 7 Haziran'da olduğu gibi Anadolu yakasında hiçbir mahallede en fazla oyu alan parti olamamıştır. Fakat asıl başarıyı Avrupa yakasında yakalamıştır. Özellikle Fatih ve Beyoğlu ilçesi mahallelerinde yüksek oranda oy almıştır. *Fatih İlçesinde* Kâtip Kasım, Muhsine Hatun ile Nişanca mahallelerinde ve *Beyoğlu ilçesinde* ise Bülbül, Çukur, Hacıahmet, Kalyoncu Kulluğu ile Şehit Muhtar mahallelerinde en fazla oyu alan parti olmuştur. Ayrıca Küçükçekmece *Kanarya*, Arnavutköy *Deliklikaya*, Silivri *Semizkumlar* mahallelerinde de HDP birinci parti olmuştur (Şekil 4.29).

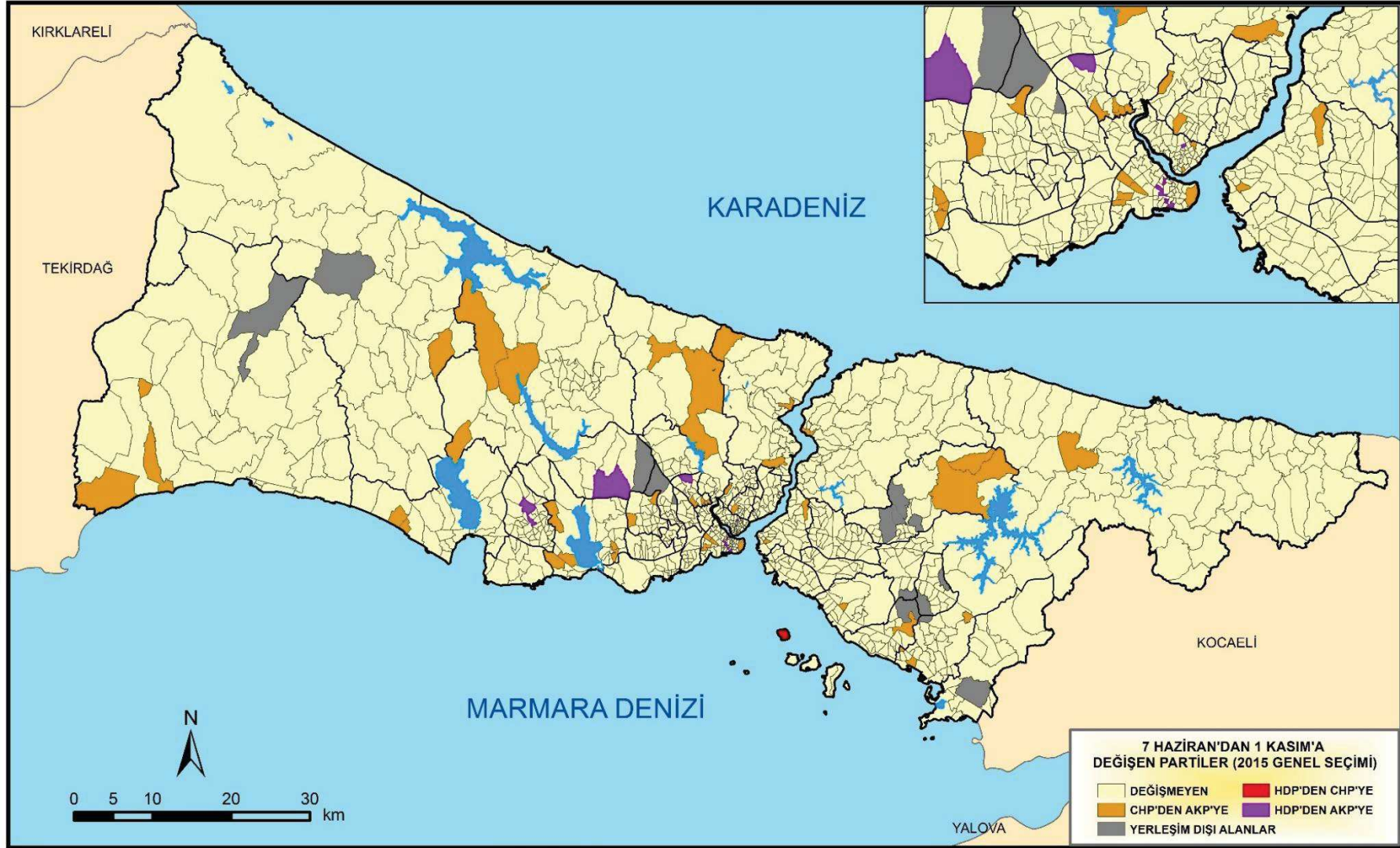
İki seçim arasında partiler arası oy kaymalarına bakıldığında AKP'nin genel olarak kazançlı çıktığı ve CHP (46) ile HDP'nin (11) ise oy kayıplarına bağlı olarak birinci parti olduğu mahalle sayısında büyük oranda kayıp olduğu görülmektedir. (Şekil 4.30).

HDP'nin 7 Haziran 2015 genel seçiminde birinci parti olduğu Adalar ilçesine bağlı Kınalıada mahallesini 1 Kasım'da CHP kazanmıştır (CHP %36, HDP %32). Bu mahallede İstanbul nüfusu çoğunlukta olmakla birlikte Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden ve Karadeniz Bölgesinden gelen göçmenler yaşamaktadır. HDP Kınalıada'da 1 Kasım seçiminde de yüksek oranda oy almış olmakla birlikte emanet oyların CHP'ye geri dönmesiyle birinciliği CHP'ye kaptırmıştır (Şekil 4.30).

HDP'nin 7 Haziran'da birinci parti olduğu 10 mahallede 1 Kasım 2015 genel seçiminde AKP birinci parti olmuştur. HDP'nin 7 Haziran'da birinci parti olduğu *Esenyurt'ta* Selahattin Eyyübi, Pınar, *Başakşehir'de* Ziya Gökalp, *Gaziosmanpaşa'da* Karayolları, *Beyoğlu'nda* Bostan, *Fatih'te* Balabanağa, Hoca Gıyasettin, Kalenderhane, Saraç İshak, Şehsuvar Bey mahallerinde 1 Kasım 2015 seçiminde AKP en fazla oyu alan parti olmuştur (Şekil 4.30). Kürt nüfusun yoğun olduğu bu mahallelerde HDP'nin oy oranlarının azalıp AKP oy oranlarının artması Kürt seçmenlerin AKP'ye yönelmesiyle açıklanabilir. Ayrıca bu mahallelerde AKP'nin birinci parti olması sadece HDP'den gelen oylara bağlı olmayıp MHP, diğer partilerden aldığı oylar ve geçersiz oyların azalması sonucu oy kazanımlarının toplamı bu sonucu doğurmuştur. *Esenyurt* ilçesine bağlı Pınar mahallesinde Doğu Anadolu (Van (%20), Ardahan, Muş, Erzurum, Kars, Bingöl, Ağrı) ve Karadeniz (Tokat, Ordu, Samsun) Bölgelerinden gelen göçmenler çoğunluktadır (%95). Kürt nüfusun yoğun olduğu bu mahallede AKP %45, HDP ise %36 oranında oy almıştır. AKP hem HDP'den (%7) hem de MHP'den (1) önemli oranda oy almıştır. Ayrıca %3'lük oy artışı ise önceki seçime göre artan seçmenlerden (yeni seçmen veya göçmen) ve geçersiz oyların azalmasına bağlı olarak geçerli oy artışından gelmektedir. Selahattin Eyyübi mahallesinde ise AKP oy oranını %33'den %42'ye yükseltirken, HDP ise %42'den %37'ye düşürmüştür.

CHP'nin 7 Haziran'da birinci parti olduğu 46 mahallede 1 Kasım 2015 genel seçiminde AKP birinci parti olmuştur. Bu mahalleler şunlardır. *Avcılar'da* Cihangir, Üniversite, Yeşilkent, *Bağcılar'da* 100. Yıl, 15 Temmuz, *Beykoz'da* Yalıköy, *Beyoğlu'nda* Kocatepe, Müeyyetzade, *Eyüp'te* Mithatpaşa, Odayeri, *Fatih'te* Cankurtaran, Molla Gürani,

Şekil 4.30. 7 Haziran'dan 1 Kasım'a Mekânda Değişen Partiler (2015 Genel Seçimleri)

Seyyid Ömer, Silivrikapı, Topkapı, *Gaziosmanpaşa'da* Karlitepe, Merkez, Pazariçi, Yenidoğan, *Kağıthane'de* Nurtepe, *Kartal'da* Yakacık Çarşı, *Küçük Çekmece'de* Fevzi Çakmak, Gültepe, Kemal Paşa, *Maltepe'de* Girne, *Pendik'te* Doğu, Harmandere, Yeşil Bağlar, *Sarıyer'de* Kısırkaya, Reşitpaşa, Sarıyer Merkez, *Şişli'de* Paşa, *Üsküdar'da* Bahçelievler, Zeynep Kâmil, *Büyük Çekmece'de* Kumburgaz, Yeni Mahalle, *Şile'de* Yeşilvadi, *Silivri'de* Gümüşyaka, Sancaktepe, *Çatalca'da* Bahşayış, Örcünlü, *Arnavutköy'de* Dursunköy, Durusu, Yassıören, *Çekmeköy'de* Ömerli, Sırapınar mahalleri 1 Kasım'da CHP'den AKP'ye geçmiştir (Şekil 4.30).

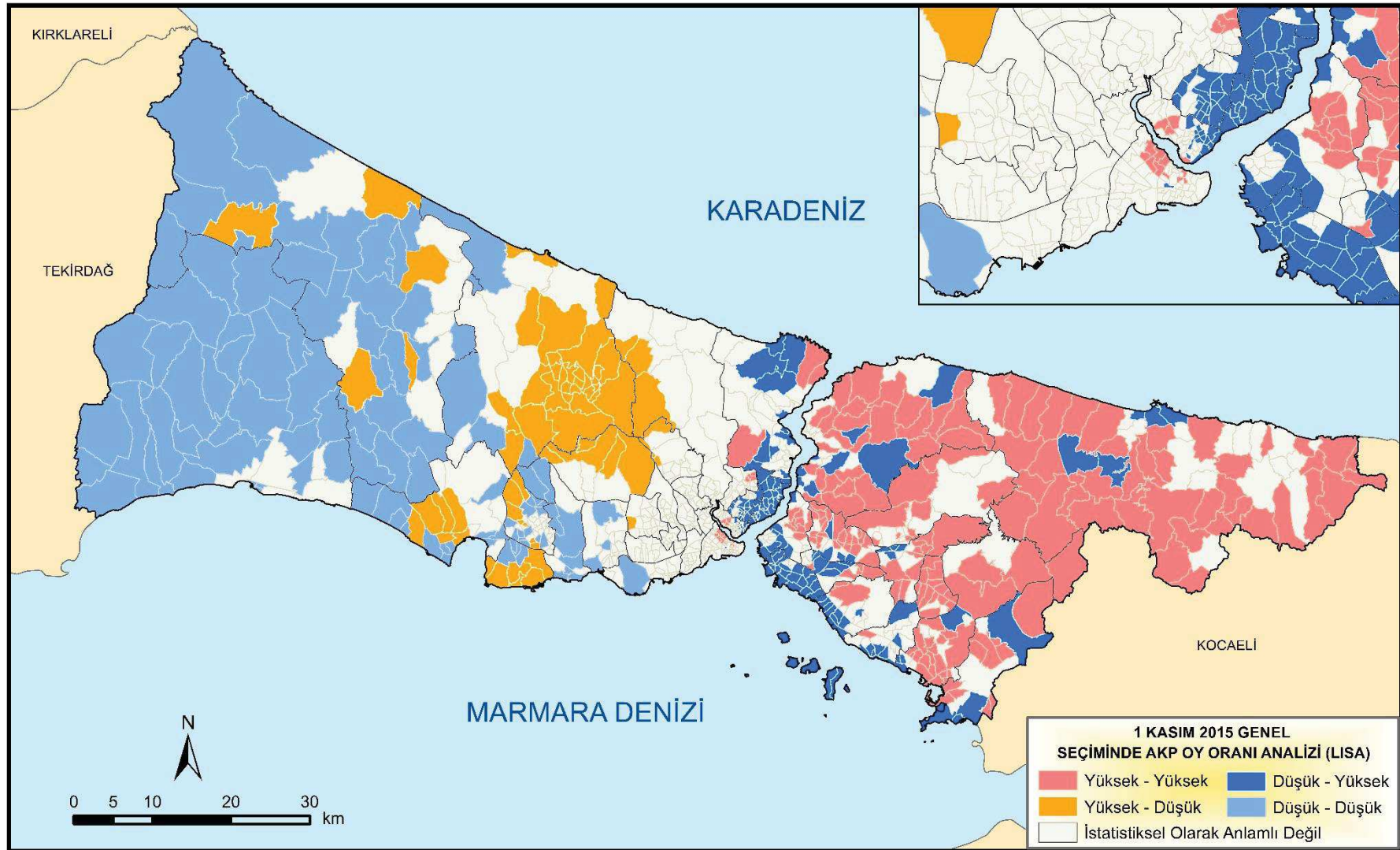

1 Kasım 2015 genel seçimi LISA analizi sonuçlarına göre AKP oy oranları Anadolu yakasında, Şile, Beykoz, Çekmeköy, Ümraniye, Üsküdar, Sancaktepe, Sultanbeyli, Pendik, Tuzla ilçelerinin genelinde ve Ataşehir (Yeni Sahra, Kayışdağı), Maltepe (Başibüyük, Fındıklı), Kartal (Cevizli) ilçelerinin bir bölümünde yüksek-yüksek derecede kümelenmiştir. Avrupa yakasında ise Fatih, Beyoğlu (Arap Cami, Kaptanpaşa, Kulaksız, Keçeci Piri), Kağıthane (Sanayi, Şirintepe, Yeşiltepe), ve Sarıyer (Ayazağa, Garipçe, Rumeli Feneri) ilçeleri mahallelerinde AKP oy oranları yüksek-yüksek derecede kümelenme göstermektedir (Şekil 4.31). İlçelerde klik (genelden farklı gruplar) oluşturmuş küçük kümeler halindeki mahallelere ayrıca değinmek gerekir.

Yüksek değerlerin çevresinde ise düşük-yüksek derecede kümelenme görülmektedir (yüksek değerlerin çevresindeki düşük değerler). AKP'nin oy oranları Anadolu yakasında, Adalar, Kadıköy, Ataşehir ilçelerinin genelinde, Maltepe, Kartal, Pendik, Tuzla, Üsküdar, Beykoz ilçelerinin kıyı ile iç kesimlerindeki mahallelerde düşük-yüksek derecede kümelenmiştir. Aynı zamanda AKP oy oranları, Şile (Kumbaba, Hacı Kasım, Çavuş, Balibey, Erenler, Yeşilvadi, mahalleri dışında), Sancaktepe (Atatürk, Meclis, İnönü, Sarıgazi) ve Ümraniye (Saray, Site, Şerifali, Tatlısu) ilçelerinin mahallelerinde de Düşük-yüksek derecede kümelenme göstermektedir. Avrupa yakasında Beşiktaş, Şişli, Beyoğlu, Fatih (Balabanağa) ve Sarıyer ilçelerine bağlı mahallelerde AKP oy oranları düşük-yüksek derecede kümelenmiştir (Şekil 4.31). Bu mahalleler içinde İnönü ve Sarıgazi Alevilerin yoğun olarak yaşadıkları mahalleler olup CHP bu mahallelerde yüksek oy oranları almaktadır.

AKP oy oranlarının düşük-düşük derecede kümelendiği alanlar ise Silivri, Çatalca, Büyükçekmece Esenyurt ile Avcılar ilçelerinin genelinde ve Beylikdüzü (iç kesimler), Küçükçekmece (Fatih, *Kanarya*, Atakent,), Başakşehir (Bahçeşehir 1. Kısım ve 2. Kısım), Bakırköy (Yeşilköy) ilçeleri mahallelerinin bir bölümünde mekâna yayılmıştır (Şekil 4.31). Kanarya mahallesinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinden göç eden bireyler çoğunluğu oluşturmaktadır (Bahadır ve vd. 2017:10). Bu mahallede HDP yüksek oy oranları almaktadır. Bu alanların çevresinde yüksek-düşük derecede kümelenme görülmektedir (düşük değerlerin çevresindeki yüksek değerler). Yüksek-düşük değerli alanlar Arnavutköy ilçesi ve çevresindeki Eyüp, Sultangazi, Başakşehir ilçelerinin mahallelerinde yoğunlaşmakta ve Beylikdüzü ile Büyükçekmece ilçelerinin de önemli bölümünde kümelenmektedir. Ayrıca mekâna dağınık olarak yayılan *Çatalca* (Aydınlar, Ormanlı,

Şekil 4.31. 1 Kasım 2015 Genel Seçiminde AKP Oy Oranı Analizi (LISA)

Oklalı, Örencik, İnceğiz), *Esenyurt* (Akçaburgaz, Güzelyurt, İstiklal, Mehmet Akif Ersoy, Orhan Gazi, Şehitler) ve *Bağcılar* (Evren (15 Temmuz) ilçelerinin mahallelerinde görülmektedir (Şekil 4.31).

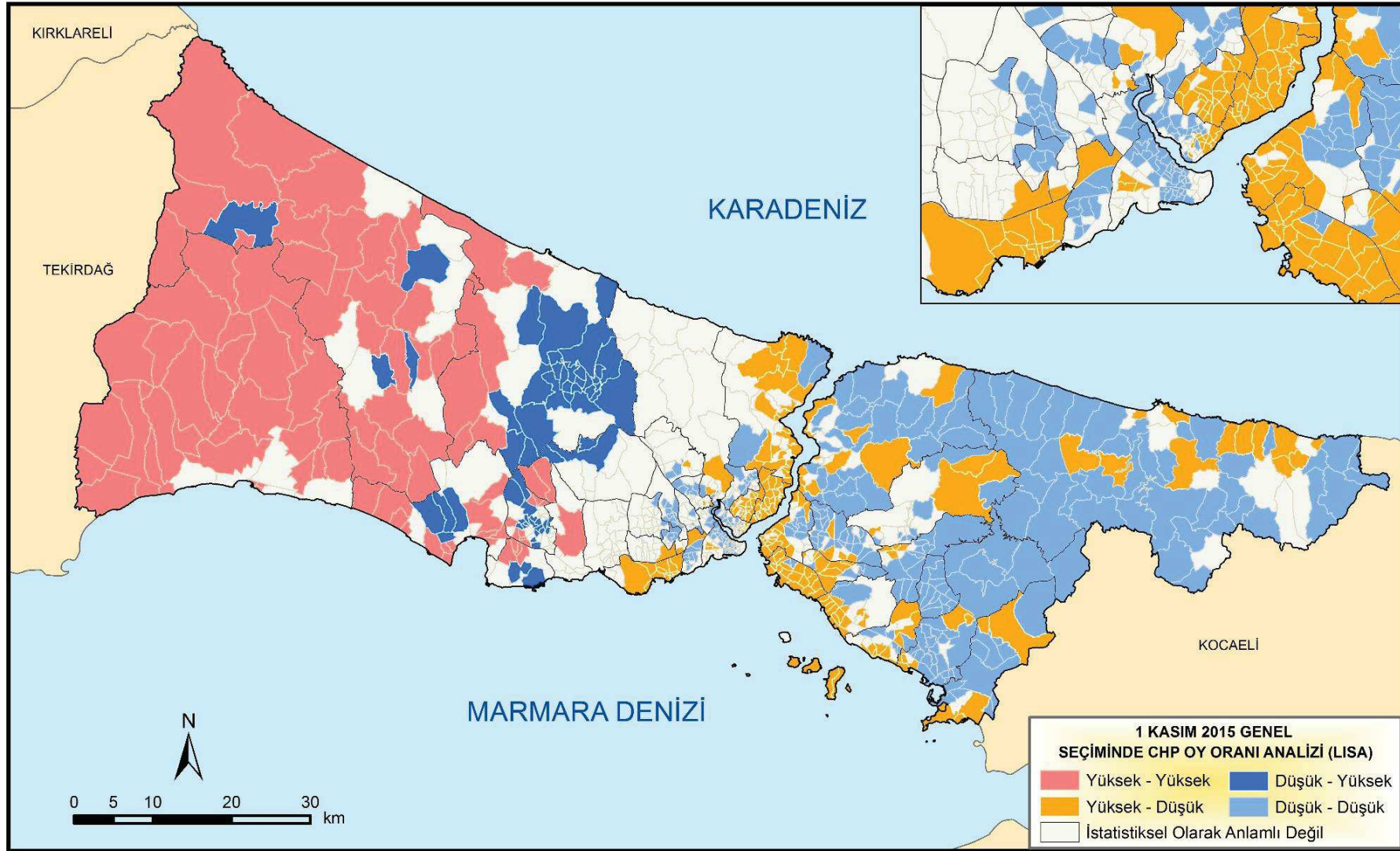
1 Kasım 2015 genel seçimi LISA analizi sonuçlarına göre CHP oy oranları 7 Haziran'da olduğu gibi Silivri, Çatalca, Büyükçekmece ilçelerinin genelinde ve Arnavutköy, Beylikdüzü ile Esenyurt, ilçelerinin önemli bölümünde yüksek-yüksek derecede kümelenmiştir. Ayrıca Başakşehir ilçesine bağlı Bahçeşehir 1. Kısım ve Bahçeşehir 2. Kısım mahalleleri ile Avcılar ilçesine bağlı Firuzköy mahallesinde yüksek-yüksek derecede kümelenme görülmektedir (Şekil 4.32).

Yüksek değerlerin çevresinde düşük-yüksek derecede kümelenmiş alanlar bulunmaktadır (yüksek değerlerin çevresindeki düşük değerler). Düşük-yüksek değerler *Arnavutköy* ve *Esenyurt* ilçelerinde yoğunlaşmakla beraber *Başakşehir* (Kayabaşı, Şamlar), *Beylikdüzü* (Marmara, Kavaklı), *Büyükçekmece* (Türkoba, Hürriyet, Ulus, Murat Çeşme) *Çatalca* (Aydınlar, Oklalı, Örencik, Gökçeli) ilçeleri mahallerinde küçük gruplar halinde mekâna yayılmışlardır (Şekil 4.32).

Düşük-düşük değerler genel olarak Anadolu yakasında kümelenmiş olmakla beraber Avrupa yakasında ise tarihi yarımada ve çevresinde yayılış göstermektedir. CHP Anadolu yakasında, Üsküdar, Kadıköy, Ataşehir, Maltepe, Kartal ve Adalar ilçeleri dışındaki ilçelerin genelinde düşük-düşük derecede değerler almıştır. Avrupa yakasında ise Fatih, Zeytinburnu, Güngören, Esenler, Gaziosmanpaşa, Kağıthane ve Beyoğlu ilçelerinin genelinde düşük oy oranları almıştır. Ayrıca *Bağcılar* (Çınar, 100. Yıl, Yenigün), *Bayrampaşa* (Muratpaşa, Ortamahalle) *Sultangazi* (50. Yıl, Esentepe), *Eyüp* (Defterdar, Esentepe, Merkez, Nişancı, Silahtarağa) ve *Sarıyer* (Garipçe, Rumelifeneri, Ayazağa) ilçelerinin birkaç mahallesinde de CHP düşük oy oranları almıştır. Bu alanların genelinde AKP yüksek oy oranları almıştır (Şekil 4.32).

Düşük-düşük derecede kümelenmiş alanların çevresinde ise yüksek-düşük derecede kümelenmiş alanlar mekâna yayılmıştır (düşük değerlerin çevresindeki yüksek değerler). Bu değerler 7 Haziran'da olduğu gibi Avrupa yakasında toplu olarak ve Anadolu yakasında ise dağınık olarak mekâna yayılmıştır. Partinin oy oranları Avrupa yakasında Beşiktaş, Şişli, Sarıyer ve Bakırköy ilçeleri genelindeki mahallelerde Yüksek-düşük derecede kümelenmiştir. Ayrıca *Bahçelievler* (Bahçelievler mahallesi), *Güngören* (Abdurrahman Nafiz Gürman), *Zeytinburnu* (Maltepe), *Fatih* (Seyyid Ömer, Şehremini,

Şekil 4.32. 1 Kasım 2015 Genel Seçiminde CHP Oy Oranı Analizi (LISA)

Haseki Sultan), *Gaziosmanpaşa* (Pazariçi, Yenidoğan), *Sultangazi* (Gazi), *Eyüp* (Güzeltepe, Karadolap) ve *Beyoğlu* (Asmalı Mescit, Bereketzade, Cihangir, Firuzağa, Gümüşsuyu, Hüseyinağa, Katipmustafa Çelebi, Kılıçalı Paşa, Ömer Avni, Pürtelaş Hasan Efendi) ilçelerinin birkaç mahallesinde de CHP oy oranları Yüksek-düşük derecede kümelenmiştir (Şekil 4.32). CHP'nin yüksek oy aldığı, Sultangazi ilçesine bağlı Gazi mahallesi ve Eyüp ilçesine bağlı Güzeltepe mahallesinde Alevi nüfus yoğunluktadır. Eyüp'e bağlı Karadolap mahallesinin 5/4'ü göçmenlerden oluşmaktadır. Bu mahalledeki göçmenlerin 3/1'ni ise Erzurum, Sivas ve Tunceli nüfusuna kayıtlı kişiler oluşturmaktadır. Bilindiği üzere bu illerde önemli oranda Alevi nüfus bulunmaktadır. Bu illerden göç eden bireylerin de önemli bir kesiminin Alevi olma olasılığı yüksektir. Böylelikle CHP'nin bu mahallede yüksek oy almasında, Alevi nüfusun mahalledeki varlığıyla yakından ilgili olduğunu söyleyebiliriz. CHP'nin yüksek oy aldığı Fatih ilçesine bağlı Seyyid Ömer, Şehremini ve Haseki Sultan mahallelerinin 4/3'ünü mahalleye göç eden bireyler oluşturmaktadır. Göçmenlerin büyük çoğunluğu DAB (Malatya, Erzincan), Karadeniz (Kastamonu, Trabzon), GAB (Şanlıurfa, Mardin, Diyarbakır, Siirt) ve Marmara Bölgesi illerinden gelmiştir. (Endeksa, 2018). Sonuç olarak göçlerle birlikte heterojenleşen mahallelerde 4 parti de önemli oranda oy almakta fakat hangi partinin kazanacağına çoğunluk oluşturan göçmenlerin orijini (hangi bölgeden geldikleri) belirlemektedir.

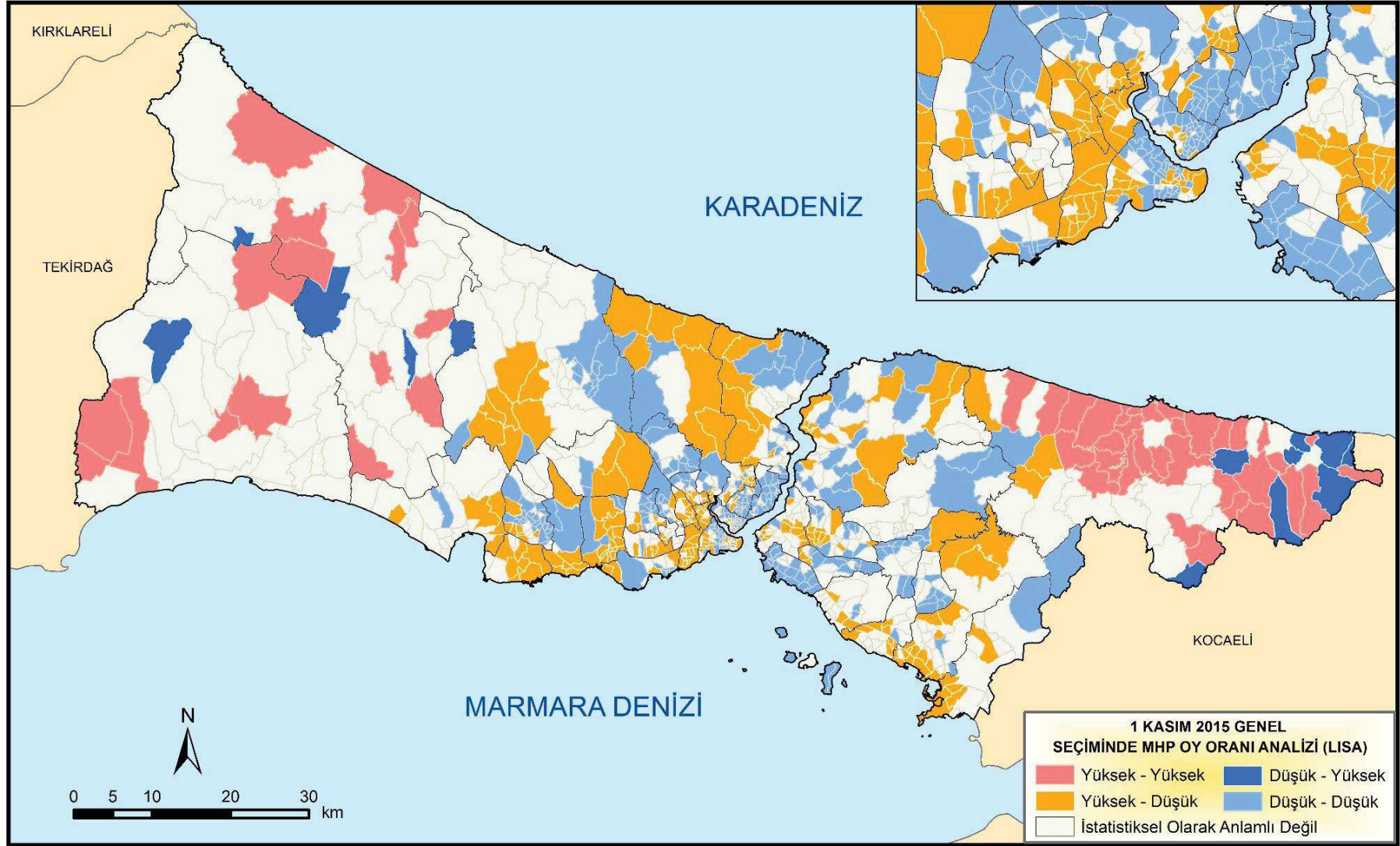
CHP'nin Anadolu yakasındaki yüksek-düşük derecedeki oy oranları Üsküdar, Kadıköy, Ataşehir, Maltepe, Kartal ve Adalar ilçelerinin genelinde kümelenmiştir. Ayrıca Şile, Beykoz, Pendik, Tuzla ilçelerinin kıyı ile iç kesimlerinde ve Çekmeköy (Mimar Sinan, Ömerli, Sırapınar), Ümraniye (Saray, Site, Şerifali, Tatlısu) ile Sancaktepe (Atatürk, İnönü, Meclis, *Sarıgazi*) ilçelerinin önemli bir kesiminde CHP oy oranları Yüksek-düşük derecede mekâna yayılmıştır (Şekil 4.32). Beykoz ve Şile ilçelerinde CHP'nin kazandığı alanlarda Karadenizli göçmenlerin etkisinin sınırlı olduğu fakat diğer mahallelerde ise Karadenizli göçmenlerin etkisinin fazla olmasından dolayı CHP düşük oranda oy almıştır. Nitekim bu alanlara küçük Karadeniz Bölgesi diyebiliriz. Şayet hem nüfus hem de siyasi tercihler açısından benzerdirler. Ayrıca CHP'nin yüksek oy aldığı, Maltepe ilçesine bağlı Gülsuyu, Gülsuyu ve Sancaktepe ilçesine bağlı İnönü ile Sarıgazi mahallelerinde Alevi ve Kürt nüfus yoğunluktadır (Tol, 2016:12). Bu sonuçlar göçlerin seçimleri nasıl etkilediği konusunda önemli bilgiler vermektedir.

1 Kasım 2015 genel seçimi LISA analizi sonuçlarına göre MHP oy oranları *Şile* ilçesinin genelinde ve *Silivri* (Balaban, Başak, Çanakça, Danamandıra, İsmetpaşa, Fevzipaşa, Fener, Küçük Kılıçlı) ile *Çatalca* (Gümüşpınar, Hisarbeyli, Gökçeali, İzzettin, Ovayenice, Ormanlı, Karamandere, Yalıköy) ilçelerinin bir bölümünde yüksek-yüksek derecede kümelenmiştir (Şekil 4.33). Bu alanların çevresinde ise düşük-yüksek derecede kümelenmiş alanlar bulunmaktadır (yüksek değerlerin çevresindeki düşük değerler). Bu değerler *Şile* (Bucaklı, Çataklı, Geredeli, Kadıköy, Karabeyli, Kurfallı, İsaköy), *Silivri* (Beyciler) ve *Çatalca* (İhsaniye, Yaylacık, Kızılcaali, Oklalı) ilçeleri mahallelerinde mekâna yayılmışlardır (Şekil 4.33).

Parti oylarının düşük-düşük derecede kümelendiği alanlar Anadolu yakasında Kadıköy, Ataşehir, Ümraniye, Sancaktepe, Sultanbeyli, Beykoz ve Adalar ilçelerinin önemli bölümlerinde mekâna yayılmışlardır. Ayrıca *Üsküdar* (Kandilli, Kuzguncuk, Salacak), *Maltepe* (Gülsuyu, Gülensu), *Kartal* (Cumhuriyet), *Pendik* (Ahmet Yesevi, Ramazanoğlu, Göçbeyli), *Tuzla* (Akfırat), *Şile* (Avcıkoru) ve *Çekmeköy* (Ömerli, Sırapınar) ilçeleri mahallelerinde klikler (genelden farklı gruplar) oluşturmuş bir şekilde mekâna yayılmışlardır. MHP'nin düşük oy aldığı bu alanlar genel olarak CHP ve AKP'nin güçlü olduğu alanlardır. Ayrıca Alevi nüfusun yoğunlukta olduğu Gülensu mahallesinde CHP ve Gülsuyu mahallesinde ise AKP yüksek oy oranları almaktadır. Avrupa yakasında ise Fatih, Beyoğlu, Şişli, Beşiktaş, Sarıyer, Sultangazi, Esenler, Bağcılar ve Esenler ilçelerinin genelinde ve Gaziosmanpaşa, Bakırköy ilçelerinin önemli bölümünde mekâna yayılmışlardır. Bununla birlikte *Büyükçekmece* (Hürriyet), *Acılar* (Firüzköy, Yeşilkent), *Küçükçekmece* (Atatürk, Mehmet Akif, Kanarya, Yarımburgaz), *Başakşehir* (Altınşehir, Güvercintepe), *Bahçelievler* (Zafer), Eyüp (Akşemsettin, Güzeltepe, Karadolap, Pirinççi, Odayeri, İhsaniye) ve *Kağıthane* (Çağlayan, Nurtepe, Şirintepe) ilçelerinde küçük kümeler halinde mekâna dağılmışlardır. MHP'nin düşük oy aldığı Kanarya mahallesi Kürt göçmenlerin yoğunlukta olduğu ve HDP ile AKP'nin yüksek oranda oy aldığı bir mahalledir (Şekil 4.33).

Bu değerlerin çevresinde ise yüksek-düşük derecede kümelenen alanlar bulunmaktadır (düşük değerlerin çevresindeki yüksek değerler). Yüksek-düşük derecedeki değerler Anadolu yakasında *Tuzla*, *Pendik*, *Kartal*, *Üsküdar* ile *Beykoz* ilçelerinin kıyı ve iç kesimlerindeki mahallelerde ve *Ümraniye* (önemli bölümünde), *Ataşehir* (Fetih, Örnek,

Şekil 4.33. 1 Kasım 2015 Genel Seçiminde MHP Oy Oranı Analizi (LISA)

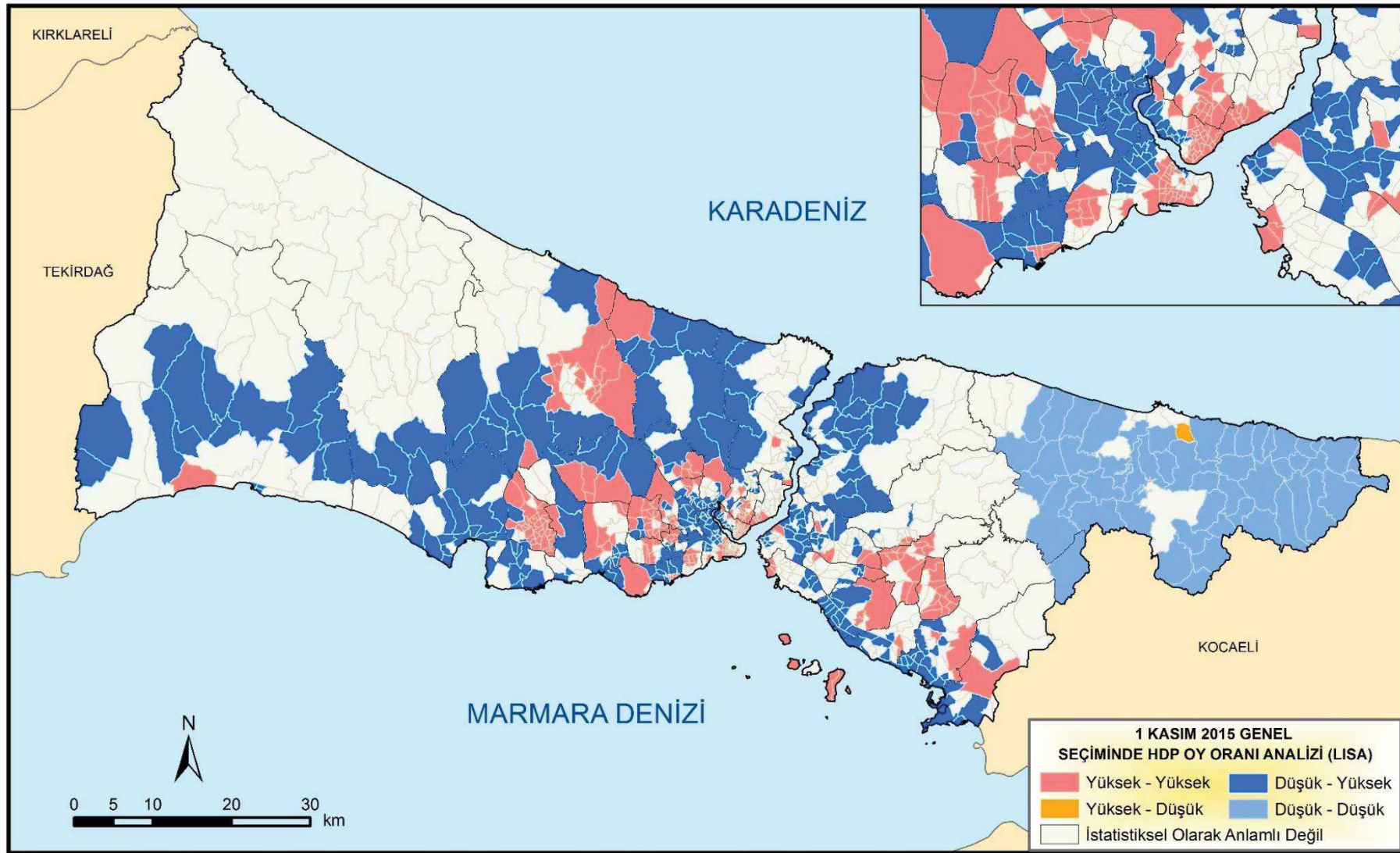

Yenisahra), *Sancaktepe* (Paşaköy), *Maltepe* (Aydınevler, Bağlarbaşı, Cevizli) ve *Şile* (Karakiraz, Kömürlük, Üvezli) ilçeleri mahallelerinde mekâna yayılmıştır. Avrupa yakasında ise *Eyüp*, *Gaziosmanpaşa*, *Bayrampaşa*, *Zeytinburnu*, *Bahçelievler*, *Küçükçekmece*, *Avcılar*, *Beylikdüzü* ilçelerinin genelinde ve *Arnavutköy*, *Esenyurt*, *Bakırköy*, *Güngören*, *Bağcılar*, *Fatih*, *Beyoğlu*, *Kağıthane*, *Sarıyer* ilçeleri mahallelerinin önemli bölümünde görülmektedir. Ayrıca *Şişli* (Gülbahar, Halide Edip Adıvar, Paşa), *Esenler* (Mimar Sinan) ve *Büyükçekmece* (Çakmaklı, Kumburgaz, 19 Mayıs) ilçeleri mahallelerinde mekâna yayılmıştır (Şekil 4.33).

HDP'nin 7 Haziran 2015 genel seçimi LISA analizi sonuçları ile 1 Kasım 2015 genel seçimi LISA analizi sonuçları büyük oranda benzerlik göstermektedir (Şekil 4.34). Bu duruma parti oy oranlarının genel olarak yumuşak bir şekilde azalması etkili olmuştur. 1 Kasım 2015 genel seçimi LISA analizi sonuçlarına göre yüksek-yüksek derecede kümelenen HDP oy oranları Anadolu yakasında, yer yer kesintilerle birlikte Ataşehir (Aşık Veysel, Ferhat Paşa, Mustafa Kemal), Ümraniye, Çekmeköy ilçelerinden başlayıp Sancaktepe, Sultanbeyli, Pendik ve Tuzla ilçesine uzanan hat üzerindeki mahallelerde kümelenmiştir. Bununla birlikte Adalar (Kınalıada, Burgazada, Büyükada), Üsküdar (Kuzguncuk), Kadıköy (Caferağa, Osmanağa, Rasimpaşa), Maltepe (Gülsuyu, Gü lensu, Büyükbakkalköy) ve Kartal (Cumhuriyet, Yalı) ilçelerinde küçük gruplar halinde yayıldığı görülmektedir. Avrupa yakasında ise Beyoğlu, Şişli, Fatih, Zeytinburnu, Güngören, Esenler, Sultangazi, Bağcılar, Küçükçekmece, Esenyurt ilçelerindeki mahallelerin çoğunluğunda ve Gaziosmanpaşa, Beşiktaş, Arnavutköy, Bakırköy, Bahçelievler ile Başakşehir ilçelerinin önemli bölümünde Yüksek-yüksek derecedeki değerler kümelenmiştir. Aynı zamanda Silivri (Semizkumlar), Avcılar (Yeşilkent), Kağıthane (Nurtepe, Çağlayan) ve Sarıyer (Çamlıtepe, Rumeli Hisarı) ilçelerindeki mahallelerde de yayılış göstermektedir (Şekil 4.34). HDP'nin yüksek oranda oy aldığı bu alanların göçlerle olan ilişkisi 7 Haziran'da ayrıntılı olarak açıklandığı için tekrar açıklama gereği duyulmamıştır.

Yüksek değerlerin çevresinde ise düşük-yüksek derecede kümelenen değerler bulunmaktadır (yüksek değerlerin çevresindeki düşük değerler). Anadolu yakasında HDP oy oranları Beykoz, Üsküdar ile Maltepe ilçelerinin genelinde, Ümraniye'nin önemli bölümünde ve Kartal, Pendik, Tuzla ilçelerinin kıyı alanı ve çevresinde düşük-yüksek derecede kümelenmiştir. Ayrıca Kadıköy ilçesine bağlı *Erenköy*, *19 Mayıs*, *Sahrayıcedit*, *Kozyatağı*, Ataşehir ilçesine bağlı *Mevlâna*, *Fetih*, *İnönü*, *Mimar Sinan*, *Yeni Çamlıca* ve

Şekil 4.34. 1 Kasım 2015 Genel Seçiminde HDP Oy Oranı Analizi (LISA)

Çekmeköy ilçesine bağlı *Alemdağ*, *Mimar Sinan* mahallelerinde küçük kümeler halinde görülmektedir. Avrupa yakasında ise Silivri'den başlayıp Çatalca, Büyükçekmece, Arnavutköy, Başakşehir, Eyüp ilçeleri üzerindeki hattın genelinde ve bu hattın devamı sayabileceğimiz Sarıyer, Kağıthane, Gaziosmanpaşa, Bayrampaşa, Bakırköy, Küçükçekmece (Güneyi), Avcılar ile Beylikdüzü ilçelerinin önemli bölümünde HDP oy oranları düşük-yüksek derecede kümelenmiştir (Şekil 4.34). HDP'nin düşük oy oranları aldığı mahallelerin demografik özellikleri önemli ipuçları vermektedir. Örneğin HDP'nin düşük oy aldığı Küçükçekmece ilçesine bağlı *Sultan Murat* (Arnavut) ve *Fevzi Çakmak* (Bulgar) mahallelerinde Balkan göçmenleri çoğunlukta olmakla beraber *Cumhuriyet* ve *Cennet mahallerinde* ise Balkan göçmenleri ve Anadolu'nun diğer illerinden gelen göçmenler çoğunluktadır (Bahadır vd. 2017:10). Ayrıca bu mahalleler HDP'nin yüksek oy aldığı mahallelerin (Kanarya, İnönü, Söğütlü Çeşme, İstasyon, Yarımburgaz) Komşusudurlar.

Parti oy oranlarının düşük-düşük derecede kümelendiği alanlar Anadolu yakasında görülmektedir. Bu değerler Şile ilçesi genelinde ve Pendik ilçesinin Göçbeyli mahallesinde mekâna yayılmıştır. Şile ilçesinin Karadeniz bölgesinden yoğun bir şekilde göç almasına bağlı olarak nüfusunun önemli bölümünü Karadenizlilerin oluşturması, HDP oy oranlarının bu alanlarda düşük çıkmasına neden olmuştur. Başka bir deyişle küçük Karadeniz olarak nitelenebilecek bu alanlar AKP'ye oy verme eğiliminde olup, diğer partilerin oy oranları ise kendi destekçilerinin varlığına bağlı olarak şekillenmektedir. Nitekim HDP'nin yüksek-düşük derecede oy aldığı Şile ilçesine bağlı *Çayırbaşı mahallesi* oldukça heterojen bir yapıda olup nüfusunun %60'ı göçmenlerden, %40'ı ise İstanbul nüfusuna kayıtlı kişilerden oluşmaktadır (Şekil 4.34). Bu mahallede Doğu Anadolu (Iğdır, Erzurum, Van, Muş) ve Karadeniz Bölgesinden gelen göçmenler çoğunluktadır (Endeksa, 2018). Kürt nüfusun varlığına bağlı olarak HDP önemli oranda oy almıştır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Türkiye'deki iç göçlerin önemli bir bölümünü alan İstanbul gerek demografik gerekse siyasal anlamdaki bu sorunlarla baş etmek zorunda kalan illerin başında gelmektedir. Nitekim 1965-2018 yılları arasında iç göçe katılmış her üç kişiden biri ya İstanbul'a göç etmiş ya da İstanbul'dan başka bir ile göç etmiştir. Bunun sonucunda kentin demografik yapısı büyük oranda değişmiş olmakla birlikte günümüzde her yıl yaklaşık olarak 800 bin kişi iç göçe katılmaktadır. Bir başka ifadeyle kente gelen ve gidenlerin toplamı 800 bin kişiyi bulmaktadır. Ayrıca kentin net göç miktarları yıllara göre dalgalanmalar göstermekle beraber 2016 yılına kadar pozitif değerlerde olmuştur. Fakat 2016 yılından itibaren İstanbul tarihinde bir ilk yaşanarak net göç miktarları negatif değerlerde seyretmeye başlamıştır. 2016 yılında -71307 ve 2017 yılında ise azalarak -5972 kişi olarak gerçekleşmiştir (Tablo 2.1).

İstanbul'un net göç hızı günümüze doğru azalma eğilimde olmakla beraber aynı zamanda yoğun bir sıklıkla dalgalanma göstermektedir. Şayet 2009 yılında 40 bin olan net göç miktarı 2010 yılında artarak 100 bin olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca 2011 yılında 120 bine, 2012 yılında ise azalarak 30 bine kadar düşmüştür. Net göç miktarı 2013'de (66321) artan, 2014'de (14336) azalan, 2015'te (50543) tekrar artan, 2016'da azalan ve 2017'de tekrar artan bir grafik sergilemiştir. Bu haliyle çok hassas olan göç dengesi son iki yılda negatif görünüm kazanmıştır. Özellikle 2016 yılında İstanbul, son 10 yılın en yüksek göçünü verirken aynı zamanda en düşük göçünü de almıştır. Bununla birlikte 2015 yılında ise son 10 yılın en yüksek göçünü almıştır. Sonuç olarak 2014 yılında büyük oranda azalan ve sonrasında belki de negatif değerler görülebilecekken 50 bin kişiye çıkan ve 2016 yılında -71 bin kişiye düşen net göç miktarları üzerinde farklı bir etkenin rol oynamış olması muhtemeldir. Nitekim kritik 2015 genel seçimlerinin öneminden dolayı partilerin kente seçmen taşımaları (ya da seçmenleri bilinçlendirmeleri) ve kentte öğrenim gören öğrencilerin ikametlerini kente taşımaları ve 2016 yılında ise kayıtlarını tekrar memleketlerine taşımalarının bu duruma sebebiyet vermesi yüksek ihtimal dahilindedir. Tablo 2.2'de İstanbul'un net göçlerinde 2015 yılında Fakülte (ya da Yüksekokul) ve Yüksek Lisans öğrencilerinin (veya mezunlarından) 2014 yılına göre büyük oranda arttığı ve sonraki yıllarda ise bu miktarın önemli ölçüde azaldığı görülmektedir. Bu sonuçlar kentte öğrenim gören üniversite öğrencilerinin kritik 2015 genel seçimleri nedeniyle 2015 yılında ikametlerini İstanbul'a taşıdıkları tezini büyük oranda doğrulamaktadır. Bununla birlikte net

göçlerin azalmasında tek faktör seçimler değildir. Özellikle son yıllarda İstanbul'un azalan net göç miktarları üzerinde sanayinin desantralizasyonu, Suriyeli ucuz işgücü, darbe girişimi ve "iade göçlerinin" doğrudan etkili olduğu söylenebilir. Sanayi alanlarının Çorlu-Gebze hattı boyunca yayılması sonucu iş olanaklarının yoğunlaştığı Tekirdağ ve Kocaeli illeri önemli oranda nüfus çeken iller haline gelmişlerdir. Nitekim İstanbul'un negatif net göçlerinde Tekirdağ ve Kocaeli illerinin ilk sıralarda yer almasında sanayi tesislerinin bu alanlara taşınmasının ve komşuluk ilişkilerinin (kentsel birleşme) etkisi büyüktür. Ayrıca Suriyeli ucuz işgücüne bağlı olarak emek piyasasının düşmesi sonucu uygun iş olanaklarının azalması ve 2016 yılında meydana gelen darbe girişiminin olumsuz etkilerinden dolayı İstanbul'un aldığı göçlerin azalması ve İstanbul'dan diğer illere gerçekleşen göçlerin artmasına bağlı olarak 2016 yılında net göç miktarı negatif değerlere düşmüştür. Bununla birlikte son yıllarda kentteki kalabalık, yeşil alanların azlığı, hava kirliliği, hayat ve kira pahalılığı nedenlerinden dolayı da bireyler İstanbul'dan göç etmektedir.

Sonuç olarak belirtilen nedenlere bağlı olarak son yıllarda İstanbul'un göç profili büyük oranda değişmiştir. İstanbul'a göç edenler genel olarak orta ve düşük eğitim seviyelerine sahipken, İstanbul'dan göç edenler ise orta ve yüksek eğitim seviyelerine sahip kişilerden oluşmaktadır. İstanbul'un aldığı göçlerde Karadeniz Bölgesi'nin ağırlığı azalmaktadır. Aynı zamanda İstanbul'un verdiği göçlerde komşu iller, Karadeniz Bölgesi illeri, Sahil kentleri (Muğla, Antalya, Balıkesir, Çanakkale vd.) ve Büyükşehirlerin (Ankara, İzmir, Bursa, Eskişehir vd.) etkisi artmaktadır. Ayrıca uzun dönemler boyunca göç veren illerin (Ordu, Giresun, Samsun, Sivas vd.) son yıllarda İstanbul'dan önemli oranda göç aldığı dikkat çekmektedir. Nitekim İstanbul'un yoğun şehir hayatından kurtulmak isteyen bireylerin kaynak bölgelerine geri dönmeleriyle gerçekleşen "iade göçleri" ve sakin şehirlere (Ege ve Marmara Bölgesi illeri) gerçekleşen göçler net göçler üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. İstanbul'un verdiği göçlerde aktif nüfusun çoğunlukta olması ise dikkat çeken başka bir özelliktir. Şu bir gerçek ki son 4 yılda İstanbul'un verdiği göçler önemli oranda artmıştır ve bu durum uzun yıllar boyunca süreceğe benzetilmektedir. Kent nüfusunun büyük çoğunluğunun göçmenlerden oluşması nedeniyle geri dönüşlerin önemli oranda yaşanması gayet doğaldır. Fakat her hâlükârda önemli oranda göç veren ve vermeye devam edecek İstanbul'un göç dengesini, kentin aldığı/alacağı göçlerin konumu belirleyecektir.

İstanbul'un 2002-2015 döneminde aldığı göçlere bakıldığında Tokat, Ordu, Kocaeli ve Van'ın en fazla göç veren iller olduğu ve Ankara, İzmir gibi büyük şehirlerin de yoğun

olarak göç verdiği belirlenmiştir. Ayrıca Diyarbakır, Sivas, Malatya, Giresun, Samsun ve Tekirdağ illerinin önemli oranda göç verdiği saptanmıştır. Tokat, Ordu ve çevresindeki iller tarihsel olarak yoğun bir şekilde göç veren iller olup, Kocaeli ve Tekirdağ'ın yoğun olarak göç vermesinde ise komşu iller olmaları etkili olduğu söylenebilir. Ayrıca Van'ın son yıllarda büyük miktarlarda göç vermesi ise 2011 yılındaki Van depreminden kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda Ankara ve İzmir'in büyük oranda göç vermeleri nüfuslarıyla ilgili olup, nüfuslarıyla oranlandığında düşük düzeyde kalmaktadır. İstanbul'un en az göç aldığı iller ise, Ege Bölgesinin Ege bölümü, Akdeniz Bölgesinin Antalya Bölümü (kısmen), İç Anadolu ve Karadeniz Bölgelerinin bir kısmını içine alan *at nalı* şeklinde bir yayılım (kümelenme) göstermektedir.

2002-2015 döneminde İstanbul'un verdiği göçlere bakıldığında Kocaeli, Tekirdağ ve Bursa gibi komşu iller ile Tokat, Ordu, Giresun illeri ve çevresi İstanbul'dan yoğun bir şekilde göç almaktadır. Ayrıca Ankara ve İzmir illeri de İstanbul'dan yoğun bir şekilde göç almaktadır. Verilen göçlerde Kocaeli ve Tekirdağ'ın öne çıkmasında, komşu iller olmaları ve sanayinin Çorlu-Gebze hattı boyunca yayılmasının etkili olduğu söylenebilir. Aynı zamanda Tokat ile Ordu illeri ve çevresinin İstanbul'dan yoğun bir şekilde göç alması ise bu illerin tarihsel olarak İstanbul'a yoğun bir şekilde göç vermesine bağlı olarak biriken nüfusun zamanla kaynak noktalarına (memleketlerine) geri dönmesiyle açıklanabilir. Kentin en az göç verdiği alanlar ise Ege Bölgesinin Ege bölümü, Akdeniz Bölgesinin Antalya Bölümü (kısmen), İç Anadolu ve Karadeniz Bölgelerinin bir kısmını içine alan *at nalı* şeklindeki bir yayılım (kümelenme) ve Artvin'den Hakkari'ye, Ağrı'dan Osmaniye'ye kadar uzanan *çekiç* şeklindeki yayılıştaki kümelenmiştir.

Bu dönemdeki net göçler günümüze doğru istikrarlı bir şekilde azalma eğilimi göstermektedir. Nitekim 1995-2000 döneminde 407 bin olan net göç miktarı, 2012-2017 döneminde azalarak 54 bine kadar düşmüştür. Bu dönemlerde negatif net göç miktarı daha çok Marmara Bölgesinde kümelenmiş olmakla beraber Karadeniz Bölgesinde (Batı ve Doğu Karadeniz Bölümlerinde) ve Antalya ile Muğla illerinde mekâna yayılmıştır. İl bazında Tekirdağ ve Kocaeli illeri öne çıkmaktadır. Pozitif net göçler ise bu alanların dışında yayılım göstermekle birlikte yüksek değerler Mersin'den Ardahan'a çekilecek hattın doğusunda (veya güneyinde) kalan alanlarda yoğunlaşmaktadır. Bununla birlikte 2016 yılındaki net göç miktarlarına bakıldığında Karaman'dan Ardahan'a çekilecek hattın doğusunda kalan illerin net göç miktarı pozitif, hattın batısında kalan illerin ise negatiftir.

Sonuç olarak 1995-2000 döneminden günümüze doğru net göçü negatif olan il sayısı 12'den 28'e çıkmıştır. Negatif net göç miktarına sahip illerin kümelenme eğilimi gösterdiği, yüksek değerlerin Marmara bölgesinde toplandığı ve bu iller içinde Tekirdağ'ın 3 dönemde de en fazla miktara sahip olan il olduğu belirlenmiştir. Ayrıca sanayi alanlarının Tekirdağ ve Kocaeli boyunca yayılması ve komşuluk ilişkilerine bağlı olarak negatif net göç miktarında bu illerin ilk sıralarda yer almalarına neden olmuştur. Pozitif net göç miktarına bakıldığında ise genel olarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yüksek değerlerin kümelendiği görülmektedir. En yüksek net göç miktarına 1995-2000 döneminde Samsun, 2008-2017 döneminde ise Van sahiptir (Van'da 2011 yılında meydana gelen deprem etkili olmuştur). Ayrıca net göç miktarı son iki yılda ciddi oranda değişiklik göstermiştir. Fakat net göç miktarının yıllara göre büyük oranda dalgalanma göstermesinden dolayı uzun dönemli yorumların geleceğe dönük tahminlerde daha doğru olacağı düşünülmektedir. Ayrıca günümüze doğru net göçü pozitif olan il sayısının ciddi oranda azalması ve net göç miktarı düşen il sayısının artmasına bağlı olarak gelecek yıllarda da net göçü pozitif olan il sayısının azalacağı ve böylelikle negatif net göç miktarına sahip il sayısının artacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

Uzun dönemler boyunca göç edenlerin kentte birikimli bir şekilde artması ve kente yerleşmesi nedeniyle kentin demografik yapısı ve homojenliği büyük oranda değişmiştir. Öyle ki günümüzde doğum yeri verisine göre nüfusun %53'ü, kütük verisine göre ise nüfusun %85'i göçmenlerden oluşmaktadır. Aynı zamanda 2016 yılında Zonguldak ve Malatya arasında çekilecek hattın doğusundaki bölge göçmen oranının yüksek çıktığı illeri barındırırken, bu hattın batısında kalan bölge ise oranın düşük çıktığı illeri barındırmaktadır. Genel olarak Karadeniz Bölgesi (Orta ve Doğu Karadeniz Bölümü), İç Anadolu Bölgesi (Yukarı Kızılırmak Bölümü) ve Doğu Anadolu Bölgesi (Erzurum-Kars ve Yukarı Fırat Bölümü) yoğunluğun fazla olduğu bölgelerdir. Böylece kent nüfusunda artan göçmen nüfusuna bağlı olarak kentin %2,5'ini Sivas, %4'nü Tokat ile Ordu ve %1,9'unu Samsun, %1,7'sini ise Erzurum illeri oluşturmaktadır. Kütük verisine göre ise nüfusun %5'ini Sivas, %3,8'ini Kastamonu, %3,5'ini Ordu, %3,3'ünü Giresun ve %3'ünü Tokat oluşturmaktadır. Bununla birlikte İstanbul'da çoğunluğu oluşturan göçmen nüfusunun ağ ilişkilerine bağlı olarak belli alanlarda toplandığı ve bunun doğrudan seçim sonuçlarını etkilediği belirlenmiştir.

1950’li yıllarda başlayan ve sonraki yıllarda ivme kazanan göçler, göç alan kentlerde ciddi sorunların kaynağı olmuştur. Özellikle bu dönemde yoğun göç dalgasına maruz kalan İstanbul’un kentsel altyapısının yetersiz kalması sonucu göçmenlerce yapılan gecekondu büyük sorunların kaynağı olmuştur. İlk başlarda şehrin çevresinde hazine toprakları ve özel mülkler üzerinde kurulmuş olan gecekondu zamanla şehrin merkezinde kalmışlardır. Ayrıca ilk gecekondu iş olanaklarına yakın alanlarda ve rantın yüksek olduğu Boğaz köylerinde kurulmuşlardır. Zamanla rantın etkisiyle değişim ve dönüşüme uğrayan bu alanlar, demografik yapının büyük oranda değiştiği alanlardır. Şenyapılı İstanbul’daki gecekonduların evrimini, şu cümlelerle özetlemektedir. 1950’li yılların tek katlı gecekondularının yerine 1970’lerden itibaren çok katlı kaçak yapılar almaya başlamıştır. Özellikle hazine arazisi ve hisseli arsaların yoğun olduğu Küçükçekmece, Büyükçekmece, Avcılar, Esenyurt, Pendik, Kartal, Sultanbeyli, Samandıra (Sancaktepe), Sarıyer, Beykoz, Ümraniye, Bağcılar, Gaziosmanpaşa ve Alibeyköy’de (Eyüp) gecekondu giderek çoğalmış. 1970-80 döneminde ulaşım ve altyapı hizmetlerinin götürülmesiyle kentle bütünleşen ve arazisi değer kazanan bu bölgelerde gecekondu ailelerin küçük çaplı spekülasyona geçtiği görülmektedir. Bu süreçte merkeze en yakın gecekondu bölgelerinin çok katlı toplu konutlara dönüştükleri de izlenmektedir (Şenyapılı, 1981’den aktaran; Akgür, 1997: 90).

Sonuç olarak gecekondu olgusu ilk ortaya çıktığı yıllardan günümüze kadar sürekli nitelik değiştirmiştir. İlk zamanlarda hazine toprakları ve özel mülkler üzerinde kurulan gecekondu sonraki yıllarda hisseli topraklarda kurulmaya başlanmıştır. İlk gecekondu, dayanıksız malzemelerle gecekondu sahibinin kendi emeğiyle yaptığı ve zamanla eklenti yapılarak büyütülen tek katlı yapılar, günümüze doğru gecekondu daha dayanıklı malzemelerle ve uzman işgücü kullanarak yapılan çok katlı apartmanlara dönüşmüştür. Fakat değişmeyen tek yönü ise imara aykırı olarak yapılması olmuştur. Bu yüzden varlığını seçim öncesi verilen af yasalarına (partiler için oy deposu olarak görülmektedirler), rüşvet ve gecekondu mafyalarına ödedikleri harçlarla sağlamaya çalışmışlardır. Sonuçta göçmenlerle ortaya çıkan ve genişleyen gecekondu aynı zamanda göçmenlerin kentte kalıcı olmalarının teminatı olarak da göçmenleri kendine çekmesiyle kentlerin göç akımlarını doğrudan etkiler hale gelmişlerdir. Bu yönüyle büyük nüfus kitlelerini barındıran gecekondu siyasi partiler açısından birer oy deposu olarak görülmüşlerdir. Böylelikle bu alanlar kentin siyasi yaşamı üzerinde uzun yıllar boyunca etkisini hissettirebilmişlerdir.

Göçmenlerin seçimleri doğrudan etkilediği alanlar genel olarak göçmen nüfusunun yoğun olduğu mahallelerdir. Bu alanların bir bölümünde yapı kalitesi olarak zayıf konutlar bulunmakla beraber geri kalan bölümlerde ise zaman içerisinde değişim ve dönüşüm geçirdiğinden, günümüzde bu alanlar doğrudan dönüşüm kapsamına alınmamıştır. Fakat ilerleyen yıllarda rant etkisi ve siyasi amaçlarla (etkin partiyi zayıflatmak amacıyla) bu alanlar dönüşüm kapsamına alınma olasılıkları yüksektir. Göç eden bireylerin kendi siyasi eğilimlerini kente taşıması veya siyasi eğilimlerini yeni konjonktüre göre değiştirmesi seçim sonuçları üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Özellikle göçmenlerin ağ ilişkileriyle yakınlarını (hemşeri) da kente çekmesiyle mahallelerde çoğunluğu oluşturan göçmen kitlelerinin oluşmasını sağlamışlardır. Bununla birlikte göçmen nüfusunun yoğun ve toplanma eğilimi gösterdiği İstanbul'da, kökene bakarak partilerin seçim sonuçlarını açıklayabiliriz. Örneğin, Kürt'lerin yoğun olduğu mahallelerde (Esenyurt, Bağcılar, Esenler, Sultanbeyli ilçelerinin mahalleleri) HDP ve AKP yüksek oranda oy almaktadır. Bununla birlikte Karadeniz; İç Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgelerinden (Şile; Beykoz, Sultanbeyli) gelen göçmenlerin yoğun olduğu mahallelerde AKP yüksek oranda oy alırken, İstanbul nüfusunun veya Alevi'lerin yoğun olduğu mahallelerde (Gazi, Gülsuyu, İnönü vd.) ise CHP yüksek oranda oy almaktadır. Ayrıca Alevi mahallelerinde HDP'nin de önemli oranda oy aldığı belirlenmiştir. MHP ise İç Anadolu, Akdeniz ve Karadeniz Bölgelerinden gelen göçmenlerin yoğun olduğu mahallelerde önemli oranda oy almaktadır. Bununla birlikte her Kürt AKP veya HDP'ye, her Alevi'nin ise CHP'ye oy verdiğini söylemek yanlıştır.

Ayrıca partilerin yüksek ve düşük oy oranlarının İstanbul'da büyük oranda bölgeselleştiği belirlenmiştir. AKP'nin yüksek oranda oy aldığı alanlar Anadolu yakasında genel olarak iç kesimlerdeki ilçelerin mahallelerinde (veya kıyı ilçelerinin iç kesimdeki mahallelerinde) ve Avrupa yakasında ise Tarihi yarımada ve çevresindeki (Arnavutköy'e varan alanda) ilçelerin mahallelerinde kümelenmiştir. Partinin düşük oy oranları aldığı alanlar ise genel olarak CHP'nin yüksek oranda oy aldığı alanlardır.

CHP'nin yüksek oranda oy aldığı alanlar Avrupa yakasında Silivri, Çatalca, Bakırköy, Beşiktaş, Şişli, Sarıyer ilçelerinin mahallelerinde ve Anadolu yakasında ise Kadıköy, Ataşehir, Maltepe ve Adalar ilçelerinin genelinde Üsküdar, Kartal ve Tuzla ilçelerinin kıyı mahallelerinde kümelenmiştir. Düşük oy oranları ise AKP'nin yüksek oranda oy aldığı Avrupa yakasında Tarihi yarımada ve çevresindeki (Arnavutköy'e varan alanda) ilçelerin mahallelerinde ve Anadolu yakasında genel olarak iç kesimlerdeki ilçelerin

mahallelerinde (veya kıyı ilçelerinin iç kesimdeki mahallelerinde) ve kümelenmiştir. Genel olarak AKP ve CHP arasında oy oranları açısından zıt bir ilişki bulunmaktadır. İki partinin de İstanbul’da belli hakimiyet alanları bulunmakla beraber birinin güçlü olduğu yerde genel olarak diğeri zayıftır.

MHP’nin yüksek oranda oy aldığı alanlar genel olarak Avrupa yakasında kümelenmiştir. Avrupa yakasında Çatalca, Silivri ve Büyükçekmece’den Eyüp’e uzanan hat üzerindeki mahallelerde yüksek değerlerin kümelendiği ve Anadolu yakasında ise Şile, Beykoz ilçelerinin kıyı ve iç kesimlerinde ve bunun devamı niteliindeki Çekmeköy, Sancaktepe, Pendik ilçelerinin bir kısım mahallelerinde ve Kartal, Pendik, Tuzla ilçelerinin kıyı mahallelerinde kümelenmiştir. Düşük oy oranları ise Anadolu yakasının genelinde ve Avrupa yakasında ise eski kent alanı çevresindeki mahallelerde kümelenmiştir.

HDP’nin yüksek oranda oy aldığı alanlar Adalar, Sancaktepe, Sultanbeyli ilçeleri mahallelerinin genelinde ve bunun devamı niteliğindeki Ümraniye, Ataşehir, Maltepe, Pendik ve Tuzla ilçelerinin mahallelerinin bir kısmında kümelenmiştir. Avrupa yakasında ise Tarihi yarımada ve çevresinde (Zeytinburnu, Fatih, Beyoğlu, Şişli, Beşiktaş) ve Esenyurt, Küçükçekmece, Başakşehir, Bağcılar, Güngören, Esenler ve Sultangazi ilçesinin güneyindeki mahalleler ve çevresinde kümelenmiştir. HDP’nin düşük oy oranları Anadolu yakasında Şile, Beykoz ilçeleri ve Üsküdar’dan Tuzla’ya uzanan hat üzerindeki mahallelerde kümelenmiştir. Avrupa yakasında ise Çatalca, Silivri ilçelerinde ve Büyükçekmece’den Eyüp ilçesinde kadar uzanan hat üzerindeki mahallelerde ve Bayrampaşa ve çevresi ile Bakırköy, Avcılar, Beylikdüzü ilçelerinin mahallelerinde kümelenmiştir.

Partiler arasındaki ilişkiyi özetleyecek olursak AKP ve CHP’nin iki zıt seçmen tabanına sahip oldukları ve birinin güçlü olduğu alanda diğeri partinin zayıf kaldığı belirlenmiştir. Ayrıca benzer bir durum MHP ve HDP arasında da görülmektedir (Zeytinburnu ve Küçükçekmece’nin birkaç mahallesi dışında). Bununla birlikte Silivri, Çatalca ve Tuzlada, MHP-CHP, Şile, Tuzla, Zeytinburnu ve Bayrampaşa ilçelerinde ise MHP-AKP yüksek oy oranları almışlardır. Yani bu alanlarda oy oranları açısından partiler arasında pozitif bir ilişki vardır. Benzer bir durum Arnavutköy, Esenyurt, Bağcılar, Esenler, Güngören, Zeytinburnu, Fatih, Sultanbeyli ile Sancaktepe ilçelerinde HDP-AKP arasında ve Şişli, Beyoğlu ile Beşiktaş ilçelerinde ise HDP-CHP arasında görülmektedir.

Partilerin oy aldığı kesimlerin sosyo-ekonomik durumuna bakıldığında eğitim açısından önceki yıllarda yapılan çalışmalarla (Zeyneloğlu, 2006; Ataç ve Işık, 2006) genel

olarak benzer sonuçlar bulunurken, gelir grupları açısından durumun değişmeye başladığı belirlenmiştir. Sonuç olarak CHP iki uç kesimden (üst ve alt eğitim seviyesi) yüksek oranda oy almakla birlikte AKP'nin yüksek oranda oy aldığı kesimler ise genel olarak orta ve düşük eğitim düzeyinde olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte MHP ve HDP seçmen tabanlarının yükseköğretim oranları genel olarak düşük ve orta düzeydedir. Ayrıca 2002 genel seçiminde İstanbul ile ilgili yapılan çalışmalarda CHP'nin üst gelir gruplarından ve Alevi nüfusun yoğun olduğu alt ve orta gelir düzeyinden yüksek oranda oy aldığı ve AKP'nin ise alt ve orta gelir gruplarından yüksek oranda oy aldığı ortak bulgular arasındadır. Ayrıca DEHAP'ın Kürt nüfusun yayılış alanıyla doğru orantılı olarak kent çeperindeki alt sınıflardan önemli oranda oy aldığı ve MHP'nin ise kent çeperinde yüksek oy oranları aldığı vurgulanmıştır (Zeyneloğlu, 2006: 101-102; Ataç ve Işık, 2006: 232-233). 2015 yılına gelindiğinde CHP, HDP (DEHAP) ve MHP için bu durum genel olarak aynı olmakla beraber AKP açısından ise büyük oranda değişmiştir. AKP günümüzde sadece alt gelir gruplarının değil, aynı zamanda önemli oranda orta ve üst gelir gruplarının da oyunu almaktadır. AKP'deki bu değişimin temelinde ise partinin bir nevi kendi orta ve üst gelir gruplarını yaratması etkili olmuştur. Ayrıca 2015 seçimlerinde Türk sol grupların ve CHP'li seçmenlerin HDP'ye oy vermesiyle HDP açısından kısıtlı bir değişim yaşanmıştır.

Sonuç olarak İstanbul'un belli mekanları siyasi partilerin aldığı destek açısından gelenekselleşmiştir. Ayrıca kentte genel olarak Sağ ve Muhafazakâr partilere yönelik bir eğilim söz konusudur. Nitekim 2002-2015 Genel Seçimlerinde kentte AKP'nin en fazla oyu olması bunu doğrular niteliktedir.

Bu çalışmada göç ve seçim ilişkisi olabildiğince ayrıntılı ortaya konulmaya çalışılmış olmakla beraber iç göç verilerinin kısıtlı olması bu ilişkinin tam anlamıyla ortaya çıkarılmasını engellemiştir. Fakat eldeki kısıtlı mahalle verileri üzerinden çıkarımlar yapılarak ortaya konulan bu ilişki sonucunda önemli bulgular elde edilmiştir. Bununla birlikte mahalle düzeyinde göç verilerinin temin edilmesi ve yapılacak geniş çaplı bir saha çalışmasıyla daha önemli tespitler elde edilebilir.

KAYNAKÇA

- Akarca, Ali, T.; Başlevent, Cem (2010). The Region-of-Origin Effect on Voting Behavior: The Case of Turkey's Internal Migrants. *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, 25(97), 9-36.
- Akarca, Ali, T.; Başlevent, Cem (2011). Persistence in Regional Voting Patterns in Turkey During a Period of Major Political Realignment. *European Urban and Regional Studies*, 18(2), 184-202.
- Akarca, Ali, T.; Tansel, Aysit (2009). Social, Political and Economic Determinants of Turkish Voter Choice in the 2002 Parliamentary Election. The Economic Research Forum (ERF), Dokki-Mısır, January, 2009, 1-33.
- Akarca, Ali, T.; Tansel, Aysit (2014). Impact of Internal Migration on Political Participation in Turkey. *Economic Research Center (ERC)*, 14(2), 1-13.
- Akgür, Zeynep, G. (1997). *Türkiye'de Kırsal Kesimden Kente Göç ve Bölgeler Arası Dengesizlik (1970-1993)*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Alpar, İstiklal; Yener, Samire (1991). *Gecekondu Araştırması*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Altan, Cemal (2005). Genel Seçimler-Yerel Seçimler İlişkisi (1983-2004). *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(12), 174-190.
- Anselin, Luc (1988). *Spatial Econometrics: Methods and Models*. Dordrecht, Boston: Kluwer Academic Publishers.
- Anselin, Luc (1995). Local Indicators of Spatial Association- LISA. *Geographical Analysis*, 27(2), 93-115.
- Anselin, Luc (2007). Using Exploratory Spatial Data Analysis to Leverage Social Indicator Databases: the Discovery of Interesting Patterns. *Social Indicators Research*, 82, 287-309.
- Arpacı, Işıl (2017). Göç ve Siyaset: Türkiye'de İç Göçlerin Siyasal Eğilimleri Yönlendirmede Etkisi. 11. Kamu yönetimi sempozyumu: Uluslararası Göç ve

- Mülteci Sorununun Çözümünde Kamu Yönetiminin Rolü, Elazığ-Türkiye, 28-30 Eylül 2017 2415-2429.
- Ataç, Ela; Işık, Oğuz (2013). Büyük Dönüşüm Öncesi Türkiye Kentlerinde Ayrışma ve Siyaset. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 2(127), 229-247.
- Bahadır, Beril; Muğurtay, Nuh; Hacıoğlu, Rüştü (2017). *İstanbul-Küçükçekmece Mahallelerinde Farklı Gençlik Grupları Arasındaki Karşılaşmalar*. İstanbul: Kamusal Politika ve Demokrasi Çalışmaları (PODEM).
- Başlevent, Cem (2013). The Impact of Urbanization on Political Outcomes in Turkey. The Economic Research Forum (ERF), Dokki-Mısır, November, 2013, 1-52.
- Cho, Tam, Wendy, K.; Gimpel, James, G.; Hui, Iris, S. (2013). Voter Migration and the Geographic Sorting of the American Electorate. *Annals of the Association of American Geographers*, 103(4), 856-870.
- Çarkoğlu, Ali (2000). The Geography of The April 1999 Turkish Elections. *Turkish Studies*, 1(1), 149-171.
- Çarkoğlu, Ali; Hinich, Melvin, J. (2006). A Spatial Analysis of Turkish Party Preferences. *Electoral Studies*, 25, 369-392.
- Dinç, Güliz (2008). “Durmak yok, yola devam” A Close Look at AKP’s Election Success. *Friedrich Ebert Vakfı*, 6, 1-18.
- Dursunoğlu, İsmail (2018). *Siyasal Davranış, Göç Olgusu Üzerinden Bir Karşılaştırma*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- Erder, Sema (2001). İstanbul’a Bir Kent Kondu Ümraniye. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Erder, Sema (2015). *İstanbul Bir Kervansaray (Mı?)*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Görmez, Kemal (1997). *Kent ve Siyaset*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Gürel, Ali; Balta, Yasemin (2011). İstanbul’un Göç Olayı ve Etnik Hayat Üzerine. *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1, 1-15
- Güvenç (2009). *Eski İstanbullular, Yeni İstanbullular*. İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi.

- Güvenç, Murat; Işık, Oğuz (1997). İstanbul'u Okumak II: Mahalle Düzeyinde Konut Mülkiyeti-Statü Farklılaşmasına İlişkin Bulgular Nasıl Genellenebilir?. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 1(72), 153-164.
- Güvenç, Murat; Kirmanoğlu, Hasan (2009). *Türkiye Seçim Atlası 1950-2009 Türk Siyasetinde Süreklilik ve Değişim*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları.
- Işık, Oğuz; Pınarcıoğlu, M. Melih (2006a). Ankara 2002 Genel Seçimleri. *Cumhuriyet'in Ankara'sı*, (Der. Tansı Şenyapılı), Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı.
- Işık, Oğuz; Pınarcıoğlu, Melih (2006b). Bölgesel Siyasi Tercihler ve AKP. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 3(107), 66-86
- Işık, Oğuz; Pınarcıoğlu, Melih, M. (2010). Back to the Year When It All Started: Local Determinants of Party Preferences in 2002 Turkish Elections. *Metu Journal of the Faculty of Architecture*, 27(1), 161-183.
- Işık, Oğuz; Pınarcıoğlu, Melih, M. (2015). *Nöbetleşe Yoksulluk, Gecekondulaşma ve Kent Yoksulları: Sultanbeyli Örneği*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- İçduygu, Ahmet; Sirkeci, İbrahim (1999). Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri. *75 Yılda Köylerden Şehirlere (Ed.: Oya Baydar)*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Kahraman, Selver, Özözen (2007). *Seçimlerin Mekânsal Analizi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kahraman, Selver, Özözen (2013). Türkiye'de Seçmen Tercihlerindeki Değişkenlik (2002-2007-2011 Genel Seçimleri). Coğrafyacılar Derneği Yıllık Kongresi Bildiriler Kitabı, İstanbul-Türkiye, 19-21 Haziran 2013, 639-647.
- Kapusızoğlu, Mehmet (2011). Ekonomik Kriz, 2002 Seçimleri ve Seçmen Tercihi. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 3(2), 121-131.
- Karpat, Kemal (2003). *Türkiye'de Toplumsal Dönüşüm: Kırsal Göç, Gecekondu ve Kentleşme*. (Çev. Aldulkerim Sönmez), Ankara: İmge Kitabevi.
- Kaya, İlhan. (2008). Coğrafi Bağlam, Siyasal Katılım ve Parti Tercihleri: 22 Temmuz Türkiye Genel Seçimlerine Coğrafi Bir Bakış. TÜCAUM V. Ulusal Coğrafya Sempozyumu, Ankara-Türkiye, 16-17 Ekim 2008, 199-212.

- Kaya, Ömer; Toroğlu, Emin; Adıgüzel, Fatih (2015). 2011 Genel Seçimlerinde Partilerin Aldığı Oy Oranlarının İlçeler Ölçeğinde Mekânsal Analizi. *İstanbul Coğrafya Dergisi*, 1(31), 1-13.
- Kayacan, Gülay (1999). Kızıltepe'den İstanbul'a... Kemerburgaz "Çadır Köyü". *75 Yılda Köylerden Şehirlere (Ed.: Oya Baydar)*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Keleş, Ruşen (1983). *100 Soruda Türkiye'de Şehirleşme, Konut ve Gecekondu*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Keleş, Ruşen (2010). *Kentleşme Politikaları*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Kiriş, Hakan, M.; Köklü, Tuna, E. (2012). Bir "Kıyı Şeridi" Seçim Bölgesi Olarak Muğla'da Siyasal Gelenekler ve Yeni Yönelimler. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 31-40.
- Kocaman, Tuncer (2008). *Türkiye'de İç Göçler ve Göç Edenlerin Nitelikleri (1965-2000)*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları.
- Lee, Everett, S. (1966). A Theory of Migration. *Demography*, 3(1), 47-57. <https://www.jstor.org/stable/pdf/2060063.pdf>, (Erişim Tarihi: 14.12.2016).
- Marchall, Melissa; Aydoğan, Abdullah; Bulut, Alper (2016). Does Housing Create Votes? Explaining the Electoral Success of the AKP in Turkey. *Electoral Studies*, 42, 201-212.
- McDonald, Ian (2011). Migration and Sorting in the American Electorate: Evidence From the 2006 Cooperative Congressional Election Study. *American Politics Research*, 39(3), 512-533.
- Murat, Sedat (2007). Doğum Yerlerine Göre İstanbul Nüfusu ve İç Göçler. Sosyal ve Siyaset Konferansları Dergisi, 53, 83-140
- Öngör, Sami (1961). 1950-1960 Devresinde Türkiye'de İç Göçler. *Türk Coğrafya Dergisi*, 21, 319-327.
- Özbay, Ferhunde (1999). İstanbul'da Göç ve İl İçi Nüfus Hareketleri (1985-1990). *75 Yılda Köylerden Şehirlere (Ed.: Oya Baydar)*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Özgişi, Tunca (2014). Türkiye'de Toplumsal Değişimin Siyasi Katılıma Etkisi. *TESAM Akademi Dergisi*, 1(1), 52-101.

- Özgür, Ertuğrul, M. (1998). *Türkiye Nüfus Coğrafyası*. Ankara: GMC Yayınları.
- Robinson, Guy. M. (1998). *Methods and Techniques in Human Geograpy*. Chichester: John Wiley & Sons Publishing.
- Rogerson, Peter, A. (2001). *Statistical Methods for Geography*. London: Sage Publications.
- Sağlam, Serdar (2006). Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Kentleşme. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, ISSN 1305-5992, 5, 33-44.
- Saran, Nephane (1971). İstanbul’da Gecekondu Problemi. *Türkiye Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar*, (Ed.: Erol Tümertekin, F Mansur, Peter Benedict), İstanbul: Çağlayan Matbaası.
- Sims, David (2015). Migration and Political Engagement in Ubon Ratchathani Province, Thailand. Lund University Centre For East And South-East Asian Studies, Yüksek Lisans Tezi, Lund- Sweden.
- Şenyapılı, Tansı (1978). *Bütünleşmemiş Kentli Nüfus Sorunu*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Şenyapılı, Tansı (1998). Cumhuriyet’in 75. Yılı Gecekondu’nun 50. Yılı. *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*, (Ed.: Yıldız Şey), İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Tamale, Maurice, Bakaluba; Kasujja, John Paul; Nakabuye, Mary, Prossy (2015). Internal migrations, multiparty politics and elections on the political development of Uganda: the case of kampala District. *Direct Research Journal of Social Science and Educational Studies (DRJSSES)*, 2(2), 26-37.
- Tandoğan, Alaettin (1989). Türkiye Nüfus Hareketlerinde İstanbul’un Yeri. *Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 135-141.
- Tekeli, İlhan (1994). Gecekondu. *İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, 3, 381-385.
- Tekeli, İlhan (2016). *Göç ve Ötesi*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tol, Ulaş (2016). *Kentsel Alevilik ve Alevi Gençlerin Kimlik Arayışları*. İstanbul: Kamusal Politika ve Demokrasi Çalışmaları (PODEM).
- Tosun, Gülgün; Tosun, Tanju (1995). Türkiye’de Kentleşme-Siyasal Yapılanma İlişkisi. *Amme Dergisi*, 28(4), 45-62.

- Tümertekin, Erol (1997). İstanbul'da Nüfusun Doğum Yerlerine Göre Dağılışı. *İstanbul İnsan ve Mekân*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tümertekin, Erol (2012). *İstanbul İnsan ve Mekân*. İstanbul: Türk Tarih Vakfı Yayınları.
- West, W., Jefferson (2005). Regional Cleavages in Turkish Politics: An Electoral Geography of The 1999 and 2002 National Elections. *Political Geography*, 24(4), 499-523.
- Yakar (2017). “Yerlilikten” “Göçmenliğe” Doğru: Türkiye’de İç Göçün Doğum Yeri Verisine Göre Gelişimi. Türkiye Coğrafyası Araştırmaları (Ed.: Ferhat Arslan), Ankara: Pegem Akademi.
- Yakar, Mustafa (2012). Türkiye’de İç Göçlerin İlçelere Göre Mekânsal Analizi:1995-2000 Dönemi. *Uluslararası İnsani Bilimler Dergisi*, 9(1), 741-768.
- Yakar, Mustafa (2013). Türkiye’de Yurtdışı Doğumlu Nüfusun Gelişimi ve Dağılışı. *International Journal of Human Sciences.*, 10(1), 494-523.
- Yakar, Mustafa (2015). Türkiye’nin İç Göç Paterni: Kim Nerede İkamet Ediyor? Nereye Kayıtlı?. *Ege Coğrafya Dergisi*, 24(1), 15-38.
- Yalçın, Murat, Cemal; Erbaş, A., Erdem (2004). İstanbul’un kentsel Büyüme Kademelenmesi ve 1980 Sonrası Yerel Seçim Sonuçları: Mekân ve Siyaset. *Birikim Dergisi*, 179, 28-41
- Yılmaz, Cevdet (2009). Türkiye’de Kırdan Kente Göç Sürecinde Etkili Olan Faktörlerden Biri: Evlilik Yoluyla Göç. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14(21), 221-232.
- Zadil, Ekmel (1971). İstanbul’da Mesken Meseleleri ve Gecekondular. *İçtimai Siyaset Konferansları*, 2. Kitap, İstanbul.
- Zeyneloğlu, Sinan (2006). İstanbul’un Seçim Coğrafyası: 1999-2002. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 3(107), 87-116.

İnternet Kaynakları

- Çilek Ağacı, 7 Haziran-1 Kasım 2015 genel seçimleri analizi ve oy geçişleri: <http://cilekagaci.com/2015/11/05/kasim-2015-secim-analizi-ve-oy-gecisleri/>, (Erişim Tarihi: 05.04.2016).

Endeksa, İstanbul mahallelerinin demografik verileri:

<https://www.endeksa.com/analiz/istanbul/demografi>, (Erişim Tarihi: 25.06.2018).

Özgür, Ertuğrul, Murat (2010). *Nüfusun Coğrafi Analizi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümü Ders Notları.

https://issuu.com/airyukselkaya/docs/cog407_ders_notu_1011, (Erişim Tarihi: 18.04.2018).

Özgür, Ertuğrul, Murat (2011). *Nüfus Coğrafyası*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümü Ders Notları.

<https://cografyabilim.files.wordpress.com/2014/12/nufuscografyasc4b1.pdf>, (Erişim Tarihi: 18.04.2018).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK 2018a) Göç, Eğitim Durumuna Göre Göçler, Doğum Yeri Verisi. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> (05.02.2018)

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK 2018b) Genel Nüfus Sayımları. <https://kutuphane.tuik.gov.tr/yordambt/yordam.php> (15.01.2018).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK 2018c) Nüfusa Kayıtlı Olunan İlçeye Göre İkamet Edilen İl Verisi: <<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr>> (Erişim Tarihi: 05.02.2018)

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK 2018d) Türkiye ve İstanbul (il ve ilçe) seçim verileri: <https://biruni.tuik.gov.tr/secimdagitimapp/secim.zul>, (Erişim Tarihi: 16.11.2017).

Diğer Kaynaklar

2000 Genel Nüfus Sayımı (2005). *Göç İstatistikleri*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.

EKLER

EK 1

TÜRKİYE’DE GECEKONDU VE GECEKONDULU NÜFUS

Yıllar	Gecekondü	Gecekondulu Nüfus	Kentsel Nüfustaki Payı (%)
1955	50.000	250.000	4.7
1960	240.000	1.200.000	16.4
1965	430.000	2.150.000	22.9
1970	600.000	3.000.000	23.6
1980	1.150.000	5.750.000	26.1
1990	1.750.000	8.750.000	33.9
1995	2.000.000	10.000.000	35
2002		11.000.000*	27*

Kaynak: *: Tahmini değerleri gösterir (Keleş, 2010: 494).

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : TAŞ MEVLÜT
 Uyuğu : T.C.
 Doğum Tarihi ve Yeri : 10.10.1991 / BİSMİL/ DİYARBAKIR
 Telefon : 0544 680 46 75
 Faks :
 E-mail : mevluttas.1721@gmail.com

Eğitim

<i>Derece</i>	<i>Eğitim Birimi</i>	<i>Mezuniyet Tarihi</i>
Yüksek lisans	ÇOMÜ - Coğrafya	2018
Lisans	ÇOMÜ – Coğrafya	16.06.2015
Lise	Ş. Cahit Sıtkı Tarancı – BİSMİL	17.06.2011

İş Deneyimi

<i>Yıl</i>	<i>Yer</i>	<i>Görev</i>
2017-2018	Çanakkale	MAKS Ofis Personeli

Yabancı Dil

İngilizce - Başlangıç Seviyesi

Yayınlar

Taş, Mevlüt; Kahraman, Selver, Ö. (2017). Internal Migration and Spatial Representation: How Much Are We Istanbul?. International Symposium on GIS Applications in Geography & Geosciences (ISGGG), Çanakkale-Türkiye, 18-21 Ekim 2017, 211.